

Diagnoza e Shpejtë e Arsimit në Kosovë* (DSHA): Adresimi i hallkave të dobëta

Raporti Përfundimtar

Mars 2023

* Ky përcaktim është për parasyshim ndaj qendrimit mbi statusin dhe është në përputhje me RKS KB 1244/1999 dhe Opinionin e GJND-së për shpalljen e pavarësisë së Kosovës.

This translation has been produced by the ETF for information purposes. In case of doubt as to the accuracy of the information contained herein, please refer to the original version in English available at https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2023-05/RED%20Kosovo%20-%20final%20report_for%20dissemination.pdf

Mesazhet kryesore për politikbërësit /përmbledhjen ekzekutive

Diagnoza e Shpejtë e Arsimit në Kosovë (DSHA) është një ushtrim analitik i kryer nga Fondacioni Evropian i Trajnimit (FET) me kërkesë të shërbimeve të Bashkimit Evropian, duke përfshirë Drejtorinë e Përgjithshme të Komisionit Evropian për Politikën e Fqinjësisë dhe Negociatat e Zgjerimit (DG NEAR) dhe Zyrën e Bashkimit Evropian në Kosovë (EUOK), për të informuar ciklin e programimit të BE-së. Ajo ofron një analizë të bazuar në dëshmi të të gjithë sistemit arsimor, duke adresuar, sipas metodologjisë standarde të DSHA dhe prioriteteve të BE-së, tre fusha kryesore tematike: pabarazinë, financimin dhe qeverisjen. Përveç kësaj, vëmendje e veçantë i kushtohet digjitalizimit dhe fëmijërisë së hershme, si fusha të ndërhyrjes së mundshme të BE-së. Meqenëse qëllimi i DSHA është të sjellë vëmendjen në nevojat prioritare të reformës, fokusi ka qenë kryesisht në sfidat dhe çështjet kritike, pavarësisht arritjeve dhe progresit të bërë dhe raportuar diku tjetër.

Kjo analizë u krye nga një ekip ekspertësh të arsimit, financave dhe analistëve të të dhënave gjatë një periudhe gjashtëmujore në gjysmën e dytë të vitit 2022, me një kontribut nga palët e interesuara të Kosovës për mbledhjen e të dhënave në veçanti. Përtej konsolidimit të raporteve të mëparshme, që mbeten të sakta dhe relevante dhe bazuar në një përdorim të thelluar të të dhënave sasiore dhe provave cilësore për konfirmim, kjo analizë përpiqet të ofrojë një perspektivë të re mbi pabarazinë, financimin dhe dimensionet e qeverisjes.

Ndërsa audiencia kryesore e këtij raporti janë shërbimet e BE-së, rekomandimet mund të jenë të dobishme për qeverinë e Kosovës, në veçanti për Ministrinë e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MASHTI) dhe për Zyrën e Kryeministrit, për përcaktimin e prioriteteve në kuadër të strategjisë aktuale të Arsimit 2022-2026.

Titulli *Diagnoza e Shpejtë e Arsimit në Kosovë**: *Adresimi i hallkave të dobëta* është zgjedhur për të ndërgjegjësuar lexuesit dhe për t'i nxitur që t'i shikojnë gjetjet e DSHA përmes një lenteje të caktuar. Në Kosovë, shumë nga problemet e sistemit arsimor paraqesin hallkat e dobëta si shkak rrënjësor të tyre. Qofshin ato që mungojnë, të prishura ose të dobëta, që lidhen me rrjedhën e informacionit, me mekanizmat e koordinimit apo me kornizat e bashkëpunimit, këto hallka të dëmtuara pengojnë mbarëvajtjen e sistemit dhe minojnë zbatimin dhe efektivitetin e vendimmarrjes dhe proceseve të reformës. Prandaj, është thelbësore që ata të formojnë fillin e përbashkët të kësaj analize.

Gjetjet dhe rekomandimet kryesore të kësaj Diagnoze të Shpejtë të Arsimit të paraqitura më poshtë janë zhvilluar dhe mbështetur më tej me dëshmi grafike dhe cilësore të disponueshme në raportin e plotë.

Gjetjet

Gjetjet e DSHA duhet të merren parasysh në lidhje me kontekstin aktual të sistemit arsimor të Kosovës: ky i fundit kombinon një rënie demografike të popullatës që mëson (0-14 vjeçarët ende përfaqësojnë një të katërtën e popullsisë së përgjithshme), brishtësinë e sektorit të lidhur me ndryshimet politike dhe trazirat sociale, por ofron një kornizë politike mundësuese, duke patur parasysh Strategjinë e Arsimit 2026 në përputhje me Strategjinë Kombëtare të Zhvillimit 2030, kombinuar me mbështetjen e qëndrueshme të partnerëve të jashtëm të zhvillimit.

Pabarazia

Qasja dhe cilësia mesatare. Nëse merret parasysh vetëm mesatarja, qasja në arsim në Kosovë është problem kryesisht në nivelin e arsimit në fëmijërinë e hershme (regjistrimi i fëmijëve nën moshën gjashtë vjeçare është 37.8%). Shkalla bruto e regjistrimit në arsimin fillor (101.1%) dhe të mesëm (85%) janë shumë të ngjashme me ato në rajon dhe relativisht të larta. Me më shumë se gjysmën e nxënësve të shkollave të mesme të larta, arsimit dhe trajnimit profesional (APT) është i zhvilluar mirë, por shpesh devijohet nga funksioni i tij origjinal dhe përdoret si një rrugë për arsimin e lartë. Arsimit i lartë vlerësohet të ndiqet nga pothuajse gjysma e popullsisë së synuar të rinjve (49.4% e 18-22 vjeçarëve), por ka përjetuar një rënie të madhe gjatë pesë viteve të fundit që nuk mund të shpjegohet vetëm nga rënia demografike dhe nuk tregon rëndësinë e saj në aspektin e punësimit dhe kalimit nga shkolla në punë.

Megjithatë cilësia është një problem i njohur për arsimin para-universitar, siç është evidentuar nga rezultatet e PISA-S, në të cilën Kosova në vitin 2018 u rendit në tre vendet e fundit pjesëmarrëse. Një hendek i madh mbetet ndërmjet përpjekjeve të reformës (në të gjitha fushat e cilësisë: kalimi në programe mësimore të bazuara në kompetenca, formimi fillestar i mësuesve dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional, burimet pedagogjike, digjitalizimi i arsimit) dhe rezultatit të zbatimit.

Nga mesataret në përcaktimin e faktorëve të pabarazisë. Të dhënat në dispozicion që u zbërthyen, edhe pse jo ngjashmërisht të besueshme, kanë çuar në identifikimin e konkluzioneve të mëposhtme: faktorët e pabarazisë lidhen kryesisht me karakteristikat e shkollave, ku një ndikim të veçantë kanë ndërrimet e shumëfishta (dy të tretat e shkollave publike funksionojnë me ndërrime - por jo domosdoshmërisht në të gjitha klasat¹) dhe disponueshmërinë e burimeve pedagogjike (ndikimi i karakteristikave të mësuesve, megjithëse raportohet si një sfidë e madhe, nuk mund të dokumentohet nga mungesa e të dhënave). Karakteristikat e nxënësve duket se luajnë një rol më të vogël. Pasuria e familjeve nuk duket të jetë ende një faktor kryesor, por mund të bëhet gjithnjë e më shumë, së bashku me zhvillimin e shërbimeve private, veçanërisht në nivelin parashkollor. Gjinia nuk është faktor diskriminues kur bëhet fjalë vetëm për arsimin, por bëhet e tillë në kuptim të tranzicionit nga shkolla në punë.

Ndarja rurale – urbane... disa rezultate kundër-intuitive. Ndërsa dallimi midis shkollave rurale dhe atyre urbane është një parametër në sistemin e menaxhimit të arsimit të MASHTI-t, ai nuk tregon dallime thelbësore, të vazhdueshme, por rezultate kundër-intuitive: përkundër eksodit rural dhe shqetësimit të 'shkollave të zbrazëta' (200 funksionojnë me më pak se 150 nxënës) dhe 'mësuesve të tepërt' (vlerësimi: 2000) të ngritura nga vetë MASHTI, 63% e shkollave rurale funksionojnë me *dís*a ndërrime të shumëfishta, jo aq larg nga 73.6% e shkollave urbane.

Rritja alarmante e kohëve të fundit e regjistrimeve në arsimin privat. Rënia e përgjithshme e numrit të nxënësve në të gjitha nivelet e arsimit nuk reflektohet në regjistrimet në arsimin privat parauniversitar, të cilat pothuajse janë trefishuar në gjashtë vjet, duke u rritur nga 1.1% në 5.5% të regjistrimeve totale midis 2015/16 dhe 2021/22. Megjithëse kjo mbetet një pjesë e vogël e ofrimit të arsimit, dhe pavarësisht arsyeve të panumërta për këtë rritje - rritja e mosbesimit të prindërve në cilësinë e arsimit publik dhe/ose mungesa e ofertës publike në zona të caktuara (urbane) ose për nivele të caktuara si parashkollorët, ky zhvillim përfaqëson një çështje shqetësuese të pabarazisë bazuar në burimet e familjeve.

Përdorimi i pabarabartë i burimeve në nivel shkolle. Siç tregojnë të dhënat (shumë të pakta), një problem i qartë i barazisë dhe efikasitetit rezulton nga përdorimi i pabarabartë i burimeve, përfshirë mjediset shkollore, trupa pedagogjike, pajisjet digjitale dhe materialet pedagogjike në nivel shkolle. Legjislacioni aktual mbi mësuesit dhe rekrutimin e tyre, i decentralizuar në nivel komunal pengon

¹Të dhënat nuk janë në dispozicion për të ditur saktësisht se sa nxënës mësojnë në klasa me disa ndërrime.

një menaxhim të bazuar në nevoja, që do të përmirësonte drejtësinë në nivel kombëtar dhe do të ishte në përputhje me tendencat në rënie të regjistrimeve. Dobësitë në procesin e planifikimit gjithëpërfshirës të regjistrimit ndikojnë negativisht në stafin e specializuar dhe ofrimin e mbështetjes specifike për nxënësit me nevoja të veçanta.

Digjitalizimi: më pak një faktor i pabarazive se një sfidë kombëtare. Çështja e infrastrukturës dhe kapaciteteve digjitale të shkollave është pengesa e parë goditëse për digjitalizimin e arsimit, me një në gjashtë shkolla publike pa qasje në internet, dy të tretat pa një laborator IT dhe vetëm një kompjuter për 35 nxënës mesatarisht. Kjo është në krye të sfidës primare për një digjitalizim të barabartë të sistemit arsimor, që lidhet me mungesën e kompetencave digjitale të mësuesveve në hartimin dhe dhënien e mësimin duke kombinuar dhe zotëruar metodat tradicionale dhe ato digjitale.

Një sistem i padrejtë dhe i pabarabartë i arsimit parashkollor. Së fundi, oferta e arsimit parashkollor është e pamjaftueshme, mungon kontrolli i cilësisë dhe gjithashtu rrezikon rritjen e pabarazive rurale-urbane dhe të lidhura me punën. Dhjetë komuna janë të privuara nga institucionet publike (qofshin ato parashkollore publike klasike, qendra komunitare ose parashkollore të drejtuara me partneritet publiko-privat); mungesa e koordinimit ndërmjet Ministrisë së Financave, Punës dhe Transfereve, e cila lëshon leje pune, dhe MASHTI-t, e cila jep licencën e akreditimit, çon në ekzistencën e një numri të konsiderueshëm të parashkollorëve të palicencuar jashtë fushëveprimit të mekanizmave të sigurimit të cilësisë; oferta kryesisht private në zonat urbane është në dobi të familjeve që mund t'i përballojnë ato; dhe e fundit, por jo më pak e rëndësishme, numri i kufizuar i orëve mësimore në nivelet parashkollore dhe parafillore publike nuk e zgjidh çështjen e normave të ulëta të punësimit të grave, pasi nuk është një zgjidhje e qëndrueshme për gjetjen e një pune me kohë të plotë apo edhe të pjesshme.

Financimi

Buxheti i arsimit. Prioriteti i kufizuar i buxhetit që i jepet sektorit ekspozon disa mospërputhje, por lejon përmirësim në cilësi dhe ofertë. Arsimi përbën 4.1% të prodhimit të brendshëm bruto, ose 13.3% të shpenzimeve totale të qeverisë. Megjithatë, krahasuar me vendet e tjera fqinje, shpenzimet për nxënësit (ose për frymë) janë të ulëta, për shkak të popullsisë së rëndësishme të fëmijëve. Për më tepër, krahasimi midis ndarjes së buxhetit sipas nivelit të arsimit dhe numrave të regjistrimit zbulon disa mospërputhje, përfshirë arsimin e lartë, ku ndarja e buxhetit u rrit pak ndërsa regjistrimet u ulën, ose në arsimin parashkollor dhe parafillor, ku rritja e buxhetit nuk ishte e mjaftueshme, të paktën deri në vitin 2020, për të përmbushur nevojat në rritje.

Arsimi digjital është rritur në nivelin prioritar të qeverisë përmes Kornizës Afatmesme të Shpenzimeve 2023-2025. Planet buxhetore parashikojnë disa investime për të mbështetur përpjekjet e digjitalizimit, në bashkëpunim me aktorë të tjerë (Agjencia e shoqërisë së informacionit), por ato mbeten nën ambiciet e deklaruara në Strategjinë e Arsimit 2026, ku gjysma e kostove të shtyllës së digjitalizimit ende duhet të mbulohen, duke rrezikuar fizibilitetin dhe qëndrueshmërinë e saj. Analiza e shpërndarjes së buxhetit sipas zërave ekonomikë tregon hapësirë inkurajuese për manovrim për masat e politikave në favor të përmirësimit të cilësisë dhe zgjerimit të ofrimit publik: pagat dhe shtesat përfaqësojnë pak më shumë se dy të tretat e buxhetit (68%), që do të thotë se pothuajse një e treta mbetet në dispozicion për shpenzimet kapitale (ndërtime shkolle ose klasës, pajisjet e TIK-ut...) ose mallrat dhe shërbimet (përfshirë burimet pedagogjike, digjitale, etj.).

Krahasimi midis buxhetit të planifikuar dhe atij të zbatuar tregon një nevojë për rritjen e kapacitetit të planifikimit të buxhetit, por edhe për eksplorimin e arsyeve prapa mospërputhjeve, përmes bashkëpunimit ndërministror. Në të vërtetë, norma e kënaqshme e ekzekutimit të përgjithshëm

(100%) fsheh një mbi-konsum të mallrave dhe shërbimeve dhe një nën-konsum të shpenzimeve kapitale, megjithëse nevojat në fushën e fundit janë të mëdha.

Decentralizimi dhe financimi. Menaxhimi i decentralizuar financiar është një fushë prioritare e punës për financimin e duhur dhe transparent të shkollave nëpërmjet drejtorive komunale të arsimit (DKA).

Si fillim, burimet e fondeve të dokumentuara në dokumentet buxhetore tregojnë se qeverisja qendrore mbetet financuesja kryesore e sektorit, pavarësisht modelit të decentralizuar: ajo siguron 92.5% të buxhetit sektorial, ndërsa kontributet e komunave nga burimet vetjake përfaqësojnë 5.3%. Krahasuar me burimet e tyre përkatëse, ky kontribut në arsim arrin mesatarisht në një të gjashtën, me pabarazi të ndjeshme midis komunave. Për shembull, buxheti i Prishtinës për arsim arrin në një të pestën e burimeve të veta, si dhe një të pestën e buxhetit të përgjithshëm të arsimit të shpenzuar në nivel komunal, ndoshta për të kompensuar rritjen e mprehtë të kërkesës sociale për arsim; më befasuese, disa komuna rurale i kushtojnë deri në një të katërtën e buxhetit të tyre sektorit (p.sh.: Pejë ose Kaçanik), ndryshenga të tjerë në kushte të ngjashme (më pak se 1%). Në këndvështrimin e politikave, analizimi i arsyeve për vendimet e komunave për financimin e sektorit dhe lloji i shpenzimeve të mbuluara mund të bëjë të mundur shpërblimin e komunave më të vullnetshme ose nxitjen e atyre më të prapambetura përmes stimujve.

Formula e financimit që përdoret për ndarjen e buxhetit para-universitar për secilën komunë ka nevojë për rishikim urgjent, siç është pranuar dhe nxitur nga MASHTI. Megjithatë, kjo do të marrë kohë, pasi kërkon një ndryshim në ligjin e qeverisjes vendore. Në veçanti, formula aktuale nuk merr parasysh shkallën e shfrytëzimit të shkollave, nuk dallon nevojat e arsimit profesional dhe trajnimit, dhe llogaritjet nuk bazohen gjithmonë në të dhëna të sakta, veçanërisht për komunat me shumicë serbe ku të dhënat janë disa vjeçare. Institucionet e arsimit të lartë nuk financohen përmes një formule financimi që do të integronte një kriter performance; kjo mungesë duhet të përpunohet urgjentisht në bashkëpunim me ministrinë e financave, duke marrë parasysh praktikat e vendeve të tjera.

Mungesa e autonomisë financiare të shkollave pasqyron mungesën e autonomisë së menaxhimit në përgjithësi, gjë që pengon funksionimin e qetë sipas nevojave të përditshme. Aktivitetet që gjenerojnë të ardhura janë të mundshme, por nuk nxiten nga marrëveshjet aktuale.

Monitorimi, llogaridhënia dhe kapaciteti institucional lidhur me financimin. Llogaridhënia dhe monitorimi i shpenzimeve është një çështje kritike, pasi kornizat ekzistuese të raportimit në këtë drejtim mungojnë dhe nuk mbështeten nga mekanizmat e duhur të koordinimit, që do të lehtësonin rrjedhat e informacionit dhe do të siguronin kanale të rregullta komunikimi, përkatësisht midis Ministrisë së Financave, Punës dhe Transfereve dhe MASHTI-t, dhe midis MASHTI-t dhe drejtorive Komunale të Arsimit për çështjet e financimit.

Problemi i efikasitetit në shpenzime, siç ilustron nga raporti i ulët nxënës-mësues mes treguesve të tjerë, pasqyron vështirësinë në respektimin e normave dhe standardeve, përkatësisht për shkak të ndjeshmërisë politike dhe sociale. Ai gjithashtu bën thirrje për analizë më të madhe të të dhënave shkollore përmes prizmit të financave dhe efikasitetit.

Kostoja e politikës dhe financimi i donatorëve. Strategjia e Arsimit 2022-26, në mënyrë të jashtëzakonshme, është shoqëruar nga një vlerësim të koston. Megjithatë, ky vlerësim ngre katër shqetësime kryesore: i) synimi ambicioz për buxhetin e strategjisë, i cili është planifikuar të dyfishohet gjatë pesë viteve (me një kosto totale prej 322 milion euro gjatë pesë viteve, buxheti pritet të rritet nga 40 milion euro në 2022 në 70 milion në 2026); ii) një strategji që përfaqëson një pjesë të kufizuar të operacioneve aktuale të sistemit, megjithëse tashmë përbën një përpjekje të konsiderueshme të reformës (buxheti i strategjisë arrin ndërmjet 12% dhe 20% të buxhetit vjetor

për sektorin); iii) një sfidë fizibiliteti, pasi hendeuku i financimit përfaqëson një të tretën e të gjithë strategjisë së arsimit; iv) një shtyllë të strategjisë veçanërisht në rrezik, pasi gjysma e hendeikut të financimit ka të bëjë me shtyllën e digjitalizimit.

MASHTI thuhet të jetë një nga institucionet e Kosovës që përfiton më së shumti nga financimi i donatorëve. Megjithatë, nuk ka të dhëna të qarta dhe të përditësuara rregullisht për të gjitha kontributet e donatorëve, as në aspektin e shumës, as në aspektin e veprimtarive – qoftë në kornizën buxhetore afatmesme, në planet buxhetore vjetore, apo diku tjetër. Kjo pengon konsolidimin e të gjitha burimeve të alokuara për sektorin e arsimit, si dhe kufizon (ose reflekton) kapacitetin drejtues ose udhëheqës të MASHTI-t.

Kapaciteti institucional për menaxhimin financiar. Çështja e përhapur e kapacitetit institucional zbatohet për funksionin e menaxhimit financiar dhe rrjedh nga mungesa e të dhënave financiare lehtësisht të disponueshme dhe e koordinimit ndërinstytucional, të cilat kërkohen për të mbikëqyrur zinxhirin e financimit, nga planifikimi i buxhetit deri te rishikimi i shpenzimeve dhe vlerësimi i efikasitetit. Ajo ka të bëjë me nivelin makro (MASHTI), nivelin meso (drejtoria komunale për arsim (DKA) por edhe nivelet mikro (shkollore), duke përfshirë kompetencat e prokurimit dhe auditimit, dhe duhet të adresohen në mënyrë specifike, edhe pse si pjesë e një përpjekjeje më të gjerë.

Qeverisja

Në Kosovë, qeverisja e sistemit arsimor pritet të mbështetet 'vertikalisht' në tre nivele: niveli makro ose qendror, që kryesisht i është besuar MASHTI-t; niveli meso, i përfaqësuar nga DKA-të; dhe niveli mikro, duke u fokusuar në shkolla. Lidhjet efikase midis këtyre tre niveleve janë një element kritik për zbatimin e një sistemi aq të decentralizuar arsimor. Megjithatë, rregullimet dhe praktikat e qeverisjes zbulojnë shumë lidhje të dobëta, për të mos thënë të humbura.

Përgjegjësitë dhe mekanizmat e koordinimit në një sistem të decentralizuar. Së pari, rolet (ose funksionet) dhe përgjegjësitë përcaktohen zyrtarisht me ligj bazuar në parimin e subsidiaritetit, por nuk janë të respektuara në mënyrë strikte.

Në nivelin qendror, mjedisi institucional tregon për një rol ndonjëherë të ngatërruar të MASHTI-t dhe të një shumëllojshmërie institucionesh me komplementaritet të pasigurt të funksioneve të tyre. Me ligj, MASHTI është kryesisht përgjegjës për hartimin e politikave dhe kornizës rregullative, si dhe për sigurimin e cilësisë dhe inspektimin dhe ka kompetenca të kufizuara sa i përket menaxhimit operacional të dispozitës arsimore, e cila kryesisht u është transferuar Komunave përmes ligjit për vetëqeverisjen lokale. Megjithatë, në praktikë dhe në kundërshtim me mungesat e veta të burimeve njerëzore, MASHTI është ende i përfshirë jashtë mase në zbatim. Në anën tjetër, roli udhëheqës i MASHTI-t nuk është as i njohur, as i mundur plotësisht nga mjedisi institucional, pasi i mungojnë njësitet e rëndësishme për të udhëhequr zyrtarisht reformat dhe funksionet kyçe, siç janë digjitalizimi ose sigurimi i cilësisë. E fundit por jo më pak e rëndësishme, ekziston një shumëllojshmëri institucionesh të vogla, me role të paqarta, fuqi të kufizuara dhe burime të pamjaftueshme, dhe dyfishimi i funksioneve është i shpeshtë.

Në nivelin meso, drejtoritë komunale të arsimit (DKA), që pritet të jenë gur themeli i procesit të menaxhimit të arsimit, nuk janë të fuqizuara dhe nuk kanë kapacitete dhe burime të mjaftueshme për të përmbushur rolin e tyre. Ato kanë një listë të gjatë detyrash, por zakonisht kanë mungesë të burimeve njerëzore për t'i përmbushur. Megjithatë, duke qenë që decentralizimi nuk i imponon DKA-të të raportojnë për arritjet (dhe dobësitë), është e vështirë për MASHTI-n të njohë dhe të veprojë për mungesa të tilla. Natyrisht, kjo situatë nuk nxit transparencën nuk rrit kulturën e përgjegjësisë.

Në nivel mikro, autonomia e shkollave është pothuajse joekzistuese, pavarësisht se kuadri ligjor e mundëson. Siç ndodh shpesh, legjislacioni është më lehtësues sesa sugjeron zbatimi i tij. Si një pengesë themelore dhe praktike për autonominë e tyre, shkollat nuk kanë njohuri për buxhetin e tyre. Kufizimi i rregullave mbi veprimtaritë e gjenerimit të të ardhurave nuk nxit menaxhimin dinamik. Faktorë të tjerë pengues përfshijnë procedurat e emërimit të drejtorëve të shkollave, si dhe mungesën e kompetencave menaxheriale të ekipit menaxhues të shkollës, pjesëmarrjen e kufizuar të mësimitdhënësve, nxënësve ose prindërve në proceset e vendimmarrjes së shkollës, përkatësisht përmes bordit të shkollës, i cili shpesh duket të jetë pak më shumë se një organ formal.

Shqyrtimi funksional i kryer në vitin 2018 nga GiZ analizoi në detaje këto dobësi institucionale, përkatësisht në nivelin MASHTI (qendror), dhe ofroi një sërë rekomandimesh frymëzuese. Fatkeqësisht, nuk u përmend asnjë vazhdimësi e qartë sa i përket vendimit apo dialogut të strukturuar, dhe draft-grafiku i ri organizativ i MASHTI-t, i cili nuk është plotësisht në përputhje me thjeshtësimin e rekomanduar, ende mbetet për t'u miratuar.

Së dyti, koordinimi institucional është hallka që mungon kudo. Kjo krijon “vrime të zeza” dhe nuk mbështet transparencën dhe llogaridhënien, as fleksibilitetin dhe reagimin. Midis nivelit makro, ministror dhe meso, niveli i DKA-ve, mungesa e koordinimit qendror së bashku me mungesën e linjave të qarta për informim, vendimmarrje ose raportim pengon një proces dinamik dhe efektiv të vendimmarrjes. Mungesa e koordinimit midis DKA-ve gjithashtu pengon zgjidhjet sipas specifikave lokale.

Së treti, proceset legjislative, në përgjithësi në Kosovë, janë të fragmentuara dhe të gjata, dhe pengohen nga shqetësimet politike. Kjo nuk ndihmon në reagimin e sistemit arsimor për të miratuar masa korigjuuese, që do të ishin të nevojshme për të adresuar nevojat urgjente (siç është zhvendosja e mësuesve të tepërt sipas nevojës) ose për të përmirësuar efikasitetin e sistemit (p.sh. racionalizimi i rrjetit të shkollave për të shmangur ekzistencën e shumë shkollave të vogla, joefikase ose të tepërta). Megjithatë, kjo do të kërkonte futjen e fleksibilitetit në kuadrin e decentralizimit, me arsyetim të qartë dhe ndoshta përmes marrëveshjeve të përkohshme, që është një çështje shumë e ndjeshme.

Të dhënat dhe monitorimi për hartimin e politikave. Mbledhja dhe përdorimi i të dhënave është një dobësi therëse që pengon efikasitetin më të madh të bazuar në nevoja dhe llogaridhënien aktuale në të gjitha nivelet. Në nivel komune, nuk ka asnjë lloj mekanizmi monitorimi, raportimi apo vlerësimi. Ekzistojnë të dhëna, si dhe dy sisteme informacioni për menaxhimin e arsimit (siç u përmend më lart), por ato nuk përdoren për krijimin e një mekanizmi llogaridhënie dhe monitorimi, aq më pak për informimin e dialogut politik në mënyrë që të frymëzojnë reforma. Të dhënat janë pak të përdorura për menaxhimin e sistemit dhe hartimin e politikave në nivel qendror ose komunal.

Kapaciteti institucional. Sfidat e kapacitetit institucional manifestohet gjerësisht në aspektin e burimeve dhe kompetencave sasiore dhe cilësore, në të gjitha nivelet e qeverisjes; është baza themelore e anashkaluar për menaxhimin efektiv të sistemit arsimor. Në nivelin e MASHTI-t, përtej riorganizimit në pritje sipas organigramit, nuk ka digjitalizim të metodave të punës. Në nivelin komunal, mungojnë të dhënat për të kualifikuar, gjetur dhe adresuar më tej mungesat. Në nivel shkollë, ndër më problematike janë problemet organizative në mjedisin mësimor (turnet e shumta, alokimi i mësuesve, etj.).

Menaxhimi i mësuesve dhe drejtorëve të shkollave. Menaxhimi i stafit të shkollës, në veçanti i mësuesve dhe drejtorëve, ngre shqetësime në lidhje me formimin fillestar, rekrutimin, zhvendosjen dhe mbështetjen. Drejtorët e shkollave emërohen nga komunat, me probleme të shpeshta që kanë të bëjnë me transparencën dhe kompetencat në raport me kriteret e përcaktuara nga MASHTI.

Udhëheqja e sektorit dhe roli i partnerëve të arsimit. Vizionit strategjik i mungon një mjedis nxitës i debatit publik dhe një komunitet mbështetës dhe koheziv i donatorëve. Kapaciteti i kufizuar i udhëheqjes së MASHTI-t në sektor nuk e kompenson rrezikun e pronësisë për shkak të shumëllojshmërisë së ndërhyrjeve të donatorëve. Ekziston një vizion strategjik konceptualisht i mirë se si duhet të duket sistemi, por mungojnë bazat për të mundësuar dhe siguruar zbatimin e tij. Duke qenë që nuk ka vend për debat publik, vizioni i MASHTI-t për arsimin nuk zotërohet dhe mbështetet siç do të mund të ishte me një qasje më pjesëmarrëse.

Përveç kësaj, rolet e donatorëve në Kosovë janë të diskutueshme. Donatorët ofrojnë mbështetje të madhe, e cila ndihmon në ndërtimin e sistemit arsimor të këtij vendi të ri. Megjithatë, ajo është kryesisht e pakoordinuar dhe rrezikon mbivendosje ose zëvendësim në ndërhyrje, thjesht duke avancuar agjendat përkatëse. Dhe koordinimi i dobët, kryesisht formal i donatorëve nën udhëheqjen e MASHTI-t bën pak për të zbutur këto rreziqe dhe për të adresuar mospërputhjet.

Pabarazia, financimi dhe çështjet e qeverisjes nxjerrin në pah aftësinë për rezistencë të sistemit arsimor të Kosovës: elasticiteti i sistemit arsimor të Kosovës është para së gjithash i lidhur me një stabilitet të caktuar të sistemit, i cili kufizohet në rezistencën ndaj ndryshimit.

Rekomandime

Në varësi të preferencave dhe këndvështrimit të lexuesit, Kapitulli mbi Rekomandimet ofron një menu zgjedhjesh. Seksioni i parë, që i drejtohet të gjithë lexuesve, ofron rekomandime të përgjithshme mbi prioritetet e reformës; seksioni i dytë, që i drejtohet kryesisht shërbimeve të BE-së, propozon prioritete për mbështetjen e jashtme të BE-së, të cilat gjithashtu mund të frymëzojnë donatorë të tjerë. Seksioni i tretë i drejtohet qeverisë së Kosovës dhe MASHTI-t, në lidhje me rekomandimet e DSHA për planet e Strategjisë së Arsimit 2026.

Rekomandime kryesore

Duke u mbështetur tek gjetjet, veprimet e sugjeruara dhe prioritetet e punës që lidhen me to janë përcaktuar, , janë renditur sa herë që ka qenë e mundur (afatshkurtër, afatmesëm, afatgjatë) dhe janë grupuar në tre kategori kryesore rekomandimesh. Ato janë paraqitur më poshtë. Detajet mbi afatin kohor janë në dispozicion në raportin e plotë.

FUSHA KRYESORE E REKOMANDIMIT A - Të Dhëna, Analiza dhe Monitorim

Veprimi A1: Krijimi i një mekanizmi të shëndoshë monitorimi dhe vlerësimi për ES 2026

- ✓ Krijimi i një grupu ad hoc për monitorimin e arsimit, nën udhëheqjen e MASHTI-t, me një mandat 3 - 6-mujor të fokusuar në mekanizmin e monitorimit të lidhur me strategjinë
- ✓ Përcaktimi në detaje i mekanizmit të monitorimit për strategjinë e arsimit për vitin 2026
- ✓ Organizimi i rishikimeve vjetore të sektorit të përbashkët bazuar në këtë mekanizëm monitorimi deri në vitin 2026
- ✓ Kryerja e një ushtrimi nga mësimet e nxëna

Veprimi A2: Kryerja e një numri analizash ad-hoc, të bazuara në të dhëna për çështje specifike

- ✓ Analiza të detajuara të bazuara në të dhëna të forcës mësimore
- ✓ Analiza e menaxhimit të arsimit në nivel komunal
- ✓ Hartëzim të ambienteve të shkollave
- ✓ Hartëzim të kontributeve të planifikuara të donatorëve në sektor

- ✓ Vlerësim të nevojave të të dhënave

Veprimi A3: Zhvillimi i menaxhimit të të dhënave arsimore dhe financiare, duke u mbështetur në sistemin(sistemet) e përmirësuar të informacionit të menaxhimit

- ✓ Ngritja e një ekipi të përzier përgjegjësish për rishikimin e sistemeve të menaxhimit të informacionit të arsimit
- ✓ Kryerja e një rishikimi funksional të sistemit ekzistues
- ✓ Rregullimi i sistemit të informacionit të arsimit, të tregut të punës dhe të menaxhimit financiar, duke u fokusuar në ndërveprimin dhe përdorimin e politikëbërjes
- ✓ Sigurimi që të gjithë aktorët e rëndësishëm të marrin përgjegjësi përmes trajnimit
- ✓ Kryerja e gjurmimit të detyrueshëm të të dhënave financiare përmes nivelit të komunës në shkolla

FUSHA KRYESORE E REKOMANDIMIT B - Kornizat e qeverisjes për decentralizim efektiv, përfshirë mekanizmat e koordinimit

Veprimi B1: organizimi i mjedisit institucional dhe qeverisë bazuar në rishikimin funksional,

- ✓ Rishikimi, përditësimi dhe diskutimi i rekomandimeve të rishikimit funksional dhe planifikimi i veprimit mbi rekomandimet e realizueshme për riorganizimin e mjedisit institucional, të lidhur me draft-organikën e re dhe funksionet që do të kryhen
- ✓ Organizimi i punës së sigurimit të cilësisë në një njësi të vetme organizative
- ✓ Caktimi i një njësie organizative të ngarkuar me avancimin e agjendës digjitale
- ✓ Rishikimi i legjislacionit për të lejuar përshtatjen e dëshiruar të institucionit
- ✓ Bërja eshkolave në nivelin përgjegjës për procedura më të rregullta të sigurimit të cilësisë

Veprimi B2: Krijimi ose aktivizimi i mekanizmave koordinues në nivele të ndryshme të qeverisjes

- ✓ Ndërmjet arsimit dhe financave: Krijimi dhe aktivizimi i një komiteti të përbashkët midis MASHTI-t dhe MFPT-së
- ✓ Funkcionalizimi dhe efektivizimi i kuadrit të koordinimit të donatorëve të arsimit ndërmjet qeverisë dhe donatorëve
- ✓ Ndërmjet MASHTI-t dhe DKA-ve: Krijimi i një mekanizmi të thjeshtë dhe të lehtë për t'u përdorur, të lehtësuar nga MASHTI, për shkëmbim informacioni dhe fleksibilitet mbi burimet arsimore në të gjitha DKA-të
- ✓ Përcaktimi i një kornize (një hapësire) për debat të rregullt publik mbi arsimin që përfshin shoqërinë civile të Kosovës
- ✓ Ndërmarrja e një diskutimi ndërministror që përfshin komunat në optimizimin e rrjetit shkollor

FUSHA KRYESORE E REKOMANDIMIT C - Ndërtimi i kapaciteteve holistike për një sistem që siguron cilësi dhe barazi

Veprimi C1: Zbatimi i një qasjeje holistike, sistematike dhe të përqendruar tek përdoruesit për ndërtimin e kapaciteteve

- ✓ Kryerja e një analizë gjithëpërfshirëse të nevojave të trajnimit (VNT)
- ✓ Hartimi i një master plani që synon përdoruesin dhe të sekuencuar me afate për ndërtimin e kapaciteteve (ose trajnimin)
- ✓ Sigurimi i burimeve dhe ndarjeve të përgjegjësish për zbatimin e planit kryesor të ndërtimit të kapaciteteve sipas përdoruesve të synuar
- ✓ Prezantimi i reformës gjithëpërfshirëse të profesionit mësimdhënës, duke përfshirë një skemë të modernizuar të ndërtimit të kapaciteteve për mësuesit

Veprimi C2: Ndërtimi i kapaciteteve për një zbatim të plotë të funksionit të sigurimit të cilësisë

- ✓ Trajnimi i aktorëve mikro dhe meso (drejtorë, koordinatorë të SC në nivel shkolle dhe në DKA)
- ✓ Trajneri i DKA-ve dhe inspektorët hartojnë bashkërisht, në secilën komunë, planin afatmesëm të inspektimit

Veprimi C3: Rishikimi i kornizës së financimit për nivelet e ndryshme të arsimit, duke e bërë cilësinë një parametër kyç për shpërndarjen e burimeve

- ✓ Miratimi dhe aktivizimi i një formule të re financimi për arsimin parauniversitar, duke dalluar arsimin e përgjithshëm dhe APT-në
- ✓ Praktikrat e mira të komunave për decentralizimin e menaxhimit të buxhetit në nivel shkolle përdoren si model nxënieje përmirësimi
- ✓ Përcaktimi dhe miratimi i një formule financimi të bazuar në performancë për arsimin e lartë
- ✓ Lehtësimi i modeleve alternative të financimit për arsimin në fëmijërinë e hershme

Veprimi C4: Rishikimi i qasjes ndaj edukimit dhe kujdesit në fëmijërinë e hershme

- ✓ Klasat e zbrazëta në zonat rurale të konvertohen në mjedise të përshtatshme të arsimit parashkollor
- ✓ Rishikimi i politikës së arsimit parashkollor, duke përfshirë lëvizjen në një koncept më të gjerë të "edukimit dhe kujdesit të fëmijërisë së hershme"

Veprimi C5: Kthimi i arsimit digjital në një shtytë për të ri-menduar cilësinë e ofertës arsimore

- ✓ Sigurimi i infrastrukturës dhe pajisjeve digjitale
- ✓ Hartimi i standardeve të sigurimit të cilësisë për arsimin digjital me qasje të teknologjisë së ulët
- ✓ Përforsimi i kompetencës së edukimit digjital të arsimtarëve si një pikënisje për aktivizimin e mësimit digjital në praktikën e mësimdhënies dhe vlerësimit

Rekomandime për mbështetjen e BE-së (dhe donatorëve)

Prioritetet për ndihmën financiare nga BE-ja. Përtej përafrimit me Strategjinë e Arsimit 2026, ne këshillojmë që mbështetja financiare e BE-së duhet t'u jepet ndërhyrjeve të listuara në tre fushat kryesore të identifikuara dhe që janë plotësisht në përputhje me kornizën globale të mbështetjes së BE-së. Programi ideal i mbështetjes duhet të përfshijë si përforsimin afatgjatë të komponentëve thelbësorë të një sistemi të përgjithshëm arsimor që funksionon mirë, ashtu edhe zgjidhjet afatshkurtra dhe të shpejta për sa i përket analizave të bazuara në prova dhe vendimmarrje.

BE-ja mund të planifikojë të komisionojë dhe/ose financojë një sërë studimesh të thelluara të fokusuara në të ardhmen e afërt, duke kontribuar në termat e tyre të referencës. Gjithashtu, BE duhet të luajë një rol aktiv në bashkimin e ministrive të ndryshme (MASHTI, MFPT, MAP) për të arritur krijimin e task forcave dhe grupeve ndërministrorë të nevojshme. Pavarësisht nga fakti se kjo duhet të jetë pjesë e një dialogu të përforsuar të politikave, mund të jetë e dobishme që të përfshihet në veprimtaritë e ndërhyrjes së BE-së.

Dy funksione thelbësore dhe të qëndrueshme/afatgjatë meritojnë mbështetje të veçantë nga BE në afat të mesëm dhe të gjatë: funksioni i monitorimit dhe vlerësimit dhe funksioni i sigurimit të cilësisë, pasi janë vendimtare për përparimin thelbësor në cilësinë e sistemit arsimor.

Modalitetet për ndihmën financiare nga BE-ja. Nëse parashikohet ndonjëherë, mbështetja buxhetore do të duhet të presë që rishikimi i zinxhirit të të dhënave të jetë efektiv, në mënyrë që të

krijohet një mekanizëm i përshtatshëm monitorimi dhe vlerësimi, i orientuar drejt rezultateve, i cili të mundë të përmbushë kushtet e këtij modaliteti mbështetës në lidhje me vlerësimin e rregullt të politikës sektoriale.

Veprimet për ngritjen e kapaciteteve, të cilat janë shumë të nevojshme, duhet të organizohen në një plan të integruar (secili komponent i ndihmës së BE-së duhet të përmbajë në vetvete një komponent për ndërtimin e kapaciteteve, në vend të një projekti të dedikuar për to) dhe t'i besohen një grupi institucionesh kombëtare, të mbikëqyrura nga një komitet i përbashkët drejtues EUOK/MASHTI. Ky grup mund të përfshijë, siç u përmend më lart, organet e administratës publike përgjegjëse për trajnimin e nëpunësve publikë, universitetet dhe aktorë të tjerë publikë ose privatë që duhen identifikuar.

E fundit, por jo më pak e rëndësishme, BE-ja mund të zgjedhë metodat e zbatimit për projektet e saj që promovojnë pjesëmarrjen dhe fuqizimin e shoqërisë civile, të tilla si thirrjet për tenderë që synojnë organizatat e shoqërisë civile (duke përfshirë shoqatat e prindërve, OJQ-të, etj.), si shembull, me qëllim promovimin e qasjes nga poshtë-lart dhe zgjidhjeve të bazuara në nivel lokal.

Një rast i mirë për zhvillimin e programimit ndër-sektorial. Nëse tejkalohe pengesat administrative dhe organizative, sektori i arsimit në Kosovë mund të ofrojë të paktën katër mundësi për mbështetje ndër-sektoriale të BE-së: në digjitalizim (me tranzicion digjital, e-qeverisje), në fëmijërinë e hershme (me shëndetësi, mbrojtje sociale, ushqim), në ngritjen e kapaciteteve institucionale (me administratën publike, menaxhimin e financave publike, qeverisjen dhe decentralizimin) dhe në mekanizmat e financimit (me menaxhimin e buxhetit dhe financave publike). Në anën tjetër, do të ishte interesante që sektori i arsimit të bëhet prioritet për zbatimin e reformave ndërdisiplinore, në kuadër të programeve të tjera mbështetëse të BE-së (MFP, RAP, Shoqëria e informacionit, etj..

Implikimet për dialogun politik ndërmjet Kosovës dhe BE-së. Duke pasur parasysh nivelin e ndihmës financiare të ofruar nga institucionet e BE-së (40% e ODA totale e marrë nga Kosova në vitin 2017), BE-ja ka legjitimitet të plotë për të udhëhequr dialogun e politikave midis qeverisë së Kosovës dhe donatorëve të saj (jo vetëm midis Kosovës dhe BE-së). Konkretisht, kjo mund të përfshijë:

- organizimin e rishikimeve kuptimplota të përbashkëta sektoriale në takimet e komisioneve vartëse, duke vënë Strategjinë e Arsimit 2026 dhe DSHA në qendër të vëmendjes së këtyre takimeve të komisioneve vartëse dhe duke i dhënë sektorit takime të dedikuara njëra pas tjetrës;
- përqafimin dhe mbështetjen e një udhëheqjeje politike në nivelin më të lartë për çështje të ndjeshme, por kritike për një reformë të suksesshme të sistemit arsimor, duke përfshirë koordinimin ndërministror (të rregullt dhe operacional), ndërtimin e kapaciteteve institucionale gjithëpërfshirëse dhe ndjekjen funksionale të rishikimit, ose kalimin gradual në programimin buxhetor të bazuar në objektiva

Rekomandime për qeverinë e Kosovës dhe MASHTI-n

Pavarësisht vizionit të fortë të politikave të ofruara nga Strategjia e Arsimit 2026, është e nevojshme të vendosen prioritetet më të qarta midis veprimeve të shumta që duhet të kryhen gjatë një periudhe 5 vjeçare. Kjo kërkon njohjen e hendekut ende të konsiderueshëm të financimit, rezultatet e zbatimit të vitit të parë dhe llogaritjen reale të kapaciteteve thithëse, duke përfshirë kufizimet që lidhen me kapacitetet institucionale dhe burimet njerëzore. Kjo do të vendoste bazën

për një agjendë të besueshme të politikave, që donatorët dhe partnerët e zhvillimit mund ta mbështesin më lehtë.

Për këtë kontroll realiteti, Strategjia e Arsimit 2026, e cila shërben si plani katërvjeçar i MASHTI-t, u krahasua me veprimet dhe prioritetet e punës të sugjeruara nga DSHA. Ky raund i fundit analize, i cili u përpilua në një tabelë të thjeshtë, e cila mund të përdoret në mënyrë të pavarur, konfirmon se Strategjia e Arsimit 2026 përfshin një sërë nismash reformuese përkatëse dhe domethënëse që ndajnë shqetësimet e DSHA. Megjithatë, struktura e dokumentit, e organizuar rreth katër niveleve kryesore të arsimit përpos objektivit të digjitalizimit, nuk arrin të demonstrojë sinergjitë, komplementaritetin dhe integrimin në të gjitha këto nivele dhe në të gjitha institucionet publike përgjegjëse për zbatimin e reformës, duke qenë që tani ato janë përgjegjëse për drejtimin e sistemit. Strategjia e Arsimit 2026 nuk e vendos rolin e mundshëm të aktorëve të tjerë të arsimit dhe as nuk detajon mekanizmin e monitorimit dhe vlerësimit, që do të garantonte një drejtim të ngushtë dhe në kohë të procesit të ndryshimit. Lidhja e këtyre hallkave dhe “vajosja” e sistemit është ndoshta veprimi më urgjent, në mënyrë që udhërrëfyesi i MASHTI-t të bëhet gjithëpërfshirës dhe në pronësi të të gjithë palëve të interesuara.

DSHA, një pikë kthese e bazuar në prova në një rrugëtim sfidues reformash. Kjo Diagnozë e Shpejtë e Arsimit mund të mos sjellë zbulime thelbësisht të reja në njohuritë e sfidave me të cilat përballet aktualisht sistemi, por e bën këtë në një mënyrë metodike dhe të bazuar në të dhëna. Për më tepër, përfshin të dhëna cilësore të mbledhura përmes konsultimeve, duke nxitur një reflektim pjesëmarrës dhe duke përfshirë aktorë të ndryshëm përtej nivelit nivel makro dhe jashtë fushëveprimit ministror. Përfundimisht, përpiqet të lidhë shumë komponentë analitikë para-ekzistues që janë mbajtur disi të ndarë, ndërkohë që ofrojnë mesazhe të forta për reforma kur vendosen së bashku.

Raporti i DSHA avokon për përmirësimin e transparencës dhe llogaridhënies në sistemin arsimor, falë menaxhimit më gjithëpërfshirës të të dhënave, analizës, gjurmimit bazë të shpenzimeve dhe efikasitetit deri në nivel të decentralizuar dhe mekanizmave të monitorimit dhe vlerësimit të përcaktuar dhe aplikuar qartë; këto janë bazat e sistemeve arsimore adaptive dhe elastike. Por gurthemeli dhe faktori kryesor i suksesit të reformave, që nuk duhet harruar, mbetet kapitali njerëzor në të gjitha nivelet e sistemit, nga shkollat tek komunat dhe tek ministrinë. Kjo vëmendje ndaj kapitalit njerëzor është thelbësore për të siguruar që përpjekjet reformuese të shkojnë përtej një qasjeje mekanike për menaxhimin e sistemit arsimor dhe zhvillimin e kapitalit njerëzor, përfshirë kompetencat dhe përforcimin e kapaciteteve, një prioritet i fortë dhe “organik”.

Bashkimi Evropian, përmes Zyrës së tij në Kosovë dhe DG NEAR në Bruksel, mban legjitimitet të plotë dhe një përgjegjësi të rëndësishme në promovimin e hapave të ardhshëm, duke përfshirë krijimin e grupeve të punës ad hoc dhe hapësirave të diskutimit të nevojshme si parakushte për ndryshime strukturore si dhe nxitjen për koordinim dhe bashkëpunim ndërministror të brendshëm, nën një udhëheqje politike të nivelit të lartë të Kosovës.

Përmbajtja

Përmbajtjet

Mesazhet kryesore për politikbërësit /përmbledhjen ekzekutive	2
Gjetjet	2
Pabarazia	3
Financimi	4
Qeverisja	6
Rekomandime	8
Përmbajtja	13
Tabela e pamjeve (figurat, kutitë e tekstit dhe tabelat)	15
Prezantimi	Error! Bookmark not defined.
Historiku, audiencia e synuar dhe objektivat	17
Metodologjia	17
Ekipi dhe autorësia	19
Përmbledhje e raportit	19
Konteksti i sistemit arsimor të Kosovës	21
I. Gjetjet kryesore	23
PABARAZIA (në qasjen në një sistem arsimor cilësor)	23
Qasja dhe cilësia e sistemit arsimor të Kosovës: <i>vërejtjet paraprake dhe ‘mesatare’</i>	23
Përcaktimi i faktorëve të pabarazisë në qasjen në një sistem arsimor cilësor	28
Ndarja rurale-urbane është një paradoks	30
Oferta e arsimit publik – privat: disa modele shqetësuese të kohëve të fundit	31
Shpërndarja e pabarabartë e burimeve në nivel shkolle	31
Digjitalizimi dhe pabarazitë? Më pak një faktor ndarës midis nxënësve ose shkollave sesa një sfidë kombëtare	36
Arsimi parashkollor dhe pabarazitë: një dispozitë e pamjaftueshme, me shumë forma që kombinon pabarazitë rurale-urbane dhe publike-private, por edhe ato të lidhura me punën	38
FINANCIMI (i sistemit arsimor)	41
Buxheti i arsimit: prioriteti i drejtë për sektorin zbulon disa mospërputhje, por jep hapësirë për cilësi dhe ofron përmirësim	41
Decentralizimi dhe financimi: një fushë prioritare e punës për financim përkatës dhe transparent të shkollave nëpërmjet drejtorive arsimore komunale	45
Monitorimi, llogaridhënia dhe ngritja e kapaciteteve institucionale për financim: një çështje kritike për të përmirësuar cilësinë e arsimit dhe efikasitetin në përdorimin e parave publike	49
Kostoja e politikave dhe financimi i donatorëve: mungesa e informacionit të konsoliduar mbi financimin e donatorëve pengon parashikueshmërinë dhe qëndrueshmërinë e strategjisë së shpenzimeve	49
Kapaciteti institucional për menaxhimin financiar	51
QEVERISJA	53

Përgjegjësitë dhe mekanizmat e koordinimit në një sistem të decentralizuar: një hallkë që mungon	53
Të dhënat dhe monitorimi: një çështje kyçe për efikasitet më të madh të bazuar në nevoja dhe llogaridhënie aktuale në të gjitha nivelet	58
Kapaciteti institucional: anashkalohen parimet themelore për menaxhimin e sistemit arsimor	59
Sfida e menaxhimit të mësuesve dhe drejtorëve: përgatitja, rekrutimi, vendosja dhe shoqërimi i stafit.....	60
Udhëheqja mbi sektorin dhe roli i partnerëve të arsimit: vizionit strategjik i mungon një mjedis stimulues i debatit publik dhe një komunitet mbështetës, koheziv i donatorëve	61
Si këto tri dimensione e përforcojnë elasticitetin e sistemit arsimor të Kosovës?.....	62
II. Rekomandime.....	64
REKOMANDIMET KRYESORE.....	65
FUSHA KRYESORE E REKOMANDIMIT A - të dhënat, analizat dhe monitorimi	66
Veprimi A1: Ngritja e një mekanizmi të shëndoshë monitorimi dhe vlerësimi për ES 2026.....	66
Veprimi A2: Kryeni një numër analizash ad-hoc, të bazuara në të dhëna për çështje specifike.....	67
Veprimi A3: Zhvillimi i edukimit dhe menaxhimit të të dhënave financiare, duke u mbështetur në përmirësimin e sistemeve të informacionit	67
Fusha kryesore e rekomandimit B - Kornizat e qeverisjes, përfshirë mekanizmat e koordinimit, për decentralizim efektiv.....	69
Veprimi B1: Nisur nga rishikimi funksional, drejtoni mjedisin institucional dhe qeverisës	69
Veprimi B2: Krijoni ose aktivizoni mekanizma koordinues në nivele të ndryshme të qeverisjes.....	70
Fusha kryesore e rekomandimit C - Ndërtimi i kapaciteteve gjithpërfshirëse për një sistem të siguruar me cilësi dhe të barabartë.....	71
Veprimi C1: Zbatimi i një qasjeje holistike, sistematike dhe të përqendruar tek përdoruesit për ndërtimin e kapaciteteve	71
Veprimi C2: Ndërtimi i kapaciteteve për një zbatim të plotë të funksionit të sigurimit të cilësisë	72
Veprimi C3: Rishikoni kornizën e financimit për nivelet e ndryshme të arsimit, duke e bërë cilësinë një parametër kyç për shpërndarjen e burimeve	73
Veprimi C4: Rishikimi i qasjes ndaj edukimit dhe kujdesit në fëmijërinë e hershme	74
Veprimi C5: Bëjeni arsimin digjital një forcë lëvizëse për të ri-menduar cilësinë e ofertës arsimore.....	74
Veprimet dhe detyrat e rekomanduara në pak fjalë.....	74
REKOMANDIME PËR MBËSHTETJEN E BE-SË (DHE DONATORËVE)	77
a. Implikimet për ndihmën financiare prioritare të BE-së.....	77
Cilat janë prioritetet?	77
Çfarë modalitetesh?.....	77
Çfarë lidhje ka me mbështetjen e vazhdueshme apo të planifikuar të BE-së?	78
Një rast i mirë për zhvillimin e programeve ndër-sektoriale të BE-së	78
b. Implikimi për dialogun e politikave BE/Kosovë.....	78
Advokim për avancimin e temave të caktuara transversale:.....	80
REKOMANDIMET PËR SHQYRTIM NGA QEVERIA E KOSOVËS.....	81
Veprimi B2: Krijoni ose aktivizoni mekanizma koordinues në nivele të ndryshme të qeverisjes.....	83
- Të inicohet një diskutim ndërinstitucional me përfshirjen e komunave për racionalizim - optimizim të rjetit shkollor	84

Fusha kryesore e rekomandimit C - Ndërtimi i kapaciteteve holiste për një sistem të siguar me cilësi dhe të barabartë.....	84
Veprimi C1: Zbatimi i një qasjeje gjithëpërfshirëse dhe sistematike për ndërtimin e kapaciteteve ..	84
Veprimi C2: Ndërtoni kapacitete për një zbatim të plotë të funksionit të sigurimit të cilësisë	85
- Trajnimi i aktorëve mikro dhe meso përgjegjës për SC (drejtorët, koordinatorët e SC në shkollë dhe në nivel të DKA-ve).....	85
- Trajneri i DKA-ve dhe inspektorët të elaborojnë bashkërisht planin afatmesëm të inspektimit	85
Veprimi C3: Rishikoni kornizën e financimit për nivelet e ndryshme të arsimit, duke e bërë cilësinë një parametër kyç për shpërndarjen e burimeve	85
- Një formulë e re financimi për arsimin parauniversitar, duke dalluar arsimin e përgjithshëm dhe APT-në	85
- Praktika të mira të DKA-ve, nga menaxhimi i decentralizuar i buxhetit në nivel shkolle	85
- Përcaktimi i formulës së financimit të bazuar në performancë për arsimin e lartë.....	85
- Lehtësimi i modeleve alternative të financimit të edukimit dhe kujdesit për fëmijët në moshë të hershme	85
Veprimi C5: Bëjeni arsimin digjital një forcë lëvizëse për të ri-menduar cilësinë e ofertës arsimore	86
- Siguroni infrastrukturë dhe pajisje digjitale	86
- Hartoni standarde për sigurim të cilësisë dhe cilësisë për arsimin digjital me qasje të teknologjisë së ulët	86
Konkluzion: DShA, një pikë kthese e bazuar në prova në një rrugëtim sfidues reformash	87
Annexes	88
Annex 1: Bibliographic references.....	88
Annex 2: Data	92
Data sources.....	92
Files.....	92
Additional data	92
Annex 3: Consultation references	95
National Technical Team (NTT) consultation:	95
Consultation of Education Donors (Meeting on 5 September 2022)	95
Bilateral interviews	96
Annex 4: Additional information	99
Annex 4a: Legal framework, norms and rules – including for formula funding	99
Annex 4b: Role and responsibilities of municipality education directorates, by law	101
Annex 4c: The digital education reform framework: some guidance for use	102
Annex 4d: Recommendations on digitalisation in a nutshell	103
Lista e akronimeve.....	105

Tabela e pamjeve (figurat, kutitë e tekstit dhe tabelat)

Figura 1: Procesi i zbatimit të Diagnozës së Shpejtë të Arsimit¹⁸

Figura2: Projektionet e popullsisë së grupeve të moshës shkollore në Kosovë²¹

Figura 3: Ndhimja Zyrtare për Zhvillim nga donatori dhe sektori	22	
Figura4: Shpërndarja e nxënësve sipas nivelit	2021/2225	
Figura : Shpërndarja e shkollave publike sipas turneve në zonat rurale dhe urbane,	2021/22530	
Figura 6: Regjistrimi i nxënësve në shkolla publike (6a, majtas) dhe private (6b, djathtas) sipas nivelit	2021/2231	
Figura 7: Trendet në numrin e mësuesve dhe regjistrimet e nxënësve në arsimin publik,	2019/20 deri 2021/22 (2019/20 vlera bazë është = 100%)	32
Figura : Shpërndarja e shkollave publike sipas llojit të ndërrimeve,	2021/22834	
Figura 9: Shpërndarja e nxënësve sipas llojit të turneve të operuara në shkollat e tyre, sipas komunës,	2021/2235	
Figura 10: Korniza e reformës së arsimit digjital	FTE36	
Figura 11: Regjistrimet parashkollore publike kundër private (me % të pjesës private)	39	
Figura 12: Shpenzimet buxhetore sipas nivelit arsimor,	202141	
Figura 13: Evolucion i shpenzimeve buxhetore sipas nivelit të arsimit,	2016-202142	
Figura 14 (a deri në c): Evolucion i shpenzimeve buxhetore dhe regjistrimeve sipas nivelit arsimor,	2016-2143	
Figura 15: Shpenzimet për kokë banori sipas nivelit arsimor	44	
Figura 16: Buxheti i arsimit sipas kategorive ekonomike	44	
Figura 17: Krahasimi midis buxhetit të planifikuar dhe të ekzekutuar, Buxheti	202145	
Figura 18: Burimet e financimit sipas 'organizimit buxhetor' në %	45	
Figura 19: Shembulli i analizës së buxhetit të komunave dhe pjesëve përkatëse të të ardhurave vetjake në arsim	47	
Figura 20: Shpërndarja e buxhetit sipas burimit të fondeve dhe zërave ekonomikë	48	
Figura 21: Kostoja e strategjisë së arsimit sipas shtyllës	50	
Figura 22: Burimet e planifikuara të financimit të strategjisë së arsimit	2022-2650	
Figura23: Drafti i ri i organigramës për MASHTI-n, do të miratohet	56	
Figura 24: Struktura e sugjeruar e mostrës për Departamentin Para universitar në MASHTI	56	
Figura25: Kompleksiteti i kuadrit institucional: shembulli i procesit të planifikimit dhe ekzekutimit të buxhetit	57	
Figura26: Rekomandimet DSHA me pak fjalë: Fushat kryesore dhe veprimet përkatëse	65	
Figura 27: Prioritetet e rekomanduara të punës sipas afatit kohor dhe nivelit të ndërhyrjes	76	
Textbox 1 Organizimi institucional i buxhetit	50	
Textbox2: Përgjegjësia e Aktorëve në Financimin e Arsimit (Burimi: Harmonizimi i të dhënave të mbledhur nga FTE, 2022)	52	
Kutia e tekstit3: Roli i drejtorive komunale të arsimit (DKA) siç përcaktohet me ligj	54	
Kutia e tekstit4: Një rast studimi për emërimin e drejtorëve të shkollave	63	
Kutia e tekstit5: Rastet studimore të Komunës: Fushë Kosovë dhe Podujevë	66	
Textbox6: Lista sinoptike e veprimeve të rekomanduara	75	
Tabela1: Të dhënat kryesore për analizën e pabarazive	27	
Tabela 2: Korrespondenca midis veprimeve të rekomanduara të DShA dhe masave të planifikuara të strategjisë së arsimit	82	

Hyrje

Diagnoza e Shpejtë e Arsimit në Kosovë*: Adresimi i hallkave të dobëta. Përse ky titull? Për të ndërgjegjësuar lexuesit, i nxisim t'i shohin gjetjet e DSHA përmes një lenteje të caktuar. Në Kosovë, shumë nga problemet e sistemit arsimor paraqesin "lidhjet" si shkak rrënjësor të tyre. Qofshin ato që mungojnë, të prishura ose thjesht të dobëta, qoftë në lidhje me rrjedhën e informacionit, me mekanizmat e koordinimit apo me kornizat e bashkëpunimit, këto lidhje të dëmtuara pengojnë mbarëvajtjen e sistemit dhe minojnë zbatimin dhe efektivitetin e vendimmarrjes dhe proceseve të reformës. Prandaj, dukej e rëndësishme për t'i bërë ato fije të përbashkëta të kësaj analize.

Historiku, audienca e synuar dhe objektivat

Historiku. Në prill 2022, Komisioni Evropian (KE) i kërkoi Fondacionit Evropian të Trajnimit (FTE) të kryejë një Diagnozë të Shpejtë të Arsimit (DSHA) në Kosovë, si **një kontribut për ciklin e ardhshëm të programimit të Bashkimit Evropian në favor të sektorit të arsimit**. Një analizë e tillë ndjek një metodologji të² zhvilluar nga FTE dhe të aplikuar më parë në Liban në 2021.

Pas diskutimit fillestar me Drejtorinë e Përgjithshme të KE-së për Fqinjësinë dhe Negociatat e Zgjerimit (DG-NEAR) dhe përcaktimit të kornizës së përgjithshme, qëllimi, fushëveprimi dhe fokusi i analizës u dorëzuan dhe u përpunuan me Zyrën e BE-së në Kosovë (ZBEK) dhe me Ministrinë e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MASHTI).

Prioriteti i audiencës së synuar për këtë diagnozë është i dyfishtë:

- Shërbimet e BE-së, në mënyrë që të informojnë për programet e ardhshme të ndihmës financiare dhe dialogun e politikave BE/Kosovë;
- Qeveria e Kosovës, në veçanti përmes MASHTI-t, në mënyrë që të fuqizojë prioritetet e mundshme në kuadër të Strategjisë Kombëtare të Arsimit 2026 të miratuar së fundmi.

Objektivat. Është kritike të theksohet që në fillim se qëllimi i **kësaj analize është të identifikojë boshllëqet dhe sfidat**, në mënyrë që qeveria t'u japë përparësi dhe të fokusojë mbështetjen e BE-së në to. Kjo shpjegon pse arritjet e politikave dhe përmirësimet e sistemit pothuajse nuk përmenden në këtë raport, por kjo nuk e ndryshon faktin që ato ekzistojnë.

Metodologjia

Fushëveprimi dhe përmbajtja. Analiza DSHA përbëhet nga një **rishikim i shpejtë, por i bazuar në dëshmi**, i të gjithë sistemit arsimor, nga fëmijëria e hershme deri në nivelet e arsimit të lartë. Me evidencë, nënkuptojmë si evidencën sasiore, me analizë thelbësore të të dhënave statistikore të ndara, ashtu edhe evidencën cilësore, të marrë përmes intervistave dypalëshe dhe grupeve të fokusit që përfshijnë aktorët kryesorë të sektorit të arsimit.

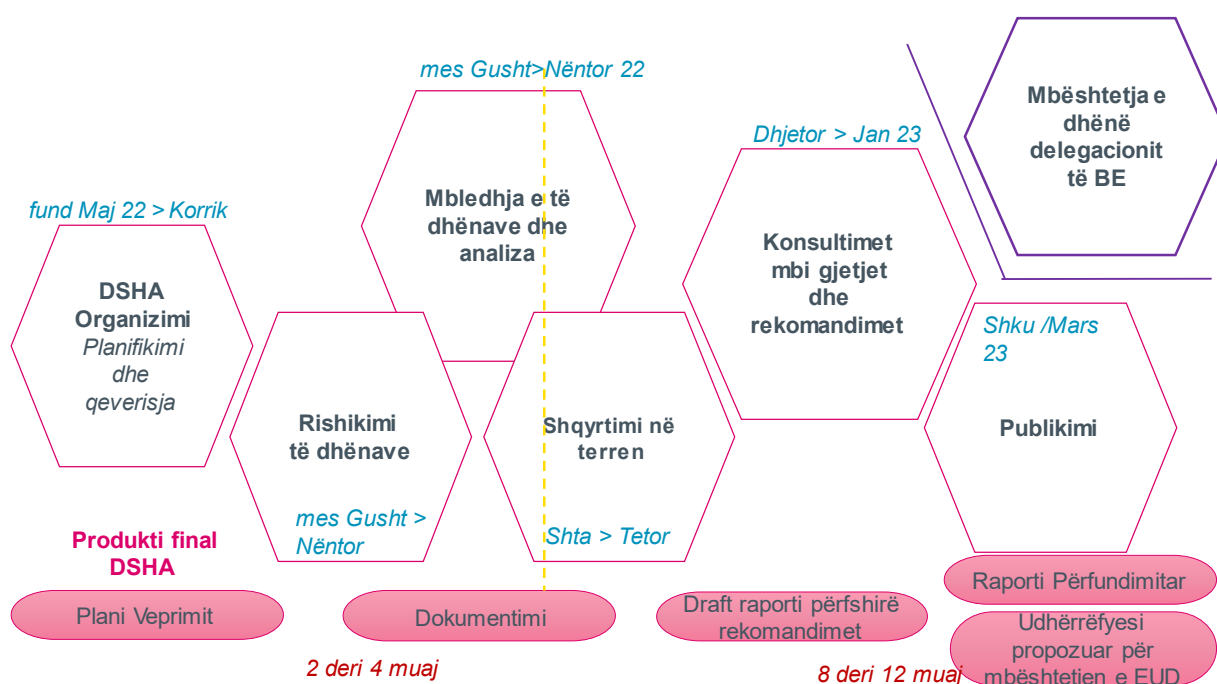
Fokusi tematik. DSHA është përshtatur për nevojat analitike specifike të sektorëve të arsimit të vendeve, por mban një **fokus të gërshetuar përgjatë tre dimensioneve thelbësore** të çdo sistemi arsimor: **pabarazia, financimi dhe qeverisja / elasticiteti**. Në Kosovë, u kërkua që vëmendje e veçantë t'i kushtohet **arsimit në fëmijërinë e hershme dhe digjitalizimit të arsimit**, si fusha të identifikuar për ndërhyrjet e mundshme të ardhshme të BE-së dhe që ndihma financiare të përputhet me prioritetet e qeverisë për sektorin.

Procesi i zbatimit. DSHA është zbatuar rreth moduleve, nga mesi i 2022 deri në fund të 2022, sipas grafikës së paraqitur më poshtë:

² Fondacioni Evropian për Trajnim (FET), *Rapid education sector diagnosis methodology*, Turin, 2022, available at: <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2022-12/Rapid%20education%20sector%20diagnosis%20methodology.pdf>

- **Vendosja** e një modeli qeverisës (përfshirë procesin operacional dhe drejtues) dhe marrëveshja për një plan pune të lidhur me afate
- **Rishikimi i literaturës gjithëpërfshirëse** (shiko *Aneksin 1* që paraqet bibliografinë)
- **Mbledhja dhe analiza e të dhënave** (shih *Aneksin 2* për listën e të dhënave të përdorura)
- **Konsultimet në terren** (Shih *Aneksin 3* për listën e personave të përfshirë në proces, qoftë përmes takimeve dypalëshe ose grupeve të fokusit - të quajtura Takimet e konsultimit të synuar, TCM)
- **Diskutimi i gjetjeve dhe rekomandimeve** bazuar në një dokument dhe më pas në një draft raport përfundimtar (ky dokument)
- **Publikimi** i këtij draft raporti do të pasohet me redaktimin, rregullimin dhe përkthimin në gjuhën shqipe dhe serbe.
- **Vazhdimi me Zyrën e BE-së** në Kosovë do të jetë hapi i fundit i diagnozës, duke synuar diskutimin se si të mbështetet dhe të monitorohet zbatimi i disa rekomandimeve prioritare

Figura 1: Procesi i zbatimit të Diagnozës së Shpejtë të Arsimit

Ndërmjet gushtit dhe nëntorit 2022, ekipi shqyrtoi rreth 64 dokumente, intervistoi rreth 30 persona, bëri vizita në terren në 3 komuna (Fushë Kosovë, Podujevë dhe Mitrovicë), përfshiu 73 persona në takime konsultative të synuara kolektive (përfshirë përfaqësues nga drejtori komunale të arsimit, drejtorë shkollash, mësues, prindër, nxënës, shoqëri civile, institucione të arsimit të lartë), dhe mbledhi dhe analizoi shumë të dhëna shkollore, komunale dhe financiare. Ky proces mundësoi mbledhjen e provave sasiore dhe cilësore për diagnozën e paraqitur më poshtë. Ndërsa ushtrimi zhvillohej, u konsultua komuniteti i donatorëve në arsim.

Mohim i përgjegjësisë. Ndërsa procesi i mësipërm pasqyron një bazë të fortë analitike, duhet të pranojmë se, në kohën e finalizimit të këtij raporti, ende u vunë re disa mospërputhje ose mosdisponueshmëri të të dhënave, gjë që pengoi kryerjen e një analize plotësisht gjithëpërfshirëse. Prandaj, zgjedhja u bë për të dalë me disa raste studimore për të shërbyer si ilustrime; mbi të gjitha, ajo bën thirrje për veprime korrigjuese në nivel kombëtar për të ardhmen në fushën e menaxhimit të të dhënave; kjo është shtuar në rekomandime.

Ne gjithashtu dëshirojmë të përsërisim në këtë mohim faktin se specifika e ushtrimit të DSHA është të përqendrohet në çështje kritike, boshllëqe dhe sfida. Kjo do të thotë se ushtrimi i RED nuk do të përqendrohet në arrijet e mëparshme dhe të vazhdueshme, por kjo nuk duhet të interpretohet si mohimi ose vënia në dyshim e ekzistencës së tyre.

Së fundi, duke pasur parasysh që FTE prodhon rregullisht analiza të fokusuar në arsimin dhe trajnimin profesional dhe efikasitetin e jashtëm të sistemit të arsimit dhe trajnimit përballë tregut të punës, ky aspekt nuk është eksploruar në këtë raport.

Kontributet kombëtare dhe të partnerëve. Si pjesë e qeverisjes së ngritur, MASHTI themeloi një ekip teknik kombëtar të zbatuesve³ nga institucionet e ndryshme kombëtare dhe partnere që kanë rol në lidhje me ofrimin e arsimit, të ngarkuar me kontributin në mbledhjen e të dhënave dhe komentimin e analizës. Palët e tjera kombëtare të interesuara u konsultuan në baza *ad hoc* përmes intervistave dypalëshe ose "takimeve të synuara të konsultimit" kolektiv (TCMs). Majlinda Rizvanolli ka vepruar si pikë qendrore kombëtare nën drejtimin e zëvendësministrit Dukagjin Pupovci, me Ryve Prekorogjën si mbështetje. Një Komitet Drejtues i⁴ përbërë nga katër partnerët siguroi monitorimin strategjik gjatë gjithë detyrës.

Mbështetje e ngushtë operacionale u sigurua nga Stergios Tragoudas, homologu i DSHA në Zyrën e BE-së në Kosovë.

Ne shprehim mirënjohjen tonë për mbështetjen dhe kontributin e tyre.

Ekipi dhe autorësia

Kjo diagnozë është rezultat i një përpjekjeje kolektive që ishte pothuajse plotësisht e brendshme në FTE, e kryer nën udhëheqjen dhe koordinimin e përgjithshëm të Marie Dorléans, eksperte e lartë e zhvillimit të kapitalit njerëzor (ZhKNj) dhe eksperte e financimit për arsim. Ekipi multi-disiplinar i projektit gjithashtu përfshiu analistët e mëposhtëm: Carmo Gomes (ekspert i lartë i ZhKNj-së, me fokus në Qeverisje), Alessandro Brolpito (ekspert i lartë i ZhKNj-së, me fokus në Digjitalizim); Stefano Lasagni (analist i të dhënave, analiza e përgjithshme e të dhënave dhe përqendrimi në Pabarazinë); konsulentët kombëtarë Ruzhdi Halili (ekspert i Menaxhimit të Financimit Publik, me fokus në Financimin dhe mbledhjen e të dhënave financiare) dhe Gerda Sula (eksperte e arsimit, me fokus në edukimin në fëmijërinë e hershme dhe mbledhjen cilësore të provave).

Mbështetja administrative dhe organizative u sigurua nga Chiara Margagliano, zyrtare e projektit, Enea Zenuni, Sabina Asselle, menaxhere e projektit dhe Evelyn Viertel, zyrtare ndërlidhëse për Kosovën. Mihajlo Milovanović, koordinatori i përmbajtjes dhe Hugues Moussy, kreu i Njësisë së Performancës, Monitorimit dhe Vlerësimit të Sistemeve, mbikëqyrën këtë projekt.

Referenca e autorësisë së këtij raporti duhet të jetë: ETF, 2023, *Kosovo* Rapid Education Diagnosis Kosovo: addressing the weak links*. Draft para Publikimit

Përmbledhje e raportit

Ky raport është i strukturuar rreth dy kapitujve kryesorë, të ndarë në tre seksione secili:

- **Kapitulli I ofron gjetjet kryesore** në drejtim të çështjeve, sfidave dhe/ose boshllëqeve kritike. Këto janë organizuar rreth tre dimensioneve kryesore tematike të metodologjisë së DSHA: **pabarazia, financimi dhe qeverisja**. Edukimi në fëmijërinë e hershme dhe digjitalizimi i arsimit zhvillohen brenda këtyre tre dimensioneve kryesore.
- **Kapitulli II paraqet rekomandimet**. Seksionet e tij duhet të shihen si një "menu": të njëjtat rekomandime janë të grupuara në tre mënyra të ndryshme, në varësi të interesit dhe identitetit të lexuesit:
  - o Seksioni 1 grupon rekomandimet nën një numër të kufizuar (**ombrellë**) **Rekomandimet kryesore**, të cilat paraqesin fushat kryesore 'makro' - fushat e

³Shihni listën e anëtarëve në [Aneksin 3](#)

⁴Komiteti Drejtues përfshinte: Giulio Crespi, Vassilis Maragos, Javier Menendez Bonilla, Simone Rave dhe Fanny Seree, DG NEAR - Stergios Tragoudas, Anne-Sophie Houée dhe Johannes Stenbaek Madsen, Zyra e BE-së në Kosovë – Dukagjin Pupovci, Edona Maloku-Bërdina dhe Majlinda Rizvanolli, MASHTI – Hugues Moussy dhe Marie Dorléans, FTE.

identifikuara si prioritete për reformat e politikave dhe masat grupore sipas afatit kohor të tyre (afatshkurtër, afatmesëm ose afatgjatë).

- Seksioni 2 analizon këto reforma dhe masat me prioritet për **të hartuar rekomandime për shërbimet e BE-së⁵**, si palët kryesore të interesit dhe audiencë e synuar e këtij raporti, si **në aspektin e programeve mbështetëse dhe dialogut të politikave**.
- Seksioni 3 i lidh më tej këto rekomandime me planin e veprimit të strategjisë së arsimit 2026, siç konsiderohet e dobishme për zbatimin e tyre **nga qeveria e Kosovës (kryesisht MASHTI)**.

Shifra dhe tabela të shumta përdoren për të lehtësuar kuptimin e të dhënave kryesore, ndërsa kutitë e tekstit përdoren për të ilustruar analizën me shembuj specifikë ose për të ofruar një përshkrim të aspekteve specifike të sistemit.

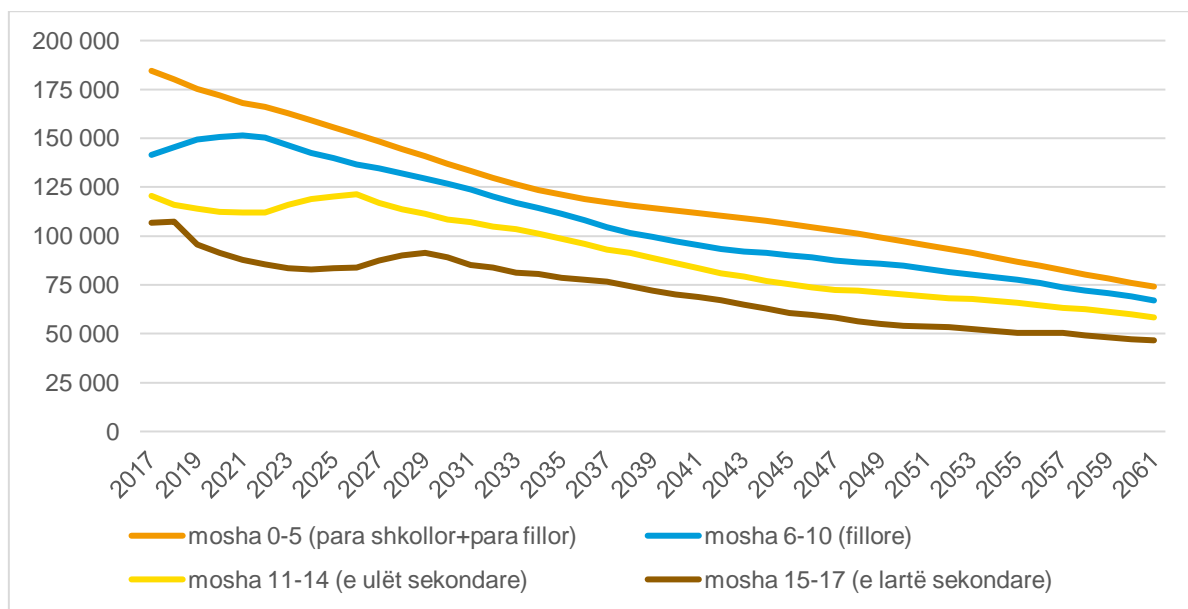
⁵Gjatë gjithë këtij raporti, 'shërbimet e BE-së' kryesisht i referohen zyrës së BE-së në Kosovë (ZBEK) dhe DG NEAR në Bruksel.

Konteksti i sistemit arsimor të Kosovës

Në përgjithësi, arsimi në Kosovë ballafaqohet me një **sfidë akute demografike**, e cila kombinon rënien e popullsisë, eksodin rural dhe emigrimin, këta tre faktorë kontribuojnë në shkollat e zbrazëta, veçanërisht në zonat rurale. Ndikimi mbi fëmijët e moshës shkollore ilustron në figurën 2.

Figura2: Projeksionet e popullsisë së grupeve të moshës shkollore në Kosovë

Burimi: KAS. Publikimi mbi projeksionet e popullsisë për moshën shkollore 2017-2061 (variant i mesëm).

Periudha aktuale paraqet tipare të **brishtësisë së lartë** për vendin dhe për sistemin arsimor në veçanti. Pas një periudhe paqëndrueshmërie politike, e cila, në mungesë të një qeverie të qëndrueshme deri në mars 2021, pengoi çdo reformë të vështirë, sektori përjetoi një grevë të përgjithshme të mësuesve jashtëzakonisht të politizuar nga 25 gushti deri më 3 tetor 2022, e cila mbajti shkollat të mbyllura dhe i privoi fëmijët dhe nxënësit nga kthimi në shkollë për një muaj, me rrezik për përsëritje siç u njoftua nga sindikatat për fillim të vitit 2023⁶.

Organizimi institucional i vendit, me një **nivel të lartë të decentralizimit të kompetencave** dhe përgjegjësi **ndaj komunave**, vlen edhe për arsimin, me drejtoritë komunale të arsimit (DKA); kjo sa është një mundësi, aq është edhe një sfidë, siç do të hulumtohet në të gjithë këtë raport.

Megjithatë, nga pikëpamja e **politikave, konteksti është mundësues**: MASHTI finalizoi kornizën të re strategjike - planin e sektorit të arsimit të Kosovës (PSAK), i riemërtuar kohët e fundit si **Strategjia e Arsimit, që mbulon periudhën 2022-26**⁷. Siç vlerësohet përmes krahasimit të objektivave përkatëse sektoriale, treguesve dhe synimeve, kjo strategji e arsimit duket se është artikuluar vazhdimisht me draft **Strategjinë Kombëtare të Zhvillimit (SKZh) 2030**⁸. MASHTI konfirmoi vrullin që ekziston rreth strategjisë sektoriale; por u zotua për më shumë dëshmi për të mbështetur vendimet e politikave dhe u pajtua se këto përpjekje të planifikimit strategjik kanë nevojë për një sistem të fuqishëm dhe të besueshëm monitorimi që do të masë progresin rregullisht dhe sistematikisht.

E fundit por jo më pak e rëndësishme, Kosova përfiton në mënyrë të qëndrueshme nga **mbështetja e donatorëve në shkallë të gjerë**, me ndihmën zyrtare për zhvillim neto (NZZh) që arrin në 392 milionë

⁶Ligji për Pagat e Zyrtarëve Publikë është miratuar dhe publikuar, dhe do të hyjë në fuqi në shkurt të vitit 2023. Vlera e notës së pagës pritej të vendosej në kohën kur raporti do të kompletohet.

⁷ Strategjia e Arsimit u miratua zyrtarisht nga Qeveria më 30 shtator dhe deri atëherë u quajt Strategjia e Arsimit (SA) 2022-26, e disponueshme në: https://konsultimet.rks-gov.net/Storage/Consultations/14-54-14-17062022/3.-Draft-Education-Strategy--2022-2026_En.Doc

⁸Në kohën e mbylljes së këtij raporti, dhjetor 2022, SKZh mbetet ende për t'u miratuar nga Qeveria.

dollarë, që përfaqëson **5.4% të të ardhurave kombëtare bruto (AKB)** në vitin 2017⁹, me **financim nga institucionet e BE-së që përfaqësojnë 40% të kësaj ndihme**. Kjo përfshin mbështetje për sektorin e arsimit (që përfaqëson rreth 10% të NZZh neto në vitin 2017), por edhe për financat publike, administratën publike dhe reformat e digjitalizimit, të cilat kanë ndikim në arsim. Kjo gjithashtu do të thotë një varësi e fortë nga investimet dhe ndihma e jashtme. Si përfundim, kjo pasqyron përgjegjësinë e rëndësishme që kanë donatorët, përfshirë BE-në, në zhvillimin e ndërhyrjeve koherente dhe të harmonizuara.

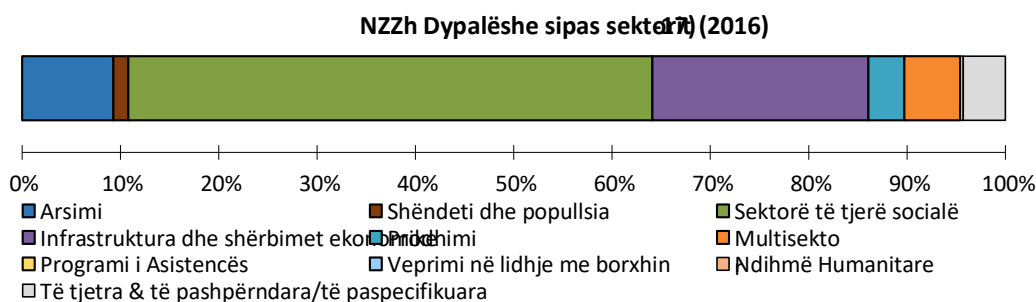
Figura 3: Ndhma Zyrtare për Zhvillim nga donatori dhe sektori

Faturat	2015	2016	2017
NZZh Neto (USD milion)	438	370	392
Pjesa bilaterale (Oda bruto)	46%	53%	48%
NZZh / AKB neto	6.7%	5.4%	5.4%
Flukset e tjera zyrtare (USD milion)	-15	27	4
Flukset private neto (USD milionë)	188	108	306
Totali i të ardhurave neto (milion USD)	505	505	702

Për referencë	2015	2016	2017
Popullsia (milion)	1.8	1.8	1.8
AKB për frymë (Atlas USD)	3 980	3 880	3 890

Dhjetë donatorët më të mëdhenj të NZZh bruto (Mesatarja 2016-17) (USD m)	
1	Institucionet e BE-së 157
2	Shtetet e Bashkuara të Amerikës 57
3	Gjerman 49
4	Çvicer 24
5	OSB 18
6	Suedia 14
7	Turqia 11
8	Asociacionet ndërkombëtare për zhvillim 10
9	Austria 8
10	Luksemburgu 8

Burimi: OBZHE Ndhma në shikim të parë për Kosovën.

⁹2017 është viti i fundit në dispozicion në bazën e të dhënave publike të OBZHE-së.

I. Gjetjet kryesore

PABARAZIA (në qasjen në një sistem arsimor cilësor)

Qasja dhe cilësia e sistemit arsimor të Kosovës: vërejtjet paraprake dhe 'mesatare'

Disa konsiderata në lidhje me qasjen në nivele të ndryshme të arsimit. Si pikënisje, **frekuentimi sipas nivelit të arsimit (në tekstin e mëtejme 'qasja' ose 'pjesëmarrja') zakonisht ofron një tregues të 'shëndetit' të një sistemi arsimor.** Kjo është arsyeja pse kjo analizë fillon me një shqyrtim të shkurtër të normave të regjistrimit¹⁰.

Mesatarisht, normat e regjistrimit (bruto) në arsimin fillor dhe të mesëm janë shumë të ngjashme me ato në rajon dhe relativisht të larta (përkatësisht 101% dhe 85%¹¹); pabarazitë në qasje në këto nivele të arsimit nuk janë të lehta për t'u vërejtur.

Si pjesë e arsimit të mesëm të lartë, arsimit dhe aftësimi profesional (APT) është i zhvilluar mirë, me më shumë se gjysmën e nxënësve të shkollave të mesme të larta që zgjedhin këtë rrugë, por është devijuar nga funksioni i tij origjinal, i cili duhet, para së gjithash, të përgatisë nxënësit me aftësitë e nevojshme në tregun e punës. Në Kosovë, për shkak se përgatit për 'maturën' gjithashtu, APT-ja nuk shihet vetëm si arsimit i zgjedhjes së dytë (si në shumë vende), por dhe siguron perspektivën e vazhdimin të studimeve në arsimin e lartë, në vend që të shkojë në punë; ndërsa në disa vende, ekzistenca e një rruge të tillë është pozitive për rritjen e imazhit të APT-së, në Kosovë gjithashtu frenon urgjencën për ta bërë APT-në më të rëndësishme për mundësitë ekonomike dhe të punësimit. Zgjidhjet mund të përfshijnë një diferencim në numrin e viteve të studimeve midis arsimit të përgjithshëm dhe APT-së, ose një përfshirje më të madhe të aktorëve të biznesit.

Arsimi i fëmijërisë së hershme është i zhvilluar dobët, me një normë bruto të regjistrimit prej 37.8% për arsimin parashkollor dhe parafillor së bashku (fëmijët e moshës 3 deri në 5 vjeç), më të ulët se mesataret e OECD dhe BE-së¹². Brenda kësaj mesatareje, **arsimi parafillor, i cili i referohet vitit të fundit para shkollës fillore për 5-vjeçarët, arrin një normë regjistrimi prej 89.1%**¹³. Megjithatë, arsimit të fëmijërisë së hershme i jepet një përparësi premtuese politike, pasi merr më shumë se **10% të buxhetit të shtetit të ndarë për arsimin (shih seksionin tjetër mbi financimin e arsimit)**¹⁴. Vëzhgimet në terren mbjellin dyshime mbi realizueshmërinë e synimit të politikës për ta bërë vitin e fundit (parafillor) të detyrueshëm për të gjithë nxënësit nga shtatori 2023¹⁵: Në fakt, një shtesë e rëndësishme në ligjin përfundimtar specifikon 'nëse kushtet lejojnë', duke konfirmuar se MASHTI është i shqetësuar për këtë. Vështirësitë mund të shpjegohen si nga mungesa e ambienteve në dispozicion¹⁶ ashtu edhe

¹⁰Nuk do të diskutojmë se cili tregues, midis raportit bruto dhe atij neto të regjistrimit, duhet të përdoret si prioritet, pasi qëllimi ynë nuk është të hyjmë në detaje, por të nxjerrim "tablonë e madhe".

¹¹Shkalla bruto e regjistrimit (llogaritjet FTE) për arsimin e mesëm vlerësohet të jetë 85% (nxënës të regjistruar në arsimin e mesëm publik dhe privat */vlerësimi i popullsisë që jeton në Kosovë në grup moshën e arsimit të mesëm **). Më mirë se Maqedonia e Veriut (80%, 2018, UIS UNESCO), më keq se Mali i Zi, Serbia dhe Shqipëria (90%, 92% dhe 94% në 2020, UIS UNESCO) * Të dhënat e KAS për regjistrimet 2021/22, **grup moshë 11-17 vjeç nga KAS Projektioni i popullsisë së Kosovës 2017-2061 - variant i mesëm.

¹²Sipas OECD-së, në vitin 2018 rreth 37.5% e fëmijëve kosovarë të moshës 3-5 vjeç morën pjesë në një institucion parashkollor, i cili është më i ulët se shumica e bashkëmoshatarëve rajonalë dhe shumë më poshtë mesatareve të OECD-së (81.7%) dhe BE-së (99.9%) (OECD 2022).

¹³Vlerësimet nga Raporti Vjetor Statistikor i MASHTI-t me Treguesit e Arsimit 2021-22. Llogaritjet e FTE ndryshojnë: GER 79% për arsimin parafillor, duke përdorur të dhënat e SMIA-s, për regjistrimin në klasat parafilllore publike dhe private, krahasuar me vlerësimet e ASK-së mbi parashikimet e popullsisë 2017-2061 (variant i mesëm) i popullsisë 5 vjeç në vitin 2021. Të dhënat mund të jenë të njëanshme për shkak të mungesës së informacionit mbi komunat me shumicë serbe.

¹⁴Analiza e shpenzimeve buxhetore 2016-2021.

¹⁵Ligji për arsimin e fëmijërisë së hershme

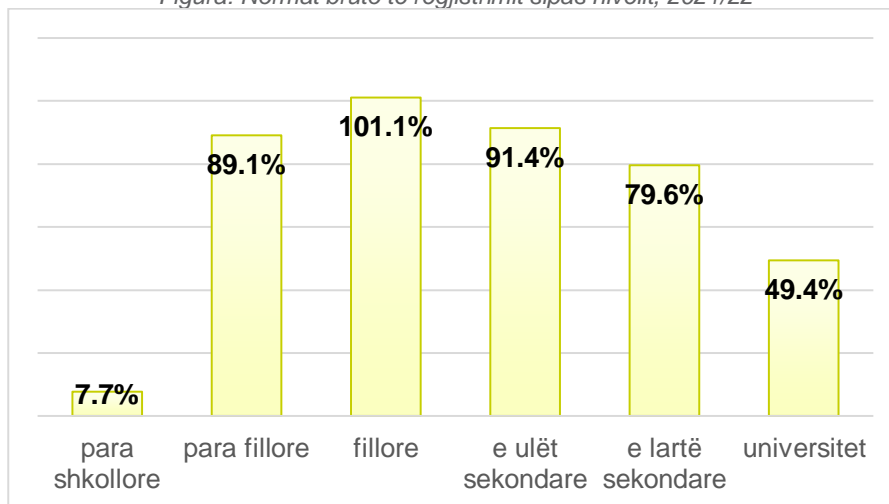
¹⁶Në shumicën e rasteve klasat parafillore janë shtuar në shkollat fillore ekzistuese.

nga disponueshmëria e vogël e mësuesve/arsimtarëve të kualifikuar ose të specializuar, veçanërisht në zonat rurale ose për fëmijët me nevoja të veçanta.

Arsimi i lartë vlerësohet të ndiqet nga pothuajse gjysma e popullsisë së interesuar e të rinjve, me një normë regjistrimi bruto prej 49.4%¹⁷. Ky numër, i cili është më i ulët se ai i vendeve të tjera në rajon¹⁸, ka nevojë për t'u komentuar. Së pari, ajo pësoi një rënie të ndjeshme kohëve të fundit, pasi ky regjistrim ishte pothuajse 30 pikë përqindje më e lartë se pesë vjet më parë, dhe kjo rënie do të meritonte të hetohej më tej nga MASHTI, pasi nuk mund të shpjegohet vetëm me rënien demografike¹⁹ (a janë studentët e munguar jashtë vendit, për studime apo punë?). Së dyti, nuk ka të dhëna për rezultatet e ndjekjes së arsimit të lartë mbi punësimin e të rinjve (përfshirë kalimin e lehtë nga shkolla në punë që mund të matet përmes studimeve gjurmuese, nëse ato ekzistojnë, etj.), gjë që do të verifikonte rëndësinë e studimeve të ofruara për këta studentë.

Arsimi privat në Kosovë përfaqëson 5.5% të ofrimit të përgjithshëm të arsimit (sa i përket regjistrimit të nxënësve nga parashkollori në arsimin e mesëm të lartë në 2021/22), pas një rritjeje në të gjitha nivelet e arsimit në vitet e fundit²⁰. Ajo zhvillohet veçanërisht në **nivelin parashkollor, ku mbulon më shumë se gjysmën** e regjistrimeve të përgjithshme (shih më poshtë), por edhe në **arsimin e lartë, ku 4 nga 10 studentë** (39%) janë regjistruar në kolegje private (ky proporcion është relativisht i qëndrueshëm gjatë viteve të fundit).

Figura: Normat bruto të regjistrimit sipas nivelit, 2021/22

Burimi: MASHTI 'Raporti Vjetor Statistikor me Treguesit e Arsimit 2021-2022' për nivelin parashkollor deri në nivelin e mesëm të lartë; Llogaritjet e FTE-ve mbi ASK/të dhënat e MASHTI-t për universitetin

Shënim: GER për moshën parashkollore llogaritet në grupmoshën 0 deri në 5 vjeç, pasi popullsia 3-5 nuk dihet, por institucionet publike parashkollore nuk ofrojnë shërbime për fëmijët nën moshën tre vjeç, kështu që kjo shifër duhet të vendoset në kontekstin e duhur.

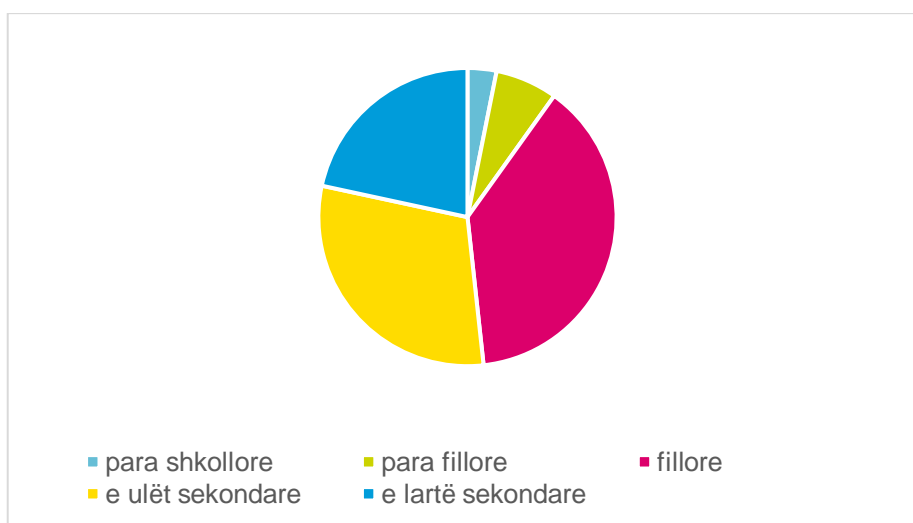
¹⁷Llogaritjet e ETF-së, duke përdorur të dhënat e shkollave të MASHTI-t dhe projeksionet e ASK-së: raporti midis regjistrimeve totale në arsimin terciar publik dhe privat i ndarë me projeksionet e ASK-së për grupmoshën 18-22 vjeç. Në 2021/22, 82 389 nxënës u regjistruan në arsimin terciar publik dhe privat, krahasuar me 123 243 në 2016/17 (që korrespondon me GER prej 77.9%).

¹⁸Sipas Institutit të Statistikave të UNESCO-s, në vitin 2021 raporti i regjistrimit bruto në arsimin e lartë ishte 69% në Serbi dhe 57% në Shqipëri.

¹⁹Sipas parashikimeve të ASK-së, grup moshë referuese 18-22 vjeç duhet të jetë rritur nga 2017 në 2022.

²⁰në vitin 2015/16 kjo përfaqësoi vetëm 1.7% të regjistrimeve të përgjithshme (ASK/MASHTI).

Figura4: Shpërndarja e nxënësve sipas nivelit 2021/22

Burimi: Numrat e regjistrimit në MASHTI si për sektorin publik ashtu edhe për atë privat

Konsiderata për cilësinë. Përveç çështjeve të qasjes në arsimin parauniversitar, *cilësia* e ofrimit të arsimit është një problem i njohur në Kosovë, siç dëshmohet nga rezultatet e PISA: rezultati mesatar ishte 353 në performancën e leximit (renditja 73 nga 76 vendet pjesëmarrëse), 366 në matematikë (renditja 74/77) dhe 365 në shkencë (renditja 74/77).

Ndërsa ky problem ka shumë faktorë, mund të vërehet se kurrikulat e bazuara në kompetenca dhe programet përkatëse të studimit nuk janë zbatuar ende, megjithëse ato janë futur më shumë se 10 vjet më parë; tekstet shkollore nuk janë rishikuar për të pasqyruar këtë qasje të re apo shtysën drejt digjitalizimit (me tekstet elektronike), pavarësisht përpjekjeve për të futur materiale mësimore me cilësi më të mirë në shkolla; dhe trajnimi fillestar i mësuesve dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional (ZhVP) ka mbetur prapa, siç tregohet në dy shembujt e mëposhtëm:

- Lidhur me aftësitë pedagogjike të **mësuesve lëndorë**, si dhe zhvillimin e tyre të vazhdueshëm profesional, duhet të theksohet se ata nuk marrin trajnime pedagogjike dhe kanë vetëm trajnime shkencore, të cilat mund të ndikojnë në aftësitë e tyre mësimore.
  - *“Vajza ime thotë: Nuk është faji im që mësuesja ime nuk di të shpjegojë. Ajo, si të gjithë mësuesit lëndorë në Kosovë, nuk ka një trajnim pedagogjik. Vetëm mësuesit e shkollave parashkollore dhe fillore ndjekin Fakultetet e Arsimit” (Prind)*
- Zbatimi i **programit mësimor të bazuar** në kompetenca nuk po jep rezultatet e pritura. Pavarësisht rishikimit intensiv dhe fokusit më të madh në të mësuarit e nxënësve, zbatimi i tij vuan nga **përmbytja e mbingarkuar, mungesa e aftësive pedagogjike** e mësuesve për të kuptuar së pari dhe pastaj për të zbatuar ndryshimet, tekstet shkollore jo interesante dhe metodat e vlerësimit ende duke u fokusuar në përmbytjen/njohuritë sesa në rezultatet/kompetencat e të nxënësve. Me pak fjalë, kjo reformë thelbësore ndoshta u zbatua shumë shpejt, pa mekanizmat e duhur mbështetës për internacionalizimin e ndryshimeve të propozuara.
  - *“Nëse supozojmë se, me një trajnim 10-ditor për 200 000 mësues, mund të sjellim ndryshim në sistemin arsimor, kemi supozuar gabim.” (Prind)*

Në rastin specifik të edukimit në fëmijërinë e hershme, dhe **përtej çështjes së lartpërmendur të pjesëmarrjes, u vu re një paradoks i dukshëm në lidhje me edukimin në fëmijërinë e hershme në Kosovë**. Zakonisht, një fëmijë që ndjek arsimin parashkollor performon më mirë pas kësaj, të paktën në nivelin fillor. Në Kosovë, të dhënat e PISA-s duket se tregojnë **një lidhje negative midis frekuentimit parashkollor dhe mësimit të mëvonshëm** (ata që kanë ndjekur arsimin parashkollor performojnë më keq në testet e leximit sesa ata pa arsim të institucionalizuar të fëmijërisë së hershme). Kjo mund të shpjegohet me të dhënat më të fundit në dispozicion (2018), kur arsimi parashkollor ishte shumë më pak i zhvilluar, në të cilin rast të dhënat nuk do të ishin kuptimplota. Por mund të lidhet gjithashtu me qasjen pedagogjike të përdorur në programet e fëmijërisë së hershme, ‘formaliteti’ i të cilave mund të jetë i dëmshëm për zhvillimin harmonik të aftësive kognitive. Cilado qoftë arsyeja për vitin 2018, do të

jetë e rëndësishme të shikohen me kujdes rezultatet e ardhshme të PISA-s në këtë drejtim. Përveç kësaj, qasja në arsimin parashkollor me cilësi të lartë në të gjithë vendin pengohet nga mungesa e një programi mësimor të miratuar dhe mjaftueshmërisht të përshtatshëm e të bazuar në lojë, sesa në mësimin formal, dhe të mekanizmave të sigurimit të cilësisë me standarde të harmonizuara kombëtare dhe zbatim të përshtatur në nivelin e ofruesit.

Për të identifikuar masat konkrete të përmirësimit, është thelbësore të shkohet përtej vëzhgimeve të përgjithshme dhe mesatareve dhe të identifikohen pabarazitë themelore në aspektin e cilësisë dhe qasjes, pasi këto janë ato që do të kërkojnë masa specifike të politikave.

Në këtë raport jemi përpjekur ta bëjmë këtë duke përdorur të gjitha të dhënat e zberthyera që mund të gjenim. Megjithatë, siç tregohet më poshtë në *Tabelën 1*, **sistemi i informacionit në Kosovë (përmes dy sistemeve të ndryshme të informacionit për menaxhimin e arsimit, të quajtur SMIA për arsimin parauniversitar²¹, SMIAL për arsimin e lartë) ende nuk prodhon të gjitha informacionet përkatëse dhe të detajuara që do të mundësonin identifikimin e saktë të këtyre pabarazive deri në nivelin e shkollave, mësuesve dhe nxënësve. Përveç kësaj, ai paraqet sfida në aspektin e besueshmërisë, qoftë në aspektin e elementeve të të dhënave (në veçanti në SMIA) ose kufizimeve teknike (të tilla si mungesa, e një sistemi unik key ID për secilin student në SMIAL, i cili do të parandalonte dyfishimin e mundshëm të të dhënave individuale (në rastin e studentëve që ndryshojnë universitet, për shembull).**

Këta shembuj gjithashtu mbjellin dyshime në lidhje me sigurimin e cilësisë së të dhënave dhe deri në çfarë mase informacioni rikontrollohet nga MASHTI me shkollat dhe komunat, dhe më pas përdoret për proceset e sigurimit të cilësisë të bazuara në të dhëna ²²(shih më poshtë).

---

²¹SMIA është emri i EMIS-it para universitar në gjuhën kombëtare. Përdoret shpesh në këtë raport.

²²Disa nga këto njohuri mund të rezultojnë me analiza të thjeshta (si llogaritja e raportit nxënës-mësues në secilën shkollë) dhe të ofrojnë njohuri të dobishme për inspektoratin; megjithatë, nga intervistat tona në terren, duket se ka mungesë të analizës së të dhënave dhe mungesë të bashkëpunimit përkatës të nxitur nga të dhënat ndërmjet MASHTI-t dhe inspektoratit.

Tabela 1: Të dhënat kryesore për analizën e pabarazive

Të dhënat e disponueshme	Të dhënat që mungojnë	Hendeuku i monitorimit
<p>TË DHËNAT E LIDHURA ME NXËNËSIT</p> <p>SMIA: Regjistrimi i nxënësve sipas gjinisë, klasës, nivelit arsimor dhe etnisë, komunës dhe shkollës*</p>	<p>Popullsia e përgjithshme në moshën shkollë në secilën komunë (parashikohet një regjistrim i ri për vitin 2023)</p>	<p>Aktualisht nuk mund të llogarisim normat e regjistrimit për çdo nivel arsimor, sipas komunës dhe etnisë.</p>
<p>TË DHËNAT E LIDHURA ME ARSIMTARËT</p> <p>SMIA: Numri i mësuesve sipas gjinisë, nivelit arsimor, komunës dhe shkollës*. Shkollat publike dhe private ** (mbulim i pjesshëm për shkollat private)</p>	<p>Në nivel shkollor, të dhënat e mësuesve janë në dispozicion vetëm për shkollat kryesore, pa e ditur se si shpërndahen ato midis shkollave kryesore dhe shkollave satelitore. Për më tepër, numri i mësuesve nuk është i ndarë sipas nivelit arsimor (një shkollë e vetme mund të ketë nivele të shumëfishta) për secilën shkollë</p> <p>Të dhëna për kualifikimet e mësuesve, kohëzgjatjen dhe llojin e kontratës, vitin e planifikuar të pensionimit</p>	<p>Është e vështirë të përcaktohet një raport i detajuar nxënës-mësues për secilën shkollë duke marrë parasysh nivelin arsimor.</p>
<p>SMIA: Numri i orëve mësimore të planifikuara dhe të mbajtura sipas komunës, shkollës, klasës dhe klasës së kryer**</p>	<p>Orë mësimore për mësues, sipas javës ose muajit, të raportuara në mënyrë nominative (jo vetëm mesatarja) në secilën shkollë</p>	<p>Mungon informacioni që mund të ndihmojë MASHTI-n për të monitoruar më mirë cilësinë e mësimdhënies dhe për të optimizuar mundësitë.</p> <p>Njohja e sasisë së orëve mësimore të secilit mësimitdhënës në secilën shkollë mund të ndihmojë në monitorimin e mbingarkesave të mundshme në orët mësimore dhe mund të sigurojë një pamje më të mirë të forcës aktuale mësimore në secilën shkollë dhe komunë.</p>
<p>TË DHËNAT NË LIDHJE ME SHKOLLËN</p> <p>SMIA: informacion në nivel shkollë mbi strukturën fizike të ndërtesës së shkollës, pajisjet e TI-së dhe numrin e librave**</p>	<p>Sistemi SMIA ka një fushë buxheti në nivel shkollë, por ajo është gjithmonë bosh.</p>	<p>Shkollat nuk marrin buxhet vjetor nga komunat dhe për këtë arsye nuk e raportojnë atë. Pasja e një ideje, të paktën në nivel agregat, të ndarjes së buxhetit dhe shpenzimeve do të ishte shumë e dobishme në monitorimin e cilësisë së mësimdhënies në secilën shkollë.</p>
<p>SMIA: Numri i turneve të operuara në secilën shkollë</p>	<p>Ndërrime të ndara sipas nivelit arsimor dhe/ose nivelit të klasës, klasës</p>	<p>Është e pamundur të vlerësohet se sa nivele arsimore/nota/klasa dhe studentë janë të shqetësuar nga ndërrime të shumëfishta në secilën shkollë. Prandaj, është e vështirë të vlerësohet shtrirja aktuale (dhe ndikimi) i ndërrimeve të shumëfishta.</p> <p>Është e vështirë të përcaktohet me saktësi numri i studentëve të regjistruar aktualisht në një universitet.</p>
<p>SMIAL: të dhënat individuale të studentëve të regjistruar për çdo universitet</p>	<p>Kufiri i SMIAL:</p> <ul style="list-style-type: none"> - studentët raportohen në sistem vetëm në momentin e regjistrimit dhe diplomimit - sistemi nuk ndjek siç duhet transferimet e studentëve midis universiteteve (në atë rast studentët numërohen dy herë, nuk hiqen nga një universitet dhe shtohen në një tjetër) - regjistrimet llogariten sipas vitit kalendarik dhe jo sipas vitit akademik. <p>Studime gjurmuese dhe sondazhe mbi punësueshmërinë e të diplomuarve</p>	<p>Mungesa e informacionit mbi rezultatet e të diplomuarve në tregun e punës dhe hendeqet e mundshme gjinore dhe të pagave. Një ide më e qartë e mospërputhjes së aftësive horizontale dhe vertikale mund të çojë gjithashtu në bashkëpunim ad hoc dhe investime të sektorit privat me universitetet.</p>
<p>TË DHËNA NË LIDHJE ME KOMUNAT</p>	<p>Popullsia totale e moshës shkollë në secilën komunë (parashikohet një regjistrim i ri për vitin 2023)</p> <p>Të dhënat e shkollave në komunat me shumicë serbe</p>	

* Janë dërguar shifra të ndryshme me mospërputhje të konsiderueshme në lidhje me këto të dhëna, gjë që vë në pikëpyetje besueshmërinë e tyre.

** Me mbulim të pjesshëm, informacioni nuk duket se raportohet në mënyrë sistematike.

Përcaktimi i faktorëve të pabarazisë në qasjen në një sistem arsimor cilësor

Në Kosovë, janë karakteristikat e shkollës më shumë sesa karakteristikat e nxënësve që duket se shpjegojnë më mirë pabarazitë në qasjen në arsim cilësor e të barabartë, siç tregohet më poshtë në listën e faktorëve përcaktues të pabarazisë. Secili prej këtyre elementeve zhvillohet më tej në seksionet vijuese të kapitullit të Pabarazisë.

- **Kushtet e mësimdhënies dhe të nxënësve, në veçanti ekzistenca e ndërrimeve të shumta**, kanë ndikim të drejtpërdrejtë në numrin e orëve 'mësimore' gjatë të cilave nxënësit studiojnë në prezencë të një mësimdhënësi. **Madhësia e klasës, ose numri mesatar i nxënësve për mësues**, i cili në vendet e tjera është një faktor përcaktues i pabarazisë në kushtet e mësimdhënies dhe të nxënësve, nuk është mbajtur këtu, për arsye të ndryshme, duke përfshirë nivelin e tij të ulët (**mesatarisht 13.4 për 2021/22**)²³, por ky aspekt do të analizohet në kapitullin e Financimit, si një faktor i (mos)efikasitetit (në vend të pabarazisë).
- **Lloji i ofrimit të arsimit (publik ose privat)** është një faktor përcaktues në aspektin e mjedisit mësimor, jo gjithmonë në drejtimin që do të supozonim. Megjithatë, dhe siç shpjegohet më poshtë, ky aspekt duket të jetë më pak i spikatur për sa i përket rezultateve të të nxënësve (pavarësisht mungesës së të dhënave të detajuara, përfshirë edhe përmes PISA-s).
- Qasja në arsimin parashkollor, si një pikë hyrëse në sistemin arsimor, është një faktor jo vetëm në maksimizimin e proceseve mësimore në nivelet e mëvonshme të arsimit për të gjithë nxënësit, por mbi të gjitha në nivelimin e pabarazive në lindje për grupet e cënueshme – në kushte specifike që lidhen me metodat e mësimdhënies dhe të nxënësve – shih më vonë.
- Qasja në burimet e duhura pedagogjike në shkolla, në aspektin e sasisë dhe cilësisë, përfshirë burimet digjitale në veçanti (kompetenca digjitale e mësuesve, infrastruktura (lidhja e internetit) dhe kapaciteti digjital i shkollës (pajisjet dhe mjedisi i mësimin digjital), janë elemente kyçe që kompenzojnë disponueshmërinë e pabarabartë të burimeve në shtëpi. Megjithëse në dispozicion ka pak të dhëna të ndara në këtë drejtim, duket se ekzistojnë mospërputhje të rëndësishme në të gjithë vendin në lidhje me shpërndarjen e burimeve.
- **Elemente të tjera si gjinia ose pasuria familjare nuk duket se janë, në përgjithësi, faktorë përcaktues të pabarazisë** në Kosovë, siç janë ndonjëherë në kontekste të tjera të vendit, por mund të bëhen të tilla në të ardhmen, prandaj dhe ka nevojë për monitorim të ngushtë.

²³ Arsyet për të mos marrë parasysh madhësinë e klasës ose numrin mesatar të nxënësve për mësues, brenda faktorëve të pabarazisë janë si më poshtë. Së pari, pavarësisht nga niveli arsimor në fjalë, raporti nxënës-mësues (RNM) në Kosovë, i cili është treguesi i tërthortë më i përdorshëm për madhësinë e klasës, është shumë i ulët, mesatarisht në 13.4 (agregati i të gjithë nxënësve dhe mësuesve të shkollave publike nga parashkollori deri në arsimin e mesëm të lartë 2021/22). Bazuar në hulumtimet ndërkombëtare, kjo do të thotë se nxënësit gëzojnë kushte të mira mësimi, edhe nëse ky raport ndryshon në varësi të nivelit arsimor (duke filluar nga 8.1 (në shkollat publike parashkollore) deri në 13.8 (në shkollat publike parafilllore, filllore, të mesme të ulëta) dhe 12.8 (në shkollat e mesme të larta) nga njëra komunë në tjetrën (ndoshta për shkak të madhësisë së popullsisë, disa klasa mbeten të hapura në zona të largëta pavarësisht numrit shumë të ulët të nxënësve) ose nganjëherë nga një shkollë në tjetrën, përfshirë në të njëjtën komunë (shih për shembull fokusin në Fushë Kosovë dhe Podujevë më poshtë në raport).

Krahasimi me disa vende të tjera tregon (burimi: të dhënat e Eurostat për vitin 2020):

Parashkollor: Estonia 8.2, Letonia 9.2, Lituania 9.6, Serbia 11.2, Maqedonia e Veriut 5.0 (Kosova 8.1)

Fillor dhe i mesëm i ulët: Estonia 11.6, Letonia 11.1, Lituania 11.4, Serbia 11.9, Maqedonia e Veriut 11.1 (Kosova më mirë me 13.8 por përfshin edhe parafillor)

E mesme e lartë: Estonia 15.4, Letonia 11.5, Lituania 9.2, Serbia 10.1, Maqedonia e Veriut 10.1 (Kosova 12.8)

Të dhënat e mësipërme të RNM janë nxjerrë nga llogaritjet e FTE bazuar në të dhënat e publikuara nga MASHTI * Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK), *Statistikat e Arsimit në Kosovë* 2021/2022*. Në 2019/20, ky RNM ishte 14.2, krahasuar me 13.8 në 2020/21. Kjo rënie është kryesisht për shkak të rënies së numrit të nxënësve të regjistruar në arsimin publik: numri i nxënësve të regjistruar në këtë nivel po zvogëlohet më shpejt se numri i mësimdhënësve (në 2 vitet e fundit: nxënës -5%, mësimdhënës -1%). Në këto nivele, të mësuarit nuk përmirësohet, ndërsa sistemi i kushton më shumë Shtetit. Megjithatë, RNM 2021/22 ndryshon kur llogaritjet duke përdorur nxjerrjen e të dhënave të SMIA në nivel shkollë: 12.3.

Sa i përket gjinisë, problemi nuk qëndron në qasjen në sistemin arsimor, por në lidhjen e tij me tregun e punës. Nuk ka asnjë boshllëk të dukshëm gjinor në lidhje me qasjen në arsimin publik dhe privat.²⁴Në 2021/22, rreth dy të tretat e të diplomuarve dhe master ishin gra, por duket se kjo nuk ka sjellë më shumë mundësi punësimi për gratë, pasi ato ende luftojnë për të hyrë në tregun e punës²⁵.

Sa i përket elementit të pasurisë, zhvillimi i arsimit privat mund t'i bëjë të ardhurat familjare një faktor gjithnjë e më ndarës në të ardhmen, siç është ndoshta rasti për arsimin në fëmijërinë e hershme (*shih paragrafin më poshtë*).

Duke marrë shembullin e ndikimit të pasurisë familjare në rezultatet e të nxënësve, rezultatet nga **studimi PISA 2018, të cilat janë përgjithësisht shqetësuese për Kosovën, nuk treguan probleme shqetësuese të pabarazisë**, krahasuar me vendet e tjera. Me fjalë të tjera, të **qenit 'i varfër'** (që vjen nga familjet me të ardhura të ulëta) është e pritshme që të ndikojë negativisht në rezultatet, por pavarësisht kësaj, më pak se në vendet e tjera të PISA-s²⁶. Është e rëndësishme të theksohet se këto rezultate tashmë janë 4 vjeçare; do të jetë e rëndësishme që kjo të kontrollohet në rezultatet e PISA 2022, të cilat pritet të publikohen në vitin 2023.

Duke marrë shembullin gjinor, në **TIMSS 2019**, nxënësit e klasës së katërt të Kosovës performuan dobët në përgjithësi²⁷, pa asnjë ndryshim statistikisht të rëndësishëm midis djemve dhe vajzave në matematikë dhe një ndryshim të vogël statistikisht të rëndësishëm në shkencë në favor të nxënësve femra. Një raund i ri i TIMSS do të kryhet në vitin 2023, me njohuri të përditësuara (botimi pritet në vitin 2024).

- Megjithatë, **aftësitë e kufizuara mbeten një faktor pabarazie** në Kosovë, si në shumë vende, edhe pse janë të vështira për t'u dokumentuar: statistikisht për prevalencën e aftësisë së kufizuar nuk kanë një bazë të shëndoshë²⁸, por fëmijët me aftësi të kufizuara vlerësohet të përbëjnë afërsisht 2.1% të nxënësve në shkollë²⁹.

Karakteristikat e tilla të nxënësve luajnë rol për nivele të caktuara (p.sh. gjinia në qasjen në arsimin e lartë kundrejt tregut të punës) ose mund të bëhen më të rëndësishme në të ardhmen (p.sh. trendi në rritje në arsimin privat, i cili mund të çojë në qasje selektive bazuar në burime); prandaj, **MASHTI duhet të vazhdojë monitorimin dhe analizimin e këtyre karakteristikave**.

* * *

Më tej, ekipi u përpoq të analizonte faktorët e mësipërm përcaktues, bazuar në të dhënat që mund të mblidheshin dhe përpunoheshin, duke filluar nga niveli më i zbrëthyer (shkolla, dhe më pas komuna), duke përfshirë të dhënat e ofruara nga zyrtarët e MASHTI-t përgjegjës për SMIA dhe të dhëna të tjera.

Një e përbashkët në shumicën e këtyre faktorëve është shpërndarja e pabarabartë e tyre sipas shkallës së 'ruralitetit' të territorit në të cilin funksionojnë shkollat. Megjithatë, rezultatet janë më pak bardhë e zi sesa mund të duken në shikim të parë, siç do të shpjegojë seksioni tjetër.

²⁴Në vitin 2021/22, regjistrimet e femrave përbënin rreth 48% të regjistrimeve totale në çdo nivel arsimor nga parashkollori deri në arsimin e mesëm të lartë (ASK/MASHTI). Këto shifra janë të krahasueshme me raportin gjinor të lindjeve, zakonisht të vlerësuara në rreth 105-107 meshkuj të lindur për çdo 100 femra në mbarë botën (UN DESA).

²⁵Në vitin 2020, shkalla e aktivitetit për grupmoshën 15+ ishte 49% te burrat dhe 18% te gratë, krahasuar me 29.4% te burrat dhe 14.9% te gratë, për grupmoshën 15-24 vjeç (ASK). Në tremujorin e tretë të vitit 2021, papunësia e femrave ishte më e lartë se papunësia e meshkujve në të gjitha nivelet e arritjeve arsimore (grupmosha 15+), duke përfshirë nivelet ISCED 5-8 (arsimi terciar), duke qëndruar në 9.2% për burrat dhe 18.9% për gratë (llogaritjet e FTE në të dhënat e ASK-së).

²⁶Në vitin 2018, Kosova kishte një nga dallimet më të ulëta të rezultateve midis performuesve më të mirë dhe performuesve më të dobët në matematikë, shkencë dhe lexim midis vendeve të PISA-s. Për shembull, sa i përket performancës së leximit, nxënësit e Kosovës në dhjetëshen e fundit ndërkombëtare të statusit ekonomik, social dhe kulturor (ESCS) u renditën ndër më të dobët (72 nga 75 vende), ndërsa nxënësit në dhjetëshen më të lartë të ESCS u renditën të fundit në grupin e tyre (76/76). Për më tepër, përqindja e nxënësve të klasifikuar si 'rezilientë' në lexim (nxënës të ranguar në 25% të poshtëm të indeksit të PISA-s për statusin ekonomik, social dhe kulturor [ESCS] që dalin në rezultatet e 25% më të lartë të nxënësve në nivel ndërkombëtar) është një nga më të lartat në mesin e vendeve dhe ekonomive pjesëmarrëse në PISA (17.3%, rankimi 2/76 në 2018).

²⁷27% dhe 25% e nxënësve nuk arritën nivelin e ulët ndërkombëtar respektivisht në matematikë dhe shkencë. Treguesi është përqindja e nxënësve me arritje tejet të ulëta që të mund të maten, duke përdorur TIMSS dhe TIMSS Numeracy të kombinuara. Arritjet e nxënësve konsideroheshin tejet të ulëta që të mund të maten nëse performanca e tyre nuk ishte më e mirë se sa mund të arrihej thjesht duke zgjedhur një nga opsionet e shumëfishta (baza e të dhënave të Bankës Botërore).

²⁸Numri i personave me aftësi të kufizuara në Kosovë është i panjohur. Ndërsa të dhënat janë mbledhur në vitet e fundit, nga Regjistrimi dhe përmes mjeteve administrative nuk ka numër të saktë që mund të mbështesë vendimmarrjen e drejtuar nga të dhënat sepse përkufizimet e aftësisë së kufizuar që përdoren nga institucione dhe palë të interesuara janë të shumta:

<https://www.unicef.org/kosovoprogramme/media/216/file/KOS-SITAN-ENG.pdf>, f.15. **Disa burime paraqesin shifrat e 13-15%, gjë që duket shumë e lartë. Regjistrimi i vitit 2011 propozoi një klasifikim të personave me 'vështirësi afatgjata' (klasifikuar si shurdhim, verbëri, paaftësi fizike, paaftësi intelektuale, paaftësi psikologjike, paaftësi të tjera), por këto kritere të aftësisë së kufizuar ndoshta do të meritonin të sqaroheshin në përputhje me përkufizimet ndërkombëtare.**

²⁹<https://unmik.unmissions.org/38000-children-disabilities-not-attending-school-srsg-tanin-hears-during-visit-unicef>

Ndarja rurale-urbane ... një paradoks

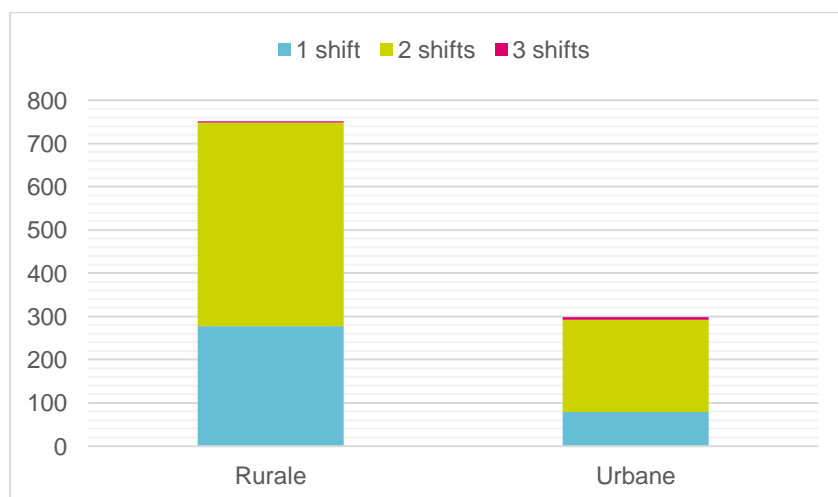
Ku është më mirë të jetosh dhe të shkosh në shkollë për të marrë një arsim cilësor? Duke marrë parasysh faktorët e ndryshëm përcaktues të listuar më sipër, kjo pyetje nuk ka përgjigje të lehtë, pasi ka pro dhe kundër në secilën situatë. Ajo që është e qartë është se ekzistojnë pabarazi të rëndësishme midis zonave urbane dhe rurale në aspektin e mësimdhënies dhe kushteve të të nxënësve, por nuk kemi të dhëna të zërthyer të mjaftueshme për të matur ndikimin në rezultatet përkatëse të të nxënësve.

Duke u bazuar në vizitat në terren të kryera në shtator në Fushë Kosovë dhe Podujevë, këto dy komuna u morën si studime rasti për të analizuar të dhënat në dispozicion (shih krahasimin e të dhënave në *Figurën 5*) dhe për të hartuar propozime për të përdorur **nivelin e komunës si njësi analitike** për të eksploruar, dokumentuar dhe adresuar pabarazitë bazuar në vendndodhjen gjeografike, **duke i bazuar masat e politikave nga ky nivel i vëzhgimit**.

Çështjet më të dukshme të pabarazisë kanë të bëjnë me vendndodhjen gjeografike të shkollave, me një ndarje të fortë midis zonave rurale dhe urbane, në përputhje me përkufizimin e MASHTI-t në sistemin e menaxhimit të të dhënave³⁰.

Paradoksi është se treguesit e përmendur si faktorë përcaktues të mësipërm po lëvizin në drejtime të kundërta: përparësia e studimit në zonat rurale qëndron në numrin e ulët të nxënësve në klasë, gjë që u lejon atyre ndërveprim më të mirë një-me-një me mësuesit, me shumë aktivitete jashtëshkollore, si dhe një ndjenjë më të fortë të komunitetit në krahasim me shkollat në zonat urbane. **Sidoqoftë, të dhënat japin rezultate kundër intuitive,** duke hedhur dyshim në besueshmërinë ose të paktën në saktësinë e të dhënave. Për shembull, **pothuajse dy të tretat e shkollave në zonat rurale (63%) operojnë me ndërrime të shumëfishta, një për qindje mjaft e ngjashme kjo me shkollat në zonat urbane (73.6%)** (shih gjithashtu paragrafin e mëposhtëm për burimet shkollore). Për fat të keq, të dhënat e zërthyer nuk janë lehtësisht të disponueshme për të dokumentuar më tej magnitudën e kësaj çështjeje³¹ dhe mungesa e mjediseve (dhe buxhetit) është pengesë për të pritur përmirësim afatshkurtër në këtë drejtim.

Figura : Shpërndarja e shkollave publike sipas turneve në zonat rurale dhe urbane, 2021/225

Burimi: Llogaritjet e FTE në nxjerrjen e të dhënave të MASHTI/SMIA

³⁰Nga Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural, Strategjia për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2022-2028: 'Sipas Agjencisë së Statistikave të Kosovës (ASK) për Regjistrimin e Popullsisë dhe Banesave 2011 në Kosovë, zonat rurale përcaktohen në bazë të nivelit të vendbanimeve, të karakterizuara nga dendësia e ulët e popullsisë dhe ku zakonisht shumica e tokës është bujqësore krahasuar me zonën përreth. Në Regjistrimin e Kosovës të vitit 2011, vendi i banimit u përcaktua si rural me një vendim administrativ të komunës përkatëse. Duke përdorur këtë metodë dallimi (përcaktimi i kufijve), ASK-ja ka njohur 1 028 963 ha (94.3%) **si zona rurale**, ku **banon 62.0% e popullsisë** (ose 1 078 239 banorë, sipas Regjistrimit të vitit 2011).

³¹Ky fakt raportohet në të njëjtën mënyrë si për një shkollë që ka një klasë ashtu dhe për një tjetër që mund të ketë dhjetë klasa me ndërrime (pasi "kjo shkollë ofron arsim me ndërrime të shumëfishta"). Kjo mund të shpjegojë këtë paradoks të dukshëm; me fjalë të tjera, mund të jetë që, në realitet, nuk ka më shumë nxënës me disa ndërrime në zonat rurale sesa në ato urbane; por mënyra se si kërkohet ky informacion në SMIA nuk siguron përgjigjen e saktë.

Së fundi, pabarazitë gjeografike duhet të merren parasysh nga këndvështrimi i përkatësisë etnike të komunës. Ekziston një bashkëjetesë e dy sistemeve paralele të paktën në komunat me shumicë serbe (10 nga 38), ku funksionojnë shkollat serbe dhe ato kosovare-shqiptare, pa pasur mundësi që fëmijët të shkojnë në shkollat më të afërta nga shtëpitë e tyre, por duke zgjedhur sipas origjinës etnike, me disa pasoja të rënda në hapësirën për manovrim për racionalizimin e rrjetit shkollor, si dhe për marrëveshjet e qeverisjes dhe financimit: ato nuk mund të përmirësohen vetëm në bazë të të dhënave dhe konsideratave të efikasitetit.

Shënim: Shkollat e komunave me shumicë serbe nuk ndajnë asnjë të dhënë apo të dhënë të besueshme me MASHTI-n, kështu që është shumë e komplikuar të vlerësohet qasja dhe cilësia e arsimit në këto fusha.

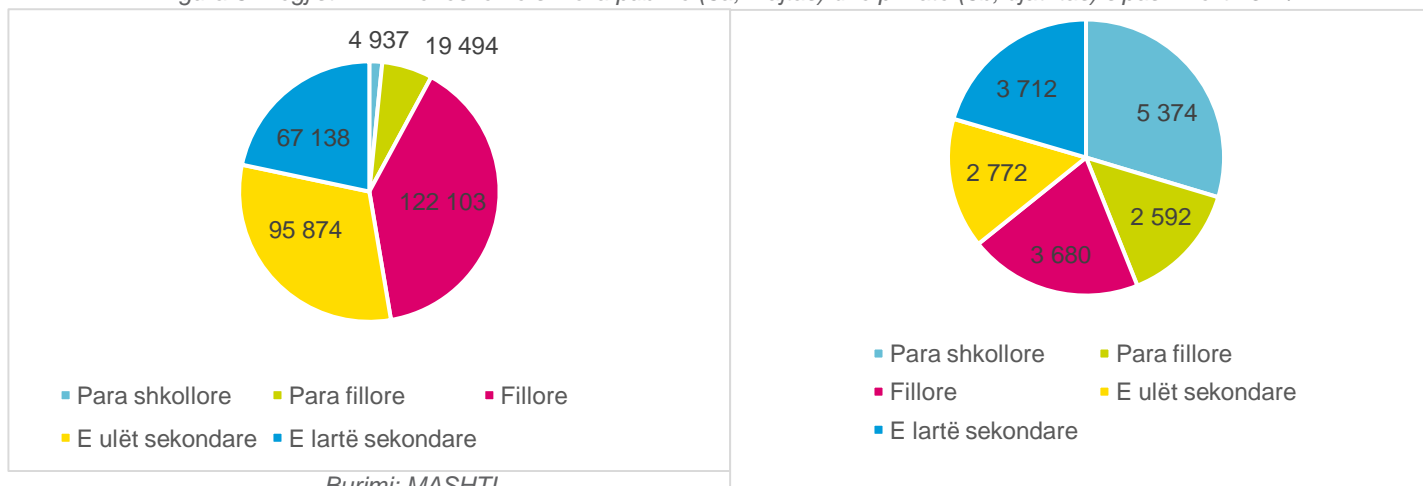
Oferta e arsimit publik – privat: disa modele shqetësuese të kohëve të fundit

Megjithëse rënia e përgjithshme e regjistrimeve të nxënësve³² (nga arsimi parashkollor deri në arsimin e mesëm të lartë) është kryesisht për shkak të rënies së ngadaltë të popullsisë, nuk duhet të anashkalohej kundër-trendi i regjistrimeve të arsimit privat: në gjashtë vjet, numri i nxënësve të regjistruar në arsimin privat parauniversitar (nga arsimi parashkollor deri në arsimin e mesëm të lartë) pothuajse u trefishua: midis 2015/16 dhe 2021/22, numri i tyre shkoi nga 6 467 në 18 130, dmth nga 1.7% në 5.5% të regjistrimeve totale (të dhënat e KAS-it).

Kjo rritje ka ndodhur në të gjitha nivelet, por **veçanërisht në nivelin parashkollor: 144 nga 177 shkolla private janë EFH/parashkollore** (shih paragrafin tjetër). Për më tepër, **94% e shkollave private (kryesore dhe satelitore) janë të vendosura në zonat urbane³³** (kundrejt vetëm 28% të shkollave publike). Të dy tiparet janë sigurisht të lidhura ngushtë: 96% e parashkollorëve privatë janë në një zonë urbane, në mënyrë të ngjashme me pjesën disproporcionale të parashkollorëve publikë në zonat urbane (85%).

Kjo kërkesë në rritje për arsim privat në një kontekst të rënies demografike jo vetëm që vë në pikëpyetje cilësinë e arsimit publik, por gjithashtu ngre çështjen e barazisë. Sipas mendimit të shumë prindërve, niveli i cilësisë e ofruar në arsimin privat, i cili është i disponueshëm vetëm në fusha të caktuara dhe varet nga pagesa e tarifave të shkollës private, është më i mirë se në arsimin publik. Në kampionin e anketës së Kosovës për PISA 2018, vetëm 1% e nxënësve të shkollave private u përfshinë; raundi i ardhshëm ndoshta do të përfshijë më shumë nxënës të shkollave private, duke bërë të mundur vlerësimin më të mirë të pabarazive të mundshme publike/private.

Figura 6: Regjistrimi i nxënësve në shkolla publike (6a, majtas) dhe private (6b, djathtas) sipas nivelit 2021/22

Shpërndarja e pabarabartë e burimeve në nivel shkolle

³²Një rënie prej 12% në numrin e nxënësve të regjistruar u vërejt midis 2015/16 dhe 2021/22 (arsimi parashkollor deri në arsimin e mesëm të lartë, privat dhe publik).

³³Sipas përkufizimit të MASHTI-t.

Mësuesit. MASHTI është i vetëdijshëm për problemin e barazisë (dhe efikasitetit) që rezulton nga përdorimi i pabarabartë i burimeve, përfshirë mjediset shkollore, mësuesit ose pajisjet digjitale. Shfrytëzimi i pabarabartë i shkollave dëshmohej nga tregues të tillë si numri i nxënësve të regjistruar për shkollë dhe raporti nxënës-mësues, të cilat ndryshojnë shumë nga njëra shkollë në tjetrën, madje edhe brenda të njëjtës komunë³⁴. Ndërsa, siç u shpjegua më parë, raporti mesatar nxënës-mësues tashmë është shumë i ulët në krahasim me rekomandimet ndërkombëtare, analizat e kryera nga MASHTI në vitin 2022 kanë treguar përveç kësaj se 200 shkolla funksionojnë me më pak se 150 nxënës, ndërsa më shumë se 2 000 mësimdhënës 'tepricë' janë në listë të pagave pa përmbushur kërkesat ligjore të pozitës së tyre (sa i përket funksioneve mësimore të identifikuarat qartë dhe/ose numrit standard të orëve mësimore). Duke u nisur nga këto të dhëna, është ngritur një grup pune për të reflektuar mbi racionalizimin e rrjetit të shkollave, me përfundime që priten paraprakisht deri në fund të vitit 2022. Megjithatë, kjo është gjithashtu një çështje politike e vështirësuar nga pengesa të ndryshme ligjore, duke e bërë të vështirë të konstatohen ndryshime konkrete në afat të shkurtër: mësuesit respektojnë Ligjin për zyrtarët publikë³⁵ dhe punësohen nga komunat. Kjo e fundit do të thotë se ata nuk mund të lëvizin nga një komunë në tjetrën vetëm në bazë të nevojave mësimore, pasi do të kërkonte që ata të kalonin përsëri procedurat e rekrutimit, në nivelin e Komunës së synuar³⁶. Gjithashtu, në këto procedura rekrutimi, duket se kapitali social dhe njohjet politike luajnë një rol të rëndësishëm (*shih seksionin Qeverisja*). Nga ana tjetër, statusi i tyre ligjor i pengon ata të caktohen në funksione apo institucione të tjera, për shembull në drejtoritë Komunale të arsimit, apo në nivel qendror. Të dhënat për mësuesit në këtë fushë nuk arrijnë të sigurojnë një analizë të duhur për pabarazitë, siç janë numri i orëve mësimore, zhvillimi i vazhdueshëm profesional, statusi, paga, mosha si dhe mosha e pritshme e pensionimit, gjë që do të jepte një ndjenjë të hapësirës për manovrim në vitet e ardhshme. Kjo do të ishte një fushë vendimtare për MASHTI-n për t'u përmirësuar (*shih kapitullin e Rekomandimeve*).

Figura 7: Trendet në numrin e mësuesve dhe regjistrimet e nxënësve në arsimin publik, 2019/20 deri 2021/22 (2019/20 vlera bazë është = 100%)

Figura 7a: Parashkollorët publikë

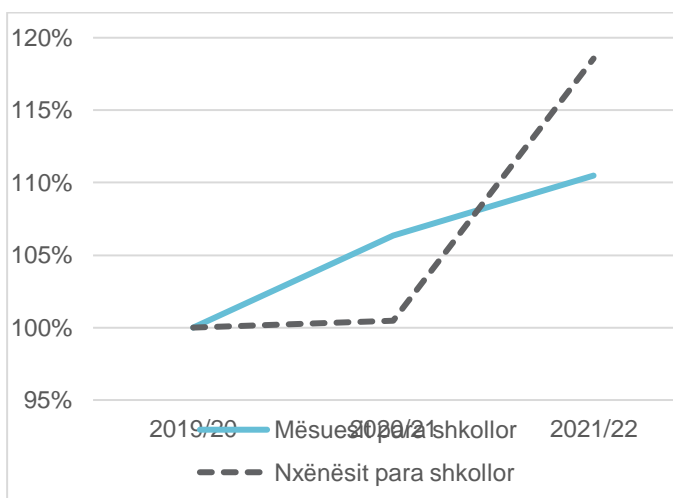

Figura 7b: Arsimi fillor publik, parashkollor, i ulët i mesëm

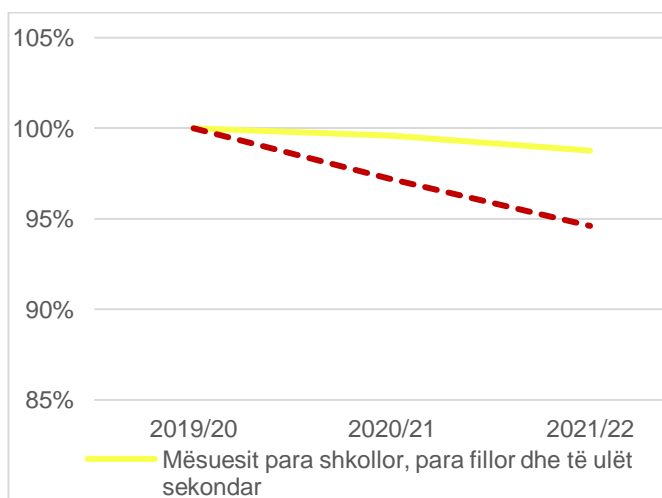
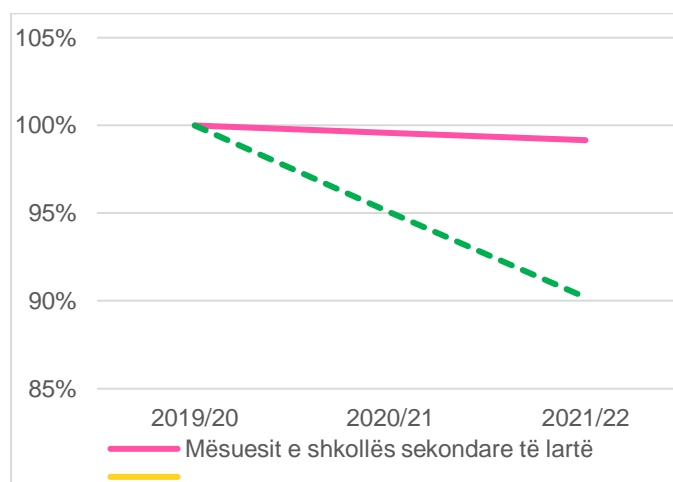

Figura 7c: Arsimi i mesëm i lartë publik

³⁴Për shembull, komuna e Podujevës po dëshmon një rënie të shpejtë të numrit të nxënësve (22 000 në 2008, 16 000 në 2021/22), me shtatë shkolla që përfshijnë më pak se 50 nxënës, por një shkollë është e mbipopulluar me klasa me 30 nxënësi dhe mësim të organizuar në tre ndërrime.

³⁵Ky ligj aktualisht është duke u rishikuar.

³⁶Gjatë vizitave në terren, u raportua se shumë mësues janë zhvendosur për të jetuar në Fushë Kosovë, por ata ende japin mësim në Podujevë dhe duhet të udhëtojnë atje çdo ditë. Nëse ata duan të japin mësim në Fushë Kosovë, duhet të presin për një vend të lirë pune dhe të aplikojnë për pozicionin e punës. Në të njëjtën kohë, Fushë Kosova vuan nga mungesa e mësimdhënësve, ndërsa Podujeva ka tepricë të mësimdhënësve.

'(Në shkollën time) DKA punësoi një mësues me 0 vjet përvojë, në vend të një mësuesi me 20 vjet përvojë. Nuk mund të bëja gjë tjetër veçse t'i uroja mirëseardhjen në shkollën time". (Drejtori i shkollës)

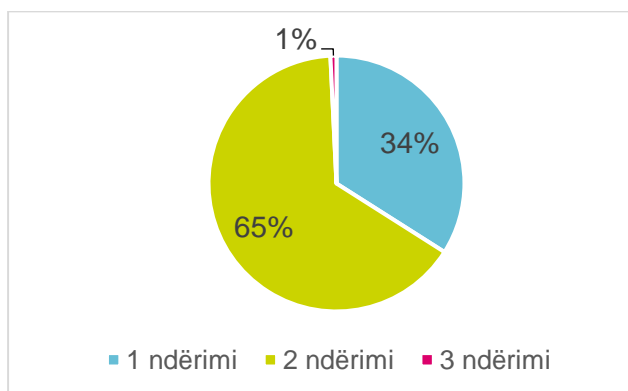
Kushtet e mësimdhënies dhe të nxënësve. Turne të shumëfishta. Duke pasur parasysh mungesën e mjediseve mësimore në zona të caktuara (gjë që e bën të pamundur hapjen e një numri të përshtatshëm të klasave për numrin e nxënësve të regjistruar), një zgjidhje e sjellë nga MASHTI dhe drejtoritë komunale të arsimit (DKA) është organizimi i ndërrimeve të shumëfishta: zakonisht ndërrime të dyfishta, por nganjëherë edhe ndërrime të trefishta. Duke pasur parasysh ndikimin e mundshëm të ndërrimeve të shumta në cilësinë e mësimin (për shkak të numrit të reduktuar të orëve të mësimin, por edhe mungesës së aftësive pedagogjike të mësuesve që do të mundësonin plotësimin e tyre me (vetë)mësim jashtë klasës), një analizë u krye se ku ndodhin këto ndërrime të shumëfishta. Sigurisht, kjo pastaj duhet të lidhet me një analizë të rezultateve të të nxënësve, ose duke përdorur rezultatet e studimit të ardhshëm PISA (ato të mëparshme nuk u ndanë nga komuna ose shkolla) ose duke përdorur rezultatet e provimeve kombëtare.

Dy të tretat e shkollave përdorin arsim me ndërrime të shumëfishta si një nga modalitetet e tyre të mësimdhënies, siç tregohet në *Figurën 8* (65% përdorin ndërrime të dyfishta dhe 1% ndërrime të trefishta). Me fjalë të tjera, vetëm një e treta e shkollave publike funksionojnë pa ndërrime (34%). Pasoja e drejtpërdrejtë është se nxënësit në shkollat me ndërrime të shumta marrin një numër të pamjaftueshëm të orëve mësimore: 4 deri në 5 orë ditore në ndërrime të dyfishta (nganjëherë më pak se 2.5 orë në parashkollor), ose më pak se 3 orë në ndërrime të trefishta, kundrejt afërsisht 7-8 orë në ditë siç parashikohet me ligj. Siç u përmend më lart, në zonat urbane përqindja e shkollave publike që veprojnë me ndërrime të shumëfishta është edhe më e lartë: 72% me dy ndërrime dhe 2% me tre ndërrime. Për më tepër, sa i përket numrit të nxënësve, 82% e nxënësve që ndjekin arsimin publik janë në një shkollë e cila funksionon me ndërrime të dyfishta (1% e nxënësve ndjekin shkollat me tre ndërrime, ndërsa 17% e nxënësve kanë vetëm një ndërrim – shih *Figurën 5*).

Ndërsa mesatarja e OBZHE-së për mësimin e detyrueshëm në vitin 2021 ishte 807 orë/vit për arsimin fillor (766 për 22 anëtarët e BE-së në OBZHE), në Kosovë ka nxënës që marrin vetëm 525 orë/vit³⁷.

³⁷Për arsimin e mesëm të ulët, shifrat janë 923 orë në vit (dhe 886 për 22 anëtarët e BE-së në OECD). Burimi: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EAG_IT_ALL

Figura : Shpërndarja e shkollave publike sipas llojit të ndërrimeve, 2021/228

Burimi: Llogaritjet FTE bazuar në nxjerrjen e të dhënave SMIA

Megjithatë, shkollat nuk tregojnë se cilat nivele janë të përfshira, dhe/ose sa klasa organizohen dhe/ose sa nxënës janë regjistruar në ndërrime të shumëfishta, gjë që pengon në masë të madhe analizën e fenomenit.

Për këtë arsye, është **e pamundur të llogaritet proporcioni i saktë i nxënësve të regjistruar në secilin lloj të ndërrimit**. Megjithatë, të dhënat për nxënësit e regjistruar në shkolla që operojnë me ndërrime të ndryshme mund të përdoren për të bërë një vlerësim të përafërt të pabarazive midis komunave. Pasi të jetë zbërthyer sipas hendekut që do të analizohet, ky informacion mund të përdoret nga MASHTI për të identifikuar komunat me nevoja prioritare (në aspektin e mjediseve mësimore ose mësimdhënësve – arsyet për ndërrime të shumëfishta do të duhej të hulumtohen për të zgjedhur masat e duhura). Për shembull, *Figura 9* tregon se në Obiliq, pak më shumë se gjysma e nxënësve mësojnë me ndërrime të dyfishta, ndërsa në Kaçanik, Lipjan, Glllogoc, Viti ose Vushtrri, më shumë se 9 nga 10 nxënës mund të ndjekin shkollën në ndërrime të dyfishta³⁸.

“Jam i lumtur me mësuesit e mi, me miqtë e mi, me gjithçka. Por është shumë e vështirë të studiosh me dy ndërrime. Mësimet i kam në orët e pasdites dhe tani ka ndërprerje të energjisë. Ky nuk është shkollim”. (Nxënës i klasës së 12-të, gjimnaz i përgjithshëm)

³⁸Përdorimi i "mund" është për shkak të pasigurisë së shpjeguar më lart se sa klasa janë ndjekin mësimin në dy ndërrime në çdo raportim të shkollës që punon me dy ndërrime.

Figura 9: Shpërndarja e nxënësve sipas llojit të turneve të operuara në shkollat e tyre, sipas komunës, 2021/22

	1 shift	2 shifts	3 shifts
Deçan	28%	72%	0%
Dragash	11%	87%	2%
Ferizaj	10%	90%	0%
Fushë Kosovë	18%	82%	0%
Gjakovë	12%	88%	0%
Gjilan	13%	83%	3%
Glllogoc	5%	95%	0%
Hani i Elezit	38%	62%	0%
Istog	33%	67%	0%
Junik	27%	73%	0%
Kaçanik	4%	96%	0%
Kamenicë	50%	50%	0%
Klinë	37%	63%	0%
Klllokot*	0%	100%	0%
Leposaviq*	100%	0%	0%
Lipjan	3%	96%	0%
Malishevë	26%	74%	0%
Mamushë	24%	76%	0%
Mitrovicë Jugore	13%	87%	0%
Mitrovicë Veriore*	0%	100%	0%
Novobërdë*	100%	0%	0%
Obiliq	48%	52%	0%
Pejë	17%	83%	0%
Podujevë	6%	88%	7%
Prishtinë	15%	82%	4%
Prizren	13%	85%	2%
Rahovec	19%	81%	0%
Shtërpcë*	21%	79%	0%
Shtime	33%	67%	0%
Skënderaj	29%	71%	0%
Suharekë	52%	48%	0%
Viti	9%	91%	0%
Vushtrri	5%	95%	0%
Zubin Potok*	100%	0%	0%
Zveçan*	100%	0%	0%
Total	17%	82%	1%

Burimi: Llogaritjet FTE në nxjerrjen e të dhënave SMIA

Shënim: * Komunitet me shumicë serbe me të dhëna jo të plota ose jo të besueshme

Kushtet e mësimdhënies dhe të nxënësve. Tekstet shkollare dhe burimet pedagogjike. Vetëm disa informacione të kufizuara mund të mbledheshin në këtë aspekt. Mbledhja e të dhënave cilësore hedh dyshime mbi cilësinë e teksteve shkollare, veçanërisht në APT, dhe mbi transparencën dhe cilësinë e procedurave të përzgjedhjes së teksteve shkollare. U vunë re çështje lidhur me tekstet shkollare në gjuhën e pakicave. Disa përmirësime në shpërndarjen e teksteve shkollare duket se kanë ndodhur falë procesit të digjitalizimit, gjë që përmirëson drejtësinë dhe transparencën.

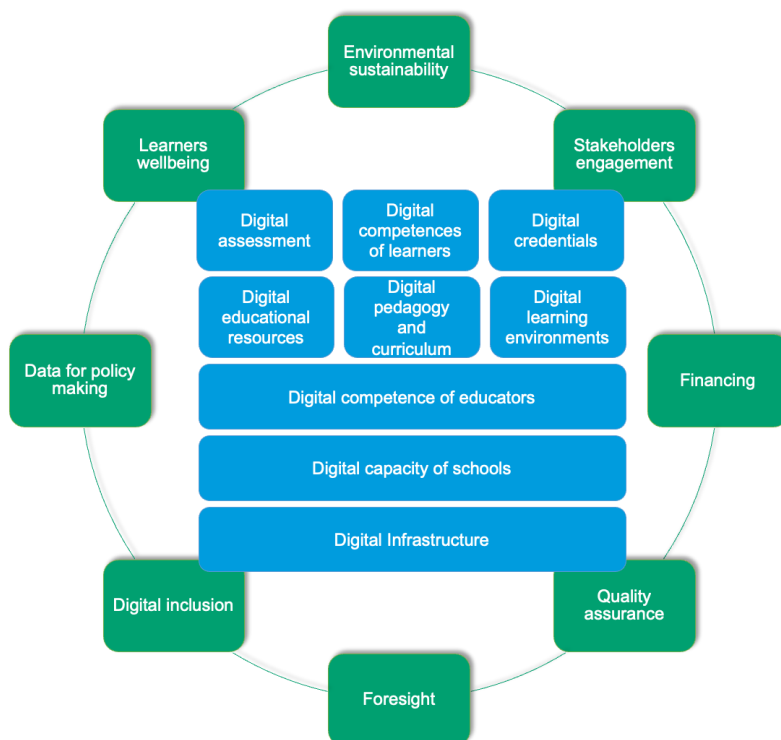
“Kur u ankova për cilësinë e librave, mësuesit më shpjeguan se e zgjedhën atë shtëpi botuese sepse ishte e vetmja që kishte botuar plane të gatshme. Unë nuk mendoj se kjo duhet të jetë arsyeja pse zgjidhen disa tekste shkollore.” (Nxënës i klasës së 11-të)

Stafi dhe mbështetja e veçantë. Lidhur me mbështetjen e veçantë të ofruar nga shkollat për fëmijët me nevoja të veçanta, gjetjet cilësore dëshmojnë dobësi në procesin e planifikimit të regjistrimit gjithëpërfshirës, si dhe në ofrimin e mbështetjes së përshtatshme. Për shembull, siç shpjegohet nga DKA-të, kur një fëmijë me aftësi të kufizuara aplikon për një vend në institucion parashkollor publik, atij/asaj i garantohet qasja në të, edhe kur regjistrimet janë të mbyllura. Megjithatë, kjo çon në klasa të mbipopulluara, pasi nuk është e mundur të zvogëlohet numri i fëmijëve të pranuar për klasë. Kjo mund të çojë në pakënaqësi nga ana e prindërve dhe mësuesve të fëmijëve të tjerë (bazuar në intervistat me prindërit dhe mësuesit). Përveç kësaj, pavarësisht nga niveli arsimor, ekziston një numër i kufizuar i mësuesve ndihmës, i cili nuk bazohet në nevoja, por planifikohet në mënyrë të standardizuar dhe të papërshtatshme (një mësues ndihmës planifikohet të rekrutohet për shkollë³⁹). Këto mungesa e bëjnë më të vështirë qasjen dhe integrimin e fëmijëve me nevoja të veçanta, veçanërisht pasi ndikojnë në pranimin e tyre nga nxënësit e tjerë.

Digjitalizimi dhe pabarazitë? Më pak një faktor ndarës midis nxënësve ose shkollave sesa një sfidë kombëtare

Digjitalizimi harmonik i sistemit arsimor të Kosovës paraqet një numër sfidash, pavarësisht nga përparësia e lartë politike që i është dhënë⁴⁰, e dëshmuar nga shtylla e pestë e dedikuar e strategjisë së arsimit dhe buxhetit të mobilizuar. Në të vërtetë, digjitalizimi i arsimit përfshin shumë dimensione, të cilat janë sintetizuar në kuadrin e reformës digjitale të arsimit FTE paraqitur më poshtë në *Figurën 10* (në të cilën drejtkëndëshat blu përfaqësojnë fushat e politikave dhe faktorët transversalë të gjelbër)⁴¹.

Figura 10: Korniza e reformës së arsimit digjital FTE

Zbatimi i këtij kuadri analitik çon në identifikimin e fushave të mëposhtme të edukimit digjital si më problematiket.

³⁹Nuk u mblodhën të dhëna për numrin e mësuesve ndihmës të angazhuar në punë.

⁴⁰Ky është kapitulli i pestë i strategjisë së arsimit 2026.

⁴¹Për më shumë detaje mbi metodologjinë, ju lutemi konsultoni [Aneksin 4c](#)

Infrastruktura digjitale dhe kapaciteti digjital i shkollave. Qasja në internet dhe pajisjet janë një tjetër burim shqetësimi. Strategjia e Arsimit e Kosovës 2022-26 tregon infrastrukturën digjitale si prioritet. Megjithatë, sipas të dhënave të siguruar nga MASHTI/SMIA (21 shtator), **një në gjashtë shkolla publike nuk ka qasje në internet** (përkatësisht 15.1%, ose 118 nga gjithsej 786 institucione arsimore dhe aftësuese⁴²). Pajisjet janë gjithashtu shumë të dobëta, me **1 kompjuter për 35 nxënës mesatarisht dhe dy të tretat e shkollave që deklarojnë se nuk kanë një laborator IT** (i njëjti burim). Edhe kur laboratorët e kompjuterit janë në dispozicion, qasja në to është shpesh e kufizuar (shih kuotën më poshtë). Infrastruktura dhe pajisjet janë kryesisht faktorë ekzogjenë, pasi mbështeten në vendime dhe fonde nga ministritë e tjera, gjë që i bën këto mungesa të vështira për t'u kapërcyer.

Sa i përket pabarazive të mundshme nëpër komuna, krahasimi i shifrave në nivele të agreguara dhe krahasimi ilustrues midis shkollave të Fushë Kosovës dhe Podujevës nuk demonstrojnë dallime të mëdha në shpërndarjen e burimeve digjitale: **mungesa e pajisjeve të TI-së duket të jetë e shpërndarë në mënyrë të barabartë** (p.sh. mungesa e një laboratorit TI ka të bëjë me 62.5% të shkollave publike në Fushë Kosovë, 70.7% në Podujevë).

Megjithatë, disa studime të rasteve dëshmojnë një hendek gjinor në këtë drejtim⁴³.

“Ne kemi një koncept të shtrembëruar të digjitalizimit në Kosovë. Shumë mendojnë se një shkollë që ka qasje në internet, ose që ka një laborator kompjuterik është plotësisht e digjitalizuar. Por qasja në internet është në dispozicion vetëm pranë zyrës së drejtorit dhe laboratorit kompjuterik është nën dry. (Drejtori i shkollës)

Kompetenca digjitale e mësuesve. Në bazë të informacionit të mbledhur, midis fushave të politikave të arsimit digjital dhe ndër-faktorëve të analizuar, **sfida kryesore për një digjitalizim të barabartë të sektorit të arsimit lidhet me mungesën e kompetencave digjitale të mësuesve në hartimin dhe dhënien e** mësimëve ku kombinohen dhe zotërohen metodat tradicionale, digjitale dhe online të të mësuarit. Një nismë kuptimplotë dhe premtuese për të zvogëluar hendekun e kompetencave digjitale të mësuesve është rekrutimi i koordinatorëve të TIK-ut, që pritet të ofrojë mbështetje për mësuesit dhe shkollat në identifikimin e nevojave dhe zgjidhjeve përkatëse për arsimin digjital (shih seksionin e qeverisjes).

“Mësimdhënësit nuk pajtohen me reformën digjitale. Ata janë të vetëdijshëm se nxënësit e tyre dinë më shumë seç dinë ata vetë mbi digjitalizimin. (prind)

Burimet digjitale të edukimit. Prodhimi i burimeve arsimore digjitale (ES objektivi 5.2) vuan nga dobësi të ngjashme me materialin tradicional të mësimdhënies dhe të nxënës, duke përfshirë mungesën e përafrimit me programet mësimore moderne, përdorimin pedagogjik të TIK-ut dhe sigurimin e aftësive dhe kompetencave digjitale; kuptimi i ngushtë mbi burimet digjitale është i qartë (pdf). Ritmi reformues duhet të jetë i favorshëm për një zhvendosje të investimeve nga tekstet shkollore në tekstet elektronike.

Në fund, kapaciteti digjital i shkollave (ES obj 5.3) do të varet shumë nga dimensionin e kapitalit njerëzor. Rekrutimi i planifikuar i koordinatorëve të TIK-ut, duke filluar nga viti 2023, mund të mbështesë kapacitetin e përgjithshëm digjital të shkollave dhe të mbështesë zhvillimin e kompetencave digjitale të mësuesve, por edhe rolin drejtues të komunave për qeverisje të mirë digjitale në të gjitha nivelet (shih seksionin e qeverisjes).

Pajisjet e familjeve janë gjithashtu një konsideratë kryesore, pasi mund të kompensojë, të paktën për një periudhë afatshkurtër, mungesat në shkolla dhe mund të jetë një alternativë në rast të ngjarjeve të tjera si Covid-19 që pengojnë mësimin ballë për ballë. Më shumë të dhëna do të ishin të nevojshme në këtë drejtim për të vlerësuar 'gatishmërinë' e familjeve.

⁴² Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit (MASHTI), Strategjia e Arsimit 2022-2026, qershor 2022: ETI-të publike përfshijnë të gjitha institucionet arsimore dhe trajnuese publike para-universitare, përfshirë institucionet parashkollore, shkollat fillore dhe të mesme të ulëta, shkollat e mesme të larta (gjimnazet, shkollat profesionale dhe qendrat e kompetencës) dhe qendrat e burimeve/shkollat speciale.

⁴³ Shihni në veçanti 'Hendeku gjinor në arsimin në distancë në Kosovë': <http://kcde-ks.org/wp-content/uploads/2022/01/Copy-of-The-Gender-Gap-in-Distance-Education-in-Kosova-1.pdf>.

Arsimi parashkollor dhe pabarazitë: një ofertë e pamjaftueshme, me forma të shumëfishta, në të cilën kombinohen pabarazitë rurale-urbane dhe publike-private, por edhe ato të lidhura me punën

Literatura ndërkombëtare dëshmon se arsimit cilësor në fëmijërinë e hershme mund të kontribuojë në zvogëlimin e boshllëqeve të të mësuarit për shkak të sfondit të pafavorshëm dhe të përmirësimit frekuentimin e shkollës më vonë⁴⁴. Për fat të keq, siç demonstroi UNICEF MICS, janë të dukshme pabarazitë në frekuentimin parafillor nga nxënësit e klasave të para kur merren parasysh karakteristikat specifike, duke përfshirë prejardhjen etnike, ndarjen urbane-rurale, kuintilet e indeksit të pasurisë më të varfra kundrejt atyre më të pasura dhe nivelin e arsimimit të nënave⁴⁵.

Oferta. Ofrimi i arsimit parashkollor publik. Institucionet publike funksionojnë në 28 nga 38 komuna, me gjithsej 49 institucione parashkollore publike⁴⁶, një numër krejtësisht i pamjaftueshëm për të përmbushur nevojat. Aty ku shpenzimet publike janë të forta, barazia, gjithëpërfshirja dhe cilësia e përgjithshme e arsimit dhe trajnimit janë rritur (OECD, *Education at a Glance 2021*). Shërbimet publike të arsimit dhe kujdesit të fëmijërisë së hershme (ECEC) janë të orientuara drejt përfituesve të ndihmës sociale, fëmijëve me aftësi të kufizuara, fëmijëve të vendosur nën kujdesin e të afërmeve ose komunitetit për shkak të humbjes ose kujdesit të prindërve biologjikë, fëmijëve të veteranëve të luftës (me aftësi të kufizuara) dhe fëmijëve të nënave të vetme që punojnë (Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, 2016). Prindërit me të ardhura të ulëta (që jetojnë së bashku në një familje) janë gjithashtu në shënjestër nga thirrjet më të fundit për regjistrim, megjithatë, ato renditen më poshtë në rezultatet prioritare sesa grupet e tjera të synuara. Për më tepër, kur të dy prindërit punojnë, familjet marrin pikë më të ulëta se familjet ku njëri nga prindërit nuk punon.

Sa i përket niveleve të tjera të arsimit, të dhënat zyrtare administrative të Kosovës dhe të konfirmuara nga një raport i organizatës Save the Children (shpëtoni fëmijët)⁴⁷ nuk raportojnë normat e regjistrimit parashkollor në të gjitha objektet e ECD të drejtuara nga serbët, të cilat zakonisht gjithashtu ndjekin politikën e Qeverisë së Serbisë dhe prandaj janë objekte publike.

Sigurimi alternativ parashkollor. Ka **124 qendra private të licencuara të fëmijërisë së hershme**. Shumica e fëmijëve janë të regjistruar në institucionet private të edukimit dhe kujdesit të fëmijërisë së hershme. Midis tyre, qendrat me bazë në komunitet funksionojnë me fonde për ndërtesën që mbulohet nga komuna apo donatorët e huaj, ndërsa komuniteti i prindërve menaxhon dhe financon ofrimin e shërbimeve. Në këto raste, komuna subvencionon tarifat parashkollore bazuar në nivelet e të ardhurave të prindërve deri në një maksimum prej 50% të çmimit të tregut. Megjithatë, fëmijët me prindër të divorcuar, nga familjet me të ardhura të ulëta, me status të ulët arsimor dhe nga zonat rurale kanë më pak gjasa të ndjekin institucionet parashkollore private⁴⁸.

Ofrimi i parashkollorëve të pa licencuar. Numri i parashkollorëve privatë të palicencuar është i pasigurt, për shkak të një procesi të regjistrimit parashkollor që nuk është i lidhur mirë midis institucioneve regjistruese, por është dukshëm i lartë. Sipas SABER⁴⁹, ka dy herë më shumë institucione private të palicencuara sesa institucione private të licencuara (të cilat tashmë e tejkalojnë numrin e parashkollorëve publikë). Regjistrimi i një parashkollori si ndërmarrje tregtare administrohet nga Ministria e Tregtisë. Pas regjistrimit në Ministrinë e Tregtisë, parashkollorët duhet të aplikojnë për licencë nga Ministria e Arsimit. **Lëshimi i lejeve të punës nga Ministria e Tregtisë nuk është i kushtëzuar me licencën e lëshuar nga MASHTI, e cila lejon që parashkollorët të vazhdojnë të punojnë pa aplikuar për licencë nga MASHTI, gjë që paraqet rreziqe të dukshme në aspektin e cilësisë së mësimdhënies, ndër të tjera.** Për shkak të numrit të ulët të inspektorëve, procesi i licencimit mund të marrë vite⁵⁰ dhe aktualisht nuk ka stimuj formalë që ofrohen për bizneset private të ECD për t'u licencuar. Projektligji për fëmijërinë e hershme, i cili ende nuk është në fuqi,

⁴⁴ García, E., & Weiss, E. (2017). Pabarazitë arsimore në fillim të shkollës: boshllëqet, tendencat dhe strategjitë për t'i adresuar ato. *Economic Policy Institute*; Bassok, D., & Galdo, E. (2016). Pabarazia në cilësinë e arsimit parashkollor? Pabarazitë në nivel komuniteti në qasjen në mjedise mësimore me cilësi të lartë. *Early Education and Development*, 27(1), 128-144.

⁴⁵ <https://ask.rks-gov.net/media/5726/kosovo-2019-2020-mics-snapshot-education.pdf>

⁴⁶ Burimi: MASHTI Në 2021/22, 49 institucione parashkollore publike raportohen si më poshtë: 37 shkolla komunale, 9 shkolla me bazë në komunitet, 3 shkolla të drejtuara përmes partneriteteve publike-private.

⁴⁷ Petrović, M., Banić, M., & Golić Ružić, M. (2016). Analysis of the child rights situation in Kosovo (Northern Mitrovica, Zubin Potok, Leposavic, Zvečan). Në dispozicion në https://kosovo.savethechildren.net/sites/kosovo.savethechildren.net/files/library/CRSA_Kosovo_northern%20municipalities_%202013.pdf

⁴⁸ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/kosovo_report_2020.pdf

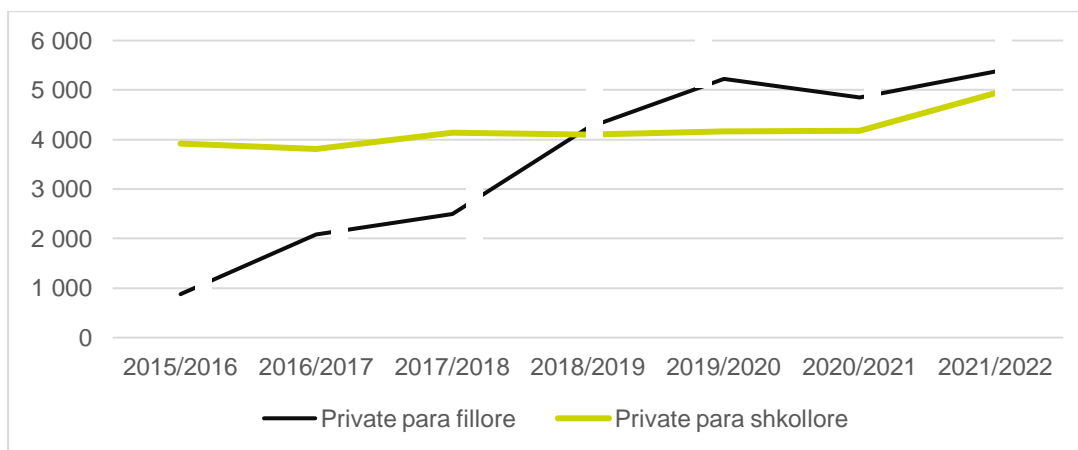
⁴⁹ Banka Botërore 2021. Në dispozicion në: [Zhvillimi i Fëmijërisë së Hershme në Kosovë: Raporti i Shtetit SABER 2021 \(worldbank.org\)](https://www.worldbank.org/en/publications/saber/2021)

⁵⁰ Burimi: intervistat e zyrtarëve të MASHTI-t.

pritet të adresojë këtë çështje dhe të rrisë kapacitetet monitoruese për identifikimin dhe monitorimin e parashkollorëve të palicencuar.

Oferta e edukimit në publik dhe privat. Siç tregohet në *Figurën 11*, regjistrimi është rritur në mënyrë të konsiderueshme, por kryesisht në arsimin privat⁵¹, i cili është kryesisht në dispozicion në zonat urbane. Sipas të dhënave të SMIA, **nga 188 parashkollorë (publike dhe private, shkolla kryesore dhe satelit), vetëm 14 janë në zonat rurale. Ndër 174 institucione parashkollorë në zonat urbane, 129 janë private.** Në vitin 2019, 11 komuna nuk kanë pasur një institucion të vetëm parashkollor publik⁵². Kjo do të thotë se, gjatë 3 viteve të fundit, vetëm një komunë hapi institucione parashkollorë të reja publike (Prizreni, i cili hapi një institucion publik dhe një partneritet publik/privat).

Figura 11: Regjistrimet parashkollorë publike kundër private (me % të pjesës private)

Burimi: MASHTI

Shënim: regjistrimet në 'Grupin 5-6 parashkollor' janë konsideruar pjesë e regjistrimeve parafillorë dhe më pas janë përjashtuar nga ky grafik

Ndërsa norma mesatare e frekuentimit parashkollor ishte rreth 37%, ajo ra në 14% për fëmijët në zonat rurale dhe 19% për fëmijët në familjet më të varfra⁵³. Ky numër është shumë më i ulët për grupet e cënueshme që ndjekin një program të edukimit të hershëm, me vetëm 1 në 10 fëmijë nga komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian, veçanërisht nga zonat rurale. Edhe pse regjistrimi në klasat parafillorë u rrit në mënyrë dramatike në 92% në vitin 2019, kjo normë qëndroi në vetëm 45% për fëmijët e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian⁵⁴.

Gjuha mësimore mund të jetë një faktor tjetër përjashtues për pakicat etnike: sipas të dhënave të MASHTI-t (SMIA), nga këto 184 shkolla, vetëm një në Pejë ka gjuhën boshnjake si gjuhë mësimore; në vetëm një shkollë në Prishtinë turqishtja është përfshirë si gjuhë mësimore; dhe serbishtja është gjuha mësimore vetëm në 5 parashkollorë në Kamenicë (këto të dhëna të fundit ndoshta nënvlerësohen për shkak të hendekut të të dhënave në komunat me shumicë serbe). Anasjelltas, kur vetëm një gjuhë përdoret për mësimdhënie, ajo përjashton de facto fëmijët nga komunitetet e tjera që do të jetonin afër.

Sipas Mustafa (2021), të ardhurat e ulëta zvogëlon ndjeshëm gjasat që fëmijët të ndjekin parashkollorët privatë, krahasuar me të ardhurat më të larta (me të ardhura familjare prej më shumë se 750 euro)⁵⁵. Në mungesë të mundësive të financuara nga shteti, kostoja e lartë e institucioneve private kufizon pjesëmarrjen në arsimin parashkollor, veçanërisht për fëmijët nga familjet me të ardhura të ulëta (UNICEF, 2021).

⁵¹ Rritja u përqendrua kryesisht në para shkollat private: nga 877 nxënës në 2015/16 në 5 374 në 2021/22 (52.1% e regjistrimeve totale në parashkollorë). Në të njëjtën periudhë, para shkollat publike rritën regjistrimet vetëm me 1 000 nxënës, por një element pozitiv për t'u nënvizuar është se pjesa më e madhe e kësaj rritjeje është përqendruar në vitin e kaluar.

⁵² Gjelaj, M. (2019), Arsimi parashkollor në Kosovë, Rrjeti i Arsimit dhe Punësimit në Kosovë, https://www.researchgate.net/publication/334896051_PRE-SCHOOL_EDUCATION_IN_KOSOVO

⁵³ WORLD BANK GROUP, A Situational Analysis of Early Childhood Development (ECD) Services in Kosovo, June 2021.

⁵⁴ <https://ask.rks-gov.net/media/5726/kosovo-2019-2020-mics-snapshot-education.pdf>

⁵⁵ Mustafa, A (2021) Edukimi dhe kujdesi në fëmijërinë e hershme në Kosovë: Një Qasje e synuar arsimore Prodhimi dhe mbajtja e pabarazive sociale dhe gjinore, Revija Za Socijalnu Politiku 28(3):367-390, DOI: <http://dx.doi.org/10.3935/rsp.v28i3.1808>

Arsimi parashkollor dhe punësimi i femrave. Me pak fjalë, familjet me të ardhura më të ulëta, me status më të ulët, me vendndodhje rurale dhe nga grupe të tjera sociale më të cënueshme, kanë më pak gjasa t'i dërgojnë fëmijët e tyre në parashkollor, të cilët si rrjedhojë kërkojnë kujdes nga anëtarët e familjes. Kjo rrit përqindjen e përkujdesit nga ana e nënës, gjë që mund të jetë një nga arsytet për **praninë jashtëzakonisht të ulët të femrave në tregun e punës**⁵⁶. Shkalla e lartë e papunësisë tek gratë (32.3% në vitin 2020 krahasuar me 23.5% tek burrat) dhe veçanërisht **shkalla shumë e lartë e pasivitetit** (79.2% krahasuar me 44%) rrjedh gjithashtu nga përfshirja e grave në punë dhe role shtëpiake të papaguara që konsiderohen normale në shoqëri, përfshirë kujdesin për fëmijët. Për fat të keq, modeli aktual parashkollor, që ofron vetëm 2.5 orë në ditë në shkollë për fëmijët, nuk pritet të zgjidhë këtë problem⁵⁷.

Një cilësi e paqartë dhe e pasigurt e arsimit parashkollor. Sa për dijeni, Një pyetje tjetër e ngritur më parë dhe që duhet të adresohet lidhet me **cilësinë e këtij arsimit parashkollor**: Rezultatet e PISA 2018 tregojnë se nxënësit që kishin ndjekur programet e institucionalizuara të arsimit të fëmijërisë së hershme performuan më dobët (në lexim në veçanti) sesa bashkëmoshatarët e tyre pa ekspozim ndaj ECE. Ky trend është i pazakontë në rajon dhe në vendet e tjera të OECD-së. Këto vlerësime janë shqetësuese, por duhet të konfirmohen duke përdorur rezultate më të përditësuara.

---

⁵⁶ Bousselin, A. Access to universal childcare and its effect on maternal employment. *Rev Econ Household* **20**, 497–532 (2022). <https://doi.org/10.1007/s11150-021-09572-9>

⁵⁷ Familjet ku një prind nuk punon marrin rezultate më të larta se ato me dy prindër që punojnë: kjo mund të hartohet nga qeveria si një nxitje për punësimin e grave, por intervistat e kryera vënë në pikëpyetje efikasitetin e kësaj mase për shkak të kohës së kufizuar që fëmijët kalojnë në kopsht/shkollë.

FINANCIMI (i sistemit arsimor)

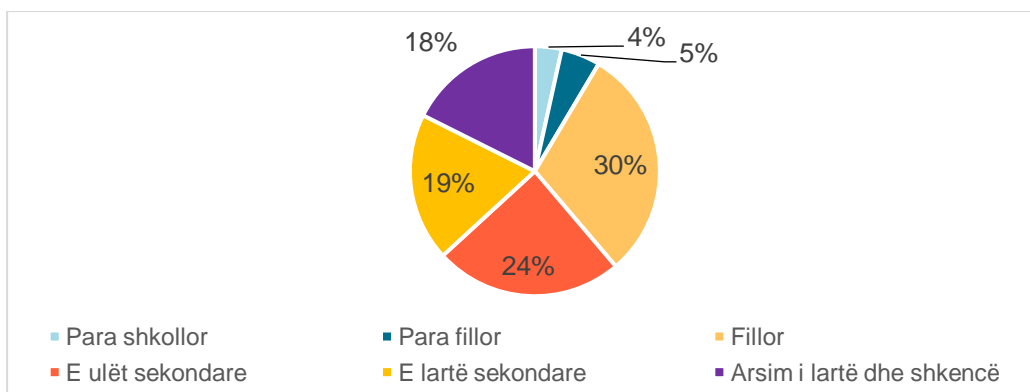
Buxheti i arsimit: prioriteti i drejtë për sektorin zbulon disa mospërputhje, por jep hapësirë për cilësi dhe ofron përmirësim

Shënim paralajmërues: Analiza e buxhetit bazohet në shifrat nga ligji i Buxhetit (shumat e planifikuara) ose nga Raporti i MASHTI-t dhe MFTL (Shpenzimet/shpenzimet e buxhetit), kur janë të disponueshme. Duke qenë se dallimet midis planifikimit dhe ekzekutimit të buxhetit janë të kufizuara (0.22%), kemi konsideruar se kjo ishte metodologjikisht e pranueshme. Por MASHTI mund ta eksplorojë më tej këtë çështje dhe të harmonizojë të dhënat.

Shpenzimet publike në sektorin e arsimit në vitin 2021 ishin 4.1% e Prodhimit të Brendshëm Bruto (PBB) (të gjitha nivelet e arsimit nga arsimit parashkollor në arsimin e lartë, vetëm arsimit parauniversitar ishte 3.3%) ose 13.3% e shpenzimeve totale të Qeverisë (vetëm arsimit parauniversitar ishte 11.6%)⁵⁸. Megjithatë shumica si përqindje e BPV-së është e krahasueshme me vendet e BE-së dhe më e lartë se në Shqipëri dhe Serbi për shembull⁵⁹, shpenzimet për frymë janë dukshëm më të ulëta: kjo është rezultat i një niveli të ulët të bazës së BPV-së dhe buxhetit të qeverisë dhe ngaqë popullata e përgjithshme përbëhet nga një pjesë ende shumë të madhe nga nxënësit në krahasim me vendet e tjera të BE-së, me gjithë rënien demografike: Kosova aktualisht ka rreth 24% të popullsisë së saj në moshën 0-14 vjeç⁶⁰ (mesatarja e BE-së është rreth 15%, Serbia 15%, Shqipëria 17%)⁶¹.

Shpërndarja e⁶² shpenzimeve buxhetore sipas nivelit arsimor për vitin 2021 është e paraqitur në figurën 12 më poshtë. Në pamje të parë, ajo tregon një shpërndarje mjaft të balancuar të burimeve financiare në të gjitha nivelet, me përjashtim të atyre parashkollorë dhe parafillore, të cilat në total përfaqësojnë vetëm 9% të buxhetit. Megjithatë, ajo që nuk shfaqet në grafik është **niveli i ulët i financimit për APT**: vetëm 9.6% e buxhetit të përgjithshëm të arsimit i ndahet APT-së, ndërsa nën-sektori merr më shumë se gjysmën e nxënësve të arsimit të mesëm të lartë.

Figura 12: Shpenzimet buxhetore sipas nivelit arsimor, 2021

Burimi: MASHTI

Buxheti për digjitalizimin. Financimi i agjendës digjitale të Kosovës për arsim është përfshirë në planin buxhetor 2023 si projekte në kuadër të nënprogrameve të ndryshme buxhetore të zhvilluara nga organizatat buxhetore, përfshirë MASHTI-n dhe komunat nën kompetencat e tyre përkatëse. **Digjitalizimi i arsimit u rrit në prioritet të qeverisë përmes Kornizës Afatmesme të Shpenzimeve 2023-2025 duke iu referuar 'Digjitalizimit të shërbimeve arsimore për cilësi dhe qasje më të mirë' (KASH f. 10).** Si rezultat, një projekt 3-vjeçar, i buxhetuar me 6.5 milion euro për vitin 2023 dhe rreth 6 milion euro në vit për vitin 2024 dhe 2025, u përfshi në planin buxhetor nën 'digjitalizimin, pajisjet kompjuterike, ekranet ndërveprues dhe

⁵⁸ Burimi: Raporti Vjetor Statistikor me Treguesit e Arsimit 2021-2022. Buxheti total i planifikuar për vitin 2021 ka qenë 2 454 209 105 euro. Nga kjo, 322 149 718 euro ose **13.13% janë ndarë për sektorin e arsimit** në të gjitha nivelet, ndërsa buxheti për sektorin e arsimit gjatë vitit 2021 ishte 322 890 683 euro – pra diferenca midis buxhetit të planifikuar dhe të ekzekutuar është prej +0.22%.

⁵⁹ Instituti i Statistikave të UNESCO-s: 3.1% e PBB-së në Shqipëri në vitin 2020 dhe 3.6% e PBB-së në Serbi në vitin 2019.

⁶⁰ Llogaritjet e FET mbi projeksionin e popullsisë së Kosovës 2017-2061 (variant i mesëm).

⁶¹ Vlerësimet e ASK-së për Kosovën, të dhënat e Bankës Botërore për vendet e tjera.

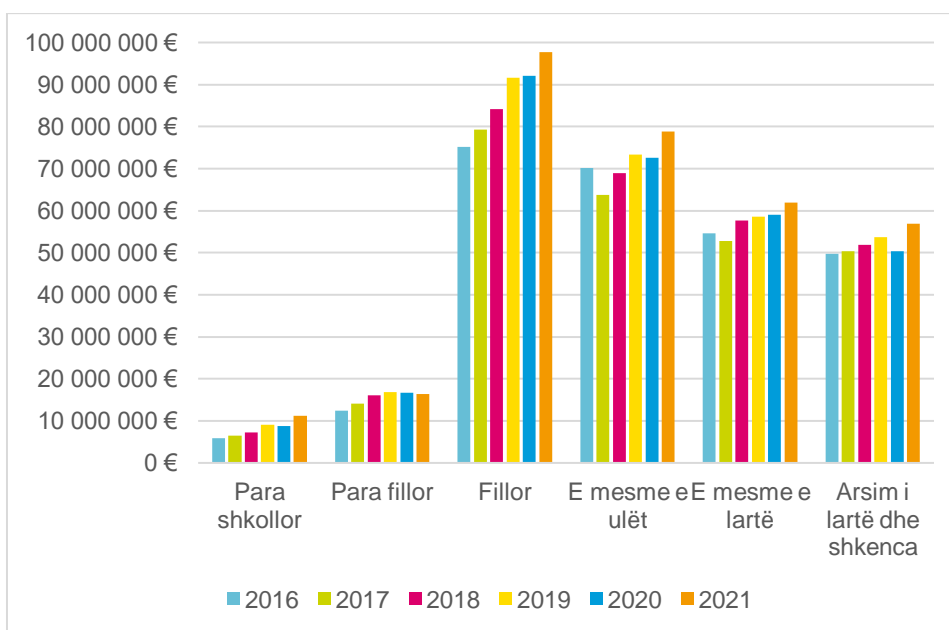
⁶² Harmonizimi i buxhetit të arsimit është një ushtrim i vështirë për shkak të mënyrës në të cilën paraqitet ligji i buxhetit: burimet e ndara për sektorin shfaqen jo vetëm në kuadër të MASHTI-t, por edhe në kuadër të ministrive të tjera. Në vitin 2021, Ministria e Punëve të Brendshme ka planifikuar një buxhet prej 5 075 000 euro për infrastrukturën shkollorë në nivel komunal, ose shpenzimet buxhetore për Akademinë e Kosovës për Siguri Publike nuk përfshihen në shifrat e buxhetit të arsimit nga MASHTI, megjithatë ofron programe të arsimit të lartë (diplomë Bachelor) për stafin e policisë.

projektorët. Projekti është strukturuar në kuadër të nën-programit për shpenzimet kapitale për arsimin parauniversitar. Ai parashikon **rekrutimin e 30 specialistëve të TI** si pjesë e fondit të arsimit të posaçëm⁶³. Projektet për **digjitalizimin e shkollave dhe blerjen e pajisjeve të TI-së i përkasin linjave buxhetore të 11 komunave**⁶⁴, të financuara kryesisht nga buxheti i qeverisë, si dhe nga të ardhurat e tyre.

Për më tepër, agjenda digjitale e Kosovës përfshihet në prioritetet horizontale që prekin më shumë se një fushë sektoriale (KASH 2023-2025, f. 13). Projektet që synojnë të përmirësojnë ofrimin e përgjithshëm të shërbimeve dhe qeverisjen digjitale përmes aktiviteteve të **Agjencisë për Shoqëri Informatike**⁶⁵ mund të arrijnë edhe në sektorin e arsimit, p.sh. projektet për ofrimin e shërbimeve online përmes **platformës e-Kosova** (<https://ekosova.rks-gov.net>). Megjithatë, në këtë fazë nuk do të ishte e mundur të vlerësohej niveli i financimit dhe ndikimi i projekteve të tilla në agjendën e arsimit digjital.

Vlerësimi i buxhetit kundrejt nevojave (regjistrimeve). Dy aspekte u analizuan për të vlerësuar përshtatshmërinë e kësaj alokimi: i) evolucioni i këtyre aksioneve përkatëse me kalimin e kohës (tabela); ii) ky evolucion krahasuar me evolucionin e regjistrimeve (tabela e linjës) (shifrat në dispozicion deri në vitin 2021).

Figura 13: Evolucioni i shpenzimeve buxhetore sipas nivelit të arsimit, 2016-2021

Burimi: Raporti i Vlerësimit të Planit Strategjik të Arsimit të Kosovës 2017-2021 për të dhënat deri në vitin 2019. MASHTI për të dhënat e shpenzimeve 2020 dhe 2021

- i) Nga Figura 13 më lart, duket qartë se nivelet më të ulëta të shkollimit kanë pak buxhete, por rregullisht në rritje; nga niveli dytësor, tendencat e buxhetit janë më pak lineare, por janë ende në rritje, pavarësisht rënies demografike (shih Figurën 1). Nga të dhënat mbi shpenzimet, vërehet një tendencë në rritje e shumave buxhetore në arsimin e lartë, si dhe një rritje e lehtë e numrit të stafit pedagogjik, gjë që nuk është logjike nëse merret parasysh rënia e numrit të nxënësve.
- ii) Përtej veprimeve përkatëse, është e rëndësishme të **kontrollohet konsistenca e kësaj alokimi me numrat e regjistrimit**⁶⁶, duke përfshirë edhe afatet kohore. Arsimi fillor dhe i mesëm i ulët, të cilat korrespondojnë me arsimin e detyrueshëm, përfaqësojnë 55% të buxhetit dhe 60% të regjistrimeve. Arsimi i lartë zë 17% të buxhetit dhe 15% të regjistrimeve; etj. Në përgjithësi, shpërndarja duket mjaft konsistente.

Megjithatë, **mospërputhjet janë të dukshme kur merren parasysh të dhënat e tendencës.** Figurat 14a deri 14c paraqesin evolucionin e shpenzimeve buxhetore dhe regjistrimit sipas sektorit ⁶⁷. Mospërputhja më e

⁶³MTEF 2023-2025, f. 5-6 të Aneksit të quajtur Niveli Komunal: Pagat dhe shtesat e koordinatorëve të TI-së kushtojnë 360 000 euro të planifikuara për vitin 2023

⁶⁴Buxheti i planifikuar për komunat për digjitalizimin e shkollave: 1 196 111 euro të parashikuara në planin buxhetor 2023.

⁶⁵Buxheti i planifikuar për Agjencinë për Shoqërinë e Informacionit: 9 933 768 euro për vitin 2023.

⁶⁶Kjo duhet të nuancohet nga fakti se shkollimi i një nxënësi nuk ka të njëjtin çmim për njësi në të gjitha nivelet, kështu që duhet marrë parasysh konteksti evolutiv.

⁶⁷Për qëllime të lexueshmërisë, të dhënat janë shpërndarë në 3 grafikë të ndryshëm.

dukshme vihet re me **arsimin e lartë, ku buxhetet po rriten pak ndërsa regjistrimet po ulen**. Mund të vërehet edhe rritja e buxhetit në arsimin parashkollor dhe parafillor, e cila deri në vitin 2020 nuk është reflektuar në normat e regjistrimit. Megjithatë, kjo mund të konsiderohet normale, duke pasur parasysh prioritetin e fundit të vendosur në këto nivele dhe kohën e nevojshme që politikat të kenë ndikim.

Figura 14 (a deri në c): Evolucioni i shpenzimeve buxhetore dhe regjistrimeve sipas nivelit arsimor, 2016-21

Figura 14a: Arsimi parashkollor/parafillor

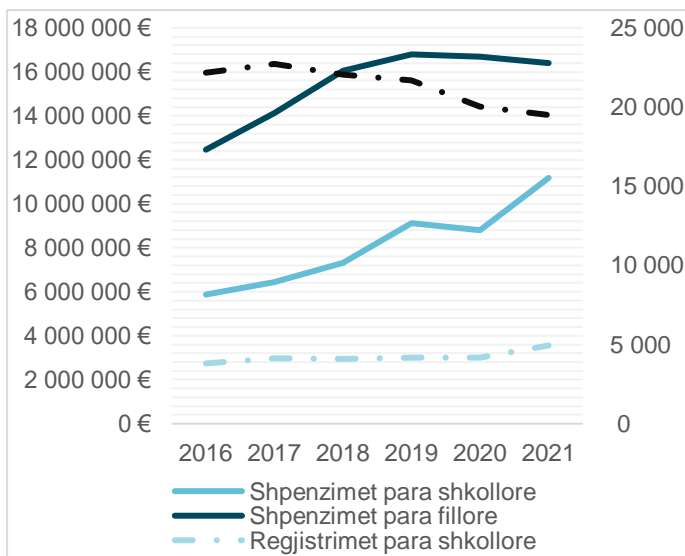

Figura 14b: Arsimi klasor dhe lëndor

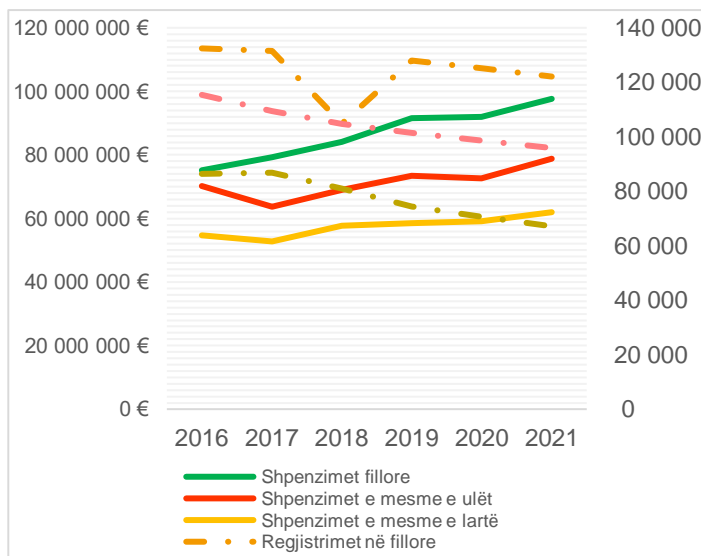
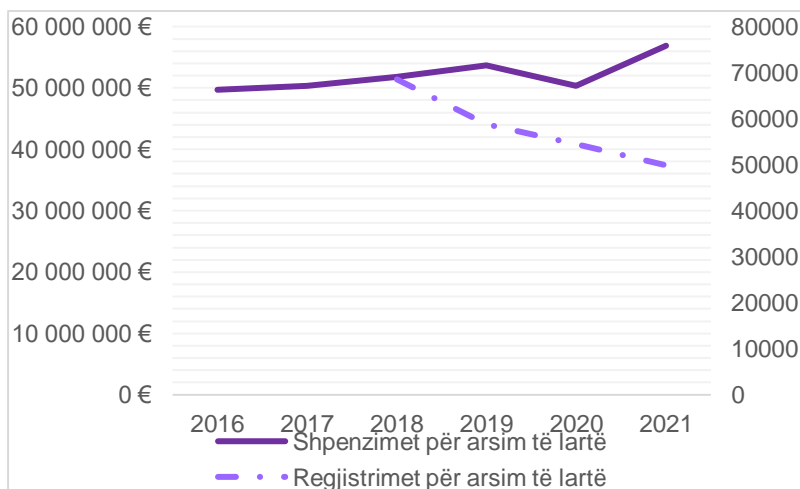
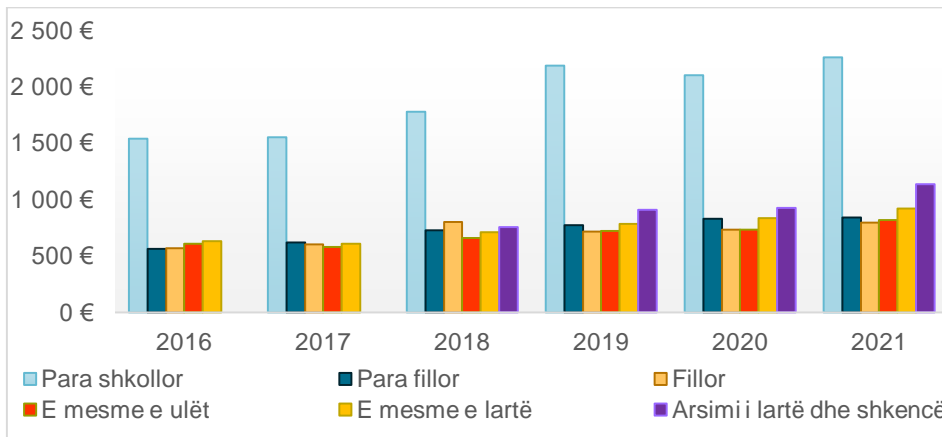

Figura 14c: Arsimi i lartë (regjistrimi në dispozicion duke filluar nga viti 2018)

Sa i përket **shpenzimeve për kokë nxënësi**, siç tregohet në *Figurën 15*, niveli i lartë i shpenzimeve parashkollore për kokë nxënësi është i jashtëzakonshëm, por kjo mund të shpjegohet lehtë me prioritetin e politikave dhe investimet përkatëse të bëra së fundmi, që do të thotë se rritjet në regjistrimet duhet të pasojnë së shpejti.

Figura 15: Shpenzimet për kokë nxënësi sipas nivelit arsimor

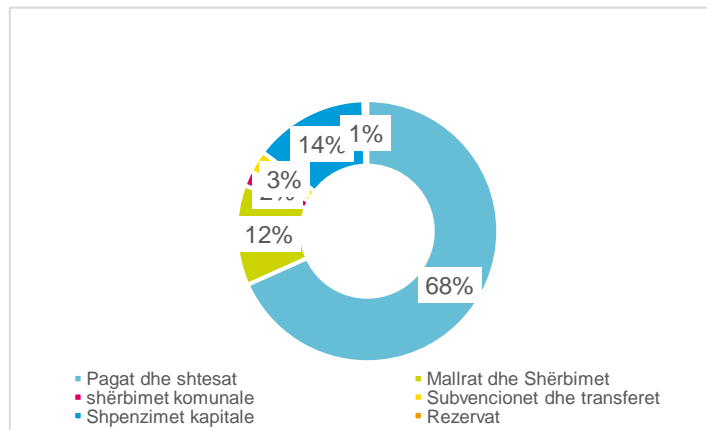

Burimi: Llogaritja e FTE-së bazuar në MASHTI dhe MFPT

Shënim: Llogaritjet janë bërë duke pjesëtuar shpenzimet publike për arsimin me numrin e nxënësve të regjistruar në shkollat publike për secilin nivel arsimor. Të dhënat e regjistrimit në arsimin e lartë janë të disponueshme duke filluar nga viti 2018.

Analiza e buxhetit sipas zërave ekonomikë tregon hapësirë për masa politike në favor të përmirësimit të cilësisë dhe zgjerimit të ofrimit publik. Elementi më mbresëlënës nga analiza e figurës 16 më poshtë, e cila paraqet pjesët përkatëse të kategorive ekonomike në buxhetin e arsimit, është pjesa e kufizuar e pagave dhe kompensimeve, krahasuar me vendet e tjera: në pak më shumë se dy të tretat e buxhetit (68%), ndërsa nuk është e pazakontë që ky zë të përfaqësojë deri në 90% të buxhetit. Kjo do të thotë se ka hapësirë për manovrim për përmirësimin e sistemit në mënyrë cilësore (mallrat dhe shërbimet, të cilat përfshijnë tekste shkollore ose burime të tjera pedagogjike, janë deri në 12.4%) ose në mënyrë sasiore (me shpenzime kapitale që qëndrojnë në 14%, që do të thotë se mund të çelen klasa të reja, për shembull, për të zgjidhur çështjen e turneve të dyfishta).

Figura 16: Buxheti i arsimit sipas kategorive ekonomike⁶⁸

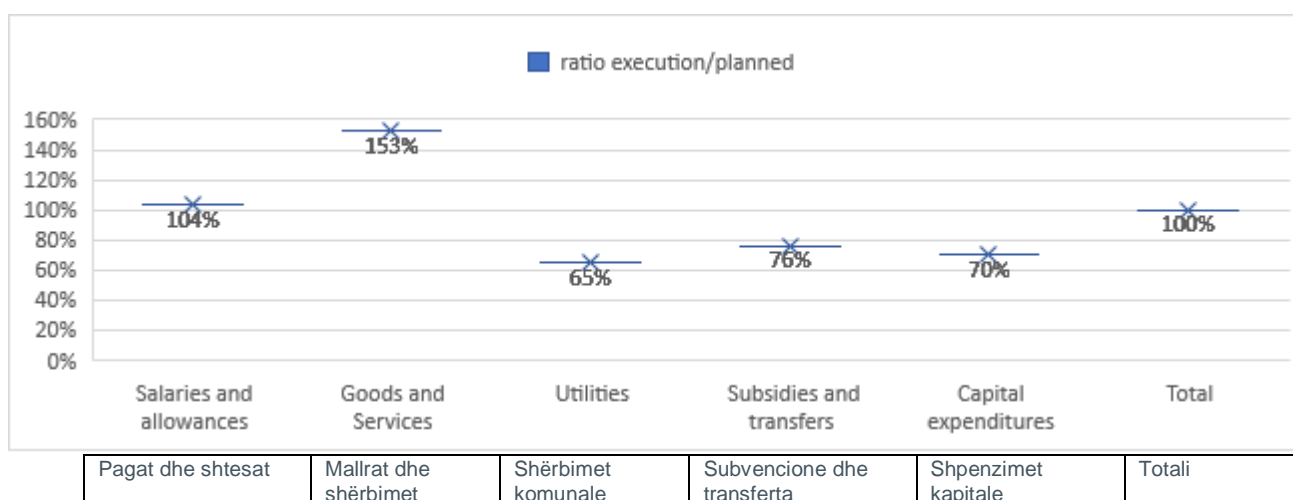

Burimi: Plani i Buxhetit 2021

⁶⁸NB: Kuadri ligjor i Kosovës nuk jep përkufizime për klasifikimin ekonomik të shpenzimeve qeveritare. Megjithatë, klasifikimi është përcaktuar bazuar në Manualin e Statistikave Financiare të Qeverisë së MSF-së 2014 (GFS). Nëse është e nevojshme, shihni shumatat në Aneksin 2.

* Lista e zërave për disa kategori, si mallrat dhe shërbimet, por edhe shpenzimet kapitale, është e gjatë dhe nuk përfshihet në planin buxhetor, as në raportet e shpenzimeve. Ajo gjithashtu ndryshon në varësi të rastit, për shembull tekstet shkollore të blera për shkollat fillore kategorizohen nën kategorinë e mallrave dhe shërbimeve. Në raste të tjera, libra të blerë për bibliotekat nën buxhetin e Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sporteve kategorizohen si shpenzime kapitale.

Figura 17: Krahasimi midis buxhetit të planifikuar dhe të ekzekutuar, Buxheti 2021

Burimi: MFPT dhe MASHTI

Krahasimi midis buxheteve të planifikuara dhe të ekzekutuara (shih Figurën 17 më lart) tregon nevojën për rritjen e kapacitetit të planifikimit të buxhetit, por edhe për të eksploruar arsyet që qëndrojnë pas mospërputhjeve. Shkalla e përgjithshme e ekzekutimit prej 100% dëshmon një kapacitet të lartë të ekzekutimit në përgjithësi; megjithatë, ka shumë mospërputhje në lidhje me llojin e shpenzimeve në krahasim me planet: konsumi i tepërt i linjës buxhetore për mallra dhe shërbime (153%), nënkonsumi i asaj për shpenzimet kapitale (vetëm 70%); arsyet për këto mospërputhje sigurisht që duhet të hulumtohen, përkatësisht duke pasur parasysh nevojën e lartë për përmirësimin e infrastrukturës. E fundit por jo më pak e rëndësishme, planifikimi për pagat dhe kompensimet është realist (104%) por kjo është mjaft normale pasi vlerësimet janë më mekanike sesa për linjat e tjera buxhetore që do të planifikohen.

Decentralizimi dhe financimi: një fushë prioritare e punës për financim përkatës dhe transparent të shkollave nëpërmjet drejtorive arsimore komunale

Burimet e fondeve: Shteti mbetet financuesi kryesor pavarësisht sistemit të decentralizuar. Si një vend i decentralizuar, Kosova financon sistemin e saj arsimor si nga të ardhurat shtetërore ashtu edhe nga komunat. Mbështetja e donatorëve nuk përfshihet në planifikimin e buxhetit, gjë që pengon planifikimin e politikave të shëndosha dhe të integruara të harmonizuara me buxhetin e përgjithshëm në dispozicion. Figura 18 tregon se buxheti i shtetit (i quajtur granti i qeverisë në ligjin e buxhetit) përfaqëson 92.5% të buxhetit, ndërsa kontributi i komunave përmes të ardhurave të tyre përfaqëson vetëm 5.3% mesatarisht të buxhetit të përgjithshëm të arsimit. Në nivel komunal, rreth një e gjashta e të ardhurave totale shkon për arsimin (14.9%)⁶⁹.

Së fundmi vërejmë se buxheti i shpenzuar në mikro nivel (në terma të tjerë, përmes buxhetit të komunave, përfshirë financimin e shkollave) përfaqëson më shumë se dy të tretat e buxhetit të përgjithshëm (68.9%).

Figura 18: Burimet e financimit sipas 'organizimit buxhetor' në %⁷⁰

Burimi	MASHTI	Komuna	NK	MIA	Totali
Granti/buxheti i qeverisë *	87.0%	94.7%	87.1%	100%	92.5%
Të ardhurat vetjake*	4.4%	5.3%	12.9%	0	5.7%
Huamarrja	0.8%	0	0	0	0.2%
Agjencia për Privatizim e Kosovës (APK)**	7.8%	0	0	0	1.6%
Totali (në €)	64 116 454	221 945 740	31 012 524	5 075 000	322 149 718

⁶⁹ Në vitin 2021, 11 658 532 euro nga të ardhurat totale vetjake prej 78 164 118 euro të komunave ishin planifikuar për të mbuluar shpenzimet në arsim.

⁷⁰ Shihni [Aneksin 2](#) për shumat përkatëse nëse është e nevojshme.

* Të dhënat përfshijnë të gjitha burimet në nivelin komunal (përfshirë grantin për arsim special dhe të ardhurat komunale) dhe nivelin qeveritar (të cilat financohen nga buxheti i qeverisë, të ardhurat dhe huamarrja). **Një shumë u përdor në vitin 2021 nga fondi i Agjencisë për Privatizimi të Kosovës, pasi qeveria vendosi të japë 5 milionë euro për blerjen e teksteve shkollore për nivelin fillor.
Burimi: Buxheti i Planifikuar 2021, MFPT.

Nivelet e ndryshme të prioriteteve të komunave për arsimin... çështje e nevojave të ndryshme?

Gjatë hulumtimit të dedikimit të fondeve nga ana e komunave, duket se pjesa më e madhe e buxhetit të veçantë (85% e 210 milionë eurove) shkon për paga dhe kompensime; në anën tjetër, komunat dedikojnë vetëm 3.7% të të ardhurave të tyre për paga dhe kompensime, por 27.7% për mallra dhe shërbime dhe 54.7% për investime kapitale. Me fjalë të tjera, komunat kompensojnë në prioritet, sipas mundësive të tyre, për cilësi dhe mungesa në qasje.

Duke parë përsëri përtej mesatareve, analiza e buxheteve komunale zbulon **pabarazi të rëndësishme nëpër komuna sa i përket prioriteteve të arsimit**, siç ilustron në *Figurën 19* më poshtë. Së pari, përpjekjet që komuna e Prishtinës i kushton sektorit janë të dukshme në krahasim me komunat e tjera (mesatarisht 5.3%): **Buxheti i Prishtinës përfaqëson më shumë se një të pestën (20.5%) e buxhetit të përgjithshëm të arsimit** dhe një pjesë e ngjashme e buxhetit të saj (20.6%) shkon për arsimin – gjë që natyrisht është e lehtë të shpjegohet nga presioni demografik në kryeqytet, por ende konfirmon ndjenjën e përgjegjësisë së komunës së zgjedhur. Së dyti, është gjithashtu e mrekullueshme që komunat rurale, si **Peja ose Kaçaniku, i kushtojnë një të katërtën e buxhetit të tyre sektorit** (ndërsa Podujeva, gjithashtu një zonë e largët, i kushton për shembull vetëm 8% të burimeve të veta sektorit). Pa elemente të mëtejshme, është e vështirë të vlerësohet arsyetimi pas vendimeve komunale për ndarjen e të ardhurave të tyre. Ajo që mund të vërehet (dhe do të ishte me vlerë të analizohej më tej) është bashkë-ekzistenca e tendencave të pabarabarta nga komunat me karakteristika të ngjashme (për shembull në zonat e largëta). Për Prishtinën dhe Fushë Kosovë, nivelet e të ardhurave vetjake të të cilave janë shumë më të larta, është më e qartë se nevojat e tyre janë më të larta (për shkak të numrit të lartë të nxënësve për klasë) që rezultojnë në presion më të drejtpërdrejtë nga qytetarët që komuna të ndajë fonde për sektorin.

Një analizë e tillë mund të jetë veçanërisht interesante për t'u sistemuar, në një perspektivë politikash, me qëllim që të 'shpërblehen' përmes stimujve komunat më të vullnetshme, ose për të 'shënjestruar' komunat më të vonuara ...

Figura 19: Shembull i analizës së buxhetit të komunave dhe pjesëve përkatëse të të ardhurave vetjake në arsim

	buxheti total për arsim	Granti qeveritar për arsimin	Të ardhurat vetjake të komunës për arsimin	Totali i të ardhurave vetjake të komunës	% granti i qeverisë nga buxheti total për arsim	Pjesa e të ardhurave vetjake të komunës për arsimin në buxhetin total të saj për arsimin	% e të ardhurave vetjake të komunës të alokuara për arsimin
Podujevë	9 857 114	9 749 114	108 000	1 342 559	98.9%		8.04%
Fushë Kosovë	4 011 877	3 703 058	308 819	2 689 654	92.3%		11.5%
Prishtinë	28 458 000	22 628 000	5 830 000	28 271 947	79.5%	20.5%	20.6%
Suharekë	7 421 559	7 082 559	339 000	1 812 956	95.4%	4.6%	18.7%
Pejë	11 989 619	11 045 119	944 500	...3 917 465	92.1%	7.9%	24.1%
Kaçanik	4 121 762	3 965 222	156 540	...646 655	96.2%	3.8%	24.2%

Burimi: Plani Vjetor i Buxhetit për vitin 2021

Gjithashtu, **destinacioni i këtyre burimeve vetjake është kyç për t'u analizuar**: a e financojnë komunat arsimin sepse janë të detyruara të kompensojnë, për shembull, mungesat e shtetit (duke paguar për pagat e mësuesve për shembull), apo bëjnë një përpjekje shtesë për të përmirësuar cilësinë (duke alokuar burime për mallra dhe shërbime, për shembull) ose madje për të zgjeruar apo përmirësuar ofertën (përmes investimeve kapitale)?

Në realitet, kur bëhet fjalë për planin buxhetor sipas kategorive ekonomike, alokimet ndryshojnë nga një komunë në tjetrën. **Shumica e komunave alokojnë të ardhurat e tyre në kategorinë e shpenzimeve kapitale, por edhe në mallra dhe shërbime. Shumica e tyre nuk planifikojnë asnjë buxhet për pagat dhe kompensimet.** Këto 13 komuna janë: Podujeva 64.8%; Mitrovica 20.3%; Klina 18.5%; Kamenica 17.5%; Gjilani 16.8%; Obiliqi, 14.2%; Prizreni 10%; Vushtrria 9.9%; Istogu 6.6%; Lipjani, 6.4%; Peja 5.8%; Ferizaji 4.1% dhe Gjakova 2.4%.

Kontributi financiar i familjeve. Arsimi publik është falas në teori. Në edukimin e hershëm të fëmijëve, për shembull, shërbimet publike nuk kërkojnë tarifa parashkollore për të mbuluar ushqimin për fëmijët nga familjet me përfitime sociale, fëmijët e veteranëve të luftës me aftësi të kufizuara, fëmijët pa (ose me vetëm një) prind të gjallë dhe fëmijët me aftësi të kufizuara. Prindërit që kanë më shumë se një fëmijë në institucionet parashkollore publike paguajnë tarifa të reduktuara për fëmijën e dytë dhe të tretë. Megjithatë, mungojnë të dhënat, gjë që pengon një analizë të saktë (për shembull raportet e komunave nuk japin informacion mbi burimet që mbledhin nga familjet).

Formula e financimit. Buxheti i alokuar për secilën komunë për të operuar sistemin arsimor nën kompetencat e saj gjeografike⁷¹ përcaktohet sipas një formule të alokimit (të themeluar nga Komisioni i Granteve), e cila ka nevojë për rishikim urgjent. Të dhënat administrative të grumbulluara në shkolla dhe në nivel komunal përdoren si burim për llogaritjen; buxheti më pas ndahet brenda grantit të bllokut të komunës, por aktualisht bazohet në një formulë të vjetëruar dhe të papërshtatshme të financimit. E pandryshuar që nga viti 2008, ajo merr parasysh kryesisht numrin e nxënësve dhe të mësuesve, nevojat e veçanta të arsimit dhe shpenzimet operative, jo të pagave (shih *Shtojcën 3* për detaje). Kjo ngre një numër çështjesh, ndër të cilat: nuk merr parasysh shkallën e shfrytëzimit të shkollave (pra efikasitetin) ose nevojat specifike të shkollave të APT (duke u alokuar të njëjtat burime si shkollat e mesme të përgjithshme); nuk bazohet gjithmonë në të dhëna të sakta, pasi në disa raste, si në Mitrovicën e Veriut dhe komunat e tjera me shumicë serbe, të dhënat nuk janë mbledhur për disa vite, kështu që alokimet e buxhetit bëhen në bazë të hamendësimeve (duke përdorur si bazë regjistrimin e vitit 2011, i vjetëruar prej 11 vitesh).

Çështja e formulës së financimit është gjithashtu e rëndësishme për arsimin e lartë, ku nuk ka ende formulë, dhe ku financimi **nuk integron asnjë kriter performance.** Buxheti është përgatitur, për çdo universitet, mbi një bazë historike në rritje. 67.4% e buxhetit të përgjithshëm të vitit 2021 për institucionet publike të arsimit të lartë i dedikohet Universitetit të Prishtinës (edhe pse ky buxhet bazohet vetëm në 61.1% të studentëve të arsimit të lartë). Për më tepër, kostoja specifike e nënprogrameve përkatëse nuk ka qenë e mundur të llogaritet deri më tani për shkak të mungesës së një marrëveshjeje se si të strukturohen degët dhe

⁷¹Zëri për arsimin pastaj futet në bllokun e granteve të komunës që mbulon të gjitha nevojat dhe sektorët.

fakultetet universitare, dhe si të kufizohet numri i përgjithshëm i studentëve në këto universitete (i nevojshëm për shkak të burimeve të kufizuara financiare të alokuara për arsimin e lartë, por edhe për të përmbushur nevojat e tregut të punës, duke siguruar kështu punësimin e të diplomuarve). Ligji për arsimin e lartë përcakton zhvillimin e mekanizmave efektivë të financimit të bazuar në performancë që do të rregullohen nga aktet nën ligjore. Deri më tani, universiteteve u mungojnë të dhënat bazë të nevojshme për të zhvilluar një sistem të bazuar në një formulë. Kjo është gjithashtu një nga pengesat kryesore për decentralizimin e ekzekutimit të buxhetit⁷².

Ka pak gjasa që financimi i arsimit të përmirësohet në afat të shkurtër, duke krijuar kështu kushtet për rritjen e barazisë dhe nxitjen e efikasitetit. MASHTI është i vetëdijshëm për problemin në lidhje me formulën e papërshtatshme, dhe ka ngritur një grup pune për rishikimin e saj, rezultatet e të cilit nuk priten deri në fund të vitit 2022. Në çdo rast, një reformë e tillë do të kërkonte një kohë të gjatë për t' u zbatuar, pasi atëherë do të kërkonte një ndryshim në ligjin për financimin e qeverisjes vendore (i cili kohët e fundit u kthye nga Kuvendi në Qeveri për rishikim, ndërsa procesi i përvetësimit të buxhetit për vitin e ardhshëm po finalizohet), që do të thotë se, në rastin më të mirë, ndryshimet e reja nuk do të ishin efektive para ligjit të buxhetit për vitin 2024.

Lloji i shpenzimeve të kryera nga komuna. Kur shohim llojet e shpenzimeve të komunave (shih rreshtin me shkronja të errësuara në *Figurën 20* më poshtë), shohim se **burimet komunale kryesisht financojnë shpenzimet kapitale (55%) dhe mallrat dhe shërbimet (27%)**; kjo do të thotë se shpesh nuk punësojnë mësues të rinj me buxhetin e tyre (që është pozitiv nga pikëpamja e qëndrueshmërisë) dhe përkundrazi **përqendrohen në përmirësimin e mjediseve shkollore, pajisjeve dhe furnizimeve, ose shpenzimeve operative.**

Kutia e tekstit 1: Organizimi institucional i buxhetit

Baza për planifikimin, shpërndarjen dhe shpenzimin e buxhetit janë organizmat buxhetore, si dhe programet dhe nënprogramet brenda fushëveprimit dhe përgjegjësive të këtyre organizmave buxhetore. Për shkak të natyrës së decentralizuar të sistemit arsimor të Kosovës, përgjegjësitë në lidhje me ofrimin e arsimit janë të ndara në mes të MASHTI-t dhe komunave. Këto përgjegjësi rregullohen përmes Ligjit për arsimin në Komunitet e Republikës së Kosovës. Disa përgjegjësi të komunave, në vend të MASHTI-t, përfshijnë: ndërtimin e objekteve arsimore; regjistrimin e nxënësve dhe aktivitetet e lidhura me pranimin; procedurat e punësimit në shkolla, licencimin e mësuesve, etj. Të gjitha përgjegjësitë komunale që kanë të bëjnë me pagat e mësuesve dhe personelit administrativ financohen përmes 'Grantit Specifik për Arsim' qeveritar që i jepet komunave drejtpërdrejt, si pjesë e buxhetit të tyre vjetor. Një shumë fikse për 'Mallra dhe Shërbime' dhe 7 EUR për vit për nxënës alokohen gjithashtu në Shpenzime Kapitale. Institucionet e arsimit të lartë marrin gjithashtu fonde në mënyrë të drejtpërdrejtë ose nëpërmjet MASHTI-t. Universitetet publike, përveç Universitetit të Prishtinës (organizatë e pavarur buxhetore) financohen nga MASHTI. Këtu përfshihen Universiteti i Gjakovës, Universiteti i Gjilanit, Universiteti i Prizrenit, Universiteti i Pejë dhe Universiteti i Mitrovicës. Seksionet e mëposhtme fokusohen në këto buxhete.

Figura 20: Shpërndarja e buxhetit sipas burimit të fondeve dhe zërave ekonomike

	Salaries and allowances	Goods and Services	Utilities	Subsidies and transfers	Capital expenditures	Reserve	Total
Budget MESTI	30.7%	23.0%	2.5%	9.4%	34.4%	-	64,116,454
Budget Education Grant	85.0%	8.9%	1.5%	0.1%	3.9%	0.001%	210,287,208
Own income municipalities	3.7%	27.2%	1.2%	10.4%	54.7%	2.7%	11,658,532

Burimi: Korniza Afatmesme e Shpenzimeve 2023-2025

Shkollave u mungon autonomia financiare. Shkollat nuk kanë llogari bankare dhe nuk kanë burime të drejtpërdrejta financiare në dispozicion të tyre. Pasi të kenë bërë kërkesën në DKA, shkollat mund të blejnë

⁷²Burimi: Raporti për Zbatimin e PSAK 2017-2021.

mallra dhe shërbime në vlerë prej 90 euro në muaj, dhe faturën ta dorëzojnë në DKA. DKA-të përpunojnë pagesën përmes procedurave të shpenzimeve buxhetore tek operatori ekonomik.

Lidhur me veprimtaritë për gjenerimin e të ardhurave në nivel shkolle, ndoshta ka vend për përmirësim, edhe pse nuk mund të merren të dhëna të sakta. Një numër i **shkollave publike profesionale** gjenerojnë të ardhurat e tyre⁷³, deri në disa mijëra euro (5 000 - 6 000 euro), duke plotësuar në mënyrë efektive buxhetin e tyre, si për pagat, ashtu edhe për mallrat dhe shërbimet. Ato gjithashtu gjenerojnë të ardhura nga tarifat për programet e kualifikimit të arsimit për të rritur (intervistë, DKA Podujevë): agjencitë e punësimit nënshkruajnë kontratë me to dhe nxënësit e rritur mund të kontribuojnë rreth 130 euro në vit. Megjithatë, rregullat aktuale nuk janë aq mbështetëse sa mund të jenë, sepse burimet e ngritura së pari centralizohen para se të rikthehen pjesërisht në shkola.

Monitorimi, llogaridhënia dhe ngritja e kapaciteteve institucionale për financim: një çështje kritike për të përmirësuar cilësinë e arsimit dhe efikasitetin në përdorimin e parave publike

Llogaridhënia dhe monitorimi i shpenzimeve është një çështje kritike. Duket se as Ministria e Financave (MFPT) dhe as Ministria e Arsimit (MASHTI) nuk kanë informacion në lidhje me shpenzimin e grantit të bllokut të arsimit nga komunat dhe ka një shprehje midis sistemi informativ i menaxhimit të arsimit (SMIA) dhe financimit. Mungesa e një mekanizmi koordinues midis dy ministrive (MASHTI/MFPT) nuk ndihmon në adresimin e këtij boshllëku.

Problemi i lartpërmendur i efikasitetit në shpenzime pasqyron vështirësinë në përmbushjen e standardeve. Kjo është pjesërisht për shkak të nevojës,⁷⁴ përkatësisht për shkak të ndjeshmërisë⁷⁵ politike, por edhe sociale, për të financuar shkollat me një numër të kufizuar nxënësish në zonat e largëta (nganjëherë 2-3 nxënës për klasë) dhe një numër në rritje të mësuesve të tepërt. Në anën tjetër, shkollat me numër të lartë të nxënësve në qytete (deri në 40 nxënës për klasë⁷⁶) – zakonisht punojnë në ndërrime të shumëfishta (dy, apo edhe tre) (Fushë Kosovë, Prishtinë), të cilat nga pikëpamja financiare/efikasiteti mund të jenë një aset, por që në realitet rrezikon cilësinë.

Ky raport i ulët nxënës-mësues, siç shpjegohet më lart (*shih Pabarazitë, shënimi në fund të faqes*) ngre një problem në lidhje me efikasitetin e menaxhimit të burimeve dhe nxit sugjerime për alternativa, përfshirë aspektin e shkrirjes së klasave ose shkollave në zona të largëta: kostoja fikse e pagave të mësuesve duhet të ndahet ndërmjet një numri optimal nxënësish, i cili në teori është minimumi i përcaktuar në standardet. Ky shqetësim duhet të udhëheqë një analizë të plotë që duhet të bëhet nga MASHTI, shkollë për shkollë dhe komunë për komunë, për të identifikuar se ku duhet të rritet PTR për një efikasitet të shtuar (me një shkrirje të mundshëm të klasave, apo edhe të shkollave, veçanërisht në zonat e largëta), dhe deri në cilin nivel mund të bëhet pa penguar cilësinë e mësimit dhe ku duhet të ulet numri për të siguruar që nuk ka klasa të mbipopulluara ku rrezikohet të nxënësit. Anasjelltas, ky reflektim i bazuar në të dhëna duhet gjithashtu të ndihmojë në identifikimin se ku ndërrimet të shumëfishta, të cilat dëmtojnë numrin e orëve mësimore dhe cilësinë, mund të zëvendësohen me një ndërrim të vetëm falë një riorganizimi të rrjetit të shkollave në zonat urbane.

Në të gjitha rastet, këto të dhëna duhet të vihen në dispozicion për diskutim dhe vlerësim të efikasitetit të përgjithshëm të sistemit, si dhe për **identifikimin e çështjeve që mund të kontribuojnë për rritjen e efikasitetit.**

Në arsimin e lartë, për shembull, kalimi në një plan performance (siç u përmend më lart) do të mundësonte një monitorim të punës së universiteteve dhe do të **nxiste një kulturë të përgjegjësisë dhe llogaridhënies.**

Kostoja e politikave dhe financimi i donatorëve: mungesa e informacionit të konsoliduar mbi financimin e donatorëve pengon parashikueshmërinë dhe qëndrueshmërinë e strategjisë së shpenzimeve

⁷³Për shembull, duke shitur produktet e tyre, si në bujqësi, duke shitur shërbime për programet e arsimit për të rritur, ose duke dhënë me qira mjediset e tyre.

⁷⁴Ndjeshmëria politike i referohet sistemit të dyfishtë shkollor të komunave me shumicë shqiptare dhe serbe.

⁷⁵Shkollat në Kosovë shpesh janë qendra të socializimit për popullatën përreth.

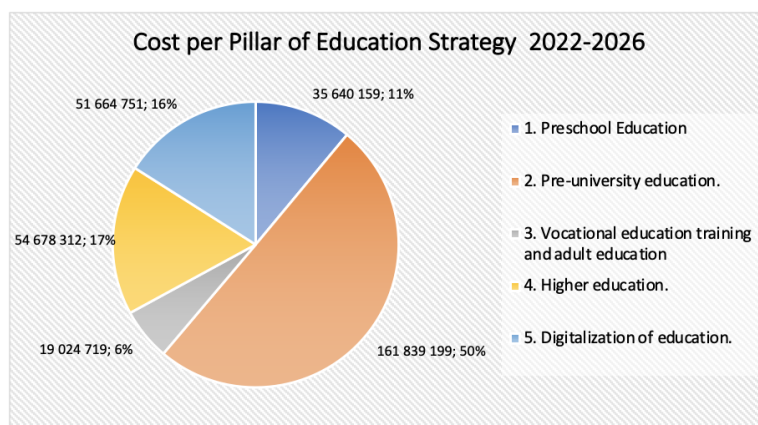
⁷⁶Të dhënat për raportin nxënës-mësues janë llogaritur për secilën komunë. Ato mbulojnë arsimin parashkollor deri në arsimin e mesëm të ulët (asnjë ndarje nuk ishte e mundur).

Kostoja e strategjisë. Strategjia e Arsimit 2022-26, është shoqëruar nga një vlerësim i shpenzimeve. Megjithatë, katër shqetësime kryesore mund të theksohen në këtë drejtim.

- Ky vlerësim i shpenzimeve **planifikon zhvillim ambicioz, me shifra që pothuajse dyfishohen gjatë pesë viteve.** Me shpenzim total prej 322 milion euro gjatë 5 viteve, ajo fillon nga 40 milion euro në 2022, duke u rritur në 70 milion euro në 2026⁷⁷. Kjo shtrun çështjen e kapacitetit absorbues gjatë një periudhe kaq të kufizuar dhe të qëndrueshmërisë nga pikëpamja e buxhetit kombëtar. Mund të supozohet se për këtë arsye synon të integrojë financimin e donatorëve, për të lejuar një rritje kaq të rëndësishme të burimeve.
- Megjithëse strategjia ofron një udhërrëfyes të dobishëm dhe sqaron objektivat e politikave kombëtare, nuk duhet të pritet që të arrihet gjithçka, pasi ajo përfaqëson një **pjesë të kufizuar të operacioneve aktuale të sistemit.** Nëse do të finançohej plotësisht nga fondet e brendshme, **strategjia e arsimit në çdo rast do të arrinte (vetëm) 12% deri në 20% të totalit financiar vjetor për sektorin** (shpenzimet buxhetore për arsimin arritën në 322 milion euro në 2021, që është edhe kostoja totale e strategjisë gjatë pesë viteve, përfshirë rritjen graduale të lartpërmendur). Megjithatë, kjo është një përpjekje e rëndësishme drejt reformës.
- Brenda këtij kufizimi në fushëveprim, një çështje tjetër shqetësuese ka të bëjë me **fizibilitetin financiar të strategjisë,** për shkak të rëndësisë së hendekut të financimit, i cili përfaqëson 32% të të gjithë kostos për NJK 2026, ndërsa buxheti i shtetit dhe mbështetja e donatorëve pritet të mbulojnë 57% dhe 10% në mënyrë përkatëse.⁷⁸
- Shtylla më e rrezikuar duket të jetë e pesta: **49% e hendekut të financimit ka të⁷⁹ bëjë me shtyllën e digjitalizimit. Rritja graduale e hendekut të financimit** (që pritet të rritet nga 21.7% në 2023 në 46% të nevojave financiare të kësaj shtylle në 2026⁸⁰) mund të shpjegohet nga gjasat për të pasur më shumë kohë për të mobilizuar, me kalimin e kohës, mbështetjen e jashtme financiare dhe për të marrë një ripriorizim të buxhetit të shtetit. Megjithatë, kjo paraqet rrezik për zbatimin e strategjisë së digjitalizimit.

Lidhur me shumën prej 46 496 135 EUR që ishte planifikuar për vitin 2022, në këtë fazë nuk ka vlerësim mbi nivelin e zbatimit të veprimtarive të parashikuara për t'u mbuluar nga ky buxhet.

Figura 21: Kostoja e strategjisë së arsimit sipas shtyllave

Burimi: MASHTI

Figura 22: Burimet e planifikuara të financimit të strategjisë së arsimit 2022-26

⁷⁷Kostoja e Strategjisë së arsimit 2026:

	2022	2023	2024	2025	2026	Totali
Strategjia e Arsimit	46 496 135	66 886 746	69 842 889	68 838 014	70 783 355	322 847 139

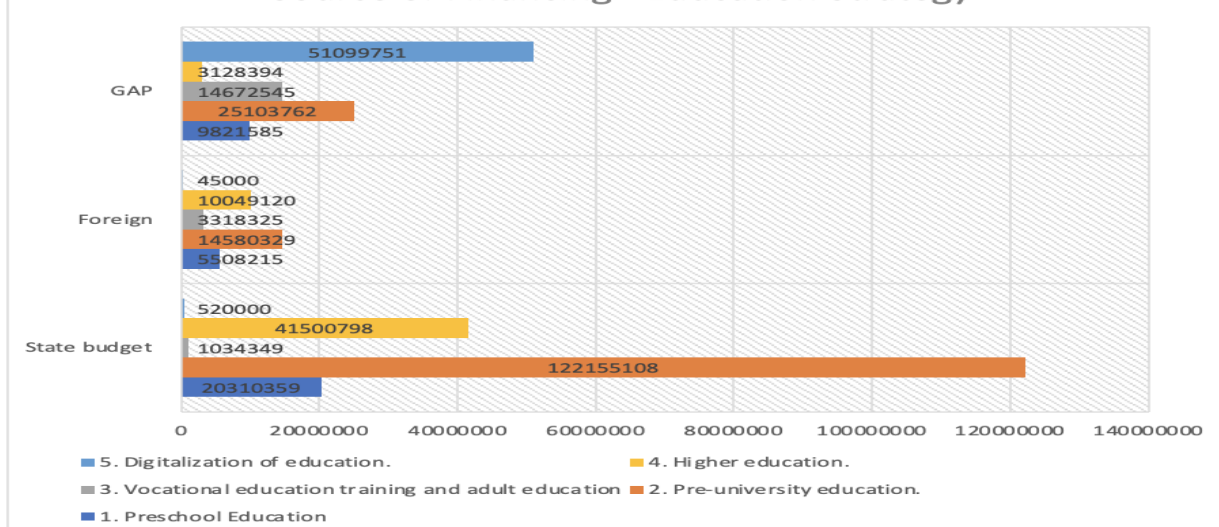
⁷⁸32% ose 103 826 036 euro janë të pambuluara, ndërsa 57% (185 520 615 euro) do të mbulohej nga Buxheti i Shtetit dhe 10% (33 500 989 euro) do të sigurohen nga financimi i huaj (supozohet angazhime të konfirmuara).

⁷⁹51 099 751 EUR.

⁸⁰Hendeku financiar në shtyllën e digjitalizimit rritet gradualisht me: 14 516 262 EUR ose 21.70% të kostos treguese për vitin 2023; 25 601 414 EUR ose 36.66% të kostos treguese për vitin 2024; 30 619 997 EUR ose 44.48% të kostos treguese për vitin 2025; dhe 32 680 178 EUR ose 46.17% të kostos treguese për vitin 2026.

Source of Financing - Education Strategy

Burimi: MASHTI

Financimi i donatorëve. Korniza aktuale buxhetore e Kosovës për sektorin e arsimit (si dhe për sektorët e tjerë), e prezantuar përmes një Kornize **Buxhetore Afatmesme** dhe plani vjetor buxhetor, **nuk përmban informacion mbi mbështetjen financiare të ofruar nga donatorët e jashtëm**. Megjithatë, sektori i arsimit në Kosovë mbështetet nga shumë donatorë në të gjitha nivelet e sistemit arsimor (qendror, komunal, shkollor) dhe në të gjitha fushat e arsimit (para-universitar, të arsimit të lartë, APT, etj.). Në disa mënyra, MASHTI është një nga agjencitë më të ‘kondensuara’ sa i përket mbështetjes që i ofrohet nga partnerë të ndryshëm të zhvillimit, megjithëse nuk ka të dhëna të qarta për shumën totale (baza e të dhënave të OECD DAC ofron vetëm kontributin e partnerëve bilateral në sektor, shumë e cila duket e kufizuar, duke qëndruar në 20 milionë euro (ose 9.3% të kontributeve të tyre bilaterale), shih *Figurën 3*). Ndërsa kjo është në dobi të sektorit, gjithashtu thekson nevojën për të koordinuar në mënyrë efektive përpjekjet e partnerëve kryesorë të zhvillimit (shih *seksionin e Qeverisjes*). Aktualisht, nuk ka të dhëna për të gjitha veprimtaritë e donatorëve⁸¹, as një inventar për mbështetje gjithëpërfshirëse financiare të ofruar nga donatorët ose burime të tjera alternative të financimit.

Kapaciteti institucional për menaxhimin financiar.

Çështja e përhapur e kapaciteteve institucionale (*shih seksionin e Qeverisjes*) vlen njëllor edhe për funksionin e menaxhimit financiar. Kryesisht kjo buron nga mungesa e të dhënave financiare lehtësisht të disponueshme dhe e koordinimit ndër-institucional, të nevojshme për të menaxhuar zinxhirin e financimit, nga planifikimi i buxhetit deri te shqyrtimi i shpenzimeve dhe vlerësimi i efikasitetit. Problemi përkeqësohet nga mungesa e burimeve njerëzore në nivelet makro (MASHTI), meso (DKA) por edhe mikro (shkolla), i cili përfshin edhe kompetencat e prokurimit dhe auditimit dhe duhet të adresohet në mënyrë specifike, edhe pse si pjesë e një përpjekjeje më të gjerë. Për shembull, MASHTI është përgjegjës për auditimin dhe prokurimin e rreth 74 milionë eurove nga rreth 300 milionë euro të shpenzuara në sektorin e arsimit. MASHTI ka kryer vetëm tetë auditime të brendshme vitin e kaluar për shkak të mungesës së kapacitetit të auditimit të brendshëm, që përbën afërsisht një të katërtën e buxhetit që është kërkuar të auditohet⁸².

⁸¹Raporti i Vlerësimit për vitin 2019 për Planin Strategjik të Arsimit në Kosovë 2017-2021. f. 77. në dispozicion në: <https://masht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/09/raporti-psak-2019-eng-1.pdf>

⁸²Takimi me drejtuesit e departamentit të Buxhetit, Prokurimit dhe Auditimit të MASHTI-t më 06.09.2022.

Aktorët	Përmbledhje e shkurtër e përgjegjësi
Ministria e Arsimit Shkencës dhe Teknologjisë (MASHTI)	<p>Planifikimi i buxhetit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Në bazë të tavanëve buxhetore të vendosura nga MFPT, MASHTI koordinon përgatitjen e buxhetit me universitetet (përveç UP-së), agjencitë dhe institucionet e tjera në varësi të MASHTI-t. - Në bazë të udhëzimeve dhe kalendarit të MFPT-së, MASHTI e dorëzon propozimin buxhetor në MFPT për vete dhe agjencitë në varësi të saj, përfshirë universitetet (përveç Universitetit të Prishtinës). - Përfaqëson dhe mbron propozimin e tij buxhetor në dëgjimet buxhetore të kryera nga MFPT. - MASHTI pranon dhe miraton investime kapitale për ndërtimin dhe riparimet e objekteve të financuara nga buxheti i Kosovës dhe donatorët (Ligji për Arsimin Parauniversitar neni 5.7.5); nëse përzgjidhen, projektet e tilla përfshihen në kuadër të propozimit të buxhetit të MASHTI-t dhe dorëzohen në MFPT. - MASHTI është anëtar i Komisionit për Grante Qeveritare, të cilit i transmeton të dhënat e marra nga SMIA. <p>Ekzekutimi i Buxhetit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - MASHTI kryen të gjitha procedurat për shpenzimet buxhetore për të gjitha programet. Nevojitet më shumë informacion në lidhje me shkallën në të cilën MASHTI zhvillon procedurat për Agjencitë në varësi të MASHTI-t dhe Universiteteve. - Auditimi i brendshëm: Kryen auditim të brendshëm për të gjitha organizatat në varësi të MASHTI-t. Gjithashtu auditon universitetet e buxhetuara përmes linjës buxhetore të MASHTI-t.
Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve (MFPT)	<ul style="list-style-type: none"> - MFPT është përgjegjëse për përgatitjen e Buxhetit të Konsoliduar të Kosovës dhe për dorëzimin e tij në qeveri për miratim - Bazuar në prioritetet qeveritare dhe nevojat buxhetore (buxheti historik, etj.), MFPT vendos për tavanet buxhetore për njësitë buxhetore, përfshirë tavanet për MASHTI-n, komunat dhe Universitetin e Prishtinës. Tavanet e buxhetit për komunat përfshijnë shumat e buxhetit bazuar në formulën e arsimit dhe të vendosur në grantin special për arsim, të ardhurat vetjake të komunave dhe burime të tjera buxhetore. - MFPT koordinon punën me MASHTI-n, në lidhje me përgatitjen e buxhetit për MASHTI dhe agjencitë vartëse. - Koordinon punën me komunat për përgatitjen e buxhetit për nivelin komunal, përfshirë arsimin parauniversitar. - Pas konfirmimit nga Udhëheqësi Financiar i njëjësive buxhetore, MFPT transferon pagat (përmes Thesarit) drejtpërdrejt tek të gjithë punonjësit publikë (stafi arsimor, menaxhues, administrativ, stafi mbështetës etj.) - MFPT autorizon njësitë buxhetore të bëjnë shpenzime bazuar në ndarjet buxhetore (ligji i miratuar i buxhetit). - MFPT përgatit dhe Qeveria rishikon raportet tremujore që mbulojnë vitin fiskal në baza tremujore dhe vjetore.
Universiteti i Prishtinës	Universiteti i Prishtinës është një organizatë e pavarur buxhetore. Kryen procedurat e shpenzimeve për të gjitha kategoritë ekonomike të miratuara për Universitetin.
Ministria e Punëve të Brendshme (MPB)	Bazuar në përgjegjësitë e deleguara për të menaxhuar ndërtimin e shkollave dhe ndërtesave të tjera të lidhura me arsimin, MPB ende po menaxhon projekte të përafërta. 5 milionë euro ende po shpenzohen nga vitet e shkuara. Bazuar në planin buxhetor 2021 nuk janë planifikuar projekte të reja në kuadër të linjës buxhetore të MPB-së.
Drejtoria Komonale e Arsimit	<p>Brenda tavanëve buxhetore të siguruara nga MFPT, DKA/komuna përgatit buxhetin dhe e dorëzon atë në MFPT. Paraprakisht, buxheti miratohet nga Kuvendi komunal. Propozimi i buxhetit për arsim brenda kufijve të grantit për arsim, grantit të përgjithshëm dhe të ardhurave vetjake mbulon pagat dhe kontributet, mallrat dhe shërbimet, shërbimet komunale, transferimet dhe subvencionet, shpenzimet kapitale që mund të mbulohen nga burimet e buxhetit vetjak, etj. Të ardhurat vetjake të komunave transferohen në llogarinë e vetme të Kosovës dhe kthehen përmes procedurave të shpenzimeve në komunë.</p> <p>Kërkesat për shpenzime kapitale shtesë, siç është ndërtimi i shkollave dhe objekteve të tjera i adresohen MASHTI-t. Nëse miratohen, ato do të jenë pjesë e linjës buxhetore të MASHTI-t (programi i arsimit para-universitar). MASHTI do të zhvillojë të gjitha procedurat për ekzekutimin e tyre.</p> <p>Kur përgjegjësitë nuk transferohen në shkolla, DKA menaxhon shpenzimet për të gjitha shkollat.</p>
Shkollat dhe institucionet e tjera të arsimit para-universitar	<p>Shkollat plotësojnë të dhënat në sistemin SMIA. Të dhënat përbëhen nga numri i nxënësve, numri i nxënësve me aftësi të kufizuara, numri i mësuesve, objektet, rastet e dhunës dhe të dhëna të tjera të kërkuara.</p> <p>Ligji për arsimin para-universitar (neni 29) parashikon që komunat duhet të delegojnë përgjegjësinë për buxhet dhe financa në institucionet e arsimit dhe trajnimit sipas formulës komunale të specifikuar në një akt ligjor; formula lejon ndryshime në ndarje nëse numri i nxënësve ndryshon gjatë një viti fiskal. Ai parashikon që çdo bord drejtues i institucionit arsimor të ketë një shpërndarje buxheti dhe të miratojë planin buxhetor për institucionin arsimor për çdo vit financiar. Bordi drejtues institucional mund të delegojë më tej përgjegjësinë për miratimin e shpenzimeve në fusha të specifikuara, dhe me kufizime financiare të specifikuara, tek drejtori i institucionit. Rregullime të tilla janë objekt i delegimit të miratuar me afat kohor të përcaktuar, dhe të revokueshëm nga komuna përkatëse;</p> <p>Megjithatë, në praktikë, një përgjegjësi e tillë nuk u delegohet shkollave (me përjashtim të disa komunave, si Prizreni, Istogu, Peja, Gjakova).</p> <p>Me kërkesë të DKA-ve, shkollat mund të blejnë mallra dhe shërbime në vlerë prej 90 euro në muaj, dhe faturën ta dorëzojnë në DKA. DKA-të më pas i bëjnë pagesën operatorit ekonomik.</p>

QEVERISJA

Në Kosovë, qeverisja e sistemit arsimor pritet të mbështetet 'vertikalisht' në tre nivele : niveli makro ose qendror, i besuar kryesisht ministrisë së arsimit, shkencës, teknologjisë dhe inovacionit, niveli meso, i përfaqësuar nga drejtoritë komunale të arsimit, dhe niveli mikro, me shkollat. Megjithatë, ajo paraqet një numër hallkash të dobëta, për të mos thënë mungesore.

Përgjegjësitë dhe mekanizmat e koordinimit në një sistem të decentralizuar: një hallkë që mungon

Së pari, rolet (ose funksionet) dhe përgjegjësitë përcaktohen zyrtarisht me ligj bazuar në parimin e subsidiaritetit, por nuk respektohen në mënyrë strikte. Kuadri ligjor ekzistues, që ndan rolet dhe përgjegjësitë midis aktorëve të ndryshëm, vuan nga mospërputhjet në të gjithë instrumentet ligjore dhe nuk parashikon mekanizmat e nevojshëm të koordinimit.

Në nivelin qendror, mjedisi institucional tregon një rol ndonjëherë të ngatërruar të MASHTI-t dhe një shumëllojshmëri institucionesh me komplementaritet të pasigurt të funksioneve të tyre.

Me ligj, MASHTI është kryesisht përgjegjës për hartimin e politikave dhe kornizës rregullative, si dhe për sigurimin e cilësisë dhe inspektimin, dhe ka kompetenca të kufizuara sa i përket menaxhimit operacional të dispozitës arsimore, pasi që shumica e këtyre të fundit u janë transferuar Komunave përmes ligjit për vetëqeverisje lokale. Megjithatë, në praktikë, MASHTI është ende shumë i përfshirë në zbatim. Bazuar në burimet e saj të kufizuara njerëzore dhe shtysën e fortë politike për decentralizim, ajo duhet të përpiqet të rifokusohet në funksionet e saj thelbësore. Anasjelltas, roli i saj udhëheqës nuk njihet plotësisht dhe as nuk bëhet i mundur nga mjedisi institucional (për shembull, askujt në MASHTI aktualisht nuk i është besuar udhëheqja në reformën e digjitalizimit).

Për më tepër, ekziston një shumëllojshmëri institucionesh të vogla, me role të paqarta, fuqi të kufizuara dhe burime të pamjaftueshme për të kryer shërbime, dhe dyfishimi i funksioneve është i shpeshtë. Një shembull interesant është nënsektori i arsimit dhe trajnimit profesional, ku mjedisi kompleks institucional (me agjenci të ndryshme të ngarkuara me aspekte të ndryshme me artikulum të paqartë⁸³) dhe proceset konfuze duket se krijojnë korniza pune jofunksionale. Një shembull tjetër është propozuar në *Figurën 25* më poshtë, në të cilën janë hartëzuar aktorët e ndryshëm të përfshirë në procesin e menaxhimit të burimeve.

Në nivelin meso, drejtoritë komunale të arsimit (DKA), të cilat pritet të jenë gur themeli i procesit të menaxhimit të arsimit, nuk kanë kapacitete dhe burime të mjaftueshme për të përmbushur rolin e tyre. Komunat kanë një listë të gjatë të detyrave (shih Kutinë 3 dhe *Aneksin 4b*), por zakonisht nuk kanë kapacitet për t'i përmbushur ato, për shkak të kufizimeve të burimeve njerëzore. Siç tregohet nga intervistat, atyre shpesh u mungon stafi, qoftë në aspektin e numrave dhe/ose kompetencave. Meqenëse procesi i fuqishëm i decentralizimit nuk i imponon DKA-të të raportojnë për arritjet (dhe dobësitë), është e vështirë që MASHTI të informohet shpejt dhe ndoshta të veprojë për mungesat. Natyrisht, kjo situatë nuk nxit transparencën, as nuk rrënjos kulturën e përgjegjësisë dhe llogaridhënies.

⁸³Bashkë-ekzistenca e Agjencisë për APT dhe arsimit të të rriturve APTAR dhe departamentit të APT-së në MASHTI, duke përjashtuar tipologjitë e ndryshme të ofruesve të APT-së, është konfuze. APTAR ndoshta mund të bëhet autoriteti kryesor i menaxhimit për të gjithë ofruesit, ndërsa departamenti i APT-së i MASHTI-t mund të jetë përgjegjës për përcaktimin e politikave.

Kompetencat komunale

1. Kompetencat komunale rregullohen me Ligjin për vetëqeverisje lokale (Nr. 03/L040) të 20 shkurtit 2008 dhe me Ligjin për arsimin në komunat (Nr. 03/L-068) të 21 majit 2008, dhe me çdo kompetencë shtesë të caktuar me dispozitat e këtij Ligji.
2. Ushtrimi i kompetencave dhe detyrave komunale në këtë fushë monitorohet nga Ministria në bashkëpunim me Ministrinë e Administrimit të vetëqeverisjes lokale për të siguruar respektimin e legjislacionit në fuqi.
3. Komunat janë përgjegjëse për këto kompetenca shtesë:
  - 3.1. ndërtimi i objekteve të arsimit dhe trajnimit.
  - 3.2. mirëmbajtja dhe riparimi i mjediseve dhe pajisjeve të institucioneve arsimore dhe aftësuese.
  - 3.3. sigurimi i një mjedisi të shëndetshëm për nxënësit dhe personelin, duke përfshirë ujin, kushtet higjieno-sanitare, shërbimin shëndetësor, si dhe një mjedis të sigurtë, që përfshin shërbimet e sigurta dhe sigurinë efektive.
  - 3.4. përmes bashkëpunimit me prindërit, policinë dhe autoritetet e tjera publike, ndërmerr hapa për të trajtuar në mënyrë efektive sjelljet e dhunshme ose ngacmuese dhe abuzimin me substanca në institucionin përkatës ose të lidhur me të.

'Arsimi parauniversitar në Kosovë (nivelet ISCED 0-3) është i organizuar në mënyrë të decentralizuar, gjegjësisht institucionet arsimore drejtohen nga autoritetet lokale. Komunat janë përgjegjëse për punësimin e mësimit dhe drejtorëve të shkollave, pagesën e pagave të personelit, mirëmbajtjen e infrastrukturës dhe shkollave, trajnimin e personelit, monitorimin e shkollave në të gjitha nivelet parauniversitare, etj. Nga ana tjetër, qeveria qendrore është përgjegjëse për kurrikulat dhe tekstet shkollore, inspektimin e shkollave dhe licencimin e mësuesve. Funksionimi i shkollave financohet nga Granti Special për Arsim, i ndarë për komunat në bazë për kokë nxënësi nga qeveria qendrore, ndërsa komunat mund të alokojnë fonde shtesë për mallra dhe shërbime për shkollat, bazuar në një formulë të caktuar të financimit komunë-për-shkollë. Administratat komunale në Kosovë janë të organizuara në drejtori. Çdo drejtori drejtohet nga një drejtor që punësohet dhe shkarkohet nga Kryetari i Komunës. Çdo komunë ka një DKA që kryen funksionet e saj të qeverisjes brenda fushës së përgjegjësisë së qeverisjes vendore.

Nuk ka strukturë organizative unike që zbatohet për të gjitha DKA-të në Kosovë. Secila DKA është e strukturuar në mënyrë të ndryshme. Përveç Drejtorit Komunal të Arsimit, komunat më të mëdha kanë zyrtarë përgjegjës për të gjitha nivelet e arsimit, një zyrtar financiar dhe ndoshta një ose dy zyrtarë të tjerë të arsimit. Në raste të tilla, ekziston një zyrtar përgjegjës për të gjithë sektorin e arsimit të mesëm të lartë, përfshirë arsimin profesional. Nga ana tjetër, komunat më të vogla mund të kenë një ose dy zyrtarë përgjegjës për të gjitha nivelet e arsimit. Mungesa e stafit i kufizon komunat në ushtrimin e përgjegjësisë të tyre në mënyrë efektive në pajtim me Ligjin për Arsimin në Komunat, i cili në fakt u jep atyre kompetenca të plota për të administruar institucionet e arsimit para universitar brenda juridiksioneve të tyre. Për shembull, DKA-të janë përgjegjëse për trajnimin e mësuesve në shkollat në varësi të tyre, përfshirë shkollat e APT-së, por nuk kanë asnjë kapacitet për ta ushtruar atë përgjegjësi. Gjithashtu, DKA-të kanë një sërë përgjegjësish të tjera që kërkojnë staf me ekspertizë specifike, e cila mungon, siç është ofrimi i mbështetjes për zbatimin e kurrikulës dhe sigurimin e cilësisë, ndihmat dhe pajisjet shkollore, etj. Në rrethanat aktuale, DKA-të zakonisht përqendrohen në detyrat thelbësore që lidhen me administrimin e shkollave, që përfshin për shembull: punësimin e stafit, mirëmbajtjen e ndërtesave, planifikimin e buxhetit të arsimit, sigurinë, etj.'

Burimi: Neni 7 i Ligjit Nr. 04/L -032 për ARSIMIN PARA UNIVERSITAR në REPUBLIKËN E KOSOVËS, 2011 dhe Nxjerrja nga FET Rishikimi i sfondit për të informuar dialogun e politikave në Kosovë për qeverisjen dhe financimin e APT-së, 2020)

Në nivelin mikro, autonomia e shkollave është pothuajse inekzistente, pavarësisht kornizës ligjore

mundësuese, edhe nëse do të zbatohet (siç ndodh shpesh: ligji është më mundësues se rezultatet e zbatimit të tij).

Si një pengesë themelore për autonominë e tyre, shkollat nuk e dinë buxhetin që komuna u ndan atyre pas marrjes së grantit qeveritar (bllok)⁸⁴. Përveç kësaj, disa rregulla duhet të rishikohen për të nxitur menaxhimin dinamik të shkollave. Për shembull, centralizimi i burimeve pasi ato grumbullohen nga shkollat përmes veprimtarive që gjenerojnë të ardhura po dekurajon nismën e tyre për të gjeneruar të ardhura, edhe pse një e treta e këtyre burimeve supozohet të kthehet mbrapsht në shkolla. Ndër pengesat e tjera për zbatimin e ligjit për autonominë e shkollës mund të përmenden procedurat e emërimit të drejtorëve të shkollave, si dhe mungesa e kompetencave menaxheriale të ekipit menaxhues të shkollës dhe roli i kufizuar i luajtur nga bordi i

⁸⁴Rrjedhimisht, ky informacion nuk raportohet në nivelin qendror përmes sistemit SMIA.

shkollës, i cili shpesh duket të jetë pak më shumë se një organ formal. Përfshirja e mësuesve, nxënësve apo prindërve është shumë e kufizuar në proceset e vendimmarrjes në shkollë.

'Do të ishte më mirë të mos më ftonin fare (si përfaqësues prind në bordin e shkollës) nëse jemi të përfshirë vetëm zyrtarisht, por nuk kemi fuqi vendimmarrëse, pa asnjë kontribut të rëndësishëm' (një prind)

Nevoja dhe lutja për riorganizim dhe thjeshtëzim institucional mbetet e padëgjuar.

Rishikimi funksionali financiar nga BE (zbatuar nga GiZ në 2018) ofroi një analizë të hollësishme të dobësive të mjedisit institucional, në veçanti në nivelin makro, të cilat duket se janë ende të vlefshme, por duhet të përditësohen; rekomandimet e tij përfshinin:

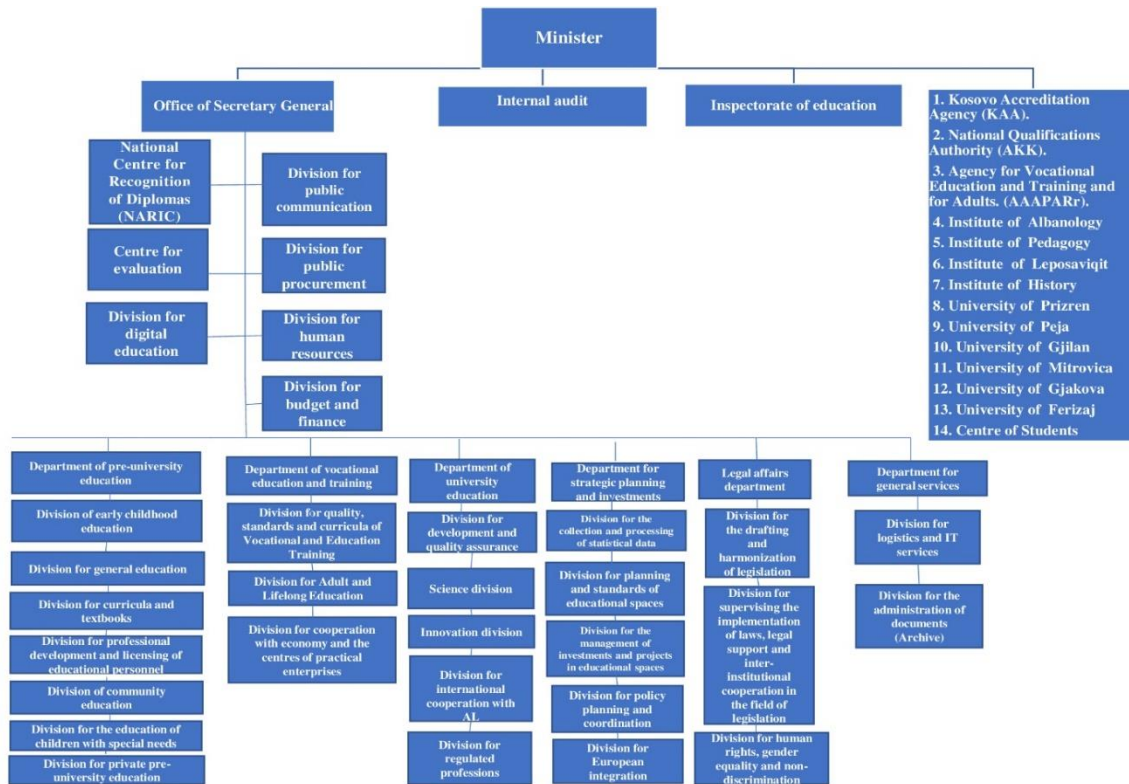
- (i) Miratimin e një "Akti të ri të Sistematizimit", që do të miratohej pas 6 muajve të shqyrtimit;
- (ii) ngritjen e një 'Task-force' për t'u marrë me rekomandimet prioritare të rishikimit funksional,
- (iii) krijimin e dy departamenteve kryesore brenda MASHTI-t (njëri për arsimin parauniversitar dhe tjetri për arsimin e lartë) për të përballuar më mirë mungesën e burimeve njerëzore në dispozicion në nivel qendror;
- (iv) rishikimin e rolit të Departamentit të Integritimit Evropian dhe Koordinimit të Politikave me qëllim pasjen e një roli qendror në koordinimin ndërministror për zhvillimin e politikave dhe hartimin legjislativ;
- (v) përpunimin dhe zbatimin e një 'Programi për Zhvillimin e Kapaciteteve' gjithëpërfshirës dhe specifik për MASHTI-n;
- (vi) zhvillimin e strategjisë së menaxhimit të burimeve njerëzore me plane vjetore të zbatimit;
- (vii) hartimin e planeve të përbashkëta vjetore, një vit paraprakisht, me Ministrinë e Financave për të adresuar mungesat e fuqisë punëtore; krijimin e një njësie për zbatimin e projekteve për t'u marrë me projektet e donatorëve dhe për të forcuar pronësinë e reformave dhe përafrimin e ndërhyrjeve me prioritetet e politikave qeveritare të arsimit; dhe
- (viii) miratimin e një "Ligji të ri për Inspektimet".

Këto rekomandime janë paraqitur dhe diskutuar, por shumica e tyre nuk janë zbatuar ende, as nuk ka ndonjë monitorim dhe raportim zyrtar – një diskutim specifik i udhëhequr nga Zyra e BE-së që kërkon rishikimin në kuadër të mekanizmit të dialogut të politikave mund të jetë shumë efektiv në drejtimin e progresit në këtë fushë. Për fat të keq, asnjë ndjekje e qartë në drejtim të vendimit apo dialogut të strukturuar nuk duket se ka ndodhur mbi këtë analizë të shkëlqyer.

Deri më sot (dhjetor 2022), **një organigramë e re** për MASHTI-n pritet të zgjidhë shumë çështje; megjithatë, rekomandimi për thjeshtësim të bërë në rishikimin funksional, duke reduktuar në dy numrin e departamenteve kryesore të operacioneve ose duke ulur numrin e ndarjeve të vogla nuk është ndjekur, siç tregohet në *Figurën 23* më poshtë. Zbatimi i tij mbetet për t'u sqaruar, pasi nuk është miratuar zyrtarisht dhe kështu nuk është zbatuar, ndërsa mund të ofrojë shtysë pozitive drejt një mjedisi të përmirësuar ministror.

Figura23: Drafti i ri i organigramës për MASHTI-n, do të miratohet

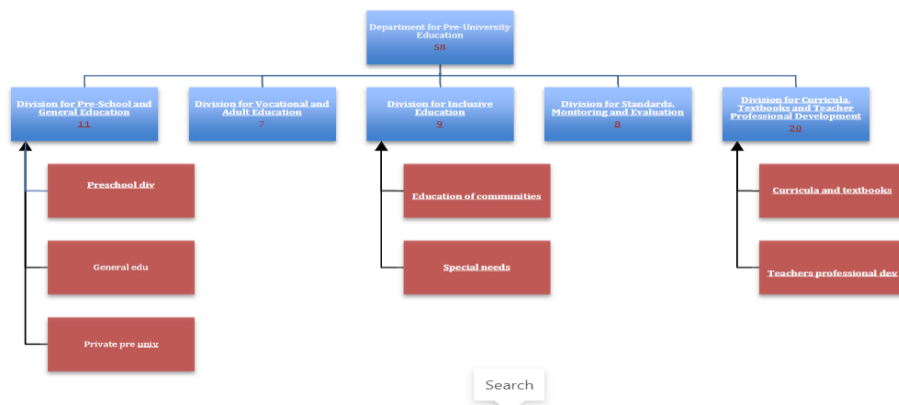

Burimi: Përkthimi jozyrtar i ETF-së i nxjerrë nga Draft Rregullorja e MASHTI-t, 2022

Shënim: më pas do të shfuqzohë DCM (QRK) Nr. 14/2018

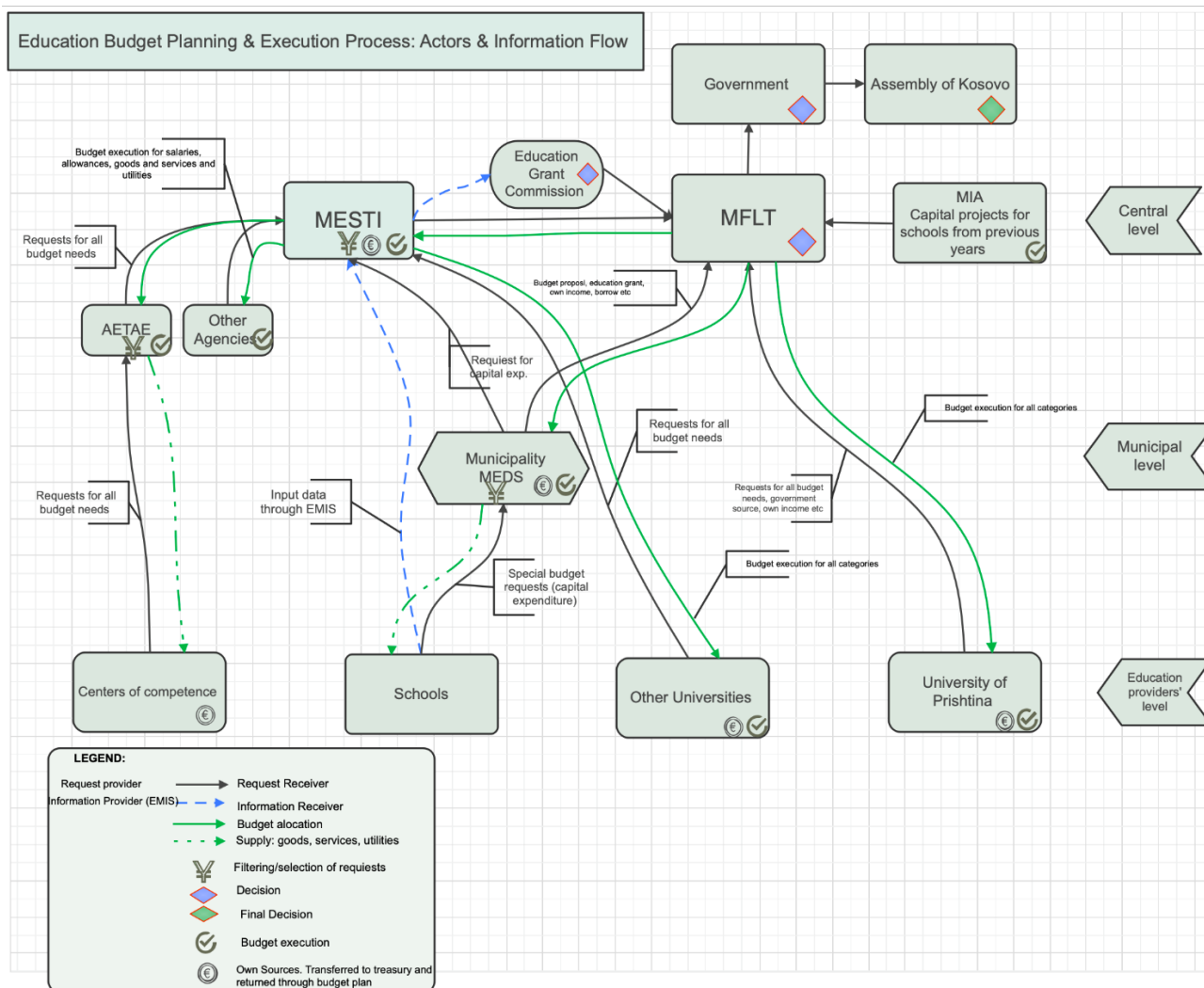
Sa i përket departamentit Para universitar, duke krahasuar këtë propozim të MASHTI-t me strukturën e sugjeruar në rishikimin funksional (shih *Figurën 24*), mund të vërehet mospërputhja sa i përket fushave të përgjegjësisve dhe numrit të ndarjeve që do të krijohen/ruhen.

Figura 24: Struktura e sugjeruar e kampionimit për Departamentin Para universitar në MASHTI

Burimi: Rishikimi Funksional (GIZ; 2018)

Figura25: Kompleksiteti i kuadrit institucional: shembulli i procesit të planifikimit dhe ekzekutimit të buxhetit

Burimi: FTE, bazuar në analizën e marrëveshjeve ligjore dhe intervistave me palët e interesuara. 2022

Së dyti, koordinimi institucional është halka që mungon kudo. Kjo krijon “vrime të zeza” dhe nuk mbështet transparencën dhe llogaridhënien. Nevoja për të qartësuar rolet dhe përgjegjësitë e institucioneve të ndryshme të përfshira dhe për të pasur kanale të qarta komunikimi për vendimet u përmend në shumë takime të mbajtura me autoritete të ndryshme në nivele të ndryshme gjatë misionit në terren në shtator dhe në takimet e synuara të konsultimit me DKA-të, me përfshirje të drejtorëve të shkollave dhe mësimdhënësve⁸⁵. Edhe pse kuadri rregullator për decentralizimin përcakton shpërndarjen e përgjithshme të përgjegjësiave, nuk ka asnjë mekanizëm formal që siguron respektimin e tij. Përveç kësaj, disa çështje do të duhej të adresoheshin përmes bashkëpunimit ndërministror, por mungesa e mekanizmave formalë të koordinimit e bën të pamundur këtë.

Për shembull, midis nivelit makro, ministror dhe nivelit meso të drejtorive arsimore komunale, mungesa e koordinimit qendror së bashku me mungesën e informacionit të qartë, e kanaleve të vendimmarrjes ose e raportimit pengon një proces vendimmarrës të efektshëm në shumë fusha, siç është rasti për aspektin kritik të menaxhimit të fondeve dhe financimit (shih *Figurën 25* më lart si ilustrim).

⁸⁵Për të shmangur një numër të tepërt të anekseve, procesverbalet e këtyre takimeve dypalëshe dhe TCM janë ruajtur në një dosje të veçantë, e cila është në dispozicion sipas kërkesës.

Një shembull tjetër mund të gjendet në mekanizmin e financimit të formulës për arsimin parauniversitar, për të cilin mungesa e kanaleve të vendosura të shkëmbimit të informacionit pengon kontrollet e konsistencës midis përdorimit të planifikuar të burimeve dhe përdorimit efektiv, si dhe vlerësimet e efikasitetit. Një shembull tjetër është mungesa e koordinimit sistematik dhe procedurave të menaxhimit për trajnimin dhe vlerësimin e performancës së nëpunësve publikë dhe civilë. Këto shembuj ilustrjnë dobësitë në nivelin 'horizontal' të koordinimit institucional.

Në anën tjetër, janë raportuar shumë shembuj të vendimeve të marra në nivelin më të lartë të administratës së arsimit (MASHTI) në të cilat është lënë jashtë një hap konsultimi dhe/ose diskutimi me nivelet e tjera të administratës, në veçanti autoritetet kryesore përgjegjëse për zbatimin e tyre, siç janë DKA-të ose drejtorët e shkollave. Si pasojë, këto vendime nuk janë në pronësi të atyre që janë përgjegjës për zbatimin dhe nuk janë përfshirë në një kornizë koordinimi që do të mundësonte monitorimin e qëndrueshëm në zbatimin e tyre. Ky lloj i mungesës së nivelit 'vertikal' të koordinimit institucional, i kombinuar me mungesën e një detyrimi formal të raportimit midis niveleve meso (DKA) dhe makro (MASHTI) shpesh dëmton efektivitetin e procesit të vendimmarrjes: shumë vendime 'nuk janë në pronësi të askujt' dhe kështu nuk përkthehen në ndryshime efektive në sistem.

Së treti, proceset legjislative në Kosovë janë në përgjithësi të fragmentuara dhe të gjata dhe janë në kundërshtim me shqetësimet politike penguese. Kjo nuk ndihmon reagimin e sistemit arsimor në miratimin e masave të korrigjimit për të adresuar nevojat urgjente (siç është ripozicionimi i mësuesve të tepërt kur është e nevojshme) ose për të përmirësuar efikasitetin e sistemit (p.sh. racionalizimi i rrjetit shkollor për të përmirësuar shkollat e vogla joefikase ose të tepërta). Megjithatë, kjo do të kërkonte futjen e fleksibilitetit në kuadrin e decentralizimit, me arsyetim të qartë dhe ndoshta duke përdorur marrëveshje të përkohshme, që është një çështje shumë e ndjeshme.

Error! Bookmark not defined.

Në nivel komune, nuk ka asnjë lloj mekanizmi monitorimi, raportimi ose vlerësimi. Kjo do të thotë se burimet financiare kanalizohen në komuna sipas formulës së financimit, por nuk i jepet feedback MASHTI-t për çështjet që lidhen me performancën e shkollave, me cilësinë e rezultateve të arsimit, me shpërndarjen dhe përdorimin e burimeve njerëzore dhe financiare. Megjithatë, përgjegjësia e përbashkët e MASHTI-t dhe komunave lidhur me vlerësimin e performancës së shkollës, e kombinuar me burimet e kufizuara të inspektoratit përgjegjës të MASHTI-t, pengon proceset e vlerësimit dhe të monitorimit të cilësisë.

Ekzistojnë të dhëna, si dhe dy sisteme informacioni për menaxhimin e arsimit (siç u përmend më lart), por ato nuk përdoren për krijimin e një mekanizmi të llogaridhënies dhe monitorimit, e lëre më për të ushqyer një dialog të informuar politikash që do të frymëzonte reforma. MASHTI ka shumë të dhëna të zbërthyer, por përdorimi i tyre është shumë i kufizuar dhe joefikas. Megjithëse të reja, të dy sistemet e informacionit për menaxhimin e arsimit duket se hasin probleme thelbësore strukturore dhe funksionale, që duhet të zgjidhen²¹.

Megjithatë, qasja strategjike duket të drejtohet nga të dhënat. Ka konsistencë mes strategjisë së arsimit 2026 dhe elementëve të sektorit të arsimit në strategjinë kombëtare të zhvillimit 2030, përfshirë edhe sa i përket treguesve dhe objektivave. Megjithatë, zgjedhja dhe formulimi i këtyre treguesve duhet të rishikohet, pasi do të ishin shumë të vështirë për t'u matur siç janë.

Të dhënat përdoren pak për menaxhimin e sistemit dhe hartimin e politikave, si në nivel qendror, ashtu edhe komunal. Të dhënat nuk janë të rëndësishme në dimensionimin e ofertës arsimore, në prioritizimin e ndërhyrjeve të MASHTI-t ose DKA-së, ose në miratimin në kohë të masave të korrigjimit. Arsyet të ndryshme mund të shpjegojnë këtë (shih *Tabelën 1* për detaje të mëtejshme):

- Të dhënat nuk përpunohen dhe analizohen siç duhet (p.sh. të dhënat EMIS për monitorimin e burimeve) ose nuk transmetohen në nivelet e duhura (SMIA, SMIAL nuk përdoren plotësisht, nuk janë të lidhura, etj.).
- Mungojnë të dhëna për shumë tema, duke përfshirë financimin e arsimit, cilësinë e ofrimit të arsimit (të dhëna të tilla do të ishin të dobishme për inspektoratet për mbikëqyrje dhe do të mbështesnin planifikimin)

ose për kapacitetin digjital të shkollave (sistemet si mjete SELFIE, i cili u pilotua në vitin 2019, nuk përdoren sistematikisht⁸⁶).

- Të dhënat janë shumë të grumbulluara, duke penguar krahasimet nëpër shkolla ose komuna në mënyrë që të vërehen pabarazitë ose mospërputhjet.
- Zinxhiri i llogaridhënies dhe mekanizmat e monitorimit nuk janë përcaktuar.
- Ka presion të pamjaftueshëm, dhe ndoshta nuk ka patur asnjë kërkesë zyrtare në nivel politik (MASHTI, por edhe MFPT) për të ndërtuar planifikimin mbi të dhëna të sakta dhe për t'u pajtuar me standardet (qoftë për dimensionimin e ofertës së arsimit apo për planifikimin e buxhetit (raportet e ulëta nxënës-mësues).
- Modeli i zgjedhur i decentralizimit pa dyshim nuk po nxit përparimin e shpejtë në këtë drejtim.

“Rritja e pagave pa mekanizëm llogaridhënës ka dëmtuar procesin e cilësisë. Nuk kemi vërejtur ndonjë ndryshim real në cilësinë e mësimdhënies, edhe pse pagat janë rritur (nga 240 euro në vitin 2010 në 430 euro në vitin 2016)”. (Përfaqësues i NGO-ve)

Kapaciteti institucional: anashkalohen parimet themelore për menaxhimin e sistemit arsimor

Kapaciteti institucional i referohet burimeve njerëzore (cilësore dhe sasiore, d.m.th. staf i mjaftueshëm me kompetencat e pritshme) dhe burimeve financiare (alokimi i buxhetit), që janë të nevojshme për të drejtuar sistemin siç është planifikuar me ligj ose me plane sektoriale.

Çështja e kapacitetit institucional nuk bën përjashtim: ajo manifestohet si në nivel sasiore dhe cilësor, ashtu dhe në nivel qendror, komunal dhe shkollor.

Në nivelin makro/qendror, sfida e kapacitetit institucional mbulon aspekte të ndryshme. Siç u përmend më lart, MASHTI ka pritur që të miratohet dhe zbatohet një **tabelë e re organizative**, me funksione të efektshme dhe njësi/departamente përgjegjëse, në të cilat pozicionet dhe kompetencat do të përafroheshin më mirë. Përveç kësaj, **nuk ka digjitalizim të metodave të punës**, ndërsa do të ishte një hap i rëndësishëm drejt një menaxhimi më racional të sistemit, nga planifikimi i ofrimit të arsimit në menaxhimin e mësuesve ose vlerësimet e performancës së shkollës, për shembull. Një sistem i kompjuterizuar i informacionit të menaxhimit të arsimit është tashmë në vend, por i papërdorur.

Në nivel komunal, drejtoritë arsimore nuk kanë personel të mjaftueshëm dhe/ose nuk kanë profile të përshtatshme të ekspertëve, gjë që nuk u lejon përmbushjen e roleve administrative dhe pedagogjike. Në disa raste, ka edhe mbingarkesë të detyrave dhe përgjegjësi të dërguara nga MASHTI në komuna në mënyrë të drejtpërdrejtë, pa informata të mjaftueshme se si t'i zbatojnë ato ose pa mekanizma drejtues/trajnuës. Për fat të keq, **të dhënat nuk janë nuk janë të disponueshme mjaftueshëm për të specifikuar dhe lokalizuar mungesat më tej**. Si MASHTI ashtu edhe Ministria e Administratës Publike konfirmuan se nuk kanë apo nuk përdorin të dhëna lidhur me stafin e DKA-së.

Vlen të përmendet hamendësimi se burimet komunale mund të mobilizohen më lehtë për rekrutimin e mësuesve sesa stafin e DKA-ve²⁰, i cili ka nevojë për autorizime të veçanta ose për miratime nga Këshillat Komunale.

MASHTI është i vetëdijshëm për këto boshllëqe, siç thuhet në Strategjinë e Arsimit 2026 (f.64): ‘Në nivel komunal, nevojitet ristrukturimi i DKA-ve dhe ngritja e kapaciteteve. Për këtë qëllim, është e nevojshme të hartohet një udhëzues standard që do të përmbante rregullore dhe ligje ekzistuese dhe të reja që përcaktojnë fushëveprimin dhe punën e DKA-ve dhe fushat specifike të menaxhimit të sistemit arsimor. Duhet gjithashtu të zhvillohen dhe forcohen mekanizmat për komunikim dhe koordinim efektiv midis palëve të ndryshme të interesit në sistem përmes proceseve të raportimit dhe koordinimit.’

Në nivel shkolle, kapaciteti institucional është problematik në aspekte të ndryshme: përtej çështjes së personelit që do të trajtohet në seksionin tjetër, shkollat përballen me probleme organizative (p.sh. me ndërrime të shumta ose organizim të përzier në nivelin e mesëm të lartë – APT/Gjimnaz), çështje të mbështetjes sociale dhe shqetësime të sigurisë (kohët e fundit pati një sërë alarmesh të rreme për bomba në shkolla⁸⁷). Në mënyrë paradoksale, shkollat shihen si vende për socializim, por jo si hapësira komunale në të cilat shoqëria civile (përfshirë shoqatat, prindërit ose bizneset në rastin e APT-së) të mund të bashkëpunonin lehtësisht.

⁸⁶Selfie është përkthyer dhe është gati për t'u përdorur; gjithashtu mund të rritet me shpejtësi, duke ofruar të dhëna për kapacitetin digjital të shkollave në nivele të ndryshme të granularitetit.

⁸⁷<https://balkaninsight.com/2022/05/18/wave-of-false-bomb-threats-in-region-again-hits-kosovo/>

'Ne jemi të ftuar jashtë kornizës zyrtare, vetëm për të qenë në foto' (një prind)

Një shembull efektiv i katër sfidave të lartpërmendura mund të gjendet në reformën e digjitalizimit: kësaj fushe politikash, e cila është gjithashtu shtylla e pestë e strategjisë së arsimit 2026, i mungon një strukturë e nevojshme e qeverisjes formale për digjitalizimin dhe ka tregues shumë të kufizuar të sistemit të gjerë, të cilat janë kryesisht të kufizuara në lidhjen me internetin dhe pajisjet. Kjo është paraparë në organigramën e re të MASHTI-t, e cila ende nuk është bërë zyrtare.

Sfida e menaxhimit të mësuesve dhe drejtorëve: përgatitja, rekrutimi, zhvendosja dhe mbështetja e stafit

Si vërejtje paraprake, është thelbësore të përmendet se mungesa e të dhënave në lidhje me mësuesit dhe stafin në përgjithësi e bën të vështirë të nxirret një pamje gjithëpërfshirëse e menaxhimit të mësuesve.

Mësuesit. Sipas të dhënave në dispozicion, përkundër një niveli tashmë shumë të ulët, raporti nxënës-mësues është ulur gjatë viteve të fundit. Kjo për shkak se numri i mësimeve po zvogëlohet më ngadalë sesa numri i nxënësve të regjistruar. Përrashtim bën vetëm niveli parashkollor publik, ku edhe mësuesit, edhe nxënësit po rriten, por me një rritje të konsiderueshme të numrit të nxënësve në 2021/22 (shih *Figurën 14a-c*). Kjo shifër themelore mund të përdoret si një pikënisje për t'iu qasur sfidës së menaxhimit të mësuesve në mënyrë efikase.

Bazuar në provat cilësore të nxjerra nga intervistat dhe takimet e synuara të konsultimit me drejtuesit e shkollave dhe mësuesit, analiza zbulon një sërë problemesh urgjente që duhet të adresohen, përkatësisht në drejtim të:

- **Rekrutimet:** rekrutimi i mësuesve vuan nga mungesa e kandidatëve që plotësojnë kërkesat dhe me profilet e duhura, veçanërisht në arsimin e fëmijërisë së hershme. Përveç kësaj, përkundër ekzistencës së mësuesve të tepërt, dhe zvogëlimit të nevojave, fakultetet e arsimit formojnë mësues të rinj pa një lidhje të qartë me nevojat; nga pesë universitetet, vetëm universiteti i Prishtinës po zvogëlon numrin e studentëve mësues (dhe aplikantëve të ardhshëm)⁸⁸. Shpresojmë që së shpejti të shënohet ndonjë përparim, pasi agjencia për arsimin e lartë po punon në mënyrë aktive për të reduktuar këtë numër.
- **Orët e punës (mësimore) kundrejt pagave:** për shkak të madhësisë së vogël të shkollave në shumë komuna, nuk është e pazakontë që mësimeve të japin mësim në disa shkolla (me kostot përkatëse të transportit që shpesh nuk paguhen nga punëdhënësi); anasjelltas, ata nganjëherë marrin pagën pa plotësuar numrin e domosdoshëm të orëve mësimore.

'Ndarja e lëndëve për mësuesit bëhet në mënyrë të papërgjegjshme dhe të papërshtatshme; të tilla si një mësues biologjie që jep mësim edukim fizik ose art vetëm për të marrë pagën' (një drejtor shkolle)
- **Kompetencat, duke përfshirë kompetencat digjitale:** niveli i kompetencës së mësimeve varet jo vetëm nga cilësia e formimit fillestar, por edhe, siç u përmend nga të intervistuarit e ndryshëm, nga kompetencat fillestare të mësimeve të ardhshëm. Këto mbeten për t'u vlerësuar saktësisht, dhe një vegzë e tillë si SELFIE mund të ndihmojë në këtë drejtim⁸⁹. Përveç kësaj, përpjekjet në drejtim të zhvillimit

Kutiza e tekstit 4: Një studim rasti për emërimin e drejtorëve të shkollës.

AB është drejtor i shkollës në një nga komunat më të vogla të Kosovës ku një parti politike kishte fituar gjithmonë bindshëm zgjedhjet lokale për asamblenë komunale dhe pozitën e kryetarit të komunës. Disa vite më parë, u mbajtën zgjedhjet e parakohshme për pozitën e kryetarit të komunës, dhe për shkak të fushatës agresive nga partitë opozitare dhe fraksioneve brenda partisë në pushtet që dolën me kandidatët e tyre, për herë të parë në periudhën e pasluftës rezultati i zgjedhjeve ishte shumë i pasigurt.

Për herë të parë, AB duhej të mbante anë. Ai vendosi që kandidati zyrtar i partisë në pushtet kishte shanse më të mira dhe nisi fushatën e tij personale në mediat sociale. Në javët në vijim, ai botoi të paktën tre postime çdo ditë duke bërë fushatë për kandidatin e tij të preferuar. Shumica e postimeve tregojnë se AB merr pjesë në takime elektorale së bashku me kryetarin e ardhshëm të komunës, i cili u zgjodh në raundin e dytë. Na u tha se AB është një nga drejtorët e shkollave me performancë më të mirë në Komunë, dhe se ai kurrë nuk do ta braktiste shkollën për disa javë nëse kontrata e tij nuk do të skadonte vetëm dy muaj pasi kryetari i ri të merrte detyrën, dhe nëse zgjatja nuk do të varej nga vendimi i kryetarit. Megjithatë, ai pati të drejtë në parashikimin e

⁸⁸Burimi: intervista me Dekanin e Fakultetit të Edukimit të Universitetit të Prishtinës.

⁸⁹Përdorimi i mjeteve, të tilla si mjete të vetë-reflektimit të BE-së 'SELFIE for Teachers', ndihmon në identifikimin e nevojave të aftësive digjitale të arsimtarëve në nivele të ndryshme (shkolla, komuna, niveli i sistemit) dhe për t'iu përgjigjur më mirë nevojave përmes hartimit të nismave korresponduese të ZhVP-së, bazuar në kuadrin referues DigCompEdu, në përputhje me Reformën e Arsimit 2026.

të vazhdueshëm profesional (ZhVP) ende nuk mbulojnë kërkesat e nevojshme për zbatimin e programeve mësimore të reja të bazuara në kompetenca.

- **Menaxhimi i mungesave dhe zëvendësimeve të përkohshme:** sipas rregullave në fuqi, drejtorët duhet të japin së paku 20 orë mësimore në javë, përpara se të hapin një pozicion zëvendësues për mësuesit e përkohshëm. Duke pasur parasysh çështjen e lartpërmendur të orëve të pamjaftueshme mësimore, drejtorët shpesh nuk janë në gjendje të zëvendësojnë mësuesit, edhe nëse janë të sëmurë ose në pushim të lehonisë për shembull.

Drejtorët e shkollave. Në Kosovë, drejtorët e shkollave emërohen nga kryetarët e komunave, në bazë të kriterëve të përcaktuar nga MASHTI⁹⁰, me probleme të shpeshta të transparencës dhe kompetencave.

Në përgjigje të shqetësimeve lidhur me drejtësinë e emërimeve, në vitin 2019 MASHTI nxori një akt të ri nënligjor për përcaktimin e procedurave dhe kriterëve për përzgjedhjen e drejtorëve të shkollave⁹¹, i cili synon përmirësimin e besueshmërisë dhe transparencës së procesit të përzgjedhjes (MASHTI, 2019). Megjithatë, ndikimi aktual mbi transparencën dhe kompetencat mbetet ende për t'u konstatuar, ashtu siç duhet të kontrollohet zbatimi i plotë i rregullave të reja.

Përveç kësaj, pasi emërohen, drejtorëve nuk u ofrohet trajnimi dhe ZhVP e nevojshme, në mënyrë që të bëhen 'menaxherë' efektivë të shkollave të tyre.

Së fundi, ata nuk janë të autorizuar për të siguruar mbikëqyrjen e brendshme të performancës së mësuesve, ndërsa kjo mund të bëhet një hap brenda procesit të trajnimit (në vend të një kufizimi në lidhje me inspektimin).

*"Ne nuk e dimë se cili është autoriteti ynë në lidhje me monitorimin e mësuesve" (Një drejtor shkolle)
'E gjithë procedura për monitorimin e mësuesve duhet të thjeshtohet në mënyrë që drejtori, së bashku me koordinatorin e cilësisë, të mund të vizitojë dhe të këshillojë çdo mësues të paktën një herë në vit' (Drejtori i shkollës)*

Udhëheqja mbi sektorin dhe roli i partnerëve të arsimit: vizionit strategjik i mungon një mjedis stimulues i debatit publik dhe një komunitet mbështetës e koheziv i donatorëve

Kapaciteti i kufizuar i udhëheqjes së MASHTI-t në sektor është i kufizuar dhe nuk e kompenson rrezikun e pronësisë për shkak të shumëllojshmërisë së ndërhyrjeve të donatorëve.

Edhe pse është e vërtetë se decentralizimi nga përkufizimi kufizon rolin e Ministrisë, duket se ka edhe mungesë të forcës politike në balancimin e pushteteve në nivelet ndërministrorë, gjë që gjithashtu pengon hartimin e politikave ndërministrorë që do të ishin nën udhëheqjen e MASHTI-t⁹². Ekziston një **vizion strategjik konceptualisht i mirë** se si duhet të duket sistemi, i cili pasqyrohet në mënyrë adekuate në strategjinë e arsimit 2026, por bazat janë të pamjaftueshme për të mundur dhe siguruar zbatimin e tij.

⁹⁰Kriteret e përfshira në akt nënligjor (Law No. 04/L-032 on Pre-University Education)

⁹¹Hapat kryesorë të përzgjedhjes përfshijnë:

- Reklama e punës.
- Aplikimi – aplikantët duhet të kenë të paktën një diplomë 4-vjeçare të arsimit të lartë; të kenë një licencë për mësuesi; të kenë përfunduar një program kualifikimi për udhëheqjen e shkollës, të licencuar nga MASH; dhe të kenë të paktën 5 vjet përvojë pune në Arsim.
- Emërimi i një komisioni përzgjedhës prej 3 anëtarësh, një zyrtar i DKA-së, një anëtar i emëruar nga DKA i Këshillit Komunal të Prindërve dhe një anëtar i emëruar nga MASHTI. Anëtarët e komisionit nuk mund të jenë të emëruar politikë.
- Intervistimi i aplikantëve. Të gjithë aplikantët e kualifikuar ftohen në një intervistë dhe krijohet një listë e shkurtër e tre kandidatëve me rezultatin më të lartë.
- Prezantimi i koncepteve të Planit të Zhvillimit të Shkollës. Aplikantët e përzgjedhur ftohen të paraqesin konceptet e planit të zhvillimit të shkollës. Audiencia përbëhet nga komisioni përzgjedhës, Bordi i Shkollës, përfaqësuesit e prindërve (një nga secila klasë) dhe stafi mësimor i shkollës. Prezantimet shënohen nga anëtarët e komisionit përzgjedhës, ndërsa pjesëmarrësit e tjerë janë të ftuar të shprehin preferencat e tyre për një nga kandidatët. Kjo bëhet me votim të fshehtë dhe votat numërohen nga komisioni përzgjedhës dhe rezultati bëhet publik, por nuk është i detyrueshëm për komisionin përzgjedhës.
- Rekomandimi i Komisionit të Përzgjedhjes. Komisioni përzgjedhës kryen vlerësimin përfundimtar të kandidatëve dhe del me rekomandimin për përzgjedhjen e njërit prej tyre. Ky rekomandim duhet të publikohet në faqen e internetit të komunës.
- Takimi. Vendimi për emërimin nxirret nga kryetari i komunës, bazuar në rekomandimin e komisionit përzgjedhës. Udhëzimi Administrativ nuk ka përcaktuar saktësisht se çfarë ndodh nëse kryetari i komunës nuk pajtohet me rekomandimin, por, sipas Ligjit (Ligji Nr. 03/L-068 për Arsimin në Komunitet e Republikës së Kosovës), vendimi përfundimtar i takon kryetarit të komunës.

⁹²Një shembull mund të jetë projektligji i ri për fëmijërinë e hershme, i cili është ende sektorial dhe i përqendruar vetëm në arsim, edhe pse ShC po shtyn për një ligj më holistik, duke përfshirë ndër të tjera shëndetësinë dhe mirëqenien sociale.

Në anën tjetër të medaljes së lidërshipt, **vështirë se ka hapësirë për debat publik**, qoftë në nivel lokal apo kombëtar, për çështje të arsimit. Roli i shoqërisë civile dhe OJQ-ve shpesh kufizohet në aktivitet ose zbatimin e projekteve që kompensojnë mangësitë e sistemit publik, në vend që të kontribuojnë në rishikimin e sistemit. Shoqatat e prindërve dhe komunitetet lokale nuk duket se e luajnë plotësisht rolin e tyre si 'mbikëqyrës' për transparencën e shkollës, ose si një forcë lëvizëse për reforma. Si pasojë, vizioni i MASHTI-t për arsimin nuk është në pronësi dhe i mbështetur në atë masë që mund të ishte, me një qasje më pjesëmarrëse.

Roli i donatorëve është mjaft i dyzuar dhe i paqartë në Kosovë. Nga njëra anë, donatorët ofrojnë mbështetje të madhe, e cila ndihmon në ndërtimin e sistemit arsimor të këtij vendi të ri. Megjithatë, kjo mbështetje është kryesisht e pakoordinuar dhe çon në rrezikun e mbivendosjes në ndërhyrjet ose avancimin e agjendave përkatëse deri në ndikimin e madh në zgjedhjet e politikave kombëtare. Mungesa e koordinimit e përkeqëson situatën. Koordinimi i dobët e kryesisht formal i donatorëve nuk ndihmon në adresimin e këtyre mospërputhjeve. Të ashtuquajturat 'takime koordinuese të donatorëve' organizohen nën udhëheqjen dhe me nismë të MASHTI-t, kryesisht bazuar në nevojat ad hoc. Nuk ka një kuadër të qartë koordinimi që do të specifikonte periodicitetin, proceset (për përcaktimin e agjendës, modalitetin e punës, punën përgatitore, informacionin që do të ndahet, etj.). Për më tepër, donatorët takohen në mënyrë të parregullt, me disa takime tematike.

Si e përforcojnë elasticitetin e sistemit arsimor të Kosovës këto tri dimensionet?

Rezistenca e një sistemi arsimor mund të vlerësohet kundrejt kriterëve të ndryshme, duke përfshirë rezistencën e tij ndaj goditjeve, aftësinë e tij përshtatëse për të ndryshuar ose aftësinë e tij transformuese. **Në rastin e Kosovës, nga gjetjet e mësipërme mund të konkludohet se elasticiteti i sistemit arsimor të Kosovës është para së gjithash i lidhur me një stabilitet të caktuar të sistemit, i cili kufizohet në rezistencën ndaj ndryshimit.**

Në aspektin pozitiv, një shenjë inkurajuese e reziliencës u pa gjatë pandemisë Covid-19, me reagimin dhe kapacitetin e Qeverisë për të dalë me shpejtësi me plane përbaluese dhe për të përpunuar skenarë të ndryshëm, siç është përmendur në raportin e KEC⁹³. Megjithatë, siç u theksua më parë, mungesa e një mekanizmi institucional që merret me digjitalizimin e arsimit, si në nivel qendror ashtu edhe në nivel të decentralizuar, së bashku me mungesën e kompetencës digjitale të mësuesve dhe kapacitetit digjital të shkollave, gjithashtu kufizon elasticitetin në rast të ngjarjeve të paparashikuara siç janë pandemitë, ku ekziston nevoja për të përshtatur shpejt mjedisin e mësimdhënies dhe të nxëniet. Me fjalë të tjera, elasticiteti i sistemit arsimor është i lidhur me hapësirën e vogël për manovrim për ndryshim, të cilën e mban mungesa e monitorimit dhe vlerësimit të duhur.

---

⁹³ Qendra për Arsim e Kosovës (QAK), Ndikimi i pandemisë covid-19 në arsimin parauniversitar në Kosovë, Prishtinë, qershor 2021, në dispozicion në: <http://www.kec-ks.org/wp-content/uploads/2021/10/Ndikimi-i-COVID19-ne-Arsimin-Parauniversitar-ENG.pdf>

Kutiza e tekstit 5: Studimet e rastit të komunave: Fushë Kosovë dhe Podujevë

Tabela e mëposhtme paraqet një shembull të analizës krahasuese të asaj që mund të ekstrapolohet nga sistemi SMIA për komunën e Fushë Kosovës dhe Podujevës. Këto komuna janë zgjedhur si një shembull i diversitetit të komunave të Kosovës: Podujeva është kryesisht rurale dhe me një popullsi nxënësish në rënie të shpejtë, Fushë Kosova është kryesisht urbane dhe një nga komunat e pakta me një popullsi nxënësish në rritje.

2021/22		Fushë Kosovë	Podujevë
Nxënësit e regjistruar (publik dhe privat, parashkollor deri në arsimin klasor dhe lëndor)	Publik	9 586 (164 në arsimin parashkollor, 7 942 parafillor/fillor/i mesëm i ulët, 1480 i mesëm i lartë)	16 037 (45 në arsimin parashkollor, 12349 parafillor/fillor/ i mesëm i ulët, 3643 i mesëm i lartë)
	Private	922 (parashkollor)	38 (parashkollor)
Shkollat (publike dhe private, parashkollore deri në arsimin e lëndor të lartë)	Publik	17 (1 parashkollor, 13 parafillor/ fillor/klasor, 3 lëndor i mesëm i lartë)	58 (1 parashkollor, 53 parafillor/fillor klasor/lëndor i mesëm klasor, 4 lëndor i mesëm i lartë)
	Private	14 (të gjitha parashkollore)	1 (parashkollor)
Raporti nxënës-mësues në shkollat publike	Parashkollor	7.8**	5.6
	Parafillore, fillore, e mesme e ulët	23.0** (min 8.7, maks 37.0)	12.1** (min 0.8, max 21.6)
	e mesme e lartë	19.0** (min 12.9, maks 26.8)	14.5** (min 9.3, maks 17.1)
% e shkollave publike me 2 turne ose më lart (parashkollore në shkollat lëndore të larta, shkollat kryesore dhe satelit)		68.8% (11 nga 16)	86.2% (50 nga 52, duke përfshirë një shkollë fillore klasore/lëndore të ulët me 3 turne)
Sipërfaqja e ndërtesës së shkollës publike për nxënës	Parashkollor	7.3	14.7
	Parafillore, fillore, e mesme e ulët	2.8 (min 1.0, maks 9.0)	4.8 (min 1.7, max 33.3, nuk ka informacion të raportuar në sipërfaqen e shkollës për 9 nga 53 ndërtesa shkollore)
	e mesme e lartë	8.6 (nuk ka informacion të raportuar për sipërfaqen e shkollës për 1 nga 2 ndërtesa shkollore)	5.5 (min 4.3, maks 7.7, nuk ka informacion të raportuar për sipërfaqen e shkollës për 2 nga 2 ndërtesa shkollore)
% e ndërtesave të shkollave publike me lidhje interneti (parashkollor deri në arsimin e mesëm të lartë)		37.5% (6 nga 16)	29.3% (17 nga 58)
% e ndërtesave të shkollave publike që kanë të paktën një laborator IT (para fillore deri në të mesme të lartë)		33.3% (5 nga 15)	33.3% (19 nga 57)

Burimi: Llogaritjet ETF në nxjerrjet e të dhënave SMIA

Shënim: Vlerat min dhe max i referohen nivelit të shkollës me shkolla satelit të grumbulluara në shkollat kryesore për llogaritjet PTR dhe trajtohen si ndërtesa të ndara në sipërfaqen e ndërtesës së shkollës publike për nxënës.

** PTR-të komunale nga MASHTI/ask 'Statistikat e Arsimit në Kosovë 2021/22' ndryshojnë: parashkollor PTR Fushë Kosovë 5.5, parafillor deri në e mesme e ulët Fushë Kosovë 22.7 dhe Podujevë 13.6, e mesme e lartë Fushë Kosovë 20 dhe Podujevë 14.7

II. Rekomandime

Duke u bazuar në gjetjet e përshkruara në Kapitullin I, janë identifikuar disa rekomandime. Për t'iu përgjigjur nevojave ose perspektivave të ndryshme të lexuesit, ato paraqiten sipas dy këndeve të ndryshme, nën tre seksionet e këtij kapitulli.

- **Logjika e hallkave të politikës.** Veprimet e rekomanduara fillimisht prezantohen dhe grumbullohen nga fusha kryesore tematike ose politike, pavarësisht nga palët e interesuara. Kjo siguron një vizion sintetik të konkluzioneve dhe **rekomandimeve kryesore** të DSHA, me tre fusha kryesore rekomandimi të identifikuar. Një numër i kufizuar i veprimeve janë identifikuar nën secilën fushë kyçe, dhe secili prej këtyre veprimeve është ndarë në prioritete pune, të urdhëruara sipas kornizës kohore të tyre të pritshme për zbatim të plotë.
- **Logjika e aktorëve:** Dy seksionet e mëposhtme janë të organizuara sipas audiencës së tyre përkatëse të synuar:
  - Bazuar në prioritetet për reforma të paraqitura në *seksionin e rekomandimeve kryesore*, seksionii dytë ofron **rekomandime në drejtim të prioriteteve për ndihmë të jashtme për** të mbështetur ndryshimet e dëshiruara. Prandaj, ajo i drejtohet drejtpërdrejt **shërbimeve të BE-së** si marrësi kryesor i DSHA – por gjithashtu mund të mbështesë reflektimin e donatorëve të tjerë mbi programimin e ardhshëm. Për të shmangur tepricën me seksionin e mëparshëm, shumë rekomandime i referohen rekomandimeve të bëra atje për detaje të mëtejshme.
  - Seksioni i fundit i drejtohet drejtpërdrejt qeverisë së Kosovës, në veçanti **MASHTI-t** dhe institucioneve të saj kombëtare partnere. Për t' i bërë rekomandimet sa më praktike që të jetë e mundur, u bë një lidhje midis rekomandimeve dhe veprimeve të planifikuara në strategjinë e arsimit 2026.

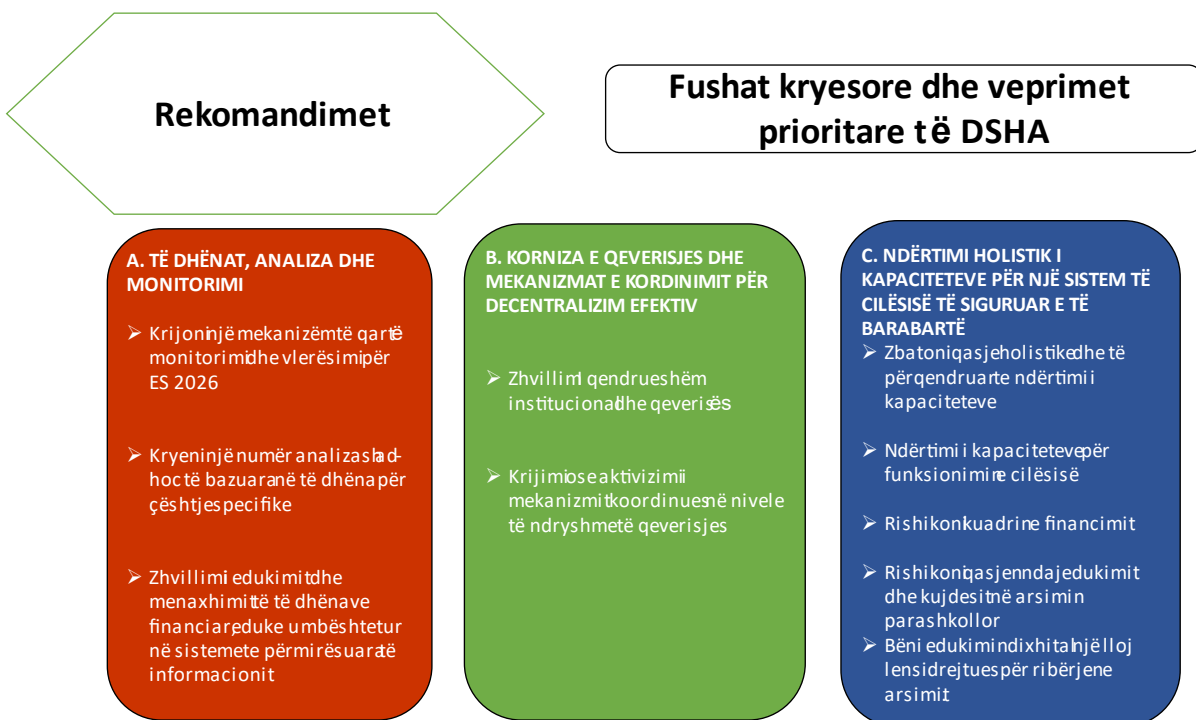
REKOMANDIMET KRYESORE

Tri fusha kryesore të rekomandimit janë identifikuar nga DSHA, si prioritete për ndërhyrje nga qeveria dhe partnerët e Kosovës. Secila prej tyre përmban një numër të kufizuar veprimesh të rekomanduara, të cilat detajohen në lidhje me prioritetet e punës që këto veprime mund të sjellin, në periudhën afatshkurtër, afatmesme ose afatgjatë. *Figurat 26 dhe 27 më poshtë i prezantojnë këto sugjerime me pak fjalë.*

Çdo hartues politikash e di se rekomandimet nuk kanë të gjithë të njëjtin status: disa janë urgjente, disa janë të rëndësishme dhe të dyja nuk korrespondojnë gjithmonë; disa janë të lehta për t'u zbatuar, disa kërkojnë hapa paraprake për t'u bërë; etj. Për t'i kapur këto dallime, të cilat kanë ndikim të madh në planifikimin dhe përcaktimin e prioriteteve, veprimet e rekomanduara të reformës janë shpaktuar në prioritete të ndryshme të punës **duke marrë parasysh kompleksitetin e zbatimit**, qoftë për **shkak të kohës së nevojshme për zbatim të plotë, qoftë për shkak të parakushteve ose kushteve që duhet të plotësohen**, të cilat madje mund të jenë ekzogjene për MASHTI-n. Afati kohor i mbajtur për secilin, si një konventë midis ekipit të analistëve dhe lexuesit, është si më poshtë.

- **Rekomandime afatshkurtra – maksimumi 3 muaj deri në 1 vit për zbatim të plotë.** Ato korrespondojnë me ato që ne i kemi quajtur “**rregullime të shpejta**”: masat ose veprimet në fjalë mund të merren “nëse të gjitha gjërat qëndrojnë ashtu siç janë”, pa pasur nevojë për parakushte (për sa i përket buxhetit shtesë ose rregullimeve të reja ligjore për shembull).
- **Rekomandime afatmesme – 1 deri në 3 vjet për zbatim të plotë.** Ato korrespondojnë me masat, rezultatet e të cilave nuk do të jenë të dukshme përpara një viti, megjithëse ato duhet të nisin sa më parë të jetë e mundur. Ato mund të kërkojnë ndryshime ligjore ose përvetësim të buxhetit.
- **Rekomandime afatgjata – përtej 3 viteve për zbatim të plotë.** Ato korrespondojnë me masa më të ndjeshme por ende të nevojshme të reformave, të cilat mund të varen nga zhvillimet dhe kushtet e tjera që duhet të plotësohen që janë jashtë kontrollit të vetëm të MASHTI-t, për shembull diskutimi politik ose debati publik.

Figura 26: Rekomandimet DSHA me pak fjalë: Fushat kryesore dhe veprimet përkatëse

FUSHA KRYESORE E REKOMANDIMIT A - të dhënat, analizat dhe monitorimi

Në këtë fushë, është thelbësore dhe urgjente të krijohet një grup pune plotësisht i dedikuar për përmirësimin e cilësisë së zinxhirit të të dhënave, nga prodhimi, në analizë dhe në përdorim. Ky rekomandim kyç është ombrella për dy drejtime kryesore të veprimit, njëra që i shërben drejtpërdrejt strategjisë së arsimit 2026 për monitorimin e progresit, tjetra ka të bëjë me përmirësimin e funksionit të monitorimit të sistemit dhe sektorit në përgjithësi.

Veprimi A1: Ngritja e një mekanizmi të shëndoshë monitorimi dhe vlerësimi për ES 2026

Afatshkurtër

- **Ngritja e një grupi ad hoc për monitorimin e arsimit, nën udhëheqjen e MASHTI-t, me një mandat 3 - 6-mujor të fokusuar në mekanizmin e monitorimit të lidhur me strategjinë. Idealisht, ky grup duhet së paku të përfshijë kolegë ekspertë nga Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve, nga Ministria e Administratës Publike dhe nga Agjencia e Statistikave të Kosovës.**
- **Përcaktimi në detaje i mekanizmit të monitorimit për strategjinë e arsimit për vitin 2026:**

Ky grup ad hoc do të duhet të:

- Rishikojë dhe përsosë kornizën e treguesve, për secilën shtyllë të strategjisë së arsimit, duke përfshirë përcaktimin e prioritetëve midis treguesve, sigurimin që përkufizimi dhe metodat e llogaritjes së tyre janë të qarta (përfshirë të dhënat e nevojshme për treguesit e përbërë), që ato pasqyrojnë sa më shumë referenca ndërkombëtare të mundshme⁹⁴, duke zgjedhur mes tyre një numër treguesish 'kyç'⁹⁵ dhe duke konfirmuar arritjen e objektivave të përcaktuara kundrejt objektivave të tendencave dhe politikave⁹⁶.
- Identifikojë institucionet përgjegjëse për secilën detyrë që lidhet me zbatimin e kornizës së treguesve (të prodhimit të të dhënave të papërpunuara, llogaritjen e treguesve, analizën, prezantimin në debatin publik - dhe ndoshta përkthimin në veprim të politikave).
- Përgatisë modele raportimi si dokumente bashkëpunuese të përbashkëta, që përfshijnë gjithashtu një përshkrim të metodave të mbledhjes së të dhënave dhe një formulë që llogarit automatikisht treguesit e përbërë.
- Përcaktojë procesin/procedurat e monitorimit, të tilla si frekuenca e monitorimit dhe parametrat e rishikimeve të përbashkëta (formati, kohëzgjatja, dokumentet përgatitore mbështetëse, aktorët, etj.), miratimi i një afati kohor vjetor, momentet e raportimit, emërimi i institucionit. (ose komiteti drejtues ad hoc) përgjegjës, si dhe hapat për ndarjen e jashtme (përtej MASHTI-t).
- Organizojë fushatë informimi/komunikimi që adreson partnerët e zhvillimit dhe palët kryesore të interesit të arsimit në lidhje me mekanizmin e monitorimit të rafinuar dhe pjesëmarrjen dhe kontributin e tyre të pritshëm.

Afatmesëm:

- **Ky sistem i përmirësuar monitorimi të zbatohet në baza vjetore deri në vitin 2026**, si pjesë e ushtrimeve të brendshme por dhe si një komponentë thelbësore për rishikimet e përbashkëta të sektorit të arsimit me donatorët dhe partnerët zhvillimor.

Afatgjatë:

⁹⁴Këto duhet të frymëzohen sa më shumë që të jetë e mundur nga kornizat e referencës ndërkombëtare. Për shembull, DigCompEdu dhe DigCompOrg të BE-së mund të përdoren në fushën e digjitalizimit.

⁹⁵Një numër i kufizuar i 'treguesve kryesorë' të zgjuar do të ndihmonin në largimin nga një drejtim i bazuar në të dhëna të strategjisë në një qasje të drejtuar nga rezultati dhe ndikimi: këta tregues duhet të përcaktohen qartë, duke përfshirë një shpjegim të mundshëm të kësaj zgjedhjeje dhe se si ato do të ndihmojnë në matjen e rezultateve dhe ndikimit të pritshëm.

⁹⁶ose sqarimin se cilat masa specifike shoqëruese duhet të ndihmojnë në përshpejtimin e rrugës së progresit.

- **Analizimi i mësimave të nxjerra** mbi mekanizmin e monitorimit të strategjisë së Arsimit në vend, për ciklin e ardhshëm të planifikimit strategjik të sektorit të Arsimit, korigjimin ose përmirësimin e kornizës treguese dhe procesit të monitorimit.

Veprimi A2: Kryerja një numër analizash ad-hoc, të bazuara në të dhëna për çështje specifike

Afatshkurtër

- **Analizimi me detaje i të dhënave të bazuara në forcën mësimore** (përfshirë shpërndarjen në territor dhe sipas shkollave në krahasim me PTR, numrin individual të orëve mësimore, llojin e turnit të ligjëruar, llojin e kontratës, moshën, pagën dhe shtesat, etj.)
- **Analizimi i menaxhimit të arsimit në nivel komunal**, duke përfshirë numrin dhe profilet e stafit, praktikën e menaxhimit financiar dhe përdorimin e shpenzimeve në nivel komunal për arsim, duke përfshirë sipas kategorive ekonomike buxhetore dhe burimeve buxhetore për secilën komunë, përdorimin e të dhënave shkollore për drejtimin e ofrimit të arsimit, llojin e mbështetjes/sigurimit të cilësisë të ofruar nga DKA-të, etj.
- **Hartëzimi i përdorimit të mjediseve shkollore**, me qëllim ndarjen e hapësirave në nivele të ndryshme arsimore, duke vlerësuar në këtë rast sigurinë e fëmijëve në shkollë në një perspektivë të mbrojtjes së fëmijëve (përfshirë fëmijërinë e hershme dhe ofrimin e kujdesit, shih më poshtë).
- **Hartëzimi i kontributeve të planifikuara të donatorëve në sektor**: një përpjekje e tillë konsolidimi do të ndihmojë në vlerësimin e besueshmërisë së strategjisë së arsimit 2026 (duke pasur parasysh hendekun e saj të konsiderueshëm të financimit prej një të tretës së kostos së saj), por gjithashtu duhet të nxisë më shumë shkëmbimin e informacionit dhe koordinimin e ndërhyrjeve. Në vend që të jetë një përpjekje e njëhershme që mund të vendoset nën udhëheqjen e përbashkët të MASHTI-t dhe EUOK-ut, kjo analizë duhet të pasohet menjëherë me vendim dhe mjete për sistematizimin e kësaj praktike.
- **Vlerësimi i nevojave mbi dhënat**: përderisa shumë elemente tashmë janë vënë re në këtë raport, një qasje e tillë do të duhej të sistematizohej shpejt nga vetë aktorët e sistemit për pronësinë dhe ndjekjen operacionale: MASHTI mund të emërojë një **ekip të përzier të ekspertëve** mandati i të⁹⁷ cilëve do të ishte: i) identifikimi i nevojave për të dhëna, ii) ballafaqimi me të dhënat e disponueshme të prodhuara nga dy sistemet e informacionit të menaxhimit të arsimit dhe identifikimi i **boshllëqeve dhe nevojave të ndërveprimit**; iii) nxjerra në pah e mospërputhjeve të theksuara, pasaktësive, çështjeve të cilësisë në të dhënat e disponueshme, iv) propozime për rishikimin e arkitekturës së bazës së të dhënave, përfshirë rekomandimet për plotësimin e të dhënave të munguara, adresimin e dublikimeve dhe rreziqeve të mospërputhshmërisë, dhe marrjen parasysh të nevojave për monitorimin e sistemit dhe progresit të politikave, veçanërisht në funksion të prioritetëve të strategjisë së re.

Studime të tilla ndoshta mund të mbështeten lehtësisht përmes fondeve të donatorëve, ndërsa termat e referencës për këto studime do të ndahen për të përfutur nga sugjerimet ose reagimet e partnerit të komunitetit.

Veprimi A3: Zhvillimi i edukimit dhe menaxhimit të të dhënave financiare, duke u mbështetur në përmirësimin e sistemeve të informacionit

Bazuar në dobësitë e identifikuar në *Tabelën 1* dhe gjatë gjithë analizës, ekziston një nevojë urgjente për riorganizimin e zinxhirit të menaxhimit të informacionit dhe të të dhënave, si dhe riorganizimin dhe rritjen e rëndësisë dhe qëndrueshmërisë së tij. Kjo duhet të shkojë krah për krah me një përdorim më sistematik të këtyre të dhënave nga MASHTI (përfshirë ato që tashmë janë në dispozicion). Analiza duhet të shkojë përtej publikimit të përbashkët vjetor të MASHTI-t dhe ASK-së, me të dhëna agregate sipas komunave, dhe duhet të orientohet drejt analizave të rregullta dhe ad-hoc në nivel shkolle⁹⁸. Nëse është e nevojshme, kjo mund të bëhet me një riaftësim (trajnim) të ekipit përgjegjës për bazën e të dhënave që MASHTI ka tanimë dhe/ose duke punësuar analistë të rinj të të dhënave. Një tjetër fitore e shpejtë mund të jetë fillimi ose përfundimi i

97

98Projekti i financuar nga BE-ja Kosed do të zhvillojë hartën gjeo statistikore të raportit nxënës-mësues dhe shpërndarjen e buxhetit bazuar në shpërndarjen e mësuesve në veçanti, duke filluar në prill-maj 2023.

bashkëpunimit me një organ kombëtar i cili tashmë ka këtë lloj ekspertize, për shembull ASK-ja, me të cilën MASHTI tashmë bashkëpunon.

Gjenerata e ardhshme e sistemit të menaxhimit të informacionit duhet të ketë, **ndër qëllimet e saj**, identifikimin e **pabarazive dhe çështjeve të përfshirjes**, në veçanti duke përfshirë të dhëna të përdorshme për **ndërrimet** (të dhëna më të hollësishme në nivel shkolle për nivelet e arsimit dhe numrin e klasave që kanë shqetësim nga ndërrimet e shumta), ose për **mësuesit** (të dhëna të ndara sipas shkollave/mësuesve për orët mësimore dhe raportet nxënës-mësues). Duhet të përfshijë udhëzime për interpretimin e treguesve. Gjithashtu duhet të parashikojë një **mekanizëm alarmi** të lidhur me tregues të caktuar, në mënyrë që të nxisë, nëse është e nevojshme, diskutimin dhe masat e korigjimit në një kohë të shkurtër. Së fundi, do të jetë thelbësore të përcaktohet **se si të dhënat e prodhuara të përdoren rregullisht** përmes këtyre sistemeve të rishikuara të informacionit. Një qasje e re dhe e përmirësuar e drejtuar nga të dhënat, duke përfshirë informacionin financiar dhe arsimor, mund të zbatohet për **sigurimin e cilësisë së sistemit arsimor dhe zhvillimin e politikave dhe vendimmarrjen**, (p.sh. MASHTI duhet të përdorë në mënyrë proaktive këtë analizë për të informuar inspektoratin për të dhëna potencialisht alarmante, si kriter për përzgjedhjen e shkollave prioritare për t'u vizituar). Shihni *Tabelën 1* për më shumë detaje mbi dobësitë aktuale të identifikuar tashmë përmes këtij ushtrimi DSHA.

Megjithëse kjo është një përpjekje afatgjatë, disa hapa mund të identifikohen si më poshtë.

Afatshkurtër

- **Ngritja e një ekipi të përzier përgjegjësish për rishikimin e sistemeve të menaxhimit të informacionit të arsimit.** Diversiteti i profileve, duke përfshirë të paktën ekspertët e arsimit dhe TI-së, është çelësi për të siguruar që bazat e të dhënave të jenë në përputhje me nevojat (që duhet të shprehen nga ekspertët e arsimit), të lidhen me politikat dhe të shmangin një qasje të drejtuar nga vegëzat nëse ka vetëm ekspertë të TI-së (të cilët duhet të përfshijnë arkitektë të bazës së të dhënave, menaxherë të të dhënave, analistë kompjuterikë). Pjesëmarrja e nëpunësve civilë përgjegjës për financimin e arsimit (në MASHTI dhe në MFPT) gjithashtu do të ishte shumë e dobishme, për shembull për të krijuar një lidhje midis burimeve dhe rezultateve, si 'fije e përbashkët' e sistemit të menaxhimit të informacionit.
- **Rishikimi funksional i sistemit ekzistues** Bazuar në vlerësimin e nevojave të të dhënave të lartpërmendura, ekipi i përzier mund të përqendrohet në një **gjendje funksionale të SMIA, HEMIS dhe LMIS**, me synim udhëheqjen e rishikimit të tyre teknik për rezultatet afatmesme.

Pastaj duhet të propozohen rregullime, duke shtuar **modulet e nevojshme dhe duke siguruar ndërveprueshmërinë e SMIA-s dhe SMIAL-it** duke formalizuar lidhjet me sistemet e tjera të menaxhimit të TI-së në përdorim për analizën e tregut të punës, mbështetjen sociale, menaxhimin financiar ose statistikat kombëtare. Kontrollat e cilësisë mund të planifikohen duke i ballafaquar të dhënat e mbledhura nga SMIA me burime të tjera, përkatësisht me të dhënat e përditësuara të regjistrimit dhe me sondazhe gjurmuese të rregullta ad-hoc, të cilat janë të dobishme për të monitoruar hendekun mes aftësive dhe punësueshmërinë e APT-së dhe të diplomuarve nga universiteti.

Afatmesëm

- Rregullimi i sistemeve të informacionit të arsimit, tregut të punës dhe menaxhimit financiar me vëmendje të veçantë ndaj ndërveprueshmërisë dhe përdorimit të politikave. Për të shmangur një analizë të njehershme, të përcaktohet një kornizë për shkëmbimin e informacionit dhe raportimin mbi menaxhimin financiar të arsimit. Kjo mund të jetë pjesë e mandatit të ekipit të mëparshëm (me kusht që niveli komunal të marrë pjesë me të vërtetë) ose t'i besohet një ekipi të veçantë, për të shmangur mbingarkesën. Në të duhet të përfshihet përdorimi sistematik të studimeve gjurmuese në arsimin e lartë dhe APT.
- **Përmes trajnimit, sigurimi i pronësisë së të gjithë aktorëve kryesorë** mbi këto të dhëna, në mënyrë që ato të përdoren për drejtimin e sistemit dhe përmirësimin e cilësisë së tij (përfshirë koordinatorët e TIK, inspektorët, etj.).

Afatgjatë

- **Gjurmimi i të dhënave financiare nga niveli komunal i detyrueshëm** në shkolla, duke përfshirë të gjitha kategoritë ekonomike dhe zërat buxhetorë.

Fusha kryesore e rekomandimit B - Kornizat e qeverisjes, përfshirë mekanizmat e koordinimit, për decentralizim efektiv

Ky rekomandim kyç përfshin dy drejtime të masave, të cilat janë urgjente për t'u filluar, edhe pse ato mund të nënkuptojnë përpjekje afatgjata që organizimi i rishikuar të jetë plotësisht funksional:

- **Riorganizimi i mjediseve institucionale dhe qeverisëse**, kryesisht përgjatë sugjerimeve të bëra më parë nga rishikimi funksional (shih prioritetet e propozuara më poshtë), me objektivin udhëzues të rritjes së lidershit dhe ankorimit të llogaridhënies në praktikën e punës;
- **Krijimi ose aktivizimi i mekanizmave të koordinimit** të cilat janë parakushte për 'vajosje' në operacionet e sistemit, dhe për të siguruar efikasitetin dhe llogaridhënien.

Veprimi B1: Optimizimi i mjedisit institucional dhe qeverisëse, i bazuar në rishikimin funksional

Afatshkurtër, në nivelin makro

- **Rishikimi, përditësimi dhe diskutimi i rekomandimeve të rishikimit funksional, dhe planifikimi për veprim mbi ato që mund të realizohen për riorganizimin e mjedisit institucional, në të njëjtën linjë me organikën e re të propozuar dhe funksionet që do të kryhen**

Organizimi i një punëtorie për të rishikuar rekomandimet e rishikimit funksional do të ishte i dobishëm për të vlerësuar progresin e bërë dhe zgjidhjet e gjetura që atëherë. Mbi të gjitha, do të ofronte një mundësi për të **bashkuar palët e interesuara në nivel qendror dhe komunal**, përkatësisht për të ndarë vështirësitë që hasin në detyrat e tyre të përditshme, duke hapur kështu rrugën për zotërimin mbi reformat e ardhshme institucionale. Peizazhi institucional aktualisht kompleks, së bashku me nevojën për efikasitet dhe përfitim të burimeve, kërkon një racionalizim të numrit të institucioneve në kuadër të MASHTI-t. Sidoqoftë, kur merren parasysh opsionet, është thelbësore të ndiqet parimi i funksioneve kyçe që duhet të kryhen dhe të krahasohen funksionet e ndryshme që u atribuohen institucioneve të ndryshme dhe të konsiderohet bashkimi i tyre vetëm nëse këto funksione janë të njëjta ose të pajtueshme. Me fjalë të tjera, diskutimet për një riorganizim të mundshëm institucional ndoshta duhet të përqendrohen në *funksionet* që duhet të kryhen brenda sistemit, në vend të mjedisit aktual institucional, gjë që i bën diskutimet më të ndjeshme. Ndërsa kjo detyrë duhet të udhëhiqet në nivelet më të larta (politike) të MASHTI-t, Zyra e BE-së në Kosovë mund të luajë një rol aktiv mbështetës në këtë drejtim, duke pasur parasysh rëndësinë e saj për rolet e ardhshme udhëheqëse, ashtu siç ndërmoi këtë shqyrtim.

Duke vepruar kështu, MASHTI (si udhëheqës i ligjshëm në një proces të tillë) duhet të sigurojë që funksioni i sigurimit të cilësisë dhe funksionet e ofrimit të arsimit të mbeten të ndara.

- **Organizimi i punës për sigurimin e cilësisë në një njësi të vetme organizative**

Fuqizimi i një njësie të vetme organizative (p.sh. një departamenti ose një divizioni) për çështjet e sigurimit të cilësisë duhet të bëjë të mundur drejtimin e funksionit të sigurimit të cilësisë mbi nënsektorët e ndryshëm dhe adresimin e një numri problemesh kritike në drejtim të cilësisë: akreditimi i arsimit privat (ekzistenca e ofrimit të arsimit pa licencë, veçanërisht në arsimin e fëmijërisë së hershme, por jo vetëm); rolet dhe burimet e drejtorëve të shkollave dhe koordinatorëve të sigurimit të cilësisë; artikulli me inspektoratin, etj.

- **Caktimi i një njësie organizative të ngarkuar me avancimin e agjendës digjitale**

Ky sqarim konkret duhet të ndihmojë në sigurimin e ndjekjes së zbatimit të shtyllës së pestë të strategjisë së arsimit 2026, e cila tashmë ka sfidën e kapërcimit të hendekut të financimit. Drafti i organigramës propozon krijimin e një njësie organizative, të quajtur Sektori për Digjitalizimin e Arsimit, ndaj ky rekomandim mund të jetë i lehtë për t'u zbatuar.

Si pjesë e detyrave të saj urgjente, ky Sektor duhet të nxjerrë nga objektivat 5.2 deri në 5.5 të strategjisë së arsimit 2026 një **agjendë digjitale realiste dhe financiarisht të qëndrueshme**. Siç thekson kjo analizë, kjo e fundit duhet t'u japë përparësi aftësive dhe kompetencave digjitale të mësimdhënësve, si dhe kapacitetit digjital të shkollave. Për ta bërë këtë, hapat afatshkurtër mund të përfshijnë një provë të konceptit, duke përfshirë një numër analizash urgjente të bazuara në prova për të verifikuar dhe përmirësuar situatën në nivel shkollë dhe komune.

Afatmesëm

- **Rishikimi i legjislacionit për të lejuar përshtatjen e dëshiruar të institucionit.** Ky prioritet duhet të mbështetet në mbështetjen e vazhdueshme të ekipit të asistencës teknike të BE-së në rishikimin e kuadrit ligjor⁹⁹.
- **Të bëhen shkollat përgjegjëse për procedura më të rregullta të sigurimit të cilësisë,** duke mësuar dhe duke përmirësuar projektet pilot të zbatuara me sukses me mbështetjen e asistencës teknike të BE-së në dy komuna¹⁰⁰: Vetëvlerësimi i performancës së shkollës, si dhe vlerësimi i mësuesve mund t'u besohen drejtorëve të shkollave, pas rishikimit të kuadrit ligjor nëse është e nevojshme.

Veprimi B2: Krijimi ose aktivizimi i mekanizmave koordinues në nivele të ndryshme të qeverisjes

Duke iu përgjigjur konstatimit se kornizat e koordinimit ose nuk ekzistojnë ose nuk funksionojnë mirë, ekziston një nevojë urgjente për të ngritur ose përforcuar/rigjallëruar kornizat e koordinimit në të gjitha nivelet dhe në një qasje të qeverisjes në shumë nivele, e cila promovon lidhjet vertikale dhe horizontale.

Afatshkurtër

- **Ndërmjet arsimit dhe financave: krijimi dhe aktivizimi i një komiteti të përbashkët ndërmjet MASHTI-t dhe MFPT-së,**¹⁰¹ si hap i parë drejt rritjes së koordinimit ndërmjet arsimit dhe financave, pra si hap i parë drejt një transparence dhe llogaridhënieje më të madhe, me mandate, role dhe përgjegjësi të qarta.
- **Midis qeverisë dhe donatorëve: hartimi i një kuadri operacional dhe të qëllimshëm të koordinimit të donatorëve të arsimit:** të përcaktohen rezultatet e pritshme, një periodicitet të rregullt dhe modalitetet e takimeve, të përgatiten takimet teknikisht me një agjendë të qartë dhe ndarjen paraprake të dokumenteve dhe të dhënave mbështetëse. Të përfshihet monitorimi i progresit të strategjisë së arsimit si një pikë sistematike në rendin e ditës, etj.

Afatmesëm

- Ndërmjet MASHTI-t dhe DKA-ve: krijimi i një mekanizmi të thjeshtë dhe të lehtë për t'u përdorur për ndarje informacioni dhe fleksibilitet të të gjitha DKA-ve për burimet e tyre arsimore, i lehtësuar nga MASHTI. Një mekanizëm i tillë mund të parashikojë së pari një platformë për shprehjen e nevojave (p.sh.: boshllëqet ose përdorimi nën-optimal i mësuesve - mungesa e orëve të mësimi -, mungesa e mjediseve shkollë/përdorimi i tepruar i ndërrimeve të shumëfishta ose menaxhimi nën-optimal i shkollës - raportet e ulta nxënës-mësues). Ky mekanizëm gjithashtu mund të ofrojë hapësirë dhe të ndihmojë në diskutimin e zgjidhjeve të mundshme ndër-komunale, p.sh. për transportin e përbashkët që mund të lejojë optimizimin e rrjetit shkollor (bashkimin e shkollave të vogla, për shembull).
- **Përcaktimi i një kornize (hapësire) për debat të rregullt publik mbi arsimin që përfshin shoqërinë civile të Kosovës** (OJQ-të, sindikatat, shoqatat e prindërve, etj.). Deri më sot, shkëmbime të tilla vështirë se ndodhin jashtë hartimit të strategjisë, ndërsa pasja e një hapësire të përhershme do të ndihmonte në sigurimin e përgjegjësisë së përbashkët në lidhje me monitorimin e operacioneve të sistemit. Kjo, jo vetëm që mund të ndihmojë në rritjen e përgjegjësisë për identifikimin e pengesave ose çështjeve të keqmenaxhimit për shembull, por gjithashtu mund të **promovojë zgjidhje inovative**, duke përfshirë kapitalizimin e praktikave të mira, por të izoluar. Me pak fjalë, kjo mund të kontribuojë

⁹⁹ Analizimi i pasojave të Ligjit të ri për Zyrarët Publikë do të ndihmonte në përcaktimin e llojit të ekspertizës ligjore të nevojshme në ndihmën teknike të ardhshme të BE-së ose të donatorëve të tjerë në sektorin e arsimit. Profilët gjithsesi mund të përfshijnë: përvojë të fortë në menaxhimin e burimeve njerëzore të personelit arsimor në shkollë, nivelet komunale, rajonale ose qeveritare; përvojë në zhvillimin e karrierës arsimore dhe në politikën e menaxhimit; njohuri akademike të treguara në të drejtën publike të statusit të personelit të shërbimit civil, në veçanti të personelit arsimor, mësuesve dhe drejtuesve të shkollave, dhe përvojë në menaxhimin e burimeve njerëzore të personelit arsimor në nivel shkollë, komune, rajonal ose qeveritar.

¹⁰⁰ Në kohën e finalizimit të këtij raporti, asistencë teknike e BE-së kishte ndihmuar në pilotimin e një sistemi vlerësimi të shkollave (si vetë-vlerësime, jo inspektime) në dy komuna, me përfshirjen e plotë të drejtorëve të shkollave. Ky mekanizëm pritet të përfshihet në legjislacionin përkatës për inspektimin e arsimit dhe do të ndihmojë në riformësimin e rolit të inspektorëve bazuar në kapacitetet e tyre reale.

¹⁰¹ Rekomandohet një komision ndërinstitucional për monitorimin, vlerësimin dhe raportimin e shpenzimeve të arsimit para-universitar. Komisioni do të përbëhet nga Ministria e Financave, MASHTI, dhe një ose më shumë përfaqësues nga komunat, përmes Asociacionit të Komunave të Kosovës. Komisioni do të jetë përgjegjës për sigurimin e transparencës dhe të llogaridhënieve të shpenzimeve të arsimit para-universitar, si dhe nëse ato që shpenzohen janë planifikuar përmes Grantit për Arsime Special.

në një sistem arsimor më 'të shkathët' dhe për t'i bërë më të dukshme qëllimet e agjendës së reformës arsimore.

Afatgjatë

- **Nisja e një diskutimi ndërministror, që përfshin komnatat, për optimizimin e rrjetit shkollor** (dhe të nxitet debati publik mbi këtë temë), në mënyrë që të përgatitet terreni për një racionalizim të rrjetit shkollor bazuar në tendencat demografike dhe në përpjekjet e modernizimit/digjitalizimit të infrastrukturës shkollore, pasi do të kërkonte një numër masash shoqëruese, që mund të zbatohen në bashkëpunim me ministritë e tjera (p.sh. Ministria e Infrastrukturës, MFLT për ndihmën sociale) ose do të kërkonte shpenzime kapitale shtesë (për t'u diskutuar me Zyrën e Kryeministrit (PMO), MFLT, Ministrinë e Zhvillimit Ekonomik, etj.)

Fusha kryesore e rekomandimit C - Ndërtimi i kapaciteteve gjithpërfshirëse për një sistem me cilësi të siguruar dhe të barabartë

Përforcimi i kapaciteteve është një shtysë për një funksionim më të mirë të sistemit arsimor të Kosovës. Ai përfshin nivele të ndryshme: i) Niveli institucional, i cili ndoshta kërkon një thjeshtim të peizazhit institucional, bazuar në funksionet e pritshme në sistemin arsimor, ii) Niveli organizativ, i cili do të mbështetet në mekanizmat e formalizuar dhe efektivë të koordinimit të përmendur më lart, por gjithashtu kërkon bashkëpunim të qartë dhe procese pune, iii) Niveli individual, i cili mbetet guri i themelit, pasi kompetencat e individëve, faktorët kritikë të suksesit të të gjitha përpjekjeve të tjera, kanë nevojë për ndërhyrje urgjente, të cilat mund të marrin formën e një 'masterplani të ndërtimit të kapaciteteve (ose trajnimit)' që pasqyron rolet dhe përgjegjësitë e pritshme.

Ndërsa dy nivelet e para janë të mbuluara globalisht sipas Rekomandimit Kryesor 2, është me rëndësi të madhe të insistohet në nivelin e tretë dhe kjo të lidhet veçanërisht ngushtë me nevojën për të futur **një kulturë të sigurimit të cilësisë dhe për ta zbatuar atë në të gjitha nivelet e sistemit**, duke synuar rezultate të dukshme dhe të rregullta në cilësinë e ofrimit të arsimit.

Më poshtë janë renditur një numër masash të rëndësishme, por me sa duket me diapazon të gjerë. Në realitet, të gjitha kontribuojnë në ndërtimin e një cilësie më të mirë dhe një sistemi arsimor më cilësor.

Veprimi C1: Zbatimi i një qasjeje holistike, sistematike dhe të përqendruar tek përdoruesit për ndërtimin e kapaciteteve

Afatshkurtër

- **Kryerja e një analize gjithpërfshirëse të nevojave për trajnim (ANT)** sipas llojit të aktorit dhe të ndara sipas komunës dhe shkollës. Vëmendje specifike duhet të drejtohet drejt nevojave për mbështetjen e ndërhyrjeve të digjitalizimit, zgjerimin e nën-sektorit të arsimit të fëmijërisë së hershme dhe zbatimin e funksionit të sigurimit të cilësisë në të gjithë sistemin.

Sa i përket **mësuesve**, analiza e mësipërme e nevojave për trajnim duhet të përqendrohet në aftësitë pedagogjike dhe digjitale (dhe përdorimin pedagogjik të aftësive digjitale) dhe të hartëzojë pabarazitë bazuar në vendndodhjen e tyre gjeografike. Për të mbledhur dëshmi për nevojat e ndërtimit të kapaciteteve digjitale të shkollave dhe aftësitë digjitale dhe nevojat e kompetencës së mësuesve, SELFIE për shkollat (një pilot i parë i vogël tashmë ishte bërë në vitin 2019) dhe të SELFIE për mësuesit mund të pilotohet rishtaz ose të zbatohet në mënyrë progresive në të gjithë vendin, si një mjet i lirë vetë-reflektimi për mësuesit e shkollave fillore dhe të mesme me synimin e vlerësimit të nevojave për ndërtimin e kompetencës së tyre digjitale¹⁰².

Kjo analizë gjithashtu duhet të përfshijë në fokus **menaxhimin financiar dhe kapacitetet e auditimit të brendshëm të MASHTI-t**, veçanërisht në aspektin e llogaridhënies së shpenzimeve dhe auditimit të brendshëm.

- **Hartimi i një master plani të synuar drejt përdoruesve dhe të përcaktuar në kohë për ngritjen e kapaciteteve (ose trajnimin)**, bazuar në VNT, me vlerësime të kostos, duke synuar grupet e ndryshme të përdoruesve, për t'u integruar si një aneks mbështetës i strategjisë së arsimit 2026, që mund të përdoret si një vegël premtimi për donatorët. Megjithatë ky mund të tingëllojë një propozim i

¹⁰²Për më shumë detaje, shih <https://education.ec.europa.eu/selfie-for-teachers>

pazakontë e ambicioz, jemi të bindur se madhësia e arsyeshme e vendit, si dhe mbështetja e ofruar nga partnerët e zhvillimit, edhe pse deri më tani në mënyrë të pakoordinuar, ofrojnë kushte të mira për këtë veprim të rekomanduar. Frymëzimi ndoshta mund të nxirret nga qasja e OBZHE SIGMA. Gjithashtu, kjo mund të jetë një detyrë për zbatim të koordinuar: me organet e administratës publike përgjegjëse për trajnimin e nëpunësve civilë (përfshirë nivelit të lartë ose të mesëm menaxherial të MASHTI-t, inspektorët ose stafin e DKA-së) dhe me universitetet për trajnimin e mësimdhënësve (përmes fakulteteve të edukimit).

Mund të organizohet një vizitë studimore ose **shkëmbim përvojash me Shqipërinë**, për programin e trajnimit 9-mujor për drejtorët e shkollave që po zbatohet aktualisht.

Për këto veprime, duhet të shqyrtohet mundësia e përdorimit të linjës buxhetore që komunat kanë në dispozicion për trajnim, por që duket se deri tani nuk përdoret.

Afatmesëm deri në afatgjatë

- Sigurimi i **burimeve** për zbatimin në kohë të master planit për trajnim, si pjesë e arsimit dhe strategjisë dhe me kërkesa specifike për donatorët (përfshirë ndihmën teknike ose mundësitë e binjakëzimit).
- **Ndarja e përgjegjësive për zbatimin e masterplanit të ngritjes së kapaciteteve sipas objektivave të përfutuesve: në** këndvështrimin e "efektit kaskadë" dhe duke pasur si synim më prioritar përmirësimin e cilësisë, ndoshta me fokus në administratën e nivelit të lartë, drejtorët e shkollave dhe inspektorët.
- **Prezantimi i reformës gjithëpërfshirëse të profesionit të mësimdhënies, duke përfshirë një skemë të modernizuar të ndërtimit të kapaciteteve për mësuesit.** Në nivelin e rekrutimit, kjo duhet të përfshijë diversifikimin e profileve të mundshme, por me një bazë të përbashkët për kompetencën pedagogjike dhe digjitale dhe përcaktimin e niveleve të aftësisë për aksesin në profesion. Më tej, vizioni i formimit fillestar dhe i zhvillimit të vazhdueshëm profesional duhet të rishikohet dhe modernizohet. Për të zbatuar në mënyrë efektive programet mësimore të bazuara në kompetenca, stafi mësimdhënës duhet të kuptojë se si t'i përdorë ato me përgjegjshmëri, me qëllim dhe me besueshmëri. Formimi fillestar dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional i mësuesve duhet të ri-dizajnohen për t'iu përgjigjur kësaj kërkesë, dhe duhet të garantojnë që të gjithë mësuesit të mbështeten sipas nevojave të tyre individuale, duke marrë parasysh vendndodhjen e tyre gjeografike dhe kushtet e mësimdhënies; kjo skemë e ardhshme për rritjen e aftësive dhe kompetencave gjatë gjithë karrierës mund të ofrojë aktivitete klasike të trajnimit, por gjithashtu duhet të përfshijë zhvillimin e kompetencave profesionale përmes komuniteteve të praktikës dhe programe të tjera inovative për procese zhvillimore horizontale dhe/ose joformale të komunitetit të mësimdhënies. E fundit por jo më pak e rëndësishme, një vlerësim i rregullt i efekteve të kësaj reforme duhet të planifikohet që nga fillimi.

Veprimi C2: Ndërtimi i kapaciteteve për një zbatim të plotë të funksionit të sigurimit të cilësisë

Qasja koherente për sigurimin e cilësisë kërkon që të kombinohen katër elemente: i) monitorimi i cilësisë në nivel makro, ii) procesi efektiv i akreditimit, i cili siguron që të respektohen standardet pedagogjike (dhe jo vetëm rregullat administrative), veçanërisht në shkollat private, iii) ekzistenca e një "rutine të sigurimit të cilësisë" në nivel shkolle, ku aktorët (drejtorët, mësuesit, koordinatorët e sigurimit të cilësisë) vetë-reflektojnë dhe përmirësojnë praktikën në shkollë, përfshirë përmes vlerësimeve të udhëhequra nga kolegët¹⁰³ dhe iv) një model inspektimi që funksionon mirë (roli i të cilit shkon përtej, por kontribuon në sigurimin e cilësisë dhe duhet të mbështetet në një planifikim të shëndoshë për inspektimet e shkollës dhe mësuesve). Kjo do të thotë se përpjekjet për përfundimin e kapaciteteve duhet të synojnë këto nivele të ndryshme.

Këto katër elemente do të meritonin të kombinoheshin në një 'plan veprimi gjithëpërfshirës për përmirësimin e funksionit të sigurimit të cilësisë në Kosovë', si pjesë e Strategjisë së Arsimit 2026.

¹⁰³Projekti mbështetës i KOSED ka treguar reflektim vendimtar në këtë fushë: në veçanti, vetëm drejtorët e shkollave, pedagogët dhe inspektorët janë të vetmit njerëz me të drejtë ligjore për të vëzhguar mësimet në shkollë, qoftë formalisht apo joformalisht. Nuk ka bazë ligjore për Koordinatorët e Sigurimit të Cilësisë të cilët janë përgjegjës për vetëvlerësimin e shkollës, për të vëzhguar mësimet. Kjo do të thotë se vetëvlerësimi i shkollës kryhet me shumë pak fokus në cilësinë e mësimdhënies dhe të nxëniet që po ndodh. Për tejkalimin e kësaj situate është propozuar ndryshimi i Udhëzimit Administrativ: *Udhëzimi Administrativ për Vlerësimin e Performancës së Arsimit në Arsimin Parauniversitar 2017*.

Afatshkurtër

- **Trajnimi i aktorëve mikro dhe meso (drejtorët, koordinatorët e SC-ve, në nivel shkolle, koordinatorët e SC në DKA)** mbi qasjen dhe mjetet që janë në dispozicion për t'u zbatuar në nivel shkolle për një vetëvlerësim të vazhdueshëm dhe vetë-reflektim mbi cilësinë (përfshirë ato të zhvilluara me mbështetjen e asistencës teknike të BE-së në projektin KOSED) dhe mbi rolet dhe përgjegjësitë e tyre drejt një performance që është në përputhje me standardet e përcaktuara për menaxhim dhe administratë; kjo mund të përfshijë një politikë' me dyer të hapura 'për vëzhgimin e mësimin e cila është mbështetëse dhe e dizajnuar për të mbledhur të dhëna, në krahasim me vlerësimet e rralla gjyquese me të cilat janë mësuar mësuesit.
- **Zhvillimi i përbashkët i një plani inspektimi afatmesëm mes trajnerëve të DKA-së dhe inspektorëve për secilën komunë**, për rrjetin e tyre shkollore, duke marrë parasysh kufizimet e burimeve njerëzore. Kjo do të duhej të artikulohej në¹⁰⁴: përfundimin e procedurave të rekrutimit të inspektorëve; planifikimin dhe zbatimin më të mirë të vizitave të inspektimit; një dallim të rolit të inspektimeve nga mekanizmat e rregullt (ditor) të sigurimit të cilësisë, që do të binin nën përgjegjësinë e SHKOLLËS ose DKA-së (koordinatorët e SC-së); nxitjen për të eksploruar nëse mund të zhvendosen në këto funksione disa mësues (të cilët nuk përfundojnë orët standarde të mësimdhënies ose kanë shumë pak nxënës), përmes një procedure të veçantë, veçanërisht ata me më shumë përvojë, sidomos menaxheriale.

Gjithashtu duhet të kryhet një analizë e situatës aktuale të ofrimit të arsimit privat e një rishikim i proceseve të autorizimit për të garantuar kontroll më të rreptë të cilësisë.

Veprimi C3: Rishikimi i kornizës së financimit për nivelet e ndryshme të arsimit, duke e bërë cilësinë një parametër kyç për shpërndarjen e burimeve

Afatshkurtër

- Miratimi dhe aktivizimi i një formule të re financimi për arsimin para-universitar, duke diferencuar arsimin e përgjithshëm dhe APT-në, për një planifikim dhe funksionim më real të sistemit. Formula e financimit duhet të sigurojë që burimet të ndahen në mënyrë të drejtë dhe të barabartë, duke maksimizuar rezultatet arsimore për nxënësit. Duhet marrë parasysh numri i nxënësve, mësuesve, nxënësve me aftësi të kufizuara, nxënësve nga grupet dhe pakicat e rrezikuara, madhësitë mesatare të klasave, kushtet e objekteve shkollore, etj. Lidhur me APT-në, një zgjidhje mund të jetë ose që të shtohet një faktor realist shumëfishues i APT-së, të merren parasysh kostot më të larta të pajisjeve dhe madhësive më të vogla të klasës, ose të synohet një financim i bazuar në nevoja¹⁰⁵, me standarde për regjistrim, që do të ishin të paracaktuara nga MASHTI, dhe të nxitura nga nevojat e tregut të punës).
- Konsolidimi dhe ndarja e mësimeve të nxjerra nga praktikatat e mira të disa komunave për decentralizimin e menaxhimit të buxhetit në nivel shkolle, siç kërkohet nga legjislacioni për arsimin para-universitar.

Afatmesëm

- **Përcaktimi dhe miratimi i një formule financimi të bazuar në performancë për institucionet e arsimit të lartë.** Parametrat prioritarë do të jenë performanca e institucionit arsimor (që do të matet me nivelin e punësimit pas diplomimit, që do të thotë regjistrim dhe studime gjurmuese të rregullta), të dhëna të sakta të arritjeve të studentëve, normat e diplomimit, numrat e regjistrimit të studentëve, shkalla e programeve (psh. programet gjinore kanë kosto më të lartë), institucionet kërkimore, etj.
- **Vlerësimi i hapësirës për manovrim sa i përket investimeve kapitale dhe marrja në konsideratë e lehtësimit të modeleve alternative të financimit për edukimin dhe kujdesin gjatë fëmijërisë** së hershme (duke zëvendësuar konceptin parashkolle) si një mënyrë për ta bërë të qëndrueshme ndryshimin e politikave të rekomanduara më sipër deri në 6 vjet.

¹⁰⁴Rekomandimet e bazuara në intervistën me Kryeinspektorin e Shtetit.

¹⁰⁵Ky propozim është dhënë në raportin e projektit ALLED për Planifikimin Financiar për Sistemin e APT-së në Kosovë. Propozimi është detajuar në Raportin ALLED duke filluar nga f. 45. <http://alled.eu/wp-content/uploads/2020/12/Financial-Planning-Final-3.pdf>

- **Përmirësimi i praktikave më të mira për menaxhimin e decentralizuar të buxhetit në nivel shkolle, sipas mësimëve të nxjerra**

Veprimi C4: Rishikimi i qasjes ndaj edukimit dhe kujdesit në fëmijërinë e hershme

Afatshkurtër

- **Konvertimi i klasave të zbrazëta në zonat rurale në mjedise të përshtatshme për mësim parashkollor** duke përfshirë zona të sigurta për lojë jashtë në vend të hapur dhe mjedise higjienike për fëmijët e vegjël, për të rritur qasjen në programet parashkollore publik në zonat që nuk e ofrojnë këtë. Ndërtimi i këtyre vendimeve mbi hartëzimin e mjediseve shkollore siç janë rekomanduar nën A.

Afatmesëm deri në afatgjatë

- **Rishikimi i zgjedhjeve të bëra për politikën e arsimit parashkollor, duke përfshirë lëvizjen në një koncept më të gjerë ndër-sektorial për "edukim dhe kujdes për fëmijët në moshë të hershme"** Aktualisht, parashikohet që vetëm moshë 5-6 vjeç është e detyrueshme për fëmijët e vegjël, duke shkaktuar kështu norma pjesëmarrjeje jashtëzakonisht të ulta dhe të pabarabarta nga moshë 3-5 vjeç. Megjithatë kjo lidhet me mungesën e qasjes dhe fondeve, vizioni aktual për edukim gjatë fëmijërisë së hershme duhet të sfidohet për të përfshirë elementet e zhvillimit tërësor të fëmijës.

Veprimi C5: Kthimi i arsimit digjital në një forcë lëvizëse për të ri-menduar cilësinë e ofertës arsimore

Afatmesëm

- **Sigurimi i infrastrukturës dhe pajisjeve digjitale**
- **Hartimi i standardeve për sigurim të cilësisë për arsimin digjital me një qasje të ulët në teknologji** dhe vëmendje prioritare në gjithpërfshirje, dhe rishikim i reformës së kurrikulave, duke përfshirë pedagogjinë digjitale inovative për qasjet e bazuara në kompetenca dhe për ofrimin e aftësive dhe kompetencave themelore dhe të avancuara digjitale. Një pikënisje e mirë mund të jetë kompetenca digjitale e edukatorëve, në qendër të aftësisë digjitale për praktikën e mësimdhënies dhe vlerësimit.
- **Përforcimi i kompetencës së edukimit digjital të mësuesveve**, si pikënisje për aktivizimin e digjitalizimit në praktikën e mësimdhënies, të nxënies dhe vlerësimit. Një plan i trajnimit digjital të mësuesve duhet të përfshijë krijimin e Rrjeteve të Mësuesve: shkëmbimin mbi lëndët, didaktikën dhe pedagogjinë së përshtatur, ndërmjet stafit pedagogjik.

Veprimet dhe detyrat e rekomanduara në pak fjalë

Textbox 6 konsolidoi të gjitha veprimet e rekomanduara, ndërsa *Figura 27* propozon një përfaqësim vizual të këtij grupi të veprimeve të rekomanduara.

FUSHA KRYESORE E REKOMANDIMIT A - Të Dhëna, Analiza dhe Monitorim

- **Veprimi A1: Ngritja e një mekanizmi të shëndoshë monitorimi dhe vlerësimi për ES 2026**
  - Ngritja e një grupi ad hoc për monitorimin e arsimit, nën udhëheqjen e MASHTI-t, me një mandat 3 - 6-mujor të fokusuar në mekanizmin e monitorimit të lidhur me strategjinë.
  - **Përcaktimi në detaje i mekanizmit të monitorimit për strategjinë e arsimit për vitin 2026**
  - Implementimi vjetor i këtij mekanizmi të monitorimit të rafinuar deri në vitin 226
  - Kryeni një ushtrim nga mësimet e nxëna
- **Veprimi A2: Kryerja e një numër analizash ad-hoc, të bazuara në të dhëna për çështje specifike**
  - Analiza të detajuara të bazuara në të dhëna të forcës mësimore
  - Analiza të menaxhimit të arsimit në nivel komunal
  - Hartëzim të ambienteve të shkollave
  - Hartëzim të kontributeve të planifikuara të donatorëve në sektor
  - Vlerësim të nevojave të të dhënave
- **Veprimi A3: Zhvillimi i edukimit dhe menaxhimit të të dhënave financiare, duke u mbështetur në përmirësimin e sistemeve të informacionit**
  - Ngritja e një ekip të përzier përgjegjësish për rishikimin e sistemeve të menaxhimit të informacionit të arsimit
  - Rishikimi funksional të sistemit ekzistues
  - Rregullimi i sistemit të informacionit të arsimit, tregut të punës dhe menaxhimit financiar me fokus ndaj ndërveprimit dhe përdorimit për politika
  - Sigurimi që të gjithë aktorët e rëndësishëm të marrin pronësinë përmes trajnimit
  - Gjurmim i detyrueshëm i të dhënave financiare përmes komunës në shkolla

FUSHA KRYESORE E REKOMANDIMIT B - Kornizat e qeverisjes, përfshirë mekanizmat e koordinimit, për decentralizim efektiv

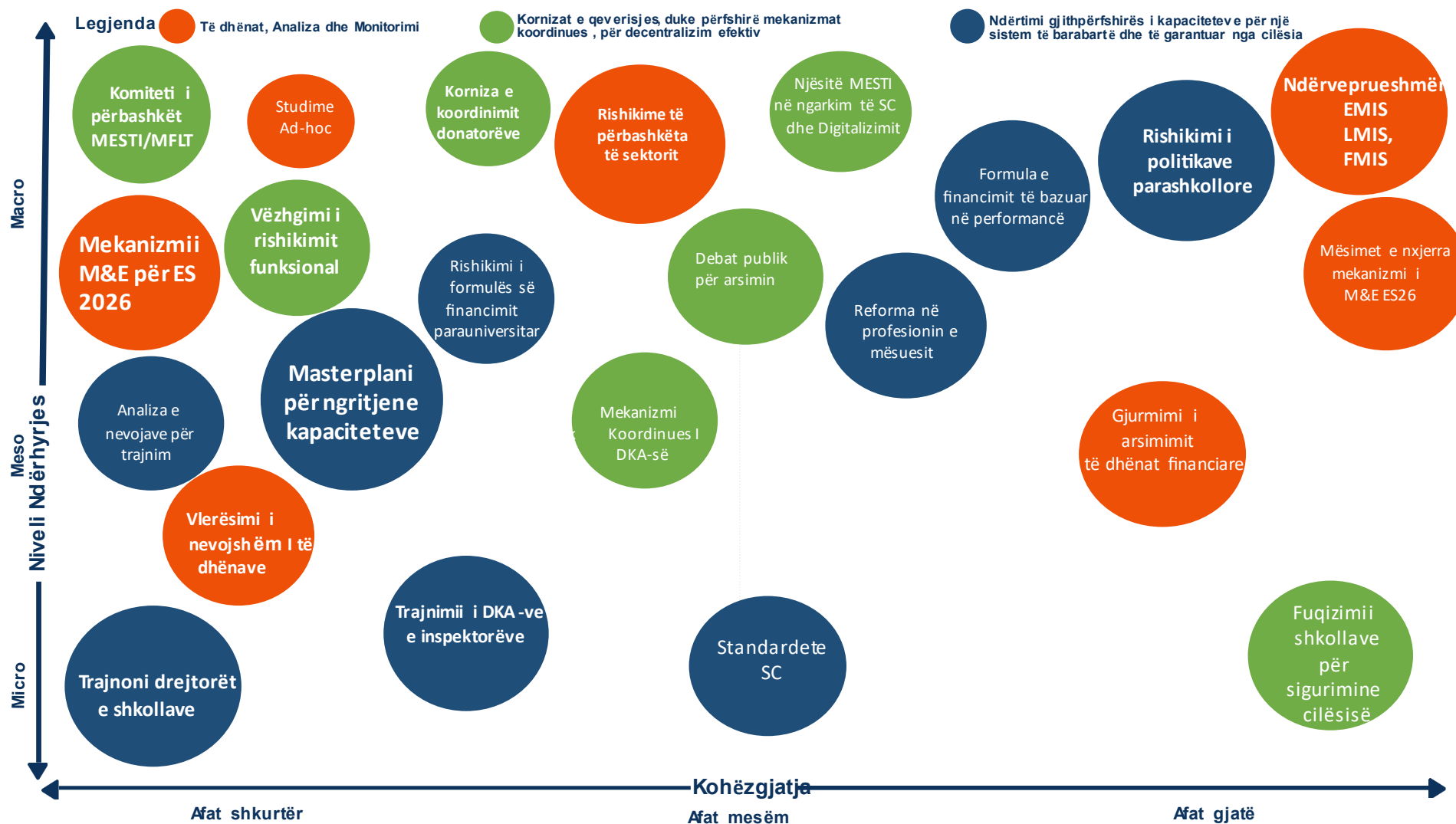
- **Veprimi B1: Optimizimi i mjedisit institucional dhe qeverisës, i bazuar në rishikimin funksional**
  - Rishikimi, përditësimi dhe diskutimi i rekomandimeve të rishikimit funksional, dhe planifikimi i veprimit në ato që janë të realizueshme për riorganizimin e mjedisit institucional, të lidhur me organikën e re draft dhe funksionet që do të kryhen
  - Organizimi i punës së sigurimit të cilësisë në një njësi të vetme organizative
  - Caktimi i përgjegjësish tek një njësi organizative për avancimin e agjendës digjitale
  - Rishikimi i legjislacionit për të lejuar përshtatjen e dëshiruar të institucionit
  - Caktimi i përgjegjësish në nivel shkolle, për procedura më të rregullta të sigurimit të cilësisë
- **Veprimi B2: Krijimi ose aktivizimi i mekanizmave koordinues në nivele të ndryshme të qeverisjes**
  - Ndërmjet arsimit dhe financave: Krijimi dhe aktivizimi i një komiteti të përbashkët midis MASHTI-t dhe MFPT-së
  - Bëni funksional dhe efektiv kuadrin e koordinimit të donatorëve të arsimit ndërmjet qeverisë dhe donatorëve
  - Ndërmjet MASHTI-t dhe DKA-ve: Krijimi i një mekanizëm të thjeshtë dhe të lehtë për t'u përdorur, të lehtësuar nga MASHTI, për ndarjen e informacionit dhe fleksibilitetin në të gjitha DKA-të për burimet e tyre arsimore
  - Përcaktimi i një kornize (hapësire) për debat të rregullt publik mbi arsimin, që përfshin shoqërinë civile
  - Ndërmarrja e një diskutimi ndërmjësor që përfshin komunat në optimizimin e rrjetit shkollor

FUSHA KRYESORE E REKOMANDIMIT C - Ndërtimi i kapaciteteve gjithpërfshirëse për një sistem me cilësi të siguruar dhe të barabartë

- **Veprimi C1: Zbatimi i një qasjeje holistike, sistematike dhe të përqendruar tek përdoruesit për ndërtimin e kapaciteteve**
  - Kryerja e një analize gjithpërfshirëse mbi nevojat e trajnimit (VNT)
  - Hartimi i një master plani të synuar nga përdoruesit dhe të sekuencuar në kohë për ndërtimin e kapaciteteve (ose trajnimin)
  - Sigurimi i burimeve dhe e ndarjes së përgjegjësish për zbatimin e planit kryesor të ndërtimit të kapaciteteve sipas synimeve të përdoruesit
  - Prezantimi i reformës gjithpërfshirëse të profesionit të mësimdhënies, duke përfshirë një skemë të modernizuar të ndërtimit të kapaciteteve
- **Veprimi C2: Ndërtimi i kapaciteteve për një zbatim të plotë të funksionit të sigurimit të cilësisë**
  - Trajnimi i aktorëve mikro dhe meso (drejtorë, koordinatorë të SC në nivel shkolle dhe në DKA)
  - Zhvillimi i përbashkët i një plani inspektimi afatmësëm mes trajnerëve të DKA-së dhe inspektorëve për secilin komunë
- **Veprimi C3: Rishikimi i kornizës së financimit për nivelet e ndryshme të arsimit, duke e bërë cilësinë një parametër kyç për shpërndarjen e burimeve**
  - Miratimi dhe aktivizimi i një formule të re financimi për arsimin parauniversitar, duke dalluar arsimin e përgjithshëm dhe APT-në
  - Përmirësimi i praktikave më të mira për menaxhimin e decentralizuar të buxhetit në nivel shkolle, sipas mësimëve të nxjerra
  - Përcaktimi dhe miratimi i formulës së financimit të bazuar në performancë për arsimin e lartë
  - Lehtësimi i modeleve alternative të financimit për fëmijërinë e hershme
- **Veprimi C4: Rishikimi i qasjes ndaj edukimit dhe kujdesit në fëmijërinë e hershme**
  - Konvertimi i klasave të zbrazëta në zonat rurale në mjedise të përshtatshme për mësim parashkollor
  - Rishikimi i zriedhieve të bëra mbi politikën e arsimit parashkollor, duke përfshirë lëvizjen në një koncent më të

Figura 27: Prioritetet e rekomanduara të punës sipas afateve kohore dhe nivelit të ndërhyrjes

REKOMANDIME PËR MBËSHTETJEN E BE-SË (DHE DONATORËVE)

a. Pasojat për ndihmën financiare prioritare të BE-së

Cilat janë prioritetet?

Skema ideale e mbështetjes duhet të jetë që programi i ardhshëm i mbështetjes së BE-së të kombinojë mbështetje me ndikim të gjatë për të përforcuar funksionet kryesore për një sistem arsimor që funksionon mirë me rregullime afatshkurtra dhe të shpejta në aspektin e bazës së provave dhe analizave për vendimmarrje.

Përtej harmonizimit të dukshëm me Strategjinë e Arsimit 2026, ne rekomandojmë që ndihma financiare e BE-së të mbështesë ndërhyrjet e përshkruara në tre fushat kryesore e identifikuar në seksionin e mëparshëm.

Afatshkurtër

Duke pasur parasysh mungesën e informacionit dhe të dhënave të sakta për disa pengesa kryesore të sistemit arsimor, BE mund të parashikojë të **kërkojë dhe/ose financojë një sërë studimesh të thella të synuara** (për të cilat do të kishte mundësi të rishikonte dhe kontribuonte tek kushtet e referencës) të përmendura më lart.

Përveç kësaj, BE-ja duhet të luajë një rol aktiv në mbledhjen e **ministrive të ndryshme** (MASHTI, MFPT, MPA) për të arritur krijimin e grupeve të nevojshme të punës dhe grupeve ndërminstrore, siç përshkruhet në rekomandimin kryesor B. Edhe pse kjo duhet të jetë pjesë e një dialogu të përforcuar politik (më pas), mund të jetë me vlerë të vendoset edhe si veprimtari në ndërhyrjen e BE-së.

Afatmesëm deri në afatgjatë

Bazuar në analizën e mësipërme, vlerësojmë se **dy funksione meritojnë një mbështetje të veçantë, thelbësore dhe të qëndrueshme/afatgjatë nga BE**¹⁰⁶, pasi ato janë vendimtare për të bërë një kërcim cilësor të sistemit arsimor:

Funksioni i monitorimit dhe vlerësimit siç përshkruhet në detaje në fushën e rekomandimeve kryesore A.

Funksioni i sigurimit të cilësisë siç përshkruhet në fushën kryesore të rekomandimit C.

Çfarë modalitetesh?

Nëse ndonjëherë parashikohet **mbështetje buxhetore**, një modalitet i tillë mbështetjeje **nuk është pjekur ende** dhe do të duhet të presë që rishikimi i zinxhirit të të dhënave të jetë efektiv, për t'u pajisur me mekanizma të përshtatshëm monitorimi dhe vlerësimi, të cilat mbeten ende për t'u rishikuar, në mënyrë që të kalohet nga raportimi formal i fokusuar kryesisht në inputet në monitorim kuptimplotë të lidhur me rezultatet.

Veprimet shumë të nevojshme për ndërtimin e kapaciteteve duhet të organizohen në një plan të integruar (komponenti i ndërtimit të kapaciteteve të jetë pjesë e secilit komponent të ndihmës së BE-së sesa një projekt të dedikuar të NK-së), në mënyrë që të sigurohet qëndrueshmëria me kalimin e kohës, si dhe të integrohet ndërtimi i kapaciteteve në të gjitha politikat sektoriale si shprehi. Këto veprime mund t'i **besohen një grupi institucionesh kombëtare**, të mbikëqyrur nga një **komitet i përbashkët drejtues ZBEK/MASHTI**. Ky grup mund të përfshijë, siç u përmend më lart, organet e administratës publike përgjegjëse për trajnimin e nëpunësve publikë, universitetet dhe aktorë të tjerë publikë ose privatë për t'u identifikuar.

E fundit, por jo më pak e rëndësishme, për të nxitur qasjet nga poshtë-lart dhe zgjidhjet e bazuara në terren në këtë kontekst disi të centralizuar (skematikisht, siç u përmend, decentralizimi ndalon në nivelin e DKA-ve), BE-ja mund të zgjedhë metodat e zbatimit për projektet e saj që promovojnë pjesëmarrjen dhe fuqizimin e shoqërisë civile, të tilla si **thirrjet për tenderë që synojnë organizatat e shoqërisë civile** (duke përfshirë shoqatat e prindërve, OJQ-të, etj.), për shembull.

Çfarë lidhje ka me mbështetjen e vazhdueshme apo të planifikuar të BE-së?

Në tetor 2020, Komisioni Evropian paraqiti planin Ekonomik dhe të investimeve për Ballkanin Perëndimor si strategjinë e tij kryesore për rajonin deri në vitin 2027. Qëllimet kryesore të Planit janë të nxisin rimëkëmbjen ekonomike afatgjatë dhe integrimin ekonomik rajonal, të mbështesin një tranzicion të gjelbër dhe digjital, të zbatojnë reformat e kërkuara për të ecur përpara në rrugën drejt BE-së dhe për ta sjellë rajonin më afër tregut të vetëm të BE-së. E gjithë kjo duhet të rezultojë me një rritje të qëndrueshme ekonomike dhe krijimin e vendeve të punës. Një nga nismat kryesore të përmendura në këtë Plan është skema e **Garancisë Rinore** që duhet të zbatohet nga qeveritë e Ballkanit Perëndimor në përputhje me Garancinë Rinore të BE-së. Ky i fundit **synon si prioritet arsimin dhe trajnimin profesional**, pasi ofron një skemë aktivizimi, për të siguruar që të gjithë të rinjtë të marrin një ofertë cilësore punësimi, arsimim të vazhdueshëm, stazh ose praktikë brenda një periudhe katër mujore pasi të jenë papunë ose të kenë dalë nga arsimi formal (KE, 2022). Megjithatë, **ajo gjithashtu inkurajon vendet që të ndërmarrin reforma më të gjera të sistemit arsimor dhe trajnimit për t'u siguruar që të rinjtë të fitojnë aftësi përkatëse dhe të mos identifikohen si individë "jo në arsim, punësim ose trajnim" (JAPT).**

Më 27 korrik 2022, Kuvendi i Kosovës ratifikoi marrëveshjen kornizë të partneritetit financiar me Bashkimin Evropian, e cila siguron fonde nga **Instrumenti i Ndhmës Para-Aderuese (IPA) III për periudhën 2021-2027**¹⁰⁷. Këto fonde do të përdoren për të përshpejtuar procesin e integritit në BE dhe reformat e brendshme në Kosovë dhe për të kontribuar në investimet e nevojshme për zbatimin e Agjendës së Reformave Evropiane të Kosovës, Strategjisë Kombëtare të Zhvillimit dhe strategjive sektoriale dhe planeve të veprimit, siç janë ato për arsimin, rininë dhe punësimin. Edukimi i hershëm i fëmijëve mund të synohet nga këto fonde IPA.

Të gjitha fushat dhe veprimet e rekomanduara në këtë raport janë në përputhje me këtë kornizë globale të mbështetjes së BE-së.

Një rast i mirë për zhvillimin e programeve ndër-sektoriale të BE-së

Nëse pengesat administrative dhe organizative mund të tejkalohen, sektori i arsimit në Kosovë mund të ofrojë së paku katër mundësi për promovimin dhe zhvillimin e programimit ndër-sektorial brenda BE-së. Nga rekomandimet kryesore të lartpërmendura, ka të paktën **katër fusha** ku një mbështetje e tillë e kombinuar mund të zbatohet:

- Reforma së **edukimit dhe kujdesit në fëmijërinë e hershme** (zgjerimi i konceptit të arsimit parashkollor në arsimin dhe kujdesin e hershëm) nënkupton kalimin nga një perspektivë e vetme arsimore në një qasje që kombinon edukimin, shëndetin, mbrojtjen e fëmijëve, shërbimet sociale dhe të ushqyerit;
- **Digjitalizimi i arsimit** në mënyrë ideale do të kërkonte një agjendë digjitale në udhëkryq midis mbështetjeve të BE-së për arsimin, tranzicionit digjital të vendit, infrastrukturës së IT, e-qeverisjes dhe përfshirjes sociale;
- Ngritja e **kapaciteteve institucionale** në arsim mund të hartohet në mënyrë të dobishme në sinergji me reformën administrative publike, menaxhimin e financave publike, qeverisjen dhe decentralizimin;
- **Marrëveshjet e financimit** për sektorin e arsimit duhet të rishikohen në përputhje me reformat e menaxhimit të buxhetit dhe financave publike, si dhe qeverisjen dhe decentralizimin

Në të kundërt, do të ishte intriguese që programet e tjera mbështetëse të BE-së (PFM, PAR, Shoqëria Informatike, etj.) të zgjidhnin sektorin e arsimit si sektorin për zbatimin prioritar të reformave transversale.

b. Implikimi për dialogun e politikave BE/Kosovë

Duke pasur parasysh nivelin e ndihmës financiare të ofruar nga institucionet e BE-së që në vitin 2017 përbënte 40% të ODA-s totale të pranuar nga Kosova¹⁰⁸, **BE-ja ka legjitimitet të plotë për të udhëhequr në dialogun e politikave** midis qeverisë së Kosovës dhe donatorëve të saj (jo vetëm midis Kosovës dhe BE-së). Kjo mund të përkthehet konkretisht në:

- **Kërkesa për organizimin e rishikimeve aktuale të përbashkëta sektoriale**, ndërmjet qeverisë së Kosovës dhe partnerëve të saj zhvillimorë, me rastin e takimeve të nën-komisioneve ose momenteve

¹⁰⁷përmes modaliteteve të ndryshme të mbështetjes që mund të vendosen (shih paragrafin tjetër)

¹⁰⁸Shih elementet e kontekstit dhe OECD, 2020.

të tjera të rëndësishme për dialogun e politikave – me përmbajtje më sistematike dhe teknike dhe shkëmbim të të dhënave përpara takimeve për të lejuar diskutime kuptimplota rreth progresit të politikave, përfshirë monitorimin e zbatimit të strategjisë së re.

- Përqaftim dhe mbajtje e një lidheshi politik në nivelin më të lartë për çështje të ndjeshme, por kritike për një reformë të suksesshme të sistemit arsimor.

Këto dy pika janë përpunuar më tej.

Vendosja e strategjisë së arsimit 2026 dhe DShA në qendër të mbledhjeve të nënkomiteteve

Programi DShA ofron një mundësi për të përforcuar dhe strukturuar dialogun e politikave BE/Kosovë. Në këtë drejtim ofrohen tre sugjerime kryesore plotësuese:

- **Organizimi i një rishikimi të përbashkët vjetor të progresit të strategjisë së arsimit 2026:** sapo korniza e monitorimit dhe vlerësimit të ES 2026 të rishikohet dhe përpunohet siç sugjerohet në "fitoret e shpejta" (quick wins'), ajo do të mundësojë monitorimin përmes progresit të të dhënave mbi masat prioritare.
- **Integrimi i fakteve vjetore të bazuar në gjetjet dhe rekomandimet kryesore të DShA në rishikimin:** çfarë ka ndryshuar nga viti i kaluar përgjatë tre dimensioneve tematike, cilat rekomandime mund të avancohen.
- **'Paketimi' i këtij monitorimi të dyfishtë në një punëtori ad hoc gjysmë-ditore për arsimin,** takim të nën-komitetit të Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit për Inovacionin, Shoqërinë e Informacionit dhe Politikën Sociale, e cila përfshin një rishikim të arsimit, politikave sociale dhe temave të punësimit

Advokim për avancimin e temave të caktuara transversale:

- **Koordinim ndërministror (i rregullt dhe operacional).** Ky advokim duhet të fillojë me kërkesën e funksionalizimit të komitetit të përbashkët të MASHTI/MFPL, por edhe mekanizmave dhe kornizave të tjera të rëndësishme të koordinimit të shpjeguara sipas Seksionit A, sipas Rekomandimit kyç 3
- Ngritja e **kapaciteteve institucionale:** i) t'i kërkohet MASHTI-t zbatimi i rishikimit funksional (ose përditësimi apo rishikimin e tij, në rast se konsiderohet si i papërshtatshëm nga partnerët e Kosovës) dhe krijimi i një master plani trajnimi për stafin mësimdhënës dhe jo-mësimor; ii) t'u kërkohet donatorëve të tjerë që të angazhohen për financimin e një master plani të tillë trajnimi në mënyrë të koordinuar
- **Buxhetimi i programit** është një temë mbi të cilën shembulli i sektorit të arsimit mund të jetë pionier i qasjeve të reja. Por kjo do të marrë kohë dhe ndoshta ka nevojë për një shtysë nga donatorët

REKOMANDIMET PËR SHQYRTIM NGA QEVERIA E KOSOVËS

Ndërsa, siç u përmend në gjetjet, strategjia e arsimit 2026 ofron një vizion të shëndoshë të politikës, ekziston nevoja për të vendosur prioritetet më të qarta midis shumë veprimeve që do të zbatohen gjatë pesë viteve, duke pranuar hendekun ende të rëndësishëm të financimit (një e treta e kostove të vlerësuara, shih *seksionin e gjetjeve për financimin*) gjë që nuk do të mundësojë zbatimin e të gjitha parashikimeve, faktin që një vit i zbatimit tashmë ka kaluar, por gjithashtu duke marrë parasysh realisht kapacitetet thithëse (përfshirë kapacitetet ose kufizimet institucionale dhe burimet njerëzore). Kjo do të vendoste bazën për një agjendë të besueshme të politikave, që donatorët dhe partnerët e zhvillimit mund ta mbështesin më lehtë.

Ky seksion hap rrugën për një qasje të tillë të 'kontrollit të realitetit', duke i lidhur rekomandimet kryesore të kësaj analize me veprimet e planifikuara në strategjinë e arsimit 2026 si udhërrëfyese kryesor i MASHTI-t për katër vitet e ardhshme sipas *Tabelës 2* në vijim. Shpresojmë se kjo mund të lehtësojë pranimin e tyre në punën e planifikimit të ardhshëm, që pritet të fillojë në janar 2023. Por kjo përpjekje fillestare duhet të shtrihet në një rishikim sistematik të secilës prej pesë shtyllave të strategjisë.

Kjo përpjekje analitike përfundimtare konfirmon se strategjia e arsimit 2026 përfshin shumë masa të rëndësishme dhe kuptimplota të reformës që pasqyrojnë shqetësimet DShA. Megjithatë, struktura e dokumentit, e organizuar rreth katër niveleve kryesore të arsimit dhe objektivit të digjitalizimit, nuk dëshmon sinergjitë, komplementaritetin dhe integrimin në të gjitha këto nivele dhe në të gjitha institucionet publike përgjegjëse për zbatimin e reformës, pasi ato tani janë përgjegjëse për drejtimin e sistemit. Aq më pak përcakton rolin e mundshëm të aktorëve të tjerë të arsimit. Nuk detajon as mekanizmin e monitorimit dhe vlerësimit që duhet të garantojë një drejtim të ngushtë dhe në kohë të procesit të ndryshimit. Lidhja e këtyre hallkave dhe "vajosja" e sistemit është ndoshta veprimi më urgjent që duhet ndërmarrë, në mënyrë që udhërrëfyese i MASHTI-t të bëhet gjithëpërfshirës dhe në pronësi të të gjithë palëve të interesuara.

Tabela 2: Korrespondenca midis veprimeve të rekomanduara të DShA dhe masave të planifikuara të strategjisë së arsimit

TABELA AKTUALISHT NË FINALIZIM

Fusha kryesore e rekomandimeve A - Të dhënat, analizat dhe monitorimi		Nga lista e gjatë e veprimeve në monitorimin dhe vlerësimin e ES për, sipas secilit kapitull, ne rekomandojmë që MASHTI t'i grumbullojë për të konsoliduar përpjekjet drejt përmirësimit të monitorimit tërësor
Veprimi A1: Ngritja e një mekanizmi të shëndoshë monitorimi dhe vlerësimi për ES 2026	N/A	6.2 Kapitulli ka të bëjë me monitorimin dhe raportimin, por nuk liston ndonjë aktivitet specifik. Rezultatet janë mekanike, të fokusuar vetëm në numrin e njerëzve të trajnuar dhe/ose të punësuar, por jo në cilësinë e performancës së tyre Një numër i lartë aktivitetesh në 5 kapitujt e parë i referohen veprimeve të monitorimit
Veprimi A2: Kryerja e një numri analizash ad-hoc, të bazuara në të dhëna për çështje specifike	N/A	Asnjë analizë specifike nuk parashikohet të zbatohet në strategjinë e arsimit. Në lidhje me vlerësimin e nevojave të rekomanduara të të dhënave, Rishikimi i bazës së të dhënave aludohet në terma të paqarta
Veprimi A3: Zhvillimi i menaxhimit të të dhënave arsimore dhe financiare, duke u mbështetur në sistemin(et) e përmirësuar të informacionit të menaxhimit	N/A	Ndërhyrjet specifike për nivelin në SMIA, pa lidhje të qartë harmonizimi (p.sh. 3.1.7, 3.1.8 ¹⁰⁹ në APT
Fusha kryesore e rekomandimit B - Kornizat e qeverisjes, përfshirë mekanizmat e koordinimit, për decentralizim efektiv	5.1.2 Hartimi i Udhëzimeve Administrative nga MASHTI që rregullojnë të gjitha çështjet që lidhen me digjitalizimin, automatizimin e proceseve, shërbimet digjitale, dokumentacionin digjital, etj. 5.4.19 Kompetenca digjitale e stafit akademik prezantohet si një standard i ri në AI përkatëse që rregullon këtë çështje.	

¹⁰⁹Veprimi 3.1.7. Zhvillimi dhe përmirësimi i sistemit të menaxhimit të informacionit në lidhje me arsimin dhe aftësimin profesional dhe arsimin e të rriturve. TimeLine TM1-TM4/2023. Veprimi 3.1.8. Ngritja e kapaciteteve për përdorimin e platformave në nivel qendror, lokal dhe në nivel të institucioneve arsimore dhe aftësuese profesionale. TimeLine TM4/2023- TM2/2024

	5.4.28 Vlerësimi i nevojave të stafit në institucionet arsimore për zhvillimin e kompetencave digjitale dhe zhvillimin e programit të trajnimit.	
Veprimi B1: Bazuar në rishikimin funksional, drejtoni mjedisin institucional dhe qeverisë		
- Rishikoni, përditësoni dhe diskutoni rekomandimet e rishikimit funksional, dhe planifikoni të veproni në ato të realizueshme për riorganizimin e mjedisit institucional, të lidhur me organikën e re të draftit dhe funksionet që do të kryhen	N/A	Treguesi 1 i Objektivit Specifik 2.1 lidhet me këtë veprim të propozuar, por veprimet sipas 2.1.1. nuk janë në harmoni me të.
- Organizoni punën e sigurimit të cilësisë në një njësi të vetme organizative	N/A	Sigurimi i cilësisë është i përfshirë në shumë aktivitete. Struktura e MASHTI-t propozon Inspektoratin nën një njësi organizative.
- Caktoni një njësi organizative të ngarkuar me avancimin e agjendës digjitale	radhitur	Departamenti për arsim digjital është i organizuar si njësi në MASHTI, nën udhëheqjen e Sekretarit të Përgjithshëm. Mund të kontrollohen nivelet politike dhe udhëheqëse
- Rishikoni legjislacionin për të lejuar përshtatjen e dëshiruar të institucionit	N/A	
- Bëni shkollat të jenë në nivelin përgjegjës për procedura më të rregullta të sigurimit të cilësisë		Objektivi Strategjik 2 është tërësisht i fokusuar në sigurimin e cilësisë, por mekanizmat e propozuar janë mekanike, rezultatet nuk matin ndryshime të brendshme.
Veprimi B2: Krijoni ose aktivizoni mekanizma koordinues në nivele të ndryshme të qeverisjes	2.1.2. Zhvillimi dhe forcimi i mekanizmave për komunikim dhe koordinim efektiv midis palëve të interesit të niveleve të ndryshme në sistem përmes proceseve të raportimit dhe koordinimit, Afati kohor: Q1/2022-Q4/2026	2.1.2. zbatohet për nivelin para-universitar vetëm si pjesë e Kapitullit 2. Përveç kësaj, do të kërkonte të specifikohesh, sipas elementeve tona të rekomanduara më poshtë
- Ndërmjet arsimit dhe financave: Krijoni dhe aktivizoni një komitet të përbashkët midis MASHTI-t dhe MFPT-së		
- Bëni funksional dhe efektiv kuadrin e koordinimit të donatorëve të arsimit ndërmjet qeverisë dhe donatorëve		
- Ndërmjet MASHTI-t dhe DKA-ve dhe ndërmjet DKA-ve: Krijoni një mekanizëm të thjeshtë dhe të lehtë për t'u përdorur, të lehtësuar nga MASHTI, për ndarjen e informacionit dhe fleksibilitetin në të gjitha DKA-të për		

burimet e tyre arsimore.		
- Përcaktoni një kornizë (një hapësirë) për debat të rregullt publik mbi arsimin që përfshin shoqërinë civile të Kosovës		
- Të inicohet një diskutim ndërinstitucional me përfshirjen e komunave për racionalizim - optimizim të rrjetit shkollor	2.1.11 Riorganizimi i rrjetit shkollor	Një AI për riorganizimin e shkollave është planifikuar si prodhim. Por shkalla në të cilën do të përfshijë diskutime ndërinstitucionale nuk është e qartë.
Fusha kryesore e rekomandimit C - Ndërtimi i kapaciteteve holiste për një sistem të siguruar me cilësi dhe të barabartë		
Veprimi C1: Zbatimi i një qasjeje gjithëpërfshirëse dhe sistematike për ndërtimin e kapaciteteve		
- Kryeni një analizë gjithëpërfshirëse të nevojave të trajnimit (VNT)	N/A	Disa veprime përmendin trajnimin, por nuk parashikohet një qasje diagnostikuese gjithëpërfshirëse, e drejtuar nga të dhënat
- Hartoni një master plan të synuar nga përdoruesi dhe të sekuestruar në kohë për ndërtimin e kapaciteteve (ose trajnimin)	N/A	
- Siguroni burime dhe ndarje të përgjegjësishë për zbatimin e planit kryesor të ndërtimit të kapaciteteve sipas synimeve të përdoruesit	N/A	
- Prezantoni reformë gjithëpërfshirëse të profesionit të mësimdhënies, duke përfshirë ri dizajnim të modernizuar të ndërtimit të kapaciteteve për mësuesit	N/A	

Veprimi C2: Ndërtoni kapacitete për një zbatim të plotë të funksionit të sigurimit të cilësisë		
- Trajnimi i aktorëve mikro dhe meso përgjegjës për SC (drejtorët, koordinatorët e SC në shkollë dhe në nivel të DKA-ve)	2.1.1. Ngritja e kapaciteteve të DKA-ve për të përmbushur rolin e tyre mbikëqyrës. Q1/2023-Q4/2024	Veprimet duket se adresojnë vetëm nivelin para-universitar (shtylla 2) por kjo është në rregull pasi mund të jetë pika hyrëse prioritare
- Trajneri i DKA-ve dhe inspektorët të elaborojnë bashkërisht planin afatmesëm të inspektimit		Sigurimi i cilësisë është fokusi i Objektivit Specifik 2.1 (nën shtyllën 2), por nuk parashikohet një bashkëpunim i propozuar midis strukturave kombëtare dhe lokale të sigurimit të cilësisë
Veprimi C3: Rishikoni kornizën e financimit për nivelet e ndryshme të arsimit, duke e bërë cilësinë një parametër kyç për shpërndarjen e burimeve		
- Një formulë e re financimi për arsimin parauniversitar, duke dalluar arsimin e përgjithshëm dhe APT-në	2.1.9. Hartimi i udhëzimit administrativ për zbatimin e formulës së financimit, në tremujorin e parë të vitit 2023.	Sigurohuni që shkollat e APT-së (përfshirë shkollat e përziera) të trajtohen ndryshe nga shkollat e përgjithshme (mundësisht në një qasje të bazuar në nevoja – nëse jo, me një faktor realist peshimi)
- Praktika të mira të DKA-ve, nga menaxhimi i decentralizuar i buxhetit në nivel shkolle		
- Përcaktimi i formulës së financimit të bazuar në performancë për arsimin e lartë	Veprimi 4.2.13. Zhvillimi i metodologjisë së financimit të IAL-ve dhe ngritja e kapaciteteve për zbatim. TimeLine 2023-2025	
- Lehtësimi i modeleve alternative të financimit të edukimit dhe kujdesit për fëmijët në moshë të hershme		Veprimi 1.1.3 përqendrohet vetëm në analizën e kostos së modeleve të ndryshme ekzistuese.
Veprimi C4: Rishikimi i qasjes ndaj edukimit dhe kujdesit në fëmijërinë e hershme		

- Konvertim i klasave bosh	Veprimi 1.1.1, 1.1.2, 1.1.3 dhe 1.1.6 i ES mbulojnë hartëzimin e objekteve ekzistuese infrastrukturore, zhvillimin e standardeve për ndërtesat arsimore dhe mjediset që mund të ripërdoren.	
- Rishikim i politikës në një koncept multi-sektorial të fëmijërisë së hershme dhe kujdesit	N/A	Veprimet 1.2.1 në ES 26 prekin konceptin, por vazhdojnë të marrin në konsideratë fëmijërinë e hershme në një qasje të ngushtë dhe të segmentuar Veprimi 1.3.1. përmend ndër-sektorialitetin, por vazhdon të mbajë në fokus vetëm arsimin në fëmijërinë e hershme, pa përfshirë zhvillimin dhe kujdesin
Veprimi C5: Bëjeni arsimin digjital një forcë lëvizëse për të ri-menduar cilësinë e ofertës arsimore		Nevoja për të adresuar hendekun e konsiderueshëm të financimit në lidhje me shtyllën 5 të strategjisë, sipas kostos së strategjisë dhe vlerësimit të buxhetit.
- Siguroni infrastrukturë dhe pajisje digjitale	5.3.1 Siguroni gjerësi dhe qasje më të gjerë në rrjetin e internetit (të paktën 100 Mbps) për të gjitha ETI-të 5.1.3 Analiza e situatës dhe hartimi i termave të referencës për platformën digjitale...	
- Hartoni standarde për sigurim të cilësisë dhe cilësisë për arsimin digjital me qasje të teknologjisë së ulët	N/A	Shtylla 5 është e fokusuar plotësisht në digjitalizim, por teknologjia e ulët nuk merret në konsideratë.

Konkluzion: DSHA, një pikë kthese e bazuar në prova në një rrugëtim sfidues reformash

Kjo diagnozë e shpejtë e arsimit (DShA) duhet të shihet si një moment historik në udhëtimin drejt një sistemi arsimor më efikas dhe me cilësi më të lartë në Kosovë, duke ofruar mundësi të barabarta për të gjithë nxënësit. Mund të mos sjellë përparime të mëdha në ato çfarë dihen tanimë mbi sfidat që sistemi përballon aktualisht, por pa dyshim i dokumenton ato në një mënyrë më sistematike dhe të bazuar në të dhëna se sa është bërë deri më tani. Ai gjithashtu integron dëshmi cilësore për të nxitur një proces pjesëmarrës, duke përfshirë palët e ndryshme të interesit përtej nivelit makro, si dhe jashtë kompetencave ministrore. Përfundimisht, ajo përpiket të bashkojë shumë komponentë analitikë para-ekzistues që u mbajtën disi të ndarë, ndërsa ato ofrojnë impute të forta për reforma të vendosura së bashku.

Raporti bën thirrje për përmirësimin e transparencës dhe llogaridhënies në sistemin arsimor, duke u mbështetur në një menaxhim më gjithëpërfshirës të të dhënave, më shumë analiza, gjurmim themelor të shpenzimeve dhe efikasitet deri në nivelin e decentralizuar, dhe për mekanizma monitorimi dhe vlerësimi të përcaktuara qartë dhe të zbatuara. Kjo për shkak se këto janë bazat e sistemeve arsimore adaptive dhe rezistente. Megjithatë, kjo nuk duhet të zvogëlojë përqendrimin në gur themelin e arsimit, kapitalit njerëzor, i cili zbatohet veçanërisht mirë në kontekstin e Kosovës: në të gjitha nivelet e sistemit, nga shkollat deri te komunat dhe ministritë. Kapitali njerëzor është "nyja e përbashkët" ku duhet të përqendrohemi. Kjo do të thotë se përpjekjet e reformës duhet të shkojnë përtej një qasjeje mekanike për menaxhimin e sistemit arsimor dhe të njohin zhvillimin e kapitalit njerëzor si faktorin kryesor të suksesit. Kjo përfshin një qasje organike në ndërtimin e kompetencave dhe kapaciteteve.

Rekomandimet e grumbulluara në tre fusha kryesore pritet ta bëjnë mbështetjen e partnerëve të zhvillimit të Kosovës më të lehtë për t'u përcaktuar. Bashkimi Evropian, përmes Zyrës së tij në Kosovë dhe DG NEAR në Bruksel, mban

legjitimitet të plotë dhe një përgjegjësi të rëndësishme në promovimin e hapave të ardhshëm: që përfshin veçanërisht krijimin e grupeve të nevojshme ad hoc punuese dhe hapësirave të diskutimit, që janë parakushte për ndryshime strukturore dhe presion për koordinimin dhe bashkëpunimin e brendshëm ndërinstitucional, nën udhëheqjen e nivelit të lartë politik të Kosovës. ETF mbetet e gatshme të ndihmojë, aty ku është e nevojshme, në konvertimin e kësaj këshille në një udhërrëfyes konkret që ofron udhëzime për ZBEK-në, në vitet në vijim.

Annexes

Annex 1: Bibliographic references

ALLED (2020), *Financial Planning for VET System in Kosovo 2020*. EU in Kosovo, Pristina, available at: <http://alled.eu/wp-content/uploads/2020/12/Financial-Planning-Final-3.pdf>

Begisholli, B. (2019), *Kosovo parliament debates mass exodus of young*, Balkan Insight, available at: <https://balkaninsight.com/2019/04/11/Kosovo-parliament-debates-mass-exodus-of-young/>

Bousselin, A., *Access to universal childcare and its effect on maternal employment*, Rev Econ Household 20, 497–532, 2022, available at: <https://doi.org/10.1007/s11150-021-09572-9>

British Council and Ministry of Education and Science, *Strategy for the Digitalization of Education in Kosovo (SDEK) 2021-2026*, Pristina, unpublished draft.

Business Foundation for Education/Helvetas, *Profile of school-based career center for VET schools in Kosovo*, Pristina, March 2018, available at: http://helvetas-ks.org/eye/file/repository/Profile_School_Based_Career_Center_ENG1_3.pdf

Buvinic, M. and O'Donnell, M., *Revisiting what works: Women, economic empowerment and smart design*, Center for Global Development, November 2016, available at: <https://www.cgdev.org/publication/revisiting-what-works-women-economic-empowerment-and-smart-design>

Cojocar, A., *Jobs diagnostic Kosovo*, World Bank Jobs Series, Issue 5, 2017, available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/814361497466817941/pdf/Kosovo-Jobs-Diagnostic.pdf>
Datta, N. and Kotikula, A., *Not just more, but better: Fostering quality of employment for women*, Jobs Working Paper, No 1, World Bank, Washington (DC), 2017, available at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/26274>

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH (German Development Agency, GIZ), *Promoting equal participation in sustainable economic development, Toolbox*, 2015, available at: [https://www.enterprise-](https://www.enterprise-development.org/wp-content/uploads/Toolbox_Promoting_equal_participation_GIZ_2015.pdf)

[development.org/wp-content/uploads/Toolbox_Promoting_equal_participation_GIZ_2015.pdf](https://www.enterprise-development.org/wp-content/uploads/Toolbox_Promoting_equal_participation_GIZ_2015.pdf)

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH (German Development Agency, GIZ), *Functional review, 2020*

García, E., & Weiss, E., *Education Inequalities at the School Starting Gate: Gaps, Trends, and Strategies to Address Them*, 2017

Economic Policy Institute; Bassok, D., & Galdo, *Equality in preschool quality? Community-level disparities in access to high-quality learning environments*. *Early Education and Development*, 27(1), 128-144, 2016

Employment Agency of the Republic of Kosovo (EARK), *Annual report 2017*, Pristina, 2018

Employment Agency of the Republic of Kosovo (EARK), *Evaluation of active labour market measures in Kosovo*, Pristina, 2022

European Commission, 2020, Commission staff working document. *Kosovo* 2020 Report Accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2020 Communication on EU Enlargement Policy*

European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: An Economic and Investment Plan for the Western Balkans*, COM/2020/641 final, Brussels, 6 October 2020. Available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0641>

European Commission, *Western Balkans: An Economic and Investment Plan to support the economic recovery and convergence*, Brussels, press release 6 October 2022. available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1811

EU Office to Kosovo press release : https://www.eeas.europa.eu/delegations/kosovo/kosovo-assembly-ratifies-ipa-iii-financial-framework-partnership-agreement_en?s=321-:-:text=The%20ratification%20of%20the%20IPA,pogramme%20worth%20EUR%2063.9%20million.

EU – Kosovo Stabilization Association Subcommittee Meeting, *Innovation, Information Society, and Social Policy*, 2021

European Training Foundation (ETF), Background review to inform policy dialogue in Kosovo* on VET governance & financing publication, Turin, 2020

European Training Foundation (ETF), *ETF Education, Training and Employment Developments in Kosovo**, Turin, 2021, available at: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/document/CFI_Kosovo_2021.pdf

European Training Foundation (ETF), *LM flexibilis IT Platform work Kosovo*, ETF publication, Turin (publication forthcoming)

European Training Foundation (ETF), *Policies for Human Capital Development – Kosovo. An ETF assessment*, Turin, 2019, available at: <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/trp-assessment-reports/kosovo-2020>

European Training Foundation (ETF), *Quality assurance in VET in Kosovo**, Turin, 2020, available at: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-04/quality_assurance_in_vet_kosovo.pdf

European Training Foundation (ETF), *VET Governance ETF Partner Country Profile Kosovo*, Turin, 2017, available at: <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/vet-governance-partner-country-profiles-kosovo>

European Training Foundation (ETF), *Youth Disengagement and Skills Mismatch in The Western Balkans*, Turin, 2021

European Training Foundation (ETF), *Rapid education sector diagnosis methodology*, Turin, 2022, available at: <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2022-12/Rapid%20education%20sector%20diagnosis%20methodology.pdf>

Gjelaj, M., *Preschool Education in Kosovo*, Kosovo Education and Employment Network, 2019, available at: https://www.researchgate.net/publication/334896051_PRE-SCHOOL_EDUCATION_IN_KOSOVO

KEEN, *Pre-school Education In Kosovo*, the European Union Office in Kosovo, Pristina, 2018, available at: https://www.researchgate.net/publication/334896051_PRE-SCHOOL_EDUCATION_IN_KOSOVO

KEEN, *Vocational Education and Training in Kosovo: Challenges and Opportunities*, Kosovo Education and Employment Network, Pristina, 2019, available at: http://www.kec-ks.org/wp-content/uploads/2020/08/VET-Education-in-Kosovo_Challenges-and-Opportunities_ENG.pdf

Kosovo Agency for Statistics (KAS) database 2021/22 available here [PxWeb - Select table \(rks.gov.net\)](https://pxweb.kas.gov.net)

Kosova Center for Digital Education (KCDE), *DISCONNECTED, Inequality and 'E-Learning' in COVID-Era Kosovo*, Pristina, 2022

Kosova Center for Distance Education - Meso Online, *The gender gap in distance education in Kosova*, 2020, available at: <http://kcde-ks.org/wp-content/uploads/2022/01/Copy-of-The-Gender-Gap-in-Distance-Education-in-Kosova-1.pdf>

Kosova Democratic Institute (KDI), *2019 Municipal Transparency and Accountability Index*, Pristina, March 2020, available at: <https://kdi-kosova.org/wp-content/uploads/2020/03/16-Transparometri-Komunal-2019-ENG.pdf>

Kosova Democratic Institute (KDI), *The process of developing municipal procurement planning in Kosovo 2019*, Pristina, October 2019

Kosovo Education Center (KEC), *Education of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo*, Pristina, 2021, available at: http://www.kec-ks.org/publications_page/editorial-education-roma-ashkali-egyptian-communities-kosovo/?lang=en

Kosovo Education Center (KEC), *Policy brief- Reducing Inequalities in education*, Pristina, 2021, available at: https://www.arisenetwork.eu/media/filer_public/08/b4/08b40e8a-ef4e-4b45-9013-9f7226114f56/policy_brief_kosovo_eng.pdf

Kosovo Education Center (KEC), *The impact of the covid-19 pandemic on pre-university*

education in Kosovo, Pristina, June 2021, available at: <http://www.kec-ks.org/wp-content/uploads/2021/10/Ndikimi-i-COVID19-ne-Arsimin-Parauniversitar-ENG.pdf>

Kosovo Integration Initiative 2020 (KOSINT), *Impact of Learning Centres on Inclusion of Roma, Ashkali and Egyptian Children in Education*, Pristina, 2018, available at: http://kec-ks.org/wp-content/uploads/2020/08/Ndikimi-i-QMve-ne-Kosove_eng.pdf

Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development, *Strategy for Agriculture and Rural Development 2022-2028*, Pristina, December 2021, available at: https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/STRATEGJIA_20222028_FINAL_ENG_Web_Noprint_final_me_04.07.2022.pdf

Ministry of Education, Science and Technology, Administrative instruction No 19/2016 for children inclusion in preschool institutions in Kosovo, 2016, available at: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=15178>

Ministry of Education, Science, Technology and Innovation (MESTI), 2021, *Annual Statistical Report with Education Indicators 2020/21*, Pristina, available at: <https://masht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/05/raport-vjetor-statistikor-me-tregues-arsimore-2020-21.pdf>

Ministry of Education, Science, Technology and Innovation (MESTI), 2022, *Annual Statistical Report with Education Indicators 2021/22*, Pristina, available at: <https://masht.rks-gov.net/raport-vjetor-statistikorme-tregues-arsimore/>

Ministry of Education, Science, Technology and Innovation (MESTI), *Education Strategy 2022-2026*, June 2022, available at: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fkonsultimet.rks-gov.net%2FStorage%2FConsultations%2F14-54-14-17062022%2F3.--Draft-Education-Strategy--2022-2026_En.Doc&wdOrigin=BROWSELINK

Ministry of Education, Science, Technology and Innovation (MESTI), Kosovo Agency of Statistics (KAS), *Education Statistics in Kosovo 2021/2022*, Pristina, 2022, available at: https://ask.rks-gov.net/media/6920/education-statistics-in-kosovo_-2021-2022.pdf

Ministry of Finance, Labour and Transfers, *Medium-Term Expenditure Framework 2023-2025*,

April 2022, available at: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/0E02675C-5540-4928-AD00-44C6B3FD1627.pdf>

Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., Kelly, D. L., & Fishbein, B. (2020). *TIMSS 2019 International Results in Mathematics and Science*. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center, available at: <https://timssandpirls.bc.edu/timss2019/international-results/>

Mustafa, A., *Early Childhood Education and Care in Kosovo: A Targeted Educational Approach Producing and Maintaining Social and Gender Inequalities*, *Revija Za Socijalnu Politiku*, 28(3):367-390, DOI, 2021, available at: <http://dx.doi.org/10.3935/rsp.v28i3.1808>

OECD, 'Aid at a glance – Kosovo', in OECD Development Co-operation Peer Reviews: Austria 2020, OECD Development Co-operation Peer Reviews, OECD Publishing, Paris, 2020, available at: <https://doi.org/10.1787/b3b5e145-en>.

OECD, *Boosting education and competencies in Kosovo - Multi-dimensional Review of the Western Balkans: From Analysis to Action*, 2022, available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/8824c5db-en/1/3/2/4/index.html?itemId=/content/publication/8824c5db-en&csp=0b8b71c425c54aea364ce5319981ef69&itemIGO=oecd&itemContentType=book>

Save the Children, Petrović, M., Banić, M., & Golić Ružić, M., *Analysis of the child rights situation in Kosovo (Northern Mitrovica, Zubin Potok, Leposavic, Zvečan)*, 2016, available at: https://kosovo.savethechildren.net/sites/kosovo.savethechildren.net/files/library/CRSA_Kosovo_northern%20municipalities_%202013.pdf

UNICEF, *Situation Analysis – Children with Disabilities*, 2017, available at: <https://www.unicef.org/kosovoprogramme/media/216/file/KOS-SITAN-ENG.pdf>

UNICEF, *Kosovo programme 2021. Annual report*, UNICEF Kosovo, Pristina, 2021, available at: <https://www.unicef.org/kosovoprogramme/reports/annual-report-2021#:~:text=In%202021%2C%20the%20youth%20unemployment,10%20per%20cent%20in%202021.>

UNICEF, *Mapping of Early Childhood Development services in Kosovo*, UNICEF Kosovo publications, Pristina, December 2020, available at:

<https://www.unicef.org/kosovoprogramme/reports/mapping-early-childhood-development-services-kosovo>

UNICEF, Multiple Indicator Cluster Survey (MICS), *Republic of Kosovo and Roma, Ashkali and Egyptian Communities in the Republic of Kosovo 2019–2020*, available at: <https://ask.rks.gov.net/media/5726/kosovo-2019-2020-mics-snapshot-education.pdf>

United Nations Mission in Kosovo (UNMIK), *38,000 children with disabilities not attending school, Srsq Tanin hears during visit to UNICEF*, July 2019, available at:

<https://unmik.unmissions.org/38000-children-disabilities-not-attending-school-srsq-tanin-hears-during-visit-unicef>

World Bank, *A situational analysis of early childhood development services in Kosovo*, International Bank for Reconstruction and Development, Washington, June 2021, available at: <http://hdl.handle.net/10986/36360>

World Bank, Audit Report on Special Purpose Financial Statements for The Project 'Improvement of Educational System in Kosovo, National Audit Office', Pristina 2019, available at: https://zka-rks.org/wp-content/uploads/2021/09/RaportiAuditimit_BB_PS_EK_2020_Eng.pdf

World Bank, *Enhancing human capital by Improving Education*, International Bank for Reconstruction and Development, Washington, 2021

World Bank, *Financing of Pre-university Education in Kosovo*, Washington 2021

World Bank, *Measuring the Effectiveness of ESIP School Development Grants in Enhancing School-Level Capacities: Endline Survey*, Washington 2019

World Bank, *SABER Country Report, Early Childhood Development, Systems Approach for Better Education Results*, Washington, 2021, available at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35989>

Annex 2: Data

Data sources

Ministry of Education, Science, Technology and Innovation (MESTI), 2021, *Annual Statistical Report with Education Indicators 2020/21*, Pristina, available at: <https://masht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/05/raport-vjetor-statistikor-me-tregues-arsimore-2020-21.pdf>

Ministry of Education, Science, Technology and Innovation (MESTI), 2022, *Annual Statistical Report with Education Indicators 2021/22*, Pristina, available at: <https://masht.rks-gov.net/raport-vjetor-statistikorme-tregues-arsimore/>

Kosovo Agency for Statistics (KAS) database 2021/22 available here [PxWeb - Select table \(rks-gov.net\)](#)

Ministry of Education, Science, Technology and Innovation (MESTI), Kosovo Agency of Statistics (KAS), *Education Statistics in Kosovo 2021/2022*, Pristina, 2022, available at: https://ask.rks-gov.net/media/6920/education-statistics-in-kosovo_-2021-2022.pdf

SMIA data extractions received from MESTI

Files

Two excel files have served as support to this analysis. They are available upon request: please ask for:

- excel file 1 for School data
- excel file 2 on Financing data

Additional data

Presented below are additional data on financing.

Total Government Budget compared to budget for education sector (Budget Plan 2021)

	Salaries and allowances	Goods and Services	Utilities	Subsidies and transfers	Capital expenditures	Reserves	Interest	Total
Total Budget	639 815 686	333 824 670	30 110 655	753 115 439	626 086 189	32 784 266	38 472 200	2 454 209 105
Budget for education	220 029 658	39 966 088	6 041 343	8 859 719	45 782 724	1 470 186		322 149 718
Share of Education budget vs. Gov. in %	34.39%	11.97%	20.06%	1.18%	7.31%	4.48%	0.00%	13.13%

Total Budget In Education per Budget Organisations
(Plan 2021)

	Salaries and allowances	Goods and Services	Utilities	Subsidies and transfers	Capital expenditures	Reserves	Total
Budget MESTI	19 655 821	14 772 973	1 590 459	6 041 929	22 055 272		64 116 454
Special Budget Education Grant	178 846 651	18 721 991	3 131 270	164 000	8 273 110	1 150 186	210 287 208
Self-revenues municipalities	436 043	3 168 743	144 614	1 209 790	6 379 342	320 000	11 658 532
University of Prishtina	21 091 143	3 302 381	1 175 000	1 444 000	4 000 000		31 012 524
Ministry of Internal Affairs					5 075 000		5 075 000
Total	220 029 658	39 966 088	6 041 343	8 859 719	45 782 724	1 470 186	322 149 718

Total Budget in Education in % per Budget Organisations (Plan 2021)

	Salaries and allowances	Goods and Services	Utilities	Subsidies and transfers	Capital expenditures	Reserves
Budget MESTI (planned 2021)	30.7%	23.0%	2.5%	9.4%	34.4%	0.0%
Budget Education Grant	85.0%	8.9%	1.5%	0.1%	3.9%	0.5%
Self-revenues municipalities	3.7%	27.2%	1.2%	10.4%	54.7%	2.7%
University of Prishtina	68.0%	10.6%	3.8%	4.7%	12.9%	0.0%
Ministry of Internal Affairs	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%	0.0%

Sources of funds identified in the budget (Budget Planned 2021)

Sources	MESTI	Municipality	UP	MIA	Total
Government grant/budget	55 762 589	210 287 208	27 014 774	5 075 000	298 139 571
Own income	2 832 565	11 658 532	3 997 750	0	18 488 847
Borrowing	521 300	0	0	0	521 300
Privatisation Agency of Kosovo (PAK)	5 000 000	0	0	0	5 000 000
Total	64 116 454	221 945 740	31 012 524	5 075 000	322 149 718

Comparison between planned and executed budget by categories, in amounts, 2021 (> Figure 15)

2021	Salaries and allowances	Goods and Services	Utilities	Subsidies and transfers	Capital expenditures	Total
Budget MESTI (planned)	19 655 821	14 772 973	1 590 459	6 041 929	22 055 272	64 116 454
Budget MESTI (execution)	20 345 560	22 554 296	1 032 583	4 585 831	15 416 203	63 934 474
	104%	153%	65%	76%	70%	100%

Budget amounts per economic categories

Economic category	Amount in the budget plan	Share of total	What it covers (examples*)
1 Salaries and allowances	220 029 658	68.3%	Monthly salaries, payments for extra hours, pay
2 Goods and services	39 966 088	12.4%	Equipment (tables, chairs..), replacement of IT/computer, textbooks*, office supply, rents, cleaning service, transportation, boarding, school meals, heating, materials, etc.
3 Utilities	6 041 343	1.9%	Heating, electricity, sewage, phone bills.
4 Subsidies and transfers*	8 859 719	2.8%	Scholarships, projects to NGOs
5 Capital expenditure*	45 782 724	14.2%	Construction of facilities, furniture, library books*, other equipment, etc.
6 Reserves*	1 470 186	0.5%	
TOTAL education budget	322 149 718	100%	

Annex 3: Consultation references

Qualitative evidence collected through:

National Technical Team (NTT) consultation:

- First meeting on 5 September 2022: Presentation of RED Kosovo and focus on awareness raising
- Second Meeting on 19 October 2022: Focus on monitoring and evaluation of the Education Strategy 2026
- Third meeting on 22 November 2022: Focus on digitalisation and higher education

- List of NTT members

Name and Surname	Organisation
Donjeta Haliti	MASHTI
Haki Sfishta	MASHTI
Hanëmsha Latifi	MASHTI
Agim Kukaj	Ministria Ekonomisë
Bardha Rrustemi	MPBAP
Mevlyde Shamolli	MFPT
Advie Uka	ASK
Shpëtim Kalludra	APRK
Blerim Saqipi	Komuniteti Akademik
Besim Mustafa	OEK
Albina Arifi	Sbashk
Kozeta Imami	Unicef
Kushtrim Bajrami	GiZ F4J
Anton Gojani	ALLED2
Lulavere Kadriu Behluli	Save the Children
Blerim Haliti	LuxDev
Agon Ahmeti	Rrjeti Ombrellë të Shoqërisë Civile Për APU
Labinot Salihu	Këshilli i prindërve të Kosovës
Muhamet Gjoka	DKA Drenas/ Kolegjiumi për Arsim, Asocioni i komunave

3. Jeton Karaqica, Ministry of European Integration
4. Brendan , KEIRNAN, UNOPS
5. Sherafedin , MUSTAFA , UNOPS
6. Jehona Ademaj Sejdiu, Finnish Embassy
7. Venera Ramaj, Embassy of the Kingdom of the Netherlands in Kosovo
8. Jean Christoph Favre, Embassy of Switzerland
9. Bahrije Dibra, KfW Development Bank
10. Mrika, Aliu, World Bank
11. Sebastian Krull, GIZ
12. Vera Franziska, GIZ
13. Albulena Zaimi, Austrian Embassy
14. Tankut Soykan, Council of Europe
15. Fatmir, Ramaj, Japan Embassy in Kosovo
16. Daniele Cristian PASSALACQUA, LuxDev
17. Cornelia Schneider, United Nations Kosovo Team
18. Svetlana RAKIĆ, International Organization for Migration
19. Neja Ivanović, Embassy of Slovenia in Pristina
20. Kozeta Imami, UNICEF Kosovo Office

Consultation of Education Donors (Meeting on 5 September 2022)

1. Vjosa ROGOVA-DAMONI, Council of Europe Office in Pristina
2. Vlora Marmullakaj, Council of Europe Office in Pristina

Bilateral interviews

Agency for VET (AVETAE)

Fikrije Zymbery
Valbona Hajredinaj

EdGuard Institute (NGO)

Rinor Qehaja

European Union Office in Kosovo

Stergios Tragoudas
Anne-Sophie Houee
Johannes Madsen
Syzana Bytyqi Jagxhiu
Aferdita Tahiri
Mikaela Gronqvist
Daniela Huhmann

European Investment Bank

Konstantinos Mastrogiannopoulos

GIZ

Kushtrim Bajrami
Edona Nahi
Sebastian Krull

Jahjaga Foundation

Aferdita

Kosovo Education Inspectorate

Defrim Gashi

Kosovo Institute for Public Administration – KIPA

Enver Haxhiqaj, Director

Ministry of Education, Science, Technology and Innovation (MESTI)

Dukagjin Pupovci, Deputy-Minister
Majlinda Rizvanolli, National focal point
Ryve Prekorogja, National focal point
Arberita Tafilaj, Budget and Finance Department

Vehbi Ismajli, Budget and Finance Department

Fehmi Zylfiu, Budget and Finance Department

Aferdita Kryeziu, Education Management Information System EMIS

Haki Sfishta, Department of European Integration and Policy Coordination

Enver Mekolli, Department of European Integration and Policy Coordination

Hazbije Lahu, Department of European Integration and Policy Coordination

Grese Latifaj, Deputy Minister's Office

Alba Hajdini, Deputy Minister's Office

Avni Rexha, Department for Pre-university Education

Office of the Prime Minister

Vera Rexhepi, Senior Strategic Planning Officer, Office of the Prime Minister

Adnan Ahmeti, Former Senior Strategic Planning Officer, Office of the Prime Minister

Ministry of Finance, Labour and Transfers

Milaim Aliu, Head of Central Budget Division

Mevlude Shamolli, Budget Analyst for Education Sector

Alban Krasniqi, Officer at the Macroeconomics Department

Ardiana Veselaj, Treasury

Gazmend Sylja, Treasury

Rafet Shabani, Treasury

Ministry of internal affairs and public administration reform

Shehrije Leci

Bardha Rustemi

National Authority for Qualifications

Avni Gashi, Director

Donjeta Nimani, RPL officer

Technical assistance for EU projects

Alexis De Roquefeuil

Robert Blease

Mihaela Singer

Trade Union Bashkimi i Sindikatave te Pavarura te Kosoves BSPK

Rahman Jasharaj

Atdhe Hykolli

UNICEF office Mitrovica

Tamara Slavkovic

University of Mitrovica

Nebosja Arsic, Rector

University of Pristina

Naser Shahiti, Rector

Mimoza Ibrani, Vice-Rector

Blerim Saqipi, Dean of the Faculty of Education

- **Field visits :**

1. Fushe Kosova

- Fadil Krasniqi, Deputy Mayor
- Elmie Graicevci-Zymberi, Education Officer, MED
- Vlore Ferizi Berjani, Education Officer, MED,

2. Podujeva Local municipality (education directorate & finance directorate)

- Xhevat Llugaxhiu, Head of Education Sector in MED
- Ardian Emini Finance Officer in MED
- Fatmir Emini, Director of Technical School
- Nazif Sheqa, parent representative

3. Mitrovica

- Nebojsa Arsic, Rector of University of Mitrovica and colleagues
- Tamara Slavkovic, UNICEF

- **Technical Consultation Meetings (TCMs):**

1. Municipal Education Directors (MEDs)

1. Albana Demiri, Gjilan
2. Rasim Hasani, Lipjan
3. Xhevdet Llulleci, Viti
4. Remzi Bajselmani, Suhareke
5. Nexhat Mockaj, Prizren

2. Teachers

1. Liridon Gashi, Klina
2. Xhevdet Kadrija, Klina
3. Sali Berisha, Klina
4. Valire Ismajli, Ferizaj
5. Ayfer Xhemaili, Prishtine
6. Estrita Nuredini, Prishtine
7. Alberta Halili, Prishtine
8. Mergim Mestani, Prishtine
9. Jetmir Berisha, Prishtine
10. Adonisa Spahiu, Prishtine
11. Nikelinda Dakaj, Kline
12. Galip Avdiu, Vushtrri
13. Ganimete Hyseni, Prishtine
14. Fitnete Gashi, Prishtine
15. Adriana Pajaziti, Prishtine
16. Kreshnike Ademi, Prishtine

3. School principals

1. Jeta Dida Bujari, Prishtine
2. Blerta Rexhepi Asllani, Prishtine
3. Gezime Rexhepi Collaku, Prishtine
4. Azem Jaha, Prishtine
5. Liridon Maliqi, Prishtine
6. Shqipe Vllasaliu Mehmedi, Prishtine
7. Fatmir Haradinaj, Vushtrri

4. Parents associations

1. Arben Berisha, Prishtine
2. Afrim Sahiti, Prishtine
3. Betim Sopi, Prishtine
4. Jeton Demi, Prishtine
5. Havushe Bunjaku, Kishnice
6. Agim Ferati, Prizren
7. Fatmir Korça, Prishtine
8. Diana Metushi Krasniqi, Prishtine
9. Mjellma Rrecaj, Prishtine
10. Nexhmi Hoxha, Prishtine

11. Albana Ramadani, Prishtine
12. Rukije Vllasa, Prishtine

5. NGOs

1. Albert Bakalli, Caritas Switzerland, Project Coordinator
2. Lulavere Behluli, Save the Children, Coordinator of the education programme
3. Fitore Gashi, SOS Villages, Educator
4. Nazan Mustafa, SOS Villages, Educator
5. Rreze Hoxha, NGO Toka, Project Manager
6. Ferdane Asllani, Balkan Sunflowers, Project Manager
7. Valmire Morina, Teach for Kosova, Project Manager
8. Mevlude Murtezi, ChildProof, Director
9. Iris Gjinovci, School Me, Director

6. Students

11 secondary pupils identified by various school directors

Annex 4: Additional information

Annex 4a: Legal framework, norms and rules – including for formula funding

The law on pre-university of Education, articles: 3.1. student enrolment; 3.2. pupil-teacher ratio for allocation of personnel and payroll by calculating the average remuneration; 3.3. funding for replacement of teachers on medical or maternity leave; 3.4. funding for educational and training institutions by type and size of facilities; 3.5. funding for schools in deep mountain zones; and 3.6. funding per pupil for operating expenses and capital investments; and

-

The formula addresses the level of pre-school, primary and secondary education, taking into account the following criteria:

- a) Number of students enrolled for the year 2021/2022;
- b) Pupil-teacher ratio for primary and secondary education for majority students 1: 21.3 (based on Administrative Instruction No 22/2013 of MESTI);
- c) Pupil-teacher ratio for primary and secondary education for minority students 1: 14.2; d) Pupil-teacher ratio for preschool education 1:12;
- e) Pupil-teacher ratio for vocational secondary education for majority students 1: 17.2, and for minority students 1: 11.5;
- f) Pupil-teacher ratio for mountainous areas 1: 14.2;
- g) Calculation for English language teaching staff for grades I and II;
- h) Calculation for the technical administrative staff for 630 students 1 staff in pre-primary and primary education;
- i) Calculation for technical administrative staff for 470 students 1 staff in secondary education
- j) Calculation for support staff for 170 students 1 staff (cleaners) and 1 school staff (guards);
- k) The calculation of salaries and allowances is based on the average salary according to the levels according to the data received from the Treasury, multiplied by the number of teachers calculated according to the formula of pre-university education;
- l) Professional Pedagogical / Psychological Service;
- m) Quality coordinators;
- n) Calculation of salaries for replacements during maternity leave 6%;
- o) Goods and services are calculated according to the criteria per student (EUR 23 for majority students and EUR 25 for minority students) and for school (EUR 1 500 for pre-primary and primary school and EUR 3 250 for secondary school);

-
- p) Capitals are calculated according to the criterion of EUR 7 per student;
  -

Approved policies by GC until 2022 are incorporated to the basic grant, as follows:

- a) Calculation of three salaries after retirement at a cost of EUR 1.5 million;
- b) Salary for assistants for children with special needs at a cost of EUR 1.5 million;
- c) Jubilee salaries according to the collective contract for education, at a cost of EUR 1.25 million;
- d) Professional practice at a cost of EUR 3.5 million;
- e) Salary for pre-school education 2 to 5 years old, at a cost of EUR 1.9 million;
- f) Salaries for teachers with aggravated health condition, at a cost of EUR 1.7 million,
- g) Goods and services for children (4 to 5 years old), at a cost of EUR 78.848;
- h) Cost of payment for validation and accreditation procedures for vocational high schools (8 schools), at a cost of EUR 38 400.

Data updated based on the Medium-Term Expenditure Framework 2023-2025 page 80, available at:
<https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/F4CB1BDF-67C6-49A8-954F-21434E5363F1.pdf>

Annex 4b: Role and responsibilities of municipality education directorates, by law

[LAW NO. 03/L-068 ON EDUCATION IN THE MUNICIPALITIES OF THE REPUBLIC OF KOSOVO \(rks.gov.net\)](http://rks.gov.net)

Article 4

Competencies and Enhanced Competencies of the Municipalities

1. Municipalities shall have full and exclusive powers, insofar as they concern the local interest, while respecting the standards set forth in applicable legislation with respect to the provisions of public pre-primary, primary and secondary education, including registration and licensing of educational institutions, recruitment, payment of salaries and training of education instructors and administrators.
2. Municipalities may, in addition to the powers referred to in Paragraph 1 of this Article, be vested with enhanced competencies in the field of education as prescribed by this law or other applicable legislation.
3. In accordance with the Law on Local Self Government, municipalities shall be entitled to cooperate, within the areas of their own competencies in the field of education, with other municipalities and other authorities. This entitlement includes cooperation with municipalities and institutions, including government agencies, in the Republic of Serbia.

Article 5

Competencies of the Municipalities in Public Education Levels 0, 1, 2, and 3 (Pre-Primary, Primary, Lower Secondary and Upper Secondary)

Competencies referred to in Article 4 of this law shall include the following specific municipal competencies in public education at levels 0 (pre-primary), 1 (primary), 2 (lower secondary) and 3 (upper secondary), in accordance with general guidelines and/or procedures and standards promulgated by the Ministry of Education, Science and Technology (MEST):

- a) construction of educational facilities in accordance with Chapter 3 of this law and other applicable legislation;
- b) registration and admission of students in accordance with due respect for the principles of non-discrimination under law;
- c) employment of teachers and other school personnel in accordance with legal procedures for the recruitment, selection and employment of public employees;
- d) selection of the Director and/or Deputy Director of educational institutions in accordance with legal procedures for the recruitment and legal criteria's determined by MEST from a commission established by the Municipality which two members shall be from the Municipality and one from MEST;
- e) registration, public health and safety inspection and licensing of pre-primary educational institutions, in accordance with Chapter 4 of this law;
- f) payment of the managerial staff as well as other employed personnel in accordance with Kosovo legislation;
- g) training educators and other professional staff in accordance with guidelines, principles and standards promulgated by the MEST;
- h) supervision and inspection of the education process in accordance with guidelines established by the MEST;
- i) development, approval, and implementation of the Rules of Procedure for schools, including the Code of Conduct for managerial staff, teachers, other personnel, and students as well as disciplinary measures;
- j) reporting on pre-primary level education, budgetary and management operations to municipal governments and the MEST in accordance with municipal and central legislation;
- k) application of such delegated functions or competencies as shall be determined by formal agreement between the municipality and the Government of the Republic of Kosovo;
- l) monitoring and reporting on students' educational and social progress to parents and other responsible authorities as determined by legislation; and
- m) determination of the parents' participation fee for the admission of children to nurseries and kindergartens in accordance with the laws of Kosovo.

Article 6

Administrative Responsibilities of the Municipalities

Competencies referred to in Article 4 of this law shall include the following municipal administrative responsibilities in public education, in accordance with general guidelines and/or procedures and standards promulgated by the Ministry of Education, Science and Technology (MEST):

- a) municipalities shall provide educational administration services sufficient for the functions of pre- primary,

primary, lower secondary, upper secondary and higher education in accordance with the law;

b) minimum educational administrative services shall include the appointment of a Municipal Director for the department/directorate including the education functional sector as well as sufficient professional and support staff to perform the duties required under Kosovo legislation; and

c) monitoring of and reporting on educational management and operations in municipalities shall be performed through the municipal administrative body identified as competent for that function by the Mayor of the municipality.

Annex 4c: The digital education reform framework: some guidance for use

For capturing issues related to education digitalisation, as one of the tailored focus of RED Kosovo, the ETF's Digital Education Reform Framework was used as the main analytical tool, helping to identify policy areas and critical factors, bearing in mind the pillar 5 of the education strategy 2026 on 'the digitalisation of the education sector' and its related objectives. While the visual representation of this analytical framework was displayed as Figure 10 in the core text, below are provided more detailed explanation, which may be particularly useful should MESTI undertake a similar exercise as a self-assessment.

The 'What': focus areas for digital education reforms

The central part of the framework (in blue) is about the 'What' of digital education and aims at presenting the different possible policy areas with examples of real-life initiatives, so that policy-makers can learn from the experiences of other countries. Also, for each area, the main common challenges and the mostly used policy support tools are included. The framework identifies nine areas that can be at the focus of specific digital education policies:

- **Digital infrastructure** is the precondition for fostering the digitalisation of education systems and should guarantee access to adequate digital devices and sufficient internet connection, by privileging inclusive and sustainable approaches.
- **Digital competences of educators** should be addressed by equipping teachers with the necessary skills, knowledge and attitudes to effectively and confidently use digital technologies as a result of the provision of relevant and innovative, high-quality initial and/or continuous professional development.
- **Digital capacity of schools** is key for blending traditional and digital teaching and learning approaches: policies can target issues such as school leadership, digital strategy development, and data management capacity.
- **Digital pedagogies and curriculum** are needed to take advantage of the potential of the digital revolution: policies should promote and monitor meaningful digital pedagogies and update the curriculum to develop both practical digital skills and digital citizenship.
- **Digital education resources** of high quality and accessible, possibly through open licences, are a key component of digital education: their use as well as the capacity of educators to produce and curate them should be fostered.
- **Digital learning environments** and online platforms can be the focus of digital education policies, both for the development of connected learning management systems and virtual labs within schools and the creation of digital learning environments at regional, national and school level.
- **Digital assessment** has the potential to support authentic, self-directed and peer learning and to multiply interactions with peers and professionals: by fostering formative and summative digital assessment practices, policies can have a strong impact.
- **Digital competences of learners** are essential in everyday life and should be a target of digital education initiatives: governments can act by including digital subjects in schools and by building digital skills, knowledge and attitude through informal learning, with attention to digital citizenship.
- **Digital credentials** are a rather new area for digital education reform, which keeps receiving increased attention from the policy level due to the potential impact of micro- and digital credentials on increased employability and innovations in reskilling processes.

The 'How': critical factors for digital education reforms

The outer part of the framework (in green) is about the 'How' and outlines the main critical factors (regardless of, or potentially applying to all, policy areas) and the corresponding questions that may help policy-makers articulate key elements of digital education policies:

- **Data for policy-making.** Digital education policies should be based on sound evidence, and they should foster the collection and analysis of data according to international best practices; at the same time, policy-makers should be wary of how the data produced by digital education practices are collected, stored and used.
- **Digital inclusion.** Tackling digital and educational inequality should be the key driver of any digital education reforms, encompassing the provision of basic digital skills and specific measures to ensure that digitalisation increases inclusion and accessibility of education and training, and not the opposite.
- **Stakeholders' engagement.** Policy design, implementation, monitoring and evaluation should be an inclusive process that meaningfully involves stakeholders, including teachers, through various channels and in different phases of the policy process. The contribution of technology commercial providers should be carefully managed by the policy-maker.
- **Financing.** Available financial resources should be carefully planned, with attention given to sources' differentiation and sustainability. Innovative funding mechanisms, also with the participation of commercial actors, should be explored, ensuring that all parties involved, such as learners' families are considered.
- **Quality assurance.** An adequate mechanism for digital education quality assurance should be established, integrating new dimensions into the existing system to generate swift feedback rounds and immediate programme adaptation, to guarantee equity and innovation in a technology-neutral way.
- **Environmental sustainability.** The environmental impact relating to the introduction of digital practices in education should be kept in mind, to allow future-looking digital education reforms to fit environmentally sustainable standards and to foster the emergence of green and digital skillsets among learners.
- **Teachers and learners wellbeing.** As shown by the COVID-19 experience, introducing digital education can have a negative impact on the mental and physical wellbeing of teachers and learners. These risks should be taken into account by digital education initiatives, instilling virtuous circles of wellbeing support and development.

Foresight capacity. Digital education initiatives have to be based on a sound understanding of possible future developments, in societal, technological and educational terms: for this to happen, the capacity of policy-makers to deeply understand the long-term impact and trends of digital technology must be built on and nurtured.

Annex 4d: Recommendations on digitalisation in a nutshell

ST:

Digital Agenda

- In line with the Education Reform 2026 and related objectives 5.2 to 5.5, (i) setting of a digital agenda and related indicators and targets based on international reference frameworks (e.g., the EU DigCompEdu and DigCompOrg) – priority on digital skills and competence of teachers and digital capacity of schools,.
- Proof of concept, including a number of urgent, evidence-based analyses, e.g., the pilot of SELFIE for Schools (a first small pilot already done in 2019) and SELFIE for Teachers for digital capacity of schools, digital inclusion and to gather evidence of digital skills and competences need of teachers

Monitoring

- Refine the monitoring framework of the education strategy 2026, including a set of indicators based on DigCompEdu/Org and analysis and use of related SELFIE* anonymised aggregated data for more granular analysis, priority to pre-tertiary education

Governance

- establishment of the planned MESTI/MFTL joint committee, set-up a department within the MESTI in charge of the digitalisation, and set-up of a committee involving municipality coordinators

Management

- In line with the Education Reform 2026 and related objectives 5.1, identify key issues related to use EMIS, identify gaps in the tool, mis configuration and skills requirement of the diverse user groups

Rubric and standards

- draft of quality assurance and quality standard for digital education (priority on inclusion)

MT

Digital Agenda

- Implementation of the digital agenda, including e.g., :
  - o Progressive implementation of SELFIE for Teachers across all country (**in priority**)
  - o Progressive implementation of SELFIE for Schools (already piloted in 2019 in XK) across the pre-tertiary sector
- Monitoring system
  - o Analysis of needs in terms of teachers' digital competence at different levels (e.g. system and municipality level)
  - o Design and development of innovative accredited training modules and learning paths (e.g. OER, blended methods, online platform)

Management

- In line with the Education Reform 2026 and related objectives 5.1, identify key issues related to use EMIS, implement functional and configuration improvements, design and deliver necessary training to the different user groups.

Rubrics and standards

- Proof of concept and implementation of rubrics and standards

LT

- Overall reform of digital competence of teachers, proficiency levels to access the profession and CPD programmes
- Curricula reform including digitally innovative pedagogy for competence-based approaches and for the provision basic and advanced digital skills and competences
- Overall digitalisation of education and training system as a series of deep and coordinated culture, workforce, and technology shifts that enable new educational and operating models enhanced by digital technology

Lista e akronimeve

ZhVP	Zhvillimi profesional i vazhdueshëm
DG NEAR	Drejtoria e Përgjithshme për Fqinjësinë dhe Negociatat e Zgjerimit
EFH(K)	Edukimi (dhe Kujdesi)në Fëmijërinë e Hershme
SA	Strategjia e Arsimit
FTE	Fondacioni Evropian për Trajnim
ZBEK	Zyra e Bashkimit Evropian në Kosovë
BPV	Bruto Prodhimi Vjetor
SFQ	Statistikat e Financave të Qeverisë
AKB	Të ardhurat kombëtare bruto
ZhKNj	Zhvillimi i Kapitalit Njerëzor
TIK	Teknologjitë e informacionit dhe komunikimit
ASK	Agjencia e Statistikave të Kosovës
PSAK	Plani i Strategjisë për Arsimin në Kosovë
AGj	Afatgjatë
DKA	Drejtoria Komunale e Arsimit
MASHT	Ministria e Arsimit Shkencës dhe Teknologjisë (MASHTI)
MASHTI	Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit.
MFPT	Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve (MFPT)
AGTSh	Anketa e Grupimeve të Treguesve të Shumëfishtë (nga UNICEF)
AM	Afatmesëm
KASH	Korniza Afatmesme e Shpenzimeve 2023-2025
OJQ	Organizata joqeveritare
ETK	Ekipi Teknik Kombëtar
NZZh	Ndihmë Zyrtare për Zhvillim
OBZHE	Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim
RHA	Burimet të hapura arsimore
APK	Agjencia Publike e Kosovës
PISA	Programi për Vlerësimin Ndërkombëtar të Nxënësve (OECD)
KM	Kryeministria
RMN	Raporti Mësues - Nxënës
SC	Sigurimi i cilësisë
DShA	Diagnozë e Shpejtë e Arsimit
QSRMA	Qasja e sistemit për rezultate më të mira arsimore
SIGMA	Mbështetje për përmirësimin në qeverisje dhe menaxhim
SPMA	Performanca e Sistemeve, Monitorimi dhe Vlerësimi (FTE Njësia përgjegjëse për DShA)
ASh	Afatshkurtër

TSK	Takimet e synuara të konsultimit
TNMSSH	Trendet Ndërkombëtare në Matematikë dhe Studime Shkencore
ANT	Analiza e nevojave të trajnimit
USD	Dollar amerikan
APT	Arsim profesional dhe trajnim